

Лео Таксіль

ЗАБАВНЕ
ЄВАНГЕЛІЄ

Лео Таксіль

ЗАБАВНЕ
ЄВАНГЕЛІЄ
АБО ЖИТТЯ ІСУСА

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
УКРАЇНИ
1979

ББК 86
2
Т15

Книга содержит критику новозаветных легенд о «богочеловеке» Иисусе Христе. В яркой, остроумной форме автор раскрывает многочисленные противоречия Нового завета, мифичность евангельских легенд о «жизни и деяниях» христианского мессии. У читателя не остается сомнений в том, что евангелие не содержит ничего божественного, а представляет собой сборник древних легенд, записанных разными людьми и в разное время.

Рассчитана на самый широкий круг читателей.

Загальна редакція, вступна стаття та примітки
кандидата історичних наук *М. М. КУВЛАНОВА*

Таксіль Лео.

Т15 Забавне евангеліє, або Життя Ісуса. Переклад на українську мову. К.: Політвидав України, 1979, 384

Книга написана відомим французьким антиклерикальним письменником Лео Таксілем, який у дотепній формі піддав критиці оповіді про Христа, містяться у чотирьох канонічних евангеліях. Автор показує, що ці «священні» книги являють собою збірники давніх легенд, записаних різними людьми різний час.

Розрахована на широке коло читачів.

Т 10509—267 77—79 0400000000
М201(04)—79

ББК 86
2

© Політиздат, 1977

© Переклад на українську мову,
Політвидав України, 1979

ЄВАНГЕЛІЄ: ЗАБАВНЕ І СЕРІОЗНЕ

Книга французького письменника Лео Таксіля «Забавне євангеліє», яка користується великою популярністю у радянського і зарубіжного читача, вперше була видана у Парижі понад 90 років тому під назвою «Життя Ісуса»*. На той час її творець Габріель Антуан Пажес, який виступав під літературним псевдонімом «Лео Таксіль», став уже відомим як автор памфлетів, що набули великого розголосу, головною мішенню яких був католицизм, його догматика, священнослужителі і особливо верховні ієрархи католицької церкви — римські папи. Уже простий перелік назв опублікованих праць добре окреслює загальну тенденцію творів Таксіля цього періоду. З 1879 по 1884 р. він публікує памфлети «Геть скуфію», «Протескні сутани», «Полювання на ворон», «Скуфія і скуф'єносці. Люстрована історія духовенства і конгрегацій», «Сімейство Борджіа», «Сучасна проституція», «Отруйник Лев XIII і 5 мільйонів каноніків», «Пій IX перед лицем історії», «Коханки папи» і т. п. У тому ж жанрі памфлета у 1882 р. він видає «Забавну Біблію», де відповідно «викладаються» старозавітні оповіді, а у 1884 р. — «Життя Ісуса», яке є власне продовженням «Забавної Біблії» й аналогічним чином інтерпретує євангельські оповіді.

Усякий літературний твір, так чи інакше, має на собі печать суспільно-політичних тенденцій сучасної авторові епохи, і памфлети Таксіля, якщо кинути ретроспективний погляд на історію, також відображають важливу тенденцію епохи — вісімдесятих — вісімдесятих років минулого століття — боротьбу проти клерикалізму.

Для Франції тих років така боротьба уособлювала собою не тільки відстоювання ідеї суспільного прогресу, а й боротьбу за республіку. Католицька церква у Франції, тісно пов'язана з Ватиканом, прагнула до реставрації монархії, що для незміцнілої ще Третьої республіки було цілком реальною загрозою. Вплив церкви у країні був величезним. У кінці сімдесятих років у Франції налічувалося 55 тисяч священників, близько 30 тисяч ченців, величезна кількість релігійних орденів, серед яких наймогутшим і найвпливовішим був орден єзуїтів. Під контролем чернечих орденів перебувало 2328 народних шкіл і 768 приватних. До 1880 р. із 5 мільйонів школярів Франції близько половини навчалося у таких школах**. Тут, за образним висловом сучасника, церква замість особистості формувала неуків і рабів.

* *Léo Taxil. La vie de Jésus. P., 1884.*

** *E. Acomb. The French laic laws (1879—1889).— «The first anticlerical campaign of the French republic», 1942, No 4.*

У цих умовах і народилася знаменита фраза глави поміркованих республіканців Леона Гамбетти «Клерикалізм — ось ворог», яка стала домінуючим принципом політики ряду республіканських урядів.

У 1879—1881 і у наступні роки були видані урядові декрети, спрямовані на ослаблення впливу церкви на суспільне життя Франції. Єзуїтські організації підлягали розпускові, інші католицькі конгрегації ставилися під контроль уряду. Була проведена широка реформа народної освіти — вводилися обов'язкове світське навчання дітей від 7 до 13 років, світська жіноча освіта тощо. Зазнали змін навчальні програми. Викладання релігійних дисциплін перестало бути обов'язковим і могло проводитися лише у позанавчальний час. Духовенство виключалося з вищих навчальних рад.

Порівнюючи дати виходу цих реформ із часом виходу антиклерикальних памфлетів Таксіля, неважко помітити, що вони були своєрідним відгуком на «злобу дня». Як свідчать різноманітні джерела, пристрасті навколо згаданих декретів розпалилися з великою силою. Клерикали будь-якими способами намагалися опорочити їх. Єзуїти чинили впертий опір проведенню їх у життя. На всіх суспільних рівнях велися гострі дебати.

Памфлети Лео Таксіля цього періоду мали ту ж мету: вони були покликані розвінчати католицький клерикалізм. Навряд чи можна поручитися за абсолютну історичну вірогідність всього, що писав цей автор про римських пап, їх інтриги і т. ін. Специфіка жанру і гострота боротьби допускали у даному разі певні вільності. Та саме вони у напруженій обстановці того часу виявлялися найсильнішою стороною творів Таксіля, надаючи їм характеру гучних викриттів і приваблюючи читачів своєю сенсаційністю.

Подібний колорит відрізняє і його «Забавне євангеліє» («Життя Ісуса»), легкий, дошкульний, пронизаний галльською дотепністю памфлет об'єкт висміювання і викриття — уже не католицизм, а євангельські оповіді про Христа, його народження, діяння, чудеса.

Специфіка книги Таксіля полягає саме у тому, що автор, звертаючись до змісту євангелій, робить це не як історик-дослідник, а як памфлетист. Євангельські оповіді, міфи, сентенції він не аналізує з позицій соціальних, суспільних, психологічних тощо, а сатирично «обіграє», внаслідок чого його книга набуває характеру своєрідного сценарію за мотивами «святого писма». Протягом усіх розділів діючі особи виголошують промови, ведуть діалоги, сваряться, ревнують, потрапляють у забавні ситуації — все це за канвою євангельських історій, але на цілком вільних засадах авторської творчості. Це й надає творові Таксіля своєрідного колориту.

Два завдання, які ставив перед собою Лео Таксіль, явно вимальовуються при читанні цієї книги. *Перше* — показати, що євангелія наповнені різноманітними суперечностями. Оскільки вони дійсно існують і багато які з них давно виявлені, завдання автора полягало у тому, щоб знайти доступні, образні форми їх показу тому читачеві, для якого призначалася книга. Певною мірою йому це вдалося. До даних проблем знову була повернута увага широкої публіки. І це, як уже зазначалося, мало певні політичні причини — підкреслення антиклерикальних законів, які вводилися якраз у ці роки республіканськими урядами Франції.

Друге завдання полягало у розвінчуванні біблійних міфів. В історії науки розуміння того, що міфи, як своєрідне, але закономірне явище духовного життя давнини, мають глибокі соціальні та історичні корені, прийшло не відразу. Вік, що передував епосі Таксіля, вік Просвітительства, дивився на міфи як на продукт невігластва і навмисного обману. Таксіль якраз стояв саме на таких позиціях. Правда, в його час уже розвинулися різні форми історико-філософського підходу. Міфи почали розглядати як своєрідне вираження духовної сутності народів на ранніх етапах їх історії. Робилися спроби знайти загальний ключ до інтерпретації міфа. Його розглядали і як художнє самовираження духу народу, і як заковане в образах і символах вираження загальнолюдської мудрості, і як алегорію уявлень давнини про зоряне небо.

У порівнянні з позиціями епохи Просвітительства таке розуміння міфа було кроком уперед. Однак і тут ще не було досягнуто розуміння опосередкованого зв'язку процесів міфотворчості з історико-соціальними і світоглядними факторами, формами суспільних відносин тощо. Міфотворчість розглядалася лише як вираження самодостатніх, позачасових абстрактних закономірностей людської психіки. І тільки в подальшому, на основі марксистського розуміння історичного процесу, поступово почали вироблятися більш об'єктивні і ґрунтовні визначення характеру і сутності міфотворчості.

Таксіль залишився на старих позиціях епохи Просвітительства. Тому його оцінка природи міфа для сучасного радянського релігієзнавства неприйнятна.

Принципову спорідненість із французькими просвітителями Таксіль виявляє і в оцінці природи релігії. Як і вони, він прихильник концепції обману, поділяє погляд, що «християнська легенда, сфабрикована за зразком багатьох інших релігійних легенд, склалася в епоху занепаду язичества, коли людям, що здобували користь із людської глупоти, стала потрібною нова релігія». Як і письменникам епохи Просвітительства, йому незнайоме розуміння опосередкованої обумовленості релігійних явищ соціальними, суспільно-політичними та іншими факторами буття конкретних епох і людських спільностей. І Таксіль, як і вони, вважає, що християнство виникло в результаті зустрічі «дурня з попом», в результаті спиритного обману.

Для свого часу концепція обману, яка була до XVIII ст. виключно єдиною альтернативою богословської концепції «одкровення», відіграла позитивну роль у боротьбі вільнодумства проти релігійного обскурантизму. Жива, дотепна критика постулатів «святого письма», виявлення його суперечностей, розгляд з позицій «здорового глузду» його оповідей, міфів тощо підірвали ореол непогрішності і неземної мудрості цього наріжного каменя християнського віровчення.

Наукове ж розуміння причин походження християнської релігії стало формуватися лише у XIX ст., у міру загального прогресу суспільних наук. Ідеї єдності історичного прогресу, еволюції суспільних форм, їх обумовленості не суб'єктивними факторами, не волею царів, полководців і т. ін., а об'єктивними історичними причинами наклали відбиток на трактування питання про походження релігії. Тут абсолютно нові положення

були розроблені німецьким філософом Гегелем. Сформульований ним загальний принцип історизму вперше дав змогу побачити рух і розвиток там, де до того часу вбачалася лише нерухомість, незмінність і «даність» установлень, — у сфері релігії.

Ідеї діалектичного розвитку релігійних форм були у подальшому розроблені класиками марксизму, які звільнили їх від ідеалістичних напорувань і наповнили конкретно-історичним змістом. Основою нового розуміння природи християнства, його міфології і постулатів віровчення став діалектичний принцип історизму і неприйняття будь-яких позаісторичних та надісторичних конструкцій.

У світлі викладеного визначається і місце книги Таксіля у критичній історіографії християнства. Написана жваво, цікаво, «забавно», вона сприяла розвінчанню ореолу святості євангелій, доступному виявленню деяких їх суперечностей, показові невідповідності їх оповідей «здоровому глуздові» і природі людини. Цій головній меті «Забавне євангеліє» Таксіля продовжує служити і нині. Звичайно, наукова критика Біблії має у своєму розпорядженні сьогодні ряд істотних відкриттів і досліджень, які дозволяють виявити джерела і формування християнської релігії і її священних книг.

Формування священних книг християнства — повчальна сторінка його історії, яка окреслює реальні, земні основи виникнення цієї релігії. У сукупності ці книги іменуються Біблією. Але Біблія — збірник творів, більшість з яких склалася задовго до християнства. Тут доречно лише нагадати, що цей величезний збірник, який містить у сучасному церковному каноні 66 творів, створювався принаймні протягом п'ятнадцяти століть. Найдавніший фрагмент, який міститься там, — Пісня Дебори — датується XIII ст. до н. е. Пізніші частини належать до початку II ст. н. е.

За своєю структурою Біблія чітко розділяється на дві різні частини — Старий завіт, який складається тепер із 30 творів, і Новий завіт. У християнстві «святим письмом» вважається вся Біблія, а в іудаїзмі — лише книги Старого завіту.

У новозавітних творах відобразилося багато релігійних, філософських, міфологічних уявлень стародавнього дохристиянського світу. Тут можна вказати на вчення александрійського філософа Філона про Логос (бог-Слово), як посередника між вишнім богом і світом людей; на вчення стоїків (Сенека, Епіктет) про співвідношення матерії і духу та земного життя, як прелюдії до життя потойбічного, на вчення гностиків про сенс буття, цілі світового процесу, причини земних непорядкованостей.

Новий завіт нараховує 27 творів — 4 євангелія (від Матфея, Марка, Луки, Іоанна), Діяння апостолів, 21 послання апостолів і Апокаліпсис. У цій низці творів євангеліям церква відводить чільне місце. Вони — «благовіст», сповіщення про прихід на землю бога, який приніс заблудлим у гріхах людям істинне віровчення, «божий глагол» — християнство.

У кожного із згаданих євангелій, образно кажучи, каркас один і той же. Будівельні ж блоки, з яких євангелісти зводять свої твори, в одних випадках схожі (і навіть ідентичні), в інших різні. Аналітичне виявлення усіх цих характеристик істотно для історика, оскільки таким чином перед ним відкриваються реальні обставини формування цих творів.

Евангельські оповіді, звичайно, загалом міфічні. Проте через усю цю містичну аранжировку з отверзанням гробів, трясінням землі та явленням ангелів, схожих на блискавицю, неважко розглядіти більш реалістичні риси й умонастрої. Жанрові сценки страти — розп'яття на хресті, дільба воїнами одягу страчуваного, глузування з нього — все це відображає звичаї тієї епохи. Саме так римські власті карали ганебною смертю деяких злочинців. Серед евангельських міфів можна побачити і деякі інші історичні реалії. Так, у Євангелії від Матфея збереглася версія, яка ганьбить саму ідею воскресіння. За цією версією, зникнення страченого із гроба пояснювалося не справжнім його воскресінням, а тим, що його тіло викрали учні, пустивши при цьому чутку, що він воскрес. Збереження у Новому завіті такого фрагмента добре передає і деякі риси епохи і спосіб боротьби між різними релігійними групами раннього християнства.

Що стосується самого християнського віровчення, то, розсіяне безсистемно по багатьох розділах, воно не справляє враження чогось цілого. Певної цілісності воно набуває пізніше, у ході запеклої боротьби між різними напрямками, у безкінечних дискусіях усередині общин, на церковних соборах тощо. Тут же, в евангельських висловах, притчах, сентенціях, нерідко суперечливих, навіть таких, що взаємовиключають одна одну, а проте виголошуваних одним і тим самим персонажем — Ісусом Христом, порушуються без будь-якої системи різні релігійні, етико-моральні і навіть соціальні проблеми. Не доводиться сумніватися, що самі проблеми — не абстракція, не плід безпредметної вигадки. Можна сказати, що у «дзеркалі» евангельських оповідей і Ісусових проповідей відбилися реальні явища епохи — марновірство, екзальтація, психічний склад певних суспільних груп та їх надії, страхи, ідеали. Та оскільки усі суспільні відносини в євангеліях спіритуалізовані, вони набувають містичного, ірреального освітлення.

Вдивляючись у загальний зміст євангелій, ми можемо тут вичленити дві домінуючі ідеї, на які «рівняється» інший матеріал. Це — *есхатологія*, вчення про «кінець світу», загальну і близьку світову катастрофу, і *месіанізм* — чекання божественного спасителя, який повинен з'явитися якраз у цей критичний момент.

Проте очікуваний кінець світу не постає тільки *крахом* і *знищенням*. Він містить і *надію*. За глобальною катастрофою повинен настати новий етап, який у всіх есхатологічних системах виявляється свого роду золотим віком, часом панування правди, блаженного життя і повного зникнення злого начала у світі. І центральним позитивним персонажем цього стику епох, цього містичного, двоєдиного акту знищення-творення виявляється божий посланець (який виступає у різних історичних шатах), вища, зв'язана з потойбічним світом істота, месія, чудесне явлення якого стає водночас і ознакою приходу «останніх днів», і запорукою майбутнього незатьмареного блаженства.

Неважко помітити, що такі утопічні картини всього лише ірраціональне відбиття у релігійній свідомості реальних бід і сподівань рабовласницького світу з його відносинами неволі, жорстокістю устрою, нескінченними винищувальними війнами і невтолінною соціальною потребою помсти й нагороди. І християнство, що народжувалося, відаючись світовідчуван-

ню свого часу, зробило есхатологію і месіанізм наріжним каменем віровчення.

Євангеліє від Матфея у редакціях, які дійшли до нас, загалом цілісний твір. Він має єдину композицію, стиль, термінологію і т. ін. Однак у багатьох випадках можна ще розглядити версії і «з'єднувальні шви», які свідчать про різнорідні компоненти, що ввійшли до цього сплаву.

Одна з тих проблем, які у початковий період формування християнства були зосередженням гострої боротьби різних груп, зводилася до питання про ставлення нової релігії до «Закону» — етико-релігійних, правових та інших установлень Старого завіту. У ході боротьби погляди противників мінялися. Проте Євангеліє від Матфея акумулює і ті й інші, вкладаючи часом в уста одного й того самого персонажа взаємовиключаючі положення. «Не думайте,— повчає Ісус у Нагірній проповіді,— що я прийшов порушити закон». Він заявляє, що прийшов якраз зміцнити його і, поки стоять небо і земля, жодна буква старозавітного «Закону» не буде порушена (гл. 5, ст. 17—18). Але у тому ж розділі, на двадцять стихів нижче, в уста того ж персонажа вкладається протилежне твердження. У «Законі» сказано: «Око за око і зуб за зуб. А я кажу вам: не протився злому, але хто ударить тебе у праву щоку твою, поверни до нього другу...». У «Законі» сказано: «Люби ближнього твого і ненавидь ворога твого. А я кажу вам: любіть ворогів ваших, благодійте тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто кривдить вас» (гл. 5, ст. 38—39, 43—44). У розділах 10, 15 підкреслюється внутрішньорелігійський характер учення Христа. «На шлях до язичників не ходіть...» — наказує Христос своїм апостолам. Але у розділі 28-му зовсім зворотна рекомендація (гл. 28, ст. 19). Ісус дезавуїрує Ісуса!

Поряд із суперечностями Євангеліє від Матфея рясніє і повторами. Інколи це дуже близькі версії однієї й тієї самої оповіді. Часом автор (чи автори), ніби забувши, що сюжет, який наводиться, ним уже використаний, звертається до нього цілком заново в іншому місці. Часто повторюються ідентичні фрази, свого роду літературні штампи, які автор однаково вкладає в уста різних персонажів або приписує тій самій особі, але зовсім з різних приводів.

Вдивляючись у змертвілі схеми біблійних оповідей, літературні штампи і трафарети, численні суперечності і повтори, можна зрозуміти, що автор даної редакції Євангелія від Матфея не очевидно описуваних подій. Більше того, повинен був пройти значний час, щоб колись живі оповіді перетворилися у заштамповані схеми.

Сказане в основному справедливе і щодо інших євангелій. За рядом ознак дослідники їх групують так: перші три і окремо четверте. Євангелія від Матфея, Марка і Луки, незважаючи на окремі розходження, які є між ними, і суперечності (на яких ми тут зупинятися не будемо), об'єднані надзвичайною схожістю. Вона виявляється і в спільності структури та композиції цих творів, групуванні ряду оповідей, схожості географічних назв, хронології подій і ще більше — у текстологічних збігах уривків і навіть цілих розділів. Таких рис схожості багато, вони не випадкові.

У пошуках причин узгодженості перших трьох євангелій та їх істотної відмінності від четвертого дослідники, розсортувавши тексти цих тво-

рів за окремими елементами і розклавши їх по «полічках», виявили цікаві закономірності. Якщо «розсіпати» текст Євангелія від Марка на окремі елементи і накласти їх на відповідні тексти євангелій від Матфея та Луки, то від першого майже нічого не залишиться — воно цілком поглинається двома іншими творами. Якщо ж, навпаки, вилучити з євангелій від Матфея та Луки все те, що міститься у Марка, то в них залишиться порівняно велика кількість «нерозпізнаних» текстів. Такі спостереження привели дослідників до фундаментальної гіпотези «двох джерел», яка полягає в тому, що найдавнішим із цих трьох євангелій є Євангеліє від Марка, яке, певною мірою, послужило еталоном і ядром для євангелій від Матфея і Луки. В останніх використане ще одне важливе джерело — якийсь збірник логій — «речень», приписуваних Ісусу (збірник не дійшов до нас), а також деякі інші джерела. В Євангелії від Марка теж можна помітити сліди різнорідних джерел.

Створення канонічних редакцій євангелій слід віднести до другого-третього покоління християн. Між цими редакціями і подіями, про які у них розповідається, пролягло немало сходин. Тут, насамперед, так звані логії — «речення», які приписуються за чутками Ісусові. Напевно, вони як писемні збірники оформилися раніше інших творів. Тут також усні оповіді про «події», що об'єднувалися навколо одного центрального сюжету, розвічені уявою оповідачів, їх міфотворчим кругозором і т. ін. Звичайно, при переказуванні різними особами усі деталі зображувалися порізно. Можливо, що пізніше і усні короткі оповіді також були згруповані у писемні збірники. Такі і, певно, інші матеріали лягли в основу перших редакцій євангелій.

Поряд з ними довго угримувалася й усна традиція, що обростає, як і всяка усна традиція, новими, цілком довільними «подробностями». При наступних редакціях євангелій усна традиція, яка вбирала в себе нові ідеї та тенденції, певною мірою знову враховувалася, поповнюючи нові редакції релігійного твору суперечливими положеннями.

* * *

Наукові відкриття останніх десятиріч істотно поповнили наші відомості щодо історії формування ранньохристиянської літератури і дохристиянських джерел цілого ряду біблійних ідей і сюжетів. Тут ми торкнемося лише двох вражаючих знахідок, зроблених якраз у тих місцях, де близько двох тисячоліть тому зароджувалася нова релігія.

У 1947 р. пастух-бедуїн випадково відкрив у одній з печер Іудейської пустелі (району, що згадується в євангеліях) посудини з рукописами. У подальшому було виявлено ще 10 таких печер. У них колись була схована стародавня бібліотека, яка нараховувала кілька сот рукописних книг старосврейською, арамейською, грецькою мовами. До часу їх виявлення залишилася тільки невелика кількість відносно цілих сувоїв і десяткі тисяч фрагментів.

Як встановлено дослідниками, ці рукописи належали якійсь спільці людей, що з релігійних і світоглядних міркувань порвали із звичайними для стародавнього світу нормами соціальних відносин, із звичним устроєм життя і приписами офіційного іудаїзму і, пішовши у напівпустельну міс-

цевість неподалік від Мертвого моря, утворили там общину «синів світла». Вісью їх світогляду й етико-релігійної практики були есхатологія і месіанізм — очікування близького кінця світу і приходу месії. Тоді відбудеться генеральна битва двох протилежних начал у світі — духу Добра і духу Зла, у ході якої останній зазнає поразки, і настане царство божої справедливості. На божому суді буде зроблений відбір праведників для цього майбутнього блаженного життя. Грішники ж будуть засуджені на загибель «у вогні похмурих сфер». Виявилося, що ці та багато інших ідей та ідеалів первісного християнства, добре знайомі за канонічними євангеліями, викладені у рукописах дохристиянської общини, що одержала у науці назву Кумранської і виявилася відгалуженням єсейського руху, який був дуже поширений у цьому районі.

Вивчаючи елементи схожості між кумранською та ранньохристиянською літературою, дослідники виявили багато спільних рис ідеології і світовідчужання кумранців та первохристиян. І там і тут — напружене чекання кінця світу, страшного суду, відбору праведників і загибелі грішників. Схожою виявилася й ідея гріховності, і деякі елементи обряду, і окремі риси структури та устрою общин.

Слід згадати ще один сюжет кумранських рукописів — оповідь про Учителя праведності. Вона дійшла до нас у незначних фрагментах. Проте сукупність матеріалів дозволяє намітити спільну сюжетну канву. Головними дійовими особами є якийсь Учитель праведності та його антагоніст Нечестивий жрець. Імена власні не наводяться. Учитель праведності, напевно глава общини, охарактеризований як божий посланець, що пізнав істину «з уст бога» і приніс її своїм прихильникам. Деякі характеристики, що містяться у рукописах, дозволяють думати, що прихильники Учителя праведності розглядали його як месію. Противник цього позитивного персонажу — Нечестивий жрець — досить одностайно ототожнюється дослідниками з якимось первосвященником єрусалимського храму. Він чинить підступи проти Учителя праведності, щоб занапастити його, і врешті-решт досягає цього.

Зіставляючи цей кумранський сюжет з євангельськими оповідями про Ісуса Христа, не можна не помітити деякі елементи схожості. І там і тут певна виняткова особа (у кумранських рукописах — божий обранець, у євангеліях — боголюдина) приносить людям нове вчення, одержане ним «із уст бога». Далі, і кумранський Учитель праведності, і євангельський Ісус наражаються на противників, які не тільки не визнають їх учення, а й переслідують самих учителів. І там і тут ці противники — первосвященники Єрусалимського храму. І там і тут справа закінчується насильною і, значить, мученицькою смертю цих персонажів. І нарешті, і в кумранських рукописах, і в євангеліях постулюється їх повернення.

Хто стоїть за безіменними персонажами цих драматичних подій, які так глухо відклилися у деяких кумранських творах? Ця загадка, яка ось уже майже чверть століття інтригує і дослідників і богословів, поки що не розв'язана.

Підсумовуючи риси схожості ідеології, обрядності, соціальних ідеалів, деяких сюжетних ліній, які простежуються у кумранських і ранньохристиянських творах, відомий кумранознавець Дюпон-Соммер писав: «Доку-

менти із Кумран відкривають, що рання християнська церква сягає своїм корінням (такою мірою, якою ніхто не міг цього припустити) в іудейську секту Нового союзу, тобто секту есенську, що вона запозичила у цієї останньої значну частину її ритуалів і доктрин, «моделі її думок», її моральні і релігійні ідеали»*.

Майже одночасно з відкриттям в Іудейській пустелі перших кумранських рукописів у іншій «біблійній» країні, в Єгипті, у місцевості Наг-Хаммаді, на території стародавнього античного некрополя, була викопана глиняна посудина із захованими у ній 13 збірниками ранньохристиянських творів. Тут виявилися релігійні трактати, діалоги, послання, апокаліпсиси, євангелія. Проте не ті, які відомі за новозавітним канонем. Тут були апокрифічні, «лжеіменні» ранньохристиянські твори, заборонені ортодоксальною церквою. Ці твори прийнято пов'язувати з гностицизмом, релігійно-філософським рухом, що широко охопив стародавній світ у перші століття нашої ери і тісно переплітається з християнством, яке формувалося у цей час.

Багато ідей гностицизму, незважаючи на ворожість церкви у подальшому до цього руху, і понині зберігаються у Новому завіті. Однак на певному етапі шляху християнство і гностицизм розійшлися. Вчення гностиків було оголошено єретичним, а їх твори, хоч вони за своїм характером багато в чому і збігалися з новозавітною літературою, майже повністю знищені ортодоксальною церквою. Тим більшого значення набувала ця вражаюча знахідка у Наг-Хаммаді. Вона відкрила нові можливості порівняльного вивчення самого процесу формування новозавітних творів, зокрема євангелій, і тим самим знімала з них ореол святості і неземного походження.

* * *

Дуже складний шлях критичного розкриття механізмів формування християнства та його священних книг. Цей шлях, який започатковувався у далекі часи становлення самої християнської релігії, не був прямим сходженням. Багато які фактори конкретної історії і повсякденного буття минулих поколінь і епох — фактори соціальні, світоглядні, психологічні, рівень наукових знань, політична кон'юнктура та інші — справляли тут то уповільнюючий, то прискорюючий вплив. Коли писалася книга Таксіля, католицизм у Франції втрачав свої колишні позиції. Антиклерикальні закони ряду республіканських урядів підривали його політичну та економічну могутність. Такий же вплив у сфері ідеологічній справляли памфлети Лео Таксіля. Критика біблійних текстів з точки зору «здорового глузду», майстерно проведена Лео Таксілем, не лише пам'ятка і взірць антиклерикальної літератури минулого. Таксіль у своєрідній сатиричній формі зумів розкрити суперечності, безглуздість євангельських оповідей, показати земний характер священних книг християнської релігії, що було підтверджено і науковою критикою Нового завіту. У цьому цінність книги Лео Таксіля. Вона й сьогодні успішно розвінчує богословські вигадки про богодухновенний характер священної книги християн, сприяючи звільненню свідомості від релігійного дурману.

М. Кубланов

* Н. Dupont-Sommer. Les écrits esséniens découverts près de la Mer Morte. P., 1959, p. 386.

ВІД АВТОРА

Щодо постаті Ісуса Христа можна почути три думки:

1. Одні вважають, що це бог, котрий на якийсь час зійшов на землю у вигляді людини.

2. Інші гадають, що він був євреєм-проповідником, який за життя зазнав суворих гонінь і тому був обожнений прихильниками своїх соціально-визвольних ідей.

3. І нарешті, треті твердять, що ніякого Ісуса Христа, як і його апостолів, не існувало і що християнська легенда, сфабрикована за зразком багатьох інших релігійних легенд, склалася в епоху занепаду язичества, коли людям, що здобували користь з людської глупоти, стала потрібна нова релігія¹.

Старанно зваживши усі докази за і проти, я твердо вирішив приривнути до прихильників останньої версії.

Ця книга написана не для того, щоб, принизивши Ісуса-бога, возвеличити тим самим Ісуса-людину: ні в існування того, ні в існування іншого автор не вірить. Його мета — крок за кроком простежити християнську легенду, виявити всі ті дурниці, які вона містить, і таким чином показати, що вся історія про Ісуса Христа (будь то людина чи божество), з якого боку її не розглядати, є не що інше, як сплетення аморальних і безглуздих вигадок.

ДИТИНСТВО
ХРИСТА

ВИДІННЯ ЗАХАРІЇ

той час Слово², тобто добродій на ймення Ісус, ще не народилося; серед єрусалимських священників був тоді один левіт³, якого звали Захарія.

Цей Захарія жив у своєму заміському будиночку в Ютті, містечку, розташованому в горах Іудеї. Була в нього дружина (єврейські священники одружувалися), і звали її Єлисаветою. «Обоє вони,— як повідомляє апостол Лука⁴,— були праведні перед богом, вчиняючи за всіма заповідями і уставами господніми бездоганно» (Лука, гл. 1, ст. 6). Та благочестя подружжя піддалося суворому випробуванню. Можливо, ви думаєте, що віруючі не кидали гроші в їх карнавку? Ні, справа не в цьому.

Захарія і Єлисавета горювали через те, що, незважаючи на всі старання, у них не було дітей. Священик і його дружина були вже немолоді. Ще кілька років безплідності дружини, і шановному левіту довелося б назавжди розпрощатися з надією залишити після себе потомство. Це було поготів прикро, бо у євреїв безплідність вважалася ганьбою і на бездітних тикали пальцем.

Захарія був у нестямі. Тим часом наступила його черга служити у храмі, і Захарію прикликали в Єрусалим. Звичайно, він би радше сидів удома і саджав разом з дружиною капусту, ту саму чудову капусту, в якій іноді знаходять малят. Але дисципліна над усе.

І Захарія, буркочучи, попрямував в Єрусалим. На щастя, якщо кожна медаль має зворотний бік, то, за логікою речей, цей другий її бік повинен бути приемним: в Єрусалимському храмі священники виконували різні обов'язки за жеребкуванням, і Захарії дісталось кадиння. А слід вам знати, що вищої честі на долю священника випасти не могло: справа ця була не дріб'язкова — богослужіння у євреїв відправлялося вельми урочисто.

Насамперед, у самісінській середині найсвятішого місця, між величезним семисвічником і столиком зі святим хлібом, містився золотий олтар. Що скажете? Хіба це не розкіш? Велічне святилище було відділене завісою від іншого приміщення, яке називалося святая святих. Воно вважалося ще

більш священним, тому що саме там, схований від людських очей, знаходився могутній бог Яхве, якого інакше називають Єговою, або всевишнім, або богом Саваофом.

Входити в святая святих дозволялося не кожному: право на це мав лише кадильник. Коли він з'являвся в Єрусалимському храмі, натовп починав співати радісні гімни, у храмі запалювали світильники, всі шанобливо розступалися: кадильник, залишаючи співаючих за бар'єром, один піднімався по східцях святилища і за знаком первосвященника кидав у вогонь пахоці: то був найчистіший ладан — символ молитов, які посилали віруючі. Низько вклонившись, кадильник прямував до святая святих; виходячи, він задкував, щоб, не дай бог, не стати спиною до олтаря. Дзвіночок сповіщав про його вихід із святая святих і супроводжував благословення, яке він давав народові. Левіти зараз же починали голосити молитви під акомпанемент священної какофонії. О, це було справді розкішно, велично, грандіозно — ну просто не передати!

Церемонія до того зворушувала присутніх, що кожного мимоволі охоплював якийсь таємний трепет. Подумати тільки: священник, що вступав у святая святих, возносив їх молитви самому богові, він возносив їх у вигляді ладану, який курився перед спущеною завісою. І варто було Яхве знехтувати його приношенням, варто йому було покарати священника за найменшу необачність, кара ця впала б на весь народ Ізраїлів і всіх євреїв уразила б тяжка хвороба: з речами божественними погані жарти. Ось чому прихожани з таким нетерпінням чекали повернення кадильника. Яку відповідь принесе він від предвічного? Це тривожило всіх, хто перебував у храмі. Щоб не примушувати людей хвилюватися даремно, кадильник звичайно намагався вийти до них якнайшвидше.

Та цього разу Захарія застряв надовго. Сини Ізраїлеві не на жарт стривожилися: проходили секунди, хвилини, вони тяглися повільно, як віки, а Захарія все не з'являвся.

Нарешті він висунув із-за завіси ніс. Але який ніс!.. Він був величезний, він витягся на неймовірну довжину й понуро стирчав на переляканому обличчі Захарії. До того ж власник цього переляканого обличчя і гнітюче довгого носа дрижав, як листок на осіці. Чи не трапилося чого за завісою? Так, там дійсно сталося щось неймовірне. Отже, слухайте і тремтіть!

Захарія, що був собі на умі, вирішив: «Коли вже мені довелось возносити господа богу молитви за всю цю братію, на яку мені, чесно кажучи, начхати, треба принаймні скористатися нагодою і звернутися до незримого Саваофа з маленьким особистим проханням». Подумавши так, він простягся ниць і почав шептати:

— Боже всемогутній, чи не зробиш ти для мене невелику ласку, чи не зцілиш від безплідності мою дружину? Благаю,

зроби так, щоб Єлисавета нагородила мене дітям, і не примушуй себе довго просити.

Ставши навколішки, Захарія завмер у молитовній позі.

Вставши, він несподівано опинився віч-на-віч з сяючим ангелом. Йому, бовдурові, зрадіти б, а він страшенно злякався: ніяк не сподівався побачити перед собою посланця божого. Ангелові навіть довелось його заспокоювати.

— Не бійся, Захарія, найблагодословенніший із всіх Захаріїв! — сказав йому ангел. — Во почута молитва твоя, і зглянувся на неї господь. За допомогою особливої ретроактивної сили, недоступної людському розумінню, він трансформує твою дружину. Ти залишив Єлисавету безплідною, як пустеля, та мине дев'ять місяців, і ти не впізнаєш її. Скажу тобі більше: у тебе народиться син, і ти наречеш його Іоанном. І буде тобі радість, і сири Ізраїлеві возрадуються. Син твій не питиме вина та інших міцних напоїв. Він стане проповідувати в народі, і люди віритимуть йому: непитушому завжди вірять. Багатьох невіруючих приведе він до господа бога. А наостанку, старий, я сповіщу тобі приголомшливу штуку: бути твоєму синові предтечею месії⁵.

Захарія вухам своїм не вірив. Вирішивши, що його дурять, він сказав ангелові:

— Добродію, господь бог занадто щедрий до мене, адже я просив у нього дрібницю. Чи не сміється він з мене? Припустімо, я вам повірю, але чим ви доведете, що ви й справді посланець божий?

Сумніви Захарії дошкулили ангелові до живого.

— Негарно, негарно, старий, — сказав він у відповідь. — Я прийшов до тебе по-дружньому, з дорученням від отця Саваофа, а ти подумав, нібито я кочу тебе обдурити! Це вже занадто! Так знай же: я Гавриїл, архангел першого рангу, один з перших перед богом. А щоб ти більше не сумнівався і не вимагав від мене подальших пояснень, віднині і до того дня, коли збудеться те, про що я тебе сповістив, ти втратиш мову.

З цими словами архангел Гавриїл злетів до стелі і на прощання навіть не вклонився приголомшеному Захарії.

Місія архангела, певно, й справді була не жартом, якцо Захарія втратив здатність говорити: бідолаха зробився німий як риба!

Тепер вам зрозуміло, що неспроста у нещасного левіта був такий кумедний вигляд, коли він з'явився перед народом.

Даремно чіплялися до нього із запитаннями:

— Ну що?.. Що трапилось?.. Та говоріть же, говоріть, пане священику!

Крім похитування головою і якихось невиразних звуків, так від нього нічого і не добилися.

Того вечора сини Ізраїлеві лягли спати в смертельній тривозі, і всю ніч їх мучили кошмари.

ПРЕДТЕЧА

оли закінчилися дні його служби, Захарія, не гаючи часу, повернувся в Ютту. Незабаром жити його шановної дружини став потроху здуватися. Ця обставина змусила запрацювати язика всіх сусідів, і лише язик її чоловіка залишався бездіяльним. Нещасний Захарія не лише онімів, а до того ж ще й оглух, що зовсім не було передбачено.

Проте, незважаючи на свою глухоту, він прекрасно зрозумів, що люди сміються через те, що мадам Єлисавета так несподівано опинилася при надії. Тому протягом останніх п'яти місяців її вагітності чоловік ховав свою дружину від чужих очей. «Таке затворництво цілком природне, — кажуть католицькі богослови. — Треба було приховати від недобрих поглядів і людського лихослів'я чудо цього несподіваного зачаття». Що й казати, чудо й справді неймовірне.

Та ось настав час, і Єлисавета народила дитя. Пророцтво ангела збулося, але це хитре пророцтво збулося ще не до кінця: адже Гавриїл пообіцяв, що після народження сина до Захарії знову повернеться мова. Однак нічого подібного: він так само був глухий і німий, бо господь хотів, щоб зцілення священика відбулося на очах у публіки — чи варто було, справді, творити чудеса за зачиненими дверима?

Отже, Захарія залишався глухонімим до того часу, поки не наступив день привселюдного релігійного обряду, яким у євреїв звичайно супроводжувалося народження хлопчика. Це був обряд обрізання. Через тиждень після того, як Іоанн — так за велінням ангела назвали немовля — з'явився на світ, його принесли в Єрусалимський храм і, там зробили йому хірургічну операцію, яка у мусульман і євреїв заміняє хрещення.

Тут Захарія раптом закричав:

— Ай-ай-ай!.. От так здорово!.. Я можу говорити!.. Любенькі мої, я розмовляю!..

І щоб надолжити згайне за дев'ять місяців німоти, він тут же, як кажуть, з копита вскач почав читати довгу молитву, яку сам склав, у славу Єгови-Саваофа. Справді-таки, вар-

то її процитувати, цю молитву, вона того заслуговує. Текст її наводиться в євангелії.

«Благословен господь Ізраїлів,— закричав Захарія, як тільки запрацював його язик,— благословен господь бог Ізраїлів, що відвідав народ свій, і звільнив його, і воздвиг ріг спасіння нам в домі Давида...» і тому подібне (Лука, гл 1, ст. 68—69).

Так буквально і сказано, я нічого не вигадую. Однак чи варто жаліти Захарію, якщо він так радів своєму рогові?

Малий Іоанн ріс оточений найніжнішою турботою матері і Захарії. Проте цікава деталь: хлопчисько при першій нагоді тікав з батьківського дому і один тинявся по околицях, годинами розмовляючи сам з собою.

Як бачите, Іоанн безперечно був предтечею месії, якого чекали євреї.

Коли ж і як народився довгожданий месія? Саме про це зараз і йтиме мова.

ВТРУЧАННЯ СВЯТОГО ДУХА

х і моторним же хлопцем був цей архангел Гавриїл, юний посланець Яхве! Якщо вірити тому, що розповідають про нього священні книги, Гавриїл був великий мастак ошелешувати людей звістками про майбутнє збільшення сімейства. Ми вже були свідками того, як він попередив про народження Іоанна: зараз ми побачимо його у тій самій ролі — і де б ви думали? — у двоюрідної сестри Єлисавети.

У Єлисавети була кузина на ймення Марія, яка жила в Назареті, глухому містечку Галілеї.

Юна смаглявка Марія була прямо-таки чарівна — ласий шматочок, від якого б і сам цар не відмовився.

В той час царем Іудеї вважався якийсь Ірод⁶, котрого євреї за справжнього царя не визнавали. Цей монарх, нав'язаний їм римлянами, був в їхніх очах просто вискокочкою, що захопив трон законного царя із роду Давидового⁷. Тим часом царський рід Давидів нараховував декілька нащадків, серед них і якогось тесляра, нареченого Йосифом.

І ось Марію заручили з Йосифом із роду Давидового. Батько і мати дівчини, татко Іоаким і матінка Анна, спочатку вирішили присвятити своє чадо господу богіві: коли Марія була ще зовсім маленькою, вони привели її в храм і там зв'язали її урочистою обітницею: вона ніколи не вийде заміж і присвятить себе служінню добродіям священикам.

Та в один чудовий день Іоаким і Анна передумали. З якої причини? Це євангелія замовчують. Як би там не було, Іоаким і Анна вирішили заручити свою доньку з теслярем Йосифом. Можливо, вони просто заборгували йому, а платити було нічим, і старий хитрун Йосиф зажадав, щоб замість сплачування боргу батьки віддали йому своє дівча. Інколи укладаються й такі угоди...

Коротше кажучи, попередні обіцянки були забуті, і про заручини Марії з Йосифом урочисто оголосили у тому самому храмі, в якому вона колись дала свою обітницю.

Треба сказати, що священики споконвіку відзначалися рідкісною зговірливістю: адже ж красуня, як відомо, була обіцяна їм, однак за невелику мзду вони погодилися поступи-

тися нею і благословили тесляра на шлюб так само, як благословили б першого-ліпшого гульця.

Та тут завередувала Марія: Йосиф був уже немолодий, похмурий, лисий, з величезною кошлатою бородою, та до того ж іще й буркотун; наречений цей не обіцяв особливого щастя. А крім того, крихітка серйозно ставилася до своєї клятви.

Коли з нею заговорили про Йосифа, вона надула губки і вигукнула:

— От тобі й на! А як же з моєю обітницею?

На щастя для себе, Йосиф був досить тонким дипломатом. Він запустив пальці у рідкі пасма свого волосся і, лукаво усміхаючись, невимушено сказав:

— Послухайте, панянку, якщо це єдине, що вас тривожить, можу вас утішити. Вся справа в тому, що мені дуже нудно одному, ні з ким словом перекинутися. Був у мене папуга, та й той на минулому тижні помер. Гляньте на мої штани! Я сам пришиваю собі гудзики. Бачите, як погано вони пришиті? Послухайте, жінку я хочу взяти лише для того, щоб вона смажила мені котлети і латала одержу. Ось як я розумію одруження!

Все це було сказано таким задушевним тоном, що на очах матінки Анни виступили сльози розчуленості. Вона повернулася до дочки і шепнула їй на вушко:

— Та не ламайся ти, дурненька! Раз уже ми з батьком вирішили видати тебе заміж, ти не маєш права не послухатися. Від колишнього наміру доведеться тобі відмовитися. Адже ти знаєш, справи у батька йдуть погано. Щоб взяти тебе в храм, священики здеруть з нас три шкури, а Йосиф не просить ніякого приданого. Погоджуйся, негіднице! Кращого чоловіка тобі повік не знайти.

Марія опустила очі і прошепотіла:

— Добре, мамо, я погоджуюся, проте лише з умовою, що я ніколи не порушу свою обітницю...

Йосиф вклонився і сказав:

— Мадемуазель, ви робите мені велику честь.

Так дочка Іоакима стала нареченою нащадка царя Давида.

В очікуванні дня одруження смаглявка залишалася у батька й матері: вона охороняла дім, поки батьки йшли на роботу. І ось якось одного разу — було це березневого ранку, напровесні — коли Марія одна-однісінька сиділа у своїй комірчині, до неї з'явився прекрасний юнак.

Смаглявка підняла голову, вона була здивована, проте здивована приємно. Юнак підійшов до неї, на вустах його сяяла чарівлива посмішка.

— Добрий день, Маріє, — сказав він. — Та ти й справді красунечка! Зразу видно, що на тобі благодать божа — він з тобою, творець всього прекрасного. Ти найщасливіша з

жінок, бо дитя, яке ти народиш, буде тисячу разів благословенним.

Марія дивувалася все більше, водночас вона була в захопленні. Ніколи не доводилося їй чути такий мелодійний голос: до чого ж він несхожий на скрипіння старого бороданя, якого ладили їй за чоловіка!

Та найбільше Марію вразила звістка про те, що в неї народиться дитя. На це вона сказала прекрасному юнакові таке (цитую слова євангеліста Луки, гл. 1, ст. 34): «Як буде це, коли я чоловіка не знаю?»

Від такої наївної простодушності юнак прийшов у невимовне захоплення.

— Про це, прекрасна Маріє, будь ласка, не турбуйся, — відповів він. — Це справжня дрібниця! Мене звать Гавриїл, і за професією я ангел, тому можна повністю на мене покластися. Сила всевишнього осинить тебе, а там побачимо! Повір мені, голубко: у тебе народиться дитина, ти назвеш її Ісусом, а всі інші наречуть його сином божим.

З цієї хвилини всі сумніви Марії розсіялися.

— Я ваша покірна раба, — промовила вона, — хай буде так, як ви сказали.

Що ж відбулося у домі Іоакима в Назареті? На це запитання один святий єпископ відповідає: «В цю мить Слово стало плоттю».

Ну що ж, плоттю так плоттю!

Виконавши свою місію, архангел Гавриїл махнув крильми і випурхнув крізь отвір у стелі. Пресвята діва була оплодотворена; втручання святого духа увінчалось блискучим успіхом.

У зв'язку з цим я дозволю собі задати одне просте запитання моему старому приятелю, нашому найсвятішому папі: чому Ісуса Христа називають в євангелії то «сином божим», то «сином людським»? Адже це, хай йому чорт, не те саме! Тим паче, що слово «Гавриїл» єврейською мовою означає «людина божа». З вашого боку, святий отче, було б дуже люб'язно, якби ви пояснили нам це на найближчому соборі. Бо якщо віруючі подумають, що євангелісти, називаючи Ісуса то сином людським, то сином божим, хотіли тим самим сказати, що згаданий Ісус є сином «людини божої», то це загрожув нам новою ересю.

Тільки, будь ласка, святий отче, не подумайте, що міркування це йде особисто від мене. По саме волосся віруючий, я переконаний, що архангел Гавриїл ніякого відношення до витівок святого духа не має. Я вважаю за краще вірити — і при цьому вірю глибоко, — що голуб справився без сторонньої допомоги. Це куди забавніше!

МАРІЯ У ЄЛИСАВЕТИ

тже, голубок зробив свою справу і, треба сказати, зробив її непогано. Настільки непогано, що через кілька днів Марія уже повністю усвідомлювала, яке їй випало щастя. Хитруха, твердять євангелія, про все мовчала, але сама вона чудово-бо розуміла що до чого.

Цілими днями сиділа вона замислена, з захопленням згадуючи візит прекрасного Гавриїла і те, що було після нього. Вечорами, повернувшись додому з роботи, татко Іоаким та матінка Анна дивувалися: з чого б це їх донечка стала такою замисленою?

— Вона думає про Йосифа, — говорив батько, хитро підморгуючи.

— Ні вже, дзуськи! — відповідала більш кмітлива Анна. — Щось тут не те... І не Йосиф тому причиною...

— Ти так думаєш?

— Готова дати свою голову відрубати!

— Тоді, видно, справа серйозна...

— Нічого страшного! Марія не дурна. Я впевнена, що у нашої пустуки щось на умі... В її роки це простимо, адже у такому віці починає говорити серце... Притому Марія — дівчина порядна, і турбуватися нам нічого... Вона досить розумна, щоб накоїти дурниць. Уже хто-хто, а я свою доньку знаю! Адже не даремно я її мати...

Йосиф же продовжував залицятися до Марії із завзяттям справдешнього жениха. Не минало тижня без того, щоб він не з'явився в дім Іоакима, озброєний величезним букетом квітів, в якому переважали розкішні лілії: виявлялися його делікатність і тонкий смак. А втім, теслярі завжди відзначалися галантністю, не виходячи при цьому за межі пристойності.

Тим часом Марія все не наважувалася повідати свою таємницю ні татові, ні мамі, хоч їй страх як кортіло вилити все, що переповнювало її душу, якій-небудь іншій душі, вірній і відданій. Таке бажання треба визнати цілком природним.

І ось вона попросила батьків відпустити її на деякий час погостювати у своїй двоюрідній сестри Єлисавети. Іоаким і Анна порадилися і вирішили, що немає ніяких причин боронити їй. І Марія вирушила в Ютту.

В той час дружина Захарії ще не народила крихітку Іоана, предтеча месії був ще тільки у проекті. Євангеліст Лука,

чий свідчення завжди відзначаються незбагненною точністю, твердить, що Єлисавета зачала рівно за шість місяців до шлюбу Марії і Йосифа.

Побачивши свою двоюрідну сестру, Єлисавета, яка жила далеко від людей, в горах Іудеї, дуже здивувалася й зраділа. З першого ж погляду обидві жінки зрозуміли одна одну.

— Ласкаво просимо, Маріє,— звернулася Єлисавета до кузини.

Вони розцілувалися.

— Люба,— сказала Марія, ледь почервонівши від збентеження.— Якби ви знали, як я рада вас бачити!

— Так, так, знаю, знаю... Нам обом випало велике щастя, особливо вам, чи не правда?.. Але подумайте, до чого цікаво: тільки-но я вас побачила, дитя зразу ж заворушилося в моїй утробі... Це — добра прикмета, запевняю вас!

Марія охоче повірила добрим словам кузини. Розмова їх не було кінця.

— Я не відпущу вас, моє серденько, ви залишитесь у мене на кілька днів,— сказала Єлисавета,— ваша присутність принесе мені щастя.

Більшу люб'язність важко собі уявити. І Марія вирішила не критися від Єлисавети. Вона розповіла їй про візит ангела і про своє кохання до того, хто звернув на неї увагу. Вона виливала свої почуття. У пориві захоплення вона вигукнула:

— Душа моя славить господа мого, і серце моє, думаючи про нього, з кожним днем наповнюється радістю! Я раба мого господа, він осипав мене своїми милостями і здійснив в мені щось дуже важливе...

Єлисавета усміхалася ніжною дружньою посмішкою.

Марія продовжувала:

— Ім'я його для мене священне. Я зголодніла — він наситив мене. Заради мене він явив свою силу. Тому в усі часи люди називатимуть мене блаженною*.

Єлисавета взяла її за руки.

— Ви чарівна, моя люба Маріє!

Взаємні звернення почуттів кузин тривали три місяці, до того дня, коли священик Захарія був за всіма правилами оголошений батьком.

В той день Марія повернулася до Назарета. Та оскільки минуло вже три місяці з того часу, як Слово перетворилося в плоть⁸, животик дівчини почав звертати на себе увагу.

* «І сказала Марія: величає душа моя господа; і зрадів дух мій у бо-зі, спасителеві моему, що зглянувся він на смиренність раби своєї, бо віднині будуть ублажати мене всі роди; що сотворив мені велич сильний, і святе ім'я його, і милість його в роди родів до тих, що бояться його. Показав силу руки своєї; розвіяв гордовитих помислами серця їх; скинув сильних з престолів і підніс смиренних; зголоднілих задовольнив і багатих відпустив ні з чим» (Лука, гл. 1, ст. 46—53).

В ЯКОМУ ЙОСИФ ПРИМИРЯЄТЬСЯ
З УСІЮ ЦІЮ ІСТОРІЮ,
ХОЧ СПОЧАТКУ ВОНА ЙОМУ
ДОСИТЬ НЕ СПОДОБАЛАСЯ

и вже знаємо, що Йосиф був звичайнісіньким теслярем, але незважаючи на свій простакуватий вигляд, він був не дурень, та й самолюбством бог його не обділив.

— Коли з'явився паросток, значить, було посіяно зернятко! Не інакше, як в городі моему хтось господарював! — сказав він, побачивши свою чарівну наречену. І тут тесляра обійняв гіркий смуток. Правду кажучи, у нього були для цього деякі підстави. Справді, чи могла така простодушна і наївна людина уявити собі, що суперник його всього-на-всього голуб і що, хоч Марія завагітніла не на жарт, вона досі залишилася дівчиною, як і до втручання святого духа? Ні, цього Йосиф уявити не міг.

Поставте на його місце найблагочестивішого віруючого, уявіть, що нареченим Марії був би надзвичайно побожний чоловік і що, повернувшись після тримісячної відсутності, цей чоловік застає свою милу смаглявку при надії: готовий битися об заклад, що він розгубився б куди більше, ніж наш тесляр.

Йосиф мав намір взяти дружину для того, щоб вона варила йому їсти і латала штани; проте не настільки вже він був байдужим до подружньої любові, щоб залишатися зовсім нечутливим до того смішного становища, в яке неминуче потрапляє чоловік-рогоносець.

Одного разу, з'явившись до Марії, як звичайно, з букетом квітів, він помітив, що животик його нареченої набув досить значних розмірів. Йосиф розлючено шпурнув букет і вигукнув:

— Чорт його бери, добродійко, за той час, що я не мав задоволення вас бачити, ви де в чому досягли успіхів!..

Марія ніяково схилила голову. Татко Іоаким і матінка Анна прямо обімліли. Йосиф повернувся до них.

— Хай йому всячина! — почав він. — Якщо ви сподіваєтеся, що після всього я одружуся з вашою вертихвісткою, то з таким же успіхом ви можете чекати, що на пальмі виросте редиска!.. І без того вже приятелі сміються з мене, кажуть, я,

мовляв, поласився на молоденьку! Та вони просто не дадуть мені проходу! Таких пісеньок про мене понаскладають!.. А негідники-підмайстри, ті будуть зі шкіри лізти, аби вигадати ще яку-небудь капость! Ні вже, уклінно дякую, так діло не піде... Беру свої слова назад... Я не кочу, щоб про мене пащевувала вся округа!

Поки Йосиф все це говорив, Марія вже встигла опам'ятатися. Вона спробувала улестити нареченого і, скорчивши ніжну мордочку, аби підсолодити пілюлю, сказала:

— Йосифе, серденько, клянуся вам, ви помиляєтесь... я чиста, як дитя, яке від мене народиться...

— Чиста, як майбутнє дитя?! Ну, знаєте, це вже занадто!

— Йосифе, зайчику мій, даю вам слово, я, як і раніше, достойна вас... Жоден чоловік не може похвалитися, що поцілував хоч би кінчик мого пальця...

— Ні, вже, облиште, облиште... Кого-кого, а мене не обдурити! Хто ж, як не мужчина, привів вас до такого плачевного стану?

— Та це голуб!

Тут тесляр спалахнув від обурення.

— Після всього ти ще смієш потішатися наді мною! — вигукнув він. — Ну й штучка! Добре ще, що вона розгулялася до того, як ми побували у мерії... Ох і вскочив би я в халепу, якби був її чоловіком!

З цими словами Йосиф, нетямлячись від люті, вибіг з будинку.

Іоаким і Анна зовсім розгубилися. Здивування їх було таким, що вони аж роти пороззявляли.

Коли Йосиф пішов, в домі вибухнув жакливий скандал. На Марію градом посипалися неприємні слова. Тато і мама що б то не було хотіли знати ім'я того шалапутя, який був винен у тому, що Іоаким і Анна, не відаючи про промисл божий, вважали справою ганебною. По сусідству жив собі один молодик на ймення Пантер⁹, і підозри матусі зараз же впали на нього. Пантер був непоганий собою і у свій час сватався до Марії.

Марія клялася всіма богами, що в усьому винен лише голубок, але ніхто їй не вірив.

Врешті-решт пригнічені Анна та Іоаким вирішили чекати розвитку подій.

Вони вже втратили будь-яку надію видати свою доньку заміж, як раптом одного ранку до них з'явився Йосиф. Тесляр зайшов, потираючи руки, ніколи ще не бачили вони його обличчя таким щасливим.

— Здоровенькі були, майбутній тестю і майбутня тещо! Ви не передумали взяти мене в зяті?

— От тобі й на! — разом вигукнули Іоаким та Анна.— А ми вирішили, що ви відмовилися від Марії після того маленького лиха, яке з нею сталося!..

— Що вірно, то вірно. Я справді розсердився, не буду цього заперечувати... Та тепер мені все відомо...

Анна і Іоаким здивувалися ще більше.

— Тобто як? — сказав татко.— Тепер вам відомо все, і ви хочете одружитися?..

— Саме так.

— Ми, напевно, вас погано зрозуміли.

— Я кажу: саме так.

— Ви жартуєте, Йосифе... Навіщо так недобре сміятися з нашого горя.

— Я не жартую... Я все знаю і можу вас завірити, що крихітка не збрехала, сказавши, що в усьому винен голуб.

Анна і Іоаким презирнулися.

— І нічого дивитися один на одного, ніби коти, що нашкодили... Я теж стверджую, що це голуб...

— Ну що ж,— промимрив Іоаким,— якщо ви хочете, хай буде голуб... Зрештою, це ваша справа.

— Уявіть, сьогодні мені приснився сон... Прекрасний золотокрилий ангел запросто всівся на моєму ліжку і, схрестивши ноги, сказав мені: «Послухай, Йосифе, ти ж справжнісінький йолоп... Адже варто тобі простягти руку, і ти станеш власником скарбу. А ти не хочеш пальцем поворухнути!..» — «Де, де скарб?» — запитав я у ангела.— «За два кроки від тебе, у твоєму ж містечку, в самому Назареті. Скарб цей — Марія, дочка татка Іоакима, чарівна брюнетка, з якою ти заручений». — «Так,— сказав я,— це та сама, що завагітніла невідомо від кого. Всі думають, що це робота Пантера. Якщо Марія й насправді скарб, то вже принаймні не скарб добродетності». — «Ти помиляєшся, Йосифе, Пантер тут ні при чому, ні при чому тут і інші смертні. Марія цютлива, ніби пташеня в яєчку. Дитя, яке вона носить у своєму чреві,— це, друже, месія, який опинився там в результаті втручання святого духа». — «Виходить, розповідь про голуба — це правда?» — запитав я.— «Правда, суцця правда. Я архангел Гавриїл, так що можеш мені повірити!» — «Ну, якщо так, мовчу. Що ж ви мені порадите?» — «Одружуйся, голубе, з Марією, і якнайшвидше. Таким чином, в очах закону ти легко станеш татком месії, який врятує народ Ізраїлів, а заодно і весь рід людський».

Іоаким і Анна були в захопленні. Йосиф продовжував:

— Тепер вам, сподіваюсь, ясно, чому я поспішаю стати вашим зятем... Не дай боже, хтось інший одержить таке ж небесне одкровення і перехопить у мене цей скарб!

— Ну що ж, по руках, любий Йосифе! — вигукнули щасливі батьки.— Ми віддаємо вам Марію. Оголосимо про заручини, і все буде гаразд. Та тільки цур, не задкувати!

— Вирішено!

Минуло десять днів після цієї розмови, і юну Марію стали величати мадам. Під час шлюбної церемонії декілька хлопчаків спробували пожартувати відносно вінка з флердоранжа на голові нареченої, проте первосвященик Сімеон за натхненням божим штовхнув теслю в бік і тихо шепнув йому на вухо:

— Не бійся, щасливчику!

РОДОВІД МЕСІЇ

епер, мабуть, буде до речі познайомити читача з родоводом Ісуса¹⁰ і нагадати про ті обіцянки, які Яхве дав патріархам. Цей цікавий родовід — примітний головним чином тим, як він закінчується, — викладений в євангелії. А тому необхідно виділити йому місце.

Цілком припустимо, що в момент, коли пречиста діва ось-ось повинна була обродитися, залишаючись при цьому незайманою, патріархи послали до Яхве делегацію, щоб висловити йому свою радість з приводу того, що в їх прямому потомстві з'явиться на світ дитя, якому пророки прирекли врятувати рід людський і спокутувати гріх, вчинений Адамом і Євою¹¹.

Першим до всевишнього з'явився Авраам і сказав:

— Господи боже, в нагороду за мою вірність твоїм небесним законам ти обіцяв, що я стану прабадьком благословенного роду і що серед моїх прямих нащадків буде месія. І ось час настав. О всемогутній боже! Клятви твої святі і незмінні, ти дотримаєш свого слова.

— Звичайно, Аврааме, причому охоче.

— Господи, я народив Ісаака.

Ісаак прийшов і сказав: «Я, боже, народив Іакова». Іаков прийшов і сказав: «Я народив Іуду». Іуда прийшов і сказав: «Я народив Фареса». Фарес прийшов і сказав: «Я народив Єсрома». Єсром прийшов і сказав: «Я народив Амінадава». Амінадав прийшов і сказав: «Я народив Наассона». Наассон прийшов і сказав: «Я народив Салмона». Салмон прийшов і сказав: «Я народив Вооза». Вооз прийшов і сказав: «Я народив Овіда». Овід прийшов і сказав: «Я народив Іессея». Іессей прийшов і сказав: «Я народив Давида».

Тут з'явився Давид. Яхве по-дружньому поплескав його по щоці і сказав:

— Любий Давиде, ти завжди був моїм улюбленцем. Тому я пообіцяв тобі те саме, що обіцяв дати Аврааму. В історії ти, мій дорогий, будеш називатися прабадьком месії.

Давид низько вклонився і сказав:

— Я народив Соломона.

Соломон прийшов і сказав: «Я народив Ровоама». Ровоам прийшов і сказав: «Я народив Авію». Авія прийшов і сказав:

«Я народив Асу». Аса прийшов і сказав: «Я народив Іосафата». Іосафат прийшов і сказав: «Я народив Іорама». Іорам прийшов і сказав: «Я народив Озію». Озія прийшов і сказав: «Я народив Іоафам». Іоафам прийшов і сказав: «Я народив Ахаза». Ахаз прийшов і сказав: «Я народив Єзекію». Єзекія прийшов і сказав: «Я народив Манассію».

З'явився Манассія. Він готовий уже був назвати ім'я свого нащадка, та господь бог жестом зупинив його.

— Кого-кого, а тебе, Манассіє, я добре знаю, — сказав він. — Тобі дуже поталанило, що ти виявився у списку предків месії. Не в докір тобі будь сказано, але ж все життя ти був негідником, яких мало. На твоїй совісті не одна нечестива справа: ти поклонявся дияволу, ти наказав розпилати навпіл Ісайю, одного з улюблених моїх пророків. Христос народиться з дня на день — невже ти думаєш, що йому буде приємно мати тебе серед своїх предків?

— Що вірно, то вірно, — погодився Манассія, — признаюся, я був нечестивцем і не вірив в бога мого. На угоду ідолам я наказав уколоскати твого пророка Ісайю *. Але ж і те правда, господи, що я не порушив законів моралі, як Соломон, ніколи не спекулював принадами своєї дружини, як Авраам, що я не син розпусниці, як товстун Вооз.

— Даруйте, мені почулося, що ви щось сказали на мою адресу? — занепокоївся Вооз.

— В чому справа? В чому справа? — поцікавилися Авраам і Соломон.

— Справа в тому, — відповів Манассія, — що господь дорікає мені за святотатство, а я наводжу обставини, що пом'якшують мою вину, і порівнюю себе з вами. Месії не дуже приємно вважати мене своїм предком, з цим я ладен погодитися. Та за мене, я гадаю, йому доведеться червоніти аніскільки не більше, ніж за матір Вооза пані Раав, ієрихонську шлюху...

— Тихіше, тихіше! — зупинив його всевишній. — До чого вам перетрушувати свою брудну білизну в присутності всіх цих юних херувимів і серафимів? Вгамуйтеся, голубчики! Манассіє, друже мій, я прощаю всі твої витівки, і не варто тобі паплюжити решту предків Христа. Давайте продовжимо наш екскурс в родовід, який досить цікавий і має на меті довести,

* «Дванадцять років було Манассії, коли воцарився, і п'ятдесят років царював у Єрусалимі; ім'я матері його Хефциба. І робив він неугodne в очах господніх, наслідуючи мерзоти народів, яких прогнав господь від лиця синів Ізраїлевих, і знову упорядкував висоти, які знищив батько його Єзекія, і поставив жертвники Ваалу, і зробив дїброву, як зробив Ахав, цар ізраїльський; і поклонявся всьому воїнству небесному, і служив йому... І поставив істукан Астарти... Ще ж пролив Манассія і дуже багато невинної крові, так що наповнив нею Єрусалим від краю до краю, зверх свого гріха, що він затяг Іуду в гріх — робити неугodne в очах господніх» (4 Царств, гл. 21, ст. 1—4, 7, 16).

що я дотримав обіцянку, яку дав Аврааму і Давидові. Отже, кого народив ти, Манассіє?

Манассія відповів:

— Я народив Амона.

Амон прийшов і сказав: «Я народив Іосію». Іосія прийшов і сказав: «Я народив Іеханію». Іеханія прийшов і сказав: «Я народив Салафіїля». Салафіїль прийшов і сказав: «Я народив Зоровавеля». Зоровавель прийшов і сказав: «Я народив Авіуда». Авіуд прийшов і сказав: «Я народив Єліакима». Єліаким прийшов і сказав: «Я народив Азора». Азор прийшов і сказав: «Я народив Садока». Садок прийшов і сказав: «Я народив Ахима». Ахим прийшов і сказав: «Я народив Єліуда». Єліуд прийшов і сказав: «Я народив Єлеазара». Єлеазар прийшов і сказав: «Я народив Матфана». Матфан прийшов і сказав: «Я народив Іакова».

Іаков встав зі свого місця.

— Ху! — зітхнув Яхве. — Залишився ти один, мій любий Іакове номер два.

— Так, так, господи, зовсім недавно ти викреслив мене із списку живих, але син мій ще живий.

— Кого ж ти народив?

— Я народив Йосифа, — відповів Іаков.

Патріархи презирнулися.

— Отже, цей Йосиф і буде батьком месії? — запитав Авраам.

— Зовсім ні, Йосиф всього-на-всього чоловік якоїсь Марії, яка народить згаданого Христа.

— От-от! — відзначив Давид, який вважав, що він все зрозумів. — Цей Йосиф, мій нащадок, буде батьком обіцяного вами месії.

— Та ні ж, хай йому чорт... Йосиф не має до нього ніякого відношення. Він — чоловік Марії, і тільки. А останнє вас не стосується.

Патріархи про щось довго перешіптувалися, а потім вигукнули:

— Виходить, господи, що ти з нас насміявся?

— На якого дідька мені вся оця генеалогія, — сказав Авраам, — якщо останній з мого роду палець об палець не вдарив для появи на світ месії?.. Мене просто пошили в дурні!

— Нас всіх пошили в дурні! — підхопили останні.

Бог-отець ударив кулаком по своїй конторці (це була чудова конторка, оздоблена діамантами).

— Ну й уперті! — крикнув він. — Нічогосінько не можуть зрозуміти, витягни та поклади їм розв'язання загадки!

— Загадка так загадка! Як собі хочеш, — зауважив Давид. — Але ж обіцяв ти мені, що месія походить з мого роду? Так чи ні?

— Обіцяв.

— А мені? — накинувся на бога Авраам.

— Безперечно. Саме тому вашим прямим нащадком і є тесляр Йосиф, чоловік Марії, яка стане завтра матір'ю Христа.

— Помилуй, господи, — заголосила разом вся компанія, — але якщо цей Йосиф всього-на-всього чоловік платонічний?

— Нехай так, а вам-то що?

— Тобто як це нам-то що? Ти порушуєш свої зобов'язання!

— Пробачте, будь ласка, але...

— Ти ухилилася від їх виконання!

— Анітрохи.

— Ну, це вже занадто.

І фальшиві предки месії затупотіли ногами, не приховуючи люті, якою сповнило їх це жорстоке розчарування.

Всевишній втратив терпіння і теж розлютився.

— Хай вас грім поб'є! — закричав він не своїм голосом. — Ви мені вкрай осточортіли! Забирайтеся звідси геть, та швидше! Ваші претензії просто безглузді. Я виконав свою обіцянку, тому що я непогрішимий. Йосиф не батько месії, і разом з тим месія походить з вашого роду. Хіба не досить вам того, що я це стверджую? І не вашого розуму ця справа, тому що тут таємниця.

Та патріархи продовжували бушувати, і тоді Саваоф наказав:

— Престоли, Власті, Начала! Ану лишень виженіть всіх за двері!

Вмить наказ було виконано.

Ось чому євангеліє всіляко намагається нам довести, що Ісус Христос походить від Давида і Авраама, хоч і не є сином Йосифа, прямого нащадка цих двох улюблених богом патріархів*. Схилімося ж, брати мої, перед цією нісенітницею і увірємо в неї, аж нічогосінько в ній не розуміючи.

* Щоб мені не дорікали в тому, що я вигадую всілякі нісенітниці і приписую їх так званим «священним» книгам, наводжу дослівно шістнадцять перших стихів з Євангелія від Матфея:

«Глава 1.— Родовід Ісуса Христа, сина Давидового, сина Авраамового; — 2. Авраам народив Ісаака; Ісаак народив Іакова; Іаков народив Іуду і братів його; — 3. Іуда народив Фареса і Зару від Фамарі; Фарес народив Єсрома; Єсром народив Арама; — 4. Арам народив Амїнадава; Амїнадав народив Наассона; Наассон народив Салмона; — 5. Салмон народив Вооза від Рахави; Вооз народив Овіда від Руфі; Овід народив Іессея; — 6. Іессей народив Давида царя; Давид цар народив Соломона від тієї, що була за Урією; — 7. Соломон народив Ровоама; Ровоам народив Авію; Авія народив Асу; — 8. Аса народив Іосафата; Іосафат народив Іорама; Іорам народив Озію; — 9. Озія народив Іофама; Іофам народив Ахаза; Ахаз народив Єзекію; — 10. Єзекія народив Манассію; Манассія народив Амона; Амон народив Іосію; — 11. Іосія народив Іоакима; Іоаким народив Іехонію і братів його перед переселенням до Вавілону; — 12. По переселенню ж до Вавілону Іехонія народив Салафііла; Салафіїл

народив Зоровавеля; — 13. Зоровавель народив Авіуда; Авіуд народив Єліакима; Єліаким народив Азора; — 14. Азор народив Садока; Садок народив Ахима; Ахим народив Єліуда; — 15. Єліуд народив Єліазара; Єліазар народив Матфана; Матфан народив Іакова; — 16. Іаков народив Йосифа, мужа Марії, від якої народився Ісус, якого називають Христос.

Читаючи євангеліє, мимоволі дивущися нагромадженню кричущих дурниць і суперечностей. Чи не абсурдна релігійна доктрина, яка великою мірою ґрунтується на непорочності Марії і під страхом анафеми забороняє хоч би на хвилину припустити причетність Йосифа до народження месії? А поряд з цим євангеліє пильнує з усіх сил, ведучи родовід платонічного чоловіка Марії від Давида і Авраама і таким чином доводячи, нібито бог виконав свої обіцянки, які дав патріархам, і месія стане їх нащадком! Який величний пам'ятник глупоті!

Проте і в цьому найбезглуздішому твердженні євангеліє само собі суперечить. Так, родовід Христа у викладі святого Луки і у викладі святого Матфея — аж ніяк не те саме. Ось як викладає генеалогію месії євангеліст Лука:

«Глава 3.— 23. Ісус, починаючи *своє служіння*, був років тридцяти, і був, як думали, син Йосифів, Іліїв,— 24. Матфатів, Левіїн, Мелхіїв, Іаннаїв, Йосифів,— 25. Маттафіїв, Амосів, Наумів, Єслимів, Нагіїв,— 26. Маафів, Маттафіїв, Семейів, Йосифів, Іудин,— 27. Іоаннанів, Рисаїв, Зоровавелів, Салафіїлів, Ніріїв,— 28. Мелхіїв, Аддіїв, Косамів, Єлмодамів, Ірив,— 29. Іосіїв, Єліезерів, Іоримів, Матфатів, Левіїн,— 30. Симеонів, Іудин, Йосифів, Іонанів, Єліакимів,— 31. Мелеаїв, Маїнанів, Маттафаїв, Нафанів, Давидів,— 32. Іессеїв, Овідів, Воозів, Салмонів, Наассонів,— 33. Амінадавів, Арамів, Єсромів, Фаресів, Іудин,— 34. Іаковів, Ісааків, Авраамів...»

Таким чином, святий Матфей і святий Лука сходяться в так званому родоводі Ісуса Христа від Авраама до Давида; та починаючи з Давида ці два євангелісти, обидва натхнені голубом, явно суперечать один одному: за словами Матфея, рід ішов через Соломона, а за словами Луки, бог виконав свої обіцянки через іншу, Нафанову гілку роду Давида. І — о диво із див! — ці дві протилежні гілки, однак, завершуються теслярем Йосифом: от до чого всемогутній Яхве!

Висновок: обидва родоводи Ісуса Христа, наведені в євангелії, не лише сміховинні самі по собі, оскільки їх висновок руйнує всі їх побудови, вони до того ж іще кричуще суперечать один одному, що є вже верхом глупоти.

РІЗДВО І ПАСТУХИ

и вже знаємо, що Йосифові досить було побачити сон, і він відразу заспокоївся. Цей зразковий наречений обіцяв стати ідеальним чоловіком. Даремно, їй-право даремно, Марія боялася заміжжя!

Зараз же після шлюбної церемонії тесляр заявив, що вони з дружиною спатимуть на різних постелях. Чи залишився він вірним своєму слову? Євангельська легенда не містить щодо цього ніяких вказівок. Все подальше говорить за те, що непорочна дівка із Назарета не завжди так суворо ставилася до свого шановного чоловіка. Проте не будемо забігати вперед.

Істина змушує визнати (і ми це охоче робимо), що, принаймні спочатку, Марія задовольнялася єдиним відвіданням святого духа*.

Йосиф з свого боку пишався честю, яка випала на його долю. Нехай він не був батьком месії, та хоч би називатися таким — це вам теж не жарт! Він з радістю оголосив себе законним татком очікуваного немовляти і оточив Марію найніжнішим піклуванням.

У ті дні вийшло від цезаря Августа¹² повеління зробити перепис всіх підданих Римської імперії. Гудея¹³ становила тоді частину цієї могутньої держави; правили нею уповноважені цезаря, одним з яких був і згаданий вище цар Ірод.

За повелінням імператора, кожний підданий записувався не там, де він народився чи мешкав, а в тому місці, звідки походила його сім'я чи рід. Тому Йосифові, який належав до роду Давидового з міста Віфлеєма, довелося йти записуватися до Віфлеєма.

Час для подорожування виявився досить невдалим: треба було залишати Назарет, а Марія ось-ось мала розродитися.

* Священний текст, який наводить професор факультету богослов'я в Руані абат Фуар у своїй книзі «Життя Ісуса», гласить: «Після шлюбної церемонії молода дружина повернулася в свій дім; проте Йосиф не знав її до того дня, коли вона народила сина і нарекла його Ісусом» (взяв із Вульгати).

— Ну, а потім? — запитає допитливий читач. Потім?.. Це ми побачимо.

Тільки-но подружжя добралося до Віфлеєма, у молодій жінки почалися родові перейми. Йосиф ткнувся в готель, та, ой леле, всі номери були зайняті приїжджими.

Що залишалось робити? Довелося шукати хоч якийсь притулок. Влаштувалися в першому-ліпшому хліві. І тут же холодної зимової ночі, позбавлена будь-якої допомоги, Марія народила нашого героя прямо на соломі, яку підстиляли худобі. Справді гнітюча обстановка для появи на світ боже-ства!

Однак не будемо засмучуватися з приводу цієї скоріше комічної, ніж сумної події. Адже не слід забувати, що Ісус все передбачав і сам зажадав для себе такої жалюгідної долі, що ніхто не примушував його родитися в хліві і що тільки з власного бажання Ісуса бик і осел були удостоєні честі по-чути його перший божественний крик. Прибережемо наше співчуття для тих справді нещасних людей, які ні за що ні про що терплять злигодні, набагато страшніші.

Йосиф же був щасливий: ось він, ось його міся, він тримає його у своїх руках, він сповиває його, він робить йому «агу-агу!» Саме він, і ніхто інший, відтепер вважатиметься татком крихітки. Яка слава!

Про те, що Йосифу на роду було написано дивуватися, і говорити нічого. Та несподіванки для нього лише починалися.

Насамперед, з усіх околиць пагорбів почали сходитися пастухи, щоб поклонитися його синові.

Ви не вірите, що у самий розпал зими — діло ж було 25 грудня — по пагорбах никали пастухи? Так, так, люб'язний читачу, найсправжнісніть пастухи, ті, що в холодну зиму ніч пасли отари. Вас це дивує? А втім церква ручається нам за це своїм святим словом.

Пастухи ці пильнували овець на пагорбах Віфлеєма. Раптом вони побачили яскраве сяйво. Небеса розверзлися, і звідти градом посипалися ангели; вони стали трубити в свої труби і зняли неймовірний галас. Галас, мабуть, і справді був оглушливий, бо, як говорить святий Лука, пастухи «убоялися страхом великим».

— Не бійтеся, пастухи, — сказали їм ангели. — Ми з'явилися, щоб возвістити велику радість вам і вашому народові. Слухайте ж: тільки що народився спаситель. Ідіть у місто по головній дорозі, а там поверніть у третю вулицю наліво. За п'ятдесят кроків до шостого ліхтаря вам трапиться невеликий сарай, двері його будуть трохи відкриті. В сараї ви побачите молоду жінку, бика, старця, осла і голеньке немовля. Це немовля і є міся. Ви читали книги пророків? Ну, звичайно, не читали, адже ви неписьменні. Але це не так важливо: знайте, що пророки возвістили прихід месії; весь світ чекає його ось уже чотири тисячі років, як бачите, не з учорашньо-

го дня. Сьогодні довгожданий месія у вас під носом. Ідїть же у Віфлеєм, та швидше, і ви побачите його!

Пастухи встали, а ангели, возносячись туди, звідки вони звалилися, заголосили на все горло: «Осанна! Осанна! Осанна небесам, і на землі мир, в людях благовоління!»

Не минуло й години, як пастухи вже заповнили хлїв і впали ниць перед немовлям, яке верещало, як звичайно верещать діти його віку. Вони поклонялися йому, дарували масло, молоко і сири всіляких сортів.

Йосиф дякував, тиснув їм руки і запахав сири у свою торбу.

Зі сльозами радості на очах він говорив:

— Це я для дитини!..

НЕЗВАЖАЮЧИ НА НЕПОРОЧНІСТЬ, МАРІЯ ВСЕ-ТАКИ ОЧИЩАЄТЬСЯ

виконавши всі формальності, пов'язані з переписом, Йосиф поспішив залишити Віфлезьм, це негостинне містечко, де незаймані змушені народжувати на стайнях. Він захопив з собою дружину і дитину і вирушив до Єрусалима, щоб, згідно зі звичаєм, принести немовля у храм.

Через вісім днів, знову ж таки згідно з єврейською релігією, маленькому Ісусові треба було зробити обрізання¹⁴.

З приводу цього обрізання серед вчених-теологів точилися гарячі дискусії. Хто робив цю операцію? — ламали собі голову вчені схоласти. Євангелісти про це вперто мовчать, а тим часом таку проблему цікаво було б прояснити.

Найкмітливіші вважають, що священний обряд здійснив не хто інший, як Йосиф: таким чином батько-годувальник сам пролив перші краплі божественної крові.

Проте не будемо витрачати час на з'ясування ступеня ймовірності цих припущень. Краще зауважимо дивовижну непоследовність бога, який спускається на землю спеціально для того, щоб, покінчивши з єврейською релігією, заснувати замість неї іншу, і щонайперше дозволяє (бо без його відома нічого не робиться) виконати над собою єврейський обряд.

Одночасно з операцією обрізання новонародженим немовлятам давали ім'я. Нашого героя назвали Ісусом; це ім'я архангел Гавриїл порекомендував Марії під час свого візиту в Назарет. Як при житті, так і після смерті Ісуса його називали безліччю інших імен, серед них було і прізвисько Христос, що означає помазанець, або миром помазаний, месія; Слово, — швидше вже ходяче Слово, — і т. ін.

Та дати немовляті ім'я — це ще не все.

Згідно з законом Мойсеевим¹⁵ принести новонародженого у храм було недостатньо, необхідно було ще здійснити обряд очищення матері.

Духовенство споконвіку відзначалося рідкісною винахідливістю в засобах нажитися за чужий рахунок. Для обряду очищення жінка, яку церква вважала оскверненою родами, зобов'язана була принести в дарунок священникам горлицю і

ягня, а за браком таких — компенсацію у вигляді певної суми грошей. Що стосується ягняти, то його підсмажували на жертвовному оltарі, після чого воно потрапляло у дім священика, і той мав чудову печеню. Гроші також переходили до нього в кишеню.

Марія не бачила потреби ухилитися від устанавленого звичаю. Певна річ, вона могла б послатися на те, що втручання святого духа анітрохи не осквернило її, що вона тепер ще більше непорочна, ніж будь-коли, і тому ніякого очищення не потребує. Проте, напевно, сама вона не була переконана у своїй цнотливості такою мірою, як її чоловік-тесляр.

А втім вона правильно зробила, що пішла в Єрусалимський храм, бо завдяки цьому їй вдалося зустріти там старця Сімеона, того самого, який благословив її шлюб з Йосифом, і почути з його уст молитву, яка наводиться в євангелії.

Незважаючи на поважний вік, Сімеон мав чудову пам'ять на обличчя. Він з першого погляду впізнав Марію і Йосифа, а коли йому показали немовля Ісуса, старий проспівав дискантом:

— Тепер я можу вмерти спокійно, бо бачили очі мої спалителя народу Ізраїлевого!

ЧАРІВНА ЗОРЯ

цей час далеко на Сході було багато невеликих держав. Правила ними монархи, яких називали волхвами, або магами, тому що вони займалися магією, астрологією і подібними до цього науками.

Трое з цих монархів-мудреців нібито дружили між собою; вони збиралися по черзі то в одного з них, то в іншого і разом штудіювали свої чаклунські книги.

Імена цих вчених володарів не були відомі євангелістам, але вельмишановний Беда, англійський монах, який жив в VIII столітті, одержав з цього приводу божественне одкровення, і завдяки йому весь католицький світ знає тепер їх імена напам'ять.

Отже, їх звали: першого — Мельхіор, другого — Гаспар і третього — Валтасар.

Вельмишановний Беда, який знав про них куди більше, ніж всі чотири євангелісти, разом взяті, дає нам безліч найцінніших повідомлень: «Мельхіор був сивоволосим старцем з великою бородою. Гаспар, який, навпаки, був молодий, не носив бороди; він був червоношкірий. Щодо Валтасара, то цей належав до чорної раси і бороди не голів».

Одного разу ясної осінньої ночі три наших мудреці були в обсерваторії, яка належала одному з них, і спостерігали небесні світила, пориваючись відкрити яку-небудь досі ще невідому комету. Раптом вони бачать, що на небосхилі з'явилася надзвичайно яскрава зоря, яка тут же почала робити якісь дивні рухи. Спостерігачі були здивовані.

— Бачите цю зірку? — звернувся Мельхіор до своїх друзів. — Вона рухається, чи не так?

— Так, так, переміщається справа наліво, а потім зліва направо, — підтвердив Валтасар.

— Більше того! — вигукнув Гаспар. — Мені здається, вона витанцьовує польку!

— Що це може означати? — замислилися волхви.

Мельхіор, як голова вченого товариства, вніс таку пропозицію:

— Давайте, друзі, розійдемося на годинку по окремих кабінетах і там, в тиші і спокої, ґрунтовно вивчимо цей феномен, а потім зберемося знову і обміняємося результатами своїх розрахунків.

Так вони і зробили.

Протягом години три вчених монархи змережили цифрами гори пергаменту. За цей короткий час вони збідли і змарніли — до такої міри виснажила їх робота. Повернувшись у великий зал обсерваторії, вони з урочистим виглядом поклали свої списані пергаменти на стіл, потім ненадовго знову підійшли до вікна.

Загадкова зоря, як і раніше, виблискувала перед ними і продовжувала гасати по небу в скаженому танці.

— Дивно, дуже дивно, — бурмотіли волхви, знову всідаючись за стіл.

Першим взяв слово Мельхіор:

— Я підрахував, скільки стрибків робить світило за сімнадцять хвилин; цю кількість я помножив на 4 228 695, від добутку відняв 5372. Решту я поділив на 47. Після цього я зробив двадцять дев'ять множень, стільки ж віднімань і ділень, кожного разу використовуючи той самий множник, той самий від'ємник і той самий дільник. Ось мій кінцевий результат.

І Мельхіор показав довге-предовге число.

Гаспар і Валтасар теж старанно попрацювали і зробили безліч математичних розрахунків, поклавши в основу своїх обчислень перші-ліпші цифри, що спали їм на думку.

Тим часом — справді чудо! — одержаний ними результат дотемно збігався з результатом Мельхіора.

Монархи-мудреці перезирнулися, і всі троє в один голос урочисто виголосили:

— Результати наших розрахунків руху зорі з неспростовністю доводять, що в околицях Єрусалима цієї зими народиться новий цар іудейський і що, оскільки цар цей є бог, ми повинні вирушити до нього на поклоніння.

Чудова це штука — математика. Прекрасна річ — точні науки!

Зауважте, я ніскільки не перебільшую: в самому євангелії сказано, що не ангел звістив волхвам народження Христа, ні: за рухом зірки, за її переміщенням вони дійшли висновку, що в околицях Єрусалима і т. д...

Оскільки сама зоря їм нічого не сказала, то, отже, ключ до цієї феноменальної проблеми вони знайшли шляхом своїх незвичайних розрахунків.

— Підемо на поклоніння до нового іудейського царя, — знову підтвердили своє рішення Гаспар, Валтасар і Мельхіор.

Не гаючи даремно часу на те, щоб попрощатися зі своїми дружинами, вони вирушили в дорогу, навіть не подумавши

про те, що на час їх відсутності, яка могла виявитись досить тривалою, підвладні їм держави залишаться без правителів.

Подорож тривала чотири місяці. На самому початку лютого три монархи прибули до Єрусалима.

На підставі своїх обчислень учені володарі знали, що в Іудеї повинен народитися новий цар; але ці обчислення не вказували точного місця, де це дивовижне народження відбудеться. Проте в них був бездоганний провідник — та сама зоря... Вона йшла перед ними, вона сяяла як удень, так і вночі. Їм досить було йти за нею. Так вона привела їх в Єрусалим через кілька днів після того, як Марія здійснила обряд очищення і принесла своє дитя в храм.

ПОКЛОНІННЯ ВОЛХВІВ

рибувши в Єрусалим, наші волхви дізналися, що новий цар народився шість тижнів тому. Вони вирушили в дорогу місяців за три до його появи на світ.

Неважко уявити, як були здивовані мешканці Єрусалима при полві розкішного каравану східних монархів. Подібної пишноти їм давно вже не доводилося бачити; хлопчак висипали на вулицю і захоплено повитріщалися на верблюдів, вкритих попонами з дорогоцінних тканин.

Волхви взяли собі гіда, і він провів їх до царя. Оскільки з їх обчислень не було ясно, що до сімейства царя Ірода новонароджений принц відношення не має, вони розраховували знайти чудесне немовля в царській резиденції.

Цар Ірод був вельми злизований, коли його короновані колеги, прибувши із далеких країн, звернулися до нього найчистішою єврейською мовою з такими словами:

— Дорогий побратиме, ми прийшли, щоб привітати вас із щасливим народженням сина.

— Тобто як?! — вигукнув Ірод. — Моя дружина уже давно нікого мені не народжувала!

— Проте, — заперечив Мельхіор, — нам з математичною вірогідністю відомо, що сорок днів тому народився майбутній цар іудейський. Якщо він не належить до вашої династії, то чи не будете ви ласкаві вказати нам, де ми можемо його знайти?

— Слухайте, що за дурницю ви верзете? — запитав Ірод.

— Ваша величність, нам явилась зоря, чарівна зоря, зоря, яка рухається. Вона й привела нас у ці краї. Самі розумієте, якщо зоря дозволяє собі подібні вільності, значить, на те є серйозні причини. Словом, ми впевнені у своєму твердженні. Ми докладно вивчили науку про небесні світила; і ми можемо лише повторити наше запитання: якщо майбутнього царя іудейського немає у вашому палаці, то скажіть, де ж він?

Ірода збентежила переконаність, з якою говорили ці вчені царі. Він подумав сам собі, що такі поважні люди навряд чи вирушили б за тридев'ять земель верхи на верблюдах лише за тим, щоб пожартувати з нього. А оскільки Ірод вважав, що

майбутнім царем іудейським може бути лише його законний спадкоємець, то його до смерті налякала думка про якогось таємничого суперника.

Та, будучи людиною досвідченою, він не виявив і тіні тривоги і з посмішкою на вустах відповів волхвам:

— Новина, яку ви мені повідомили, дорогі мудреці, дійсно несподівана, та вона переповнює мене радістю. Продовжуйте, будь ласка, йти за вашою зорею, і, коли ви знайдете майбутнього царя іудейського, повертайтеся в палац і скажіть мені, де знаходиться його резиденція. Я теж буду щасливий зробити візит найяснішому немовляті.

— О, ми збираємося до нього не із звичайним візитом! — зауважив Гаспар. — Майбутній цар іудейський буде могутнішим за нас з вами. Ми йдемо до нього на поклоніння.

— Ах, он як! — вигукнув Ірод. — Ну що ж, і я хочу йому поклонитися. Ви не можете відмовити мені в цьому задоволенні.

Ірод запропонував волхвам по скляночці вина з бісквітом, і вони пішли, обіцяючи після повернення повідомити йому точну адресу майбутнього царя.

З цієї хвилини Ірода охопила велика тривога. Він був до того вражений раптовою звісткою про народження суперника, що навіть і не подумав скористатися найпростішим способом його відшукати. А спосіб цей полягав ось в чому: за прикладом волхвів, Іродові достатньо було піти слідом за зорею. Але така думка не прийшла йому в голову.

Валтасар, Мельхіор і Гаспар одні попленталися за блукаючим світилом. І куди б ви думали воно їх привело? В Назарет? Зовсім ні!

Зареєструвавшись у переписному листі, Йосиф зі своєю сім'єю залишив Віфлеєм і рушив до Єрусалима, щоб представити Ісуса в храм. Після цього їм нічого не залишалось, як повернутися додому, в свій рідний Назарет. Але вони чомусь знову попрямували в негостинний Віфлеєм, бо, якщо вірити євангелію, поклоніння волхвів відбувалося у Віфлеємі.

Даремно мені стали б перечити, нібито воно відбулося до принесення Ісуса в храм. Я б відповів, що це неймовірно: оскільки Ірод знав про народження месії і розшукував його, малого Ісуса напевно не минув би царський гнів, якщо б у такий тривожний час його батьки мали необережність відкрито принести дитя в синагогу, щоб первосвященик виконав над ним відповідний обряд*.

* Можуть ще заперечити, що встановлена церквою дата поклоніння волхвів — 6 січня, тоді як стрітіння господнє відбулося 2 лютого, і що, таким чином, візит волхвів передував очищенню богородиці. На це я відповім: дати церковного календаря взагалі суперечать здоровому глуздові. Справді, як пояснити, що поклоніння волхвів відбулося 6 січня, а побиття

Логічно міркуючи — якщо взагалі доречно говорити про логіку стосовно до євангельських казок, — сімейство Йосифа спочатку виконало всі формальності, які за законом Мойсеевим були пов'язані з обрядами принесення та очищення, а потім без будь-якої потреби повернулося до Віфлеєма. А втім, як знати: може, тесляр забув у хліві дюжину-другу пристібних комірців?

Отже, зоря зупинилася в місті Давидовім якраз над легендарною стайнею. В ній, безсумнівно, ще були бик і осел. Що ж до Йосифа, то, коли вірити святому Матфею, його не було.

Волхви, говориться у Новому завіті, «увійшовши в дім, побачили младенця з Марією, матір'ю його, і, упавши, поклонилися йому; і, відкривши скарби свої, принесли йому дарунки: золото, ладан і смирну» (Матфей, гл. 2, ст. 11).

Дари волхвів незмінно мене спантеличують.

Церковні письменники повідомляють в подробицях, який подарунок зробив кожен із волхвів, і слід визнати, що двоє з них не виявили особливої щедрості.

Мельхіор розкрив свою скриньку і підніс все, що в ній містилося: все було із золота. Гаспар подарував ладан — річ не надто цінну, Валтасар поклав перед яслами трохи смирни — пахучої смоли, яка нітрохи не дорожча за ладан.

Для монархів, що прибули здалеку, Гаспар і Валтасар виявили неймовірну скнарість. Далєбі, не варто було плентатися не знати куди, щоб везти такі гостинці!

Ну ладан ще гаразд: подарунок, звичайно, копійчаний, та в ньому хоч можна углядіти бажання полестити. Гаспару недорого обійшовся піднесений ним комплімент.

Та Валтасар... Ох уже цей Валтасар! Який скнара! Трішечки смирни — ось усе, чим він обдарував свого бога! Ну чи не прикро, справді? Що ж означала ваша смирна, Валтасаре? Вельмишановний Беда пояснює, в чому тут справа: «Смирна, яка була в руках царя-негра, нагадувала про те, що син людський повинен вмерти». Стародавні люди дійсно користувалися смирною для бальзамування покійників. Що скажете? Чи неправда, який милий знак уваги, який підходящий подарунок: смола для бальзамування — новонародженому!

Особисто я не можу погодитися з поясненням англійського ченця: по-моєму, Валтасар був просто скупердягою, який неохоче видобував гроші з гамана на подарунки.

В усякому разі, разом із золотом скринькою волхвам вдалося накинути свій ладан і смирну. Однак підношення Мельхіора треба визнати справді царським. Навіть якщо він підніс

немовля (Його наслідок), відповідно до католицького календаря, відбулося за дев'ять днів до того, тобто 28 грудня?

Справа вся в тому, що християнська легенда являє собою суцільну вигадку; що ж до священнослужителів, то їх брехня просто безсовісна, а суперечності в їх байках кригучі.

скриньку середньої величини, то й тоді в цій шкатулці золота було приблизно на тридцять — сорок тисяч франків, що на ті часи було кругленькою сумою.

Та ось нова загадка для моєї простодушності: про цю досить пристойну маєтність євангеліє жодного разу більше не згадує. У «святому письмі», навпаки, говориться про те, що Марія і Йосиф завжди бідували. Що ж до Христа, то він був просто жебраком і все життя перебував на утриманні у щедрих і заповзятливих жінок досить сумнівної поведінки, якими ми у свій час ще займемося.

СВЯТЕ СІМЕЙСТВО ПУСКАЄТЬСЯ НАВТЮКИ

ічого не підозрюючи, троє наших волхвів були сповнені готовності дотримати обіцянку, дану ними Іроду. Вони збиралися побачити царя і повідомити йому місцеперебування стайні, яка служила за резиденцію його майбутньому суперникові. Треба сказати, що вони ледь було не влипли в дуже неприємну історію. Та на щастя, Яхве з височини наглядав за сином божим (називаним так тому, що він народився від голуба).

Одного разу вночі трьом волхвам приснився однаковий сон. Чийсь голос попередив їх:

— Не здумайте йти до Ірода. Він лиходій, він замислив недобре проти крихітки, до якого ви ходили на поклоніння. В Єрусалим ви більше не лізьте, а йдіть-но собі краще додому іншою дорогою.

Волхви послухалися поради.

Як їм удалося потрапити до себе додому, обминувши дорогу, якою вони прийшли до Єрусалима, — про це у «святomu письмі» не говориться. Напевно, якась інша, а може та сама, зоря і цього разу послужила їм провідником. Повернувшись, вони, зрозуміло, застали своїх підданих у тривозі з приводу їх довгої відсутності і знову взяли в руки кермо влади. Та ось що цікаво: монархи, що здійснили восьмимісячну подорож, включаючи дорогу туди й назад, заради того, щоб поклонитися новому божеству, навіть і не подумали ввести у своїх країнах його релігію. Насправді у жодного з істориків ми не знаходимо повідомлення про те, щоб у Персії, в області, де знаходилися володіння монархів-мудреців, коли-небудь існував культ Христа.

А втім, все це дрібниці. Повернемося краще до Йосифа. Незабаром після поклоніння волхвів теляреві знову приснився архангел Гавриїл (у «святomu письмі», зауважте, сні відіграють дуже велику роль). Посланець неба попередив його про небезпеку, яка загрожувала маленькому Ісусові.

— Вставай, Йосифе, — сказав архангел, — бери дитя та його матусю, і втікайте всі якнайшвидше! Ідіть в Єгипет, це тут недалеко, лише Аравію перейти. Біблія твердить, що Авраам витратив на таку подорож років шістдесят, але, врахо-

вуючи загальний прогрес, ви дістанетеся набагато швидше. Втікай, Йосифе, втікай, поки не пізно, бо з завтрашнього дня Ірод почне пошуки младенця Ісуса, щоб його задушити.

Йосиф не примусив себе довго просити. Він не став чекати світанку, розторсав жінку, яка, лежачи на солом'яній підстилці, марила святим духом.

— Жінко, швидше вставай! — крикнув він їй.

— В чому справа? Що трапилося? — запитувала Марія, протираючи очі.

— Вставай, вставай! — повторював чоловік.

— Ах, Йосифе, до чого ж ви нестерпні! Ну навіщо було мене будити?

— Задавати хрopaка не час, моя дружинонько: справа в тім, що цар Ірод збирається вбити Ісуса. Невже тобі охота зв'язуватися з могутнім тетрархом? Я розумію, що син твій — бог і він не дозволить себе задушити, однак, по-моему, ранувато ще покладатися на божественну силу крихітки. А тому куди розумніше буде піти подалі від різні, яка готується. Бери-но свого карапуза і гайда звідси!

При цих словах, виголошених тоном наказу, дружина тесляра встала.

— Тікати так тікати, — сказала вона. — Але хто понесе наше манаття? Ви, сподіваюся, розумієте, що, крім дитини, я нічого не понесу.

— О мадам, про це не турбуйтеся: ми заберемо з собою осла.

— Але ж він нам не належить. Його хтось залишив тут у стайні. Елементарна порядність не дає нам права його присвоїти.

— Пробач, але ми діємо не в своїх особистих інтересах: ми піклуємося про врятування сина. А хіба Ісус не володар світу?

Заперечувати не доводилося. Питання про осла було розв'язане. Марія всілася на нього верхи, взяла синочка на руки, і вони вирушили в дорогу.

Коли над обрієм з'явилося сонце, святе сімейство було вже далеко від Віфлеєма. Втікачі йшли цілий день. Під вечір, в сутінках, їх оточили якісь підозрілі типи з лютими фізіономіями.

— Гаманець або життя! — крикнув ватажок.

Марія приховала від Йосифа, що вона захопила з собою скриньку з золотом, піднесена волхвом. Тому на вимогу розбійника Йосиф з чарівною простодушністю відповів:

— Голубчики мої, ви просто помилилися: ми зовсім не багаті мандрівники, за яких ви, певно, нас вважаєте. Сам я бідний тесляр, майже ні з чим я залишив рідні краї. Пилка та рубанок — ось все моє багатство. Ця молода жінка — моя

дружина, а хлопчик — не хто інший, як месія, якого пророки обіцяли єврейському народові.

Розбійник, мабуть, читав пророцтва і навіть вірив у них. Він кинувся на коліна перед непорочною матусею, благаючи пробачити йому дещо безцеремонне поведження.

— Мадам або мадемуазель,— звернувся він до неї,— мене звуть Димас. Я злодій за професією, але тонкі почуття мені не чужі. Прошу вибачення за те, що я вас затримав. А за те, що ми вас налякали, дозвольте запросити до себе на ночівлю. У мене теж є маля, воно, сердешне, нездужає. Ходімо до мене, там вам буде добре. І оскільки ваш карапуз — месія, його перебування у моєму домі принесе мені щастя.

— Як ти дивишся на цю пропозицію? — запитав Йосиф у Марії.— Мені здається, вона від чистого серця. А крім того, схоже, збирається на дощ. Хіба ми можемо допустити, щоб божественний хлопчак, якого довірив нам Яхве, піймав нежить?

— Серед злодіїв теж зустрічаються порядні люди,— відповіла пречиста діва.— Прийmemo його запрошення.

Християнська легенда не зберегла інших спогадів про втечу в Єгипет. Першу ніч сімейство Йосифа провело в домі розбійника Димаса, з яким ми ще зустрінемося пізніше, в кінці цієї розповіді. Наступного дня, коли Йосиф залишив гостинну домівку грабіжника, дитина була вже здорова.

Треба ще сказати, що біля домівки Димаса знаходилося джерело, в якому Марія полоскала пелюшки свого божественного дитяти, бо, хоч Ісус і був божеством, над ним мали силу всі закони людської природи.

До наших днів поблизу Віфлеєма прочанам показують джерело Димаса, де пралися пелюшки, закаляні малятком Христом. На згадку про це прання джерело і по цей день творить великі чудеса.

У ЦАРЯ ІРОДА ТЕЖ Є НЕРВИ

им часом, як уже було сказано, цар Ірод почув про народження маленького помазанця божого. За словами волхвів, які, очевидно, були в курсі справи, новонародженому згодом судилося стати царем іудейським; це означало, що йому, Іродові, загрожувало скинення з престолу. Цар був дуже стривожений: що не кажіть, він дорожив своєю короною.

Цар Ірод велів запросити до себе в палац первосвящеників і книжників. Докладно розповівши їм про відвідання волхвів і про те, що вони йому повідомили, згадавши, зокрема, випадок з блукаючою зорею, він поставив перед ними питання руба:

— Що в усій цій історії відповідає істині?

Первосвященики відповіли:

— Так, ми бачили караван царюючих волхвів, ми бачили на небі блукаючу зорю, але ми не знаємо, що це означає.

— Ви просто осли! — гнівно закричав цар Ірод. — Подумати тільки, волхви, які ніколи не читали книг ваших пророків, за рухом світила обчислили, що поблизу Єрусалима повинен народитися новий цар, а ви, ви, котрих учили уму-розуму в Єрусалимському храмі, ви, які на зубок знаєте віщування пророків, ви поняття не маєте, що повинно відбутися! Та де таке видано? Ви, добродії, даремно гроші одержуєте! А ну лишень швидко розтлумачте мені смисл пророцтва, інакше не минути вам шибениці!

Книжникам і первосвященикам така перспектива була не до вподоби. Вони принесли всі свої книги і почали гарячково їх гортати.

Ніщо в біблійі з вірогідністю не вказувало на народження іудейського царя в епоху імператора Августа. Але якщо вже треба було будь-що догодити Іродові, вони переклали йому один уривок із пророка Михея (гл. 5, ст. 2), де говорилося:

«І ти, містечко Віфлеєм — Єфрафа, чи мале ти між тисячами Іудиними? З тебе піде той, котрий повинен бути владикою в Ізраїлі і котрого походження з початку, від днів вічних».

Коли ж і як повинен був народитися цей цар — це в пророцтві Михея замовчувалося.

Знову-таки для того, щоб не перечити Іродові, вчені іудеї висловили думку про те, що можна угледіти збіг між цим досить туманним пророцтвом і алгебраїчними викладками волхвів.

— Добре,— подумав Ірод,— доведеться постежити за Віфлеємом.

Він вирядив священиків, не повідомивши їм про підступний план, який уже обміркував. А він дійсно обмірковував підступний план.

Серед представників іудейського духовенства принаймні одна людина могла досить точно проінформувати царя Ірода з питання, яке його цікавило. Цією людиною був первосвященик Сімеон, який брав участь в обряді очищення Марії і принесення Ісуса в храм: адже Сімеона — читач, напевно, пам'ятав про це — осінила благодать божа, і він з першого погляду пізнав месію. Більш ніж ймовірно, що Сімеон був присутнім на зібранні первосвящеників у палаці тетрарха. Чому ж він не сказав про те, що йому було відомо? Ясно, що Яхве, який 2 лютого зробив його таким балакучим, на цей раз заткнув йому рота.

Ірод вирішив дочекатися повернення волхвів, проте волхви, скоряючись небесному гласу, пішли іншим шляхом, минавши Єрусалим.

Роздратовуючись все сильніше і сильніше, цар Ірод закінчив тим, що впав у страшну істерику. Люті його не було меж! Він перебив увесь посуд, надавав ляпасів всім своїм слугам, нагрубив ні в чому не винній дружині, повисмикував у себе на голові немало волосся і навіть вивихнув руку, розмахнувшись для того, щоб ударити кулаком по дзеркалу.

Він вирушив у Віфлеєм, взявши з собою ката і його помічників. Там Ірод викликав до себе іменитих громадян.

— Чи не з'являлися тут за останній час три східних монархи? — запитав він у них.

— Так точно, ваша величність, з'являлися. Три монархи верхи на розкішних верблюдах йшли за якоюсь зорею і пройшли до стайні.

— До стайні?

— Так, так, ваша величність, до стайні, де оселився старенький зі своєю дружиною, яка днями народила дитину.

— Ви в цьому твердо впевнені?

— Ще б пак, ваша величність, у нашому місті немає і трьох тисяч мешканців,— відповіли імениті громадяни.— Ми всі тут один одного знаємо, і невже ви думаєте, що поява трьох приїжджих монархів могла залишитися непоміченою? Ми дуже здивувалися, коли побачили, як три царі верхи на своїх верблюдах урочисто попрямували до стайні!.. До найубогішого хліва, влаштованого в скелі, де звичайно тримають свою худобу пастухи і бідні селяни.

Ірод на хвилину замислився, а потім відновив свій допит:

— Де ж тепер ці три дивні царі, що пішли до мешканців стайні?

— Ось про це ми, справді, нічого не знаємо. Вони ні до кого не зверталися, ні в кого нічого не запитували, тому що повністю поклалися на свою зорю, і зникли вони так само раптово, як з'явилися.

— А старий і його дружина з новонародженим малям і досі в стайні?

— Ні, ваша величність, одного чудового ранку, або, вірніше сказати, однієї чудової ночі, вони теж зникли. Одному бідоласі надало залишити в стайні свого осла, так вони і осла з собою забрали. Ми, звичайно, не знаємо, що це за сімейка, але, видно, вони люди непорядні.

— Досить! — промимрив Ірод. — Ви приховуєте від мене правду. Ви ховаєте це незвичайне немовля, заради якого три царі прибули слідом за своєю зорею у Віфлеєм.

— Ми клянемося вам, ваша величність...

— А я не вірю! З політичних міркувань я зацікавлений в тому, щоб це дитя не прожило жодної зайвої секунди, і мені необхідна гарантія, що воно не мине моїх рук. Тому кат і його помічники, з якими я маю честь вас познайомити, зараз же приступлять до винищення всіх віфлеємських хлопчиків у віці до двох років.

Всі заголосили. Імениті громадяни плачучи кинулися до ніг царя Ірода. Він був невблаганний.

Кати негайно кинулися обшукувати дві-три сотні будинків, з яких складалося містечко, і коли надвечір сонце сховалося за обрієм, вони вже впоралися зі своєю кривавою справою: в містечку, що ледь налічувало три тисячі мешканців, було знищено, як твердить церква, двадцять тисяч невинних дітей.

Щодо бога-отця, то він і пальцем не поворухнув, щоб запобігти дивовижній різанині. Доля невинних жертв царського гніву повинна була (так, принаймні, мені здається) становити особливий інтерес для хоч якоюсь мірою справедливого судді. Одного подиху всемогутнього було б достатньо, щоб уберегти від смерті всіх цих крихіток, які, коли міркувати тверезо, не могли бути винні в народженні Христа. Та бог Саваоф на цей раз не вважав за потрібне спуститися зі своєї хмари і байдуже споглядав криваву бійню.

ІСУС В ЄГИПТІ

іддаль між Віфлезмом і Геліополісом, єгипетським містом, в якому, за християнським переказом, переховувалася сім'я Йосифа, становить добрих чотириста кілометрів. Врахуйте при цьому, що втікачам довелося перетнути Аравійську пустелю в найширшій її частині, цілком бездоріжній, що шлях їх лежав серед пісків і каміння, де без компаса (або принаймні без допомоги провідної зорі) просто немислимо було не заблудитися, і ви зрозумієте, що втеча до Єгипту аж ніяк не могла бути для святого сімейства прогулянкою для розваги.

Проте незаїмана матуся та її чоловік не заблудилися. Вони йшли і йшли собі навпростець, і ангели час від часу вказували їм шлях. Вночі вони цілком обходилися без ліхтаря: «тіло божественного дитяти випромінювало навколо яскраве світло».

Але як вижив в дорозі через пустелю осел, виведений ними із стайні,— це нікому невідомо.

Церква вважає, що найрізноманітніші чудеса супроводжували святе сімейство і всіляко полегшували йому подорож. Шляхи розстелялися перед ними самі собою, і шкода, що вони зникали, як тільки у подорожніх зникла в них потреба. Піски пустелі — на жаль, теж тимчасово — перетворювалися в родючі землі, де на хвилю зацвітали ієрихонські троянди. Плоди були до їх послуг буквально на кожному кроці, зривати їх святому Йосифу було аж ніяк не тяжко: дерева самі схиляли свої гілки йому назустріч.

Зрозуміло, що в подібних умовах святе сімейство легко могло пройти хоч через дві пустелі. Тим більше, що аравійські леви, тигри і навіть дракони (бо в той час дракони існували) цілими зграями підбігали до Ісуса і кидалися до його ніг, схиляючись перед його святістю.

Місцеперебуванням сімейства Йосифа в Єгипті був Геліополіс, або Он, тепер Матарієх, за вісім кілометрів від Каїра. Ніхто не знає, чим займалися блаженні емігранти в роки свого вигнання. Найяснішим в цьому епізоді з життя Ісуса є те, що в даний час в Матарієху знаходиться монастир коптських ченців: тут прочанам за певну плату показують дику смоків-

ницю, яку богородиця удостоїла великої честі, погодувавши в її холодку свого опецька.

Ви, напевно, скажете, що ця смоківниця повинна була б уже всохнути від старості? Нічого подібного! Вона зелена, як ніколи, і, незважаючи на свої тисяча дев'ятсот років, зберегла всю чарівність молодості.

Той, хто не вірить в подібні чудеса, нехай сам вирушить в Матаріхський монастир і проведе там всього яких-небудь років двісті-триста, а я буду чекати від нього вістей.

Інше чудо, в якому кожен може переконатися, нікуди не виїжджаючи, — це чудо з фініками. Купіть мішечок фініків і з'їжте їх. На кожній кісточці цього плоду ви помітите маленький кружечок у вигляді літери «О». Раніше на фініках ніякого «О» не було — кісточки були зовсім гладенькими.

А сталося ось що: коли Ісусу було півтора року, мати одного разу дала йому фініки. Крихітка, який до того часу летівав лише щось нерозбірливе, побачивши фініки, вигукнув: «О, прекрасні плоди!» Маленьке «О» на кісточках фініки служить вічним нагадуванням про цей чудовий вигук.

За словами святого Бонавентури¹⁶, святе сімейство пробуло у вигнанні сім років. Увесь цей час маленький Ісус був під опікою матері, яка годувала його своїм молоком. Молоко незайманої — ось вам ще одно чудо. Хлопчак, як і належить синові, грався татовими інструментами, а тато, як і належить батькові, майстрував йому кубики. Словом, раннє дитинство Христа, якщо не рахувати декількох дрібних чудес, минуло так, як воно минає у всіх дітлахів, і не виключено, що малятко витирало свої божественні соплі матусиним рукавом або її пеленою.

Ангели постійно тримали Йосифа в курсі всього, що вчиялося Іродом. Так він дізнався і про винищення двадцяти тисяч віфлеємських дітей. Можна собі уявити, як він радів, що вчасно накивав п'ятами!

Йосиф дізнався також про абсолютно приголомшливу подію: Рахіль, улюблена дружина старого Іакова, сина Ісаака, Рахіль, похована в Рамі, недалеко від Віфлеєма, в день різанини прокинулася в своїй домовині і жалібно зойкнула, що було почуто на віддалі чотирьох кілометрів. Чудо це засвідчено в євангелії: «Голос в Рамі чуто, плач і ридання і крик великий: Рахіль плаче за дітьми своїми і не хоче втішитися; бо їх немає» (Матфей, гл. 2, ст. 18).

Коли Ірод помер, ангел негайно повідомив про це Йосифа. Той подумав, що наступив час повернутися в Галілею, і, продавши свій заклад, знову вирушив до рідного Назарета (Лука, гл. 2, ст. 39).

Щоб покінчити з Іродом, зазначу одну істотну суперечність між твердженнями істориків і євангелістів. Історичні

документи свідчать, що Ірод помер рівно за чотири роки до тієї дати, яку церква називає як дату народження Христа.

Якщо не зважати на цю дрібницю, то в усьому іншому християнська легенда є бездоганим відображенням істини. Отже, цар Ірод дійсно був злочинцем, убивцею маленьких дітей. Хай буде проклята пам'ять про цього недолюдка, який навіть після своєї смерті приймав у себе царюючих волхвів і влаштовував криваві побоїща.

ІСУС-ВУНДЕРКІНД

сус виростав і сповнювався мудрості. Таким змальовує його євангеліст Лука. Отці церкви додають: «Його розум пробуджувався в міру того, як розвивалося його тіло».

Зверніть увагу: виявляється, в момент зачаття божественний розум Христа ще не був у повному розквіті. Значить, борсаючись у материнській утробі, він був найзвичайнісіньким зародком? Значить, поки його молоді органи були недосконалі, божественний розум його також був недосконалим? Дивно, дивно...

Маленького Ісуса не минули труднощі, з якими стикається будь-яка дитина, та йому пощастило принаймні в тому відношенні, що його розумовий розвиток ішов незвичайно швидко.

Йому зовсім неважко було враз навчитися читати: достатньо було лише забажати цього. Проте він волів цього не забажати і почав учитися грамоти, як усі діти, з читання по складах.

Першою його вчителькою була мати: вона вчила його читати по Виблії. «У святому письмі говорилося про нього самого, — пишуть богослови. — Марія знала, хто він такий, так що, навчаючи його, вона в той же час не забувала йому поклонятися».

Я виразно уявляю собі, як проходили ці уроки, що супроводжувалися поклонінням; вони й справді виглядали досить кумедно:

Мама. Ісус, розкажи свій урок.

Син. Мамо, я проспав і не встиг його вивчити...

Мама. В такому разі покажи письмове завдання.

Син. Мамочко, ти знаєш, я дуже розстроївся, тому що в мене ніяк не виходила одна фраза. А потім я посадив величезну ляпку і, даю тобі слово честі, кинув зошит у вогонь...

Мама. Нікчемний хлопчисько! За це ти не одержиш сьогодні солодкого.

Син (пхинькаючи). Мамо, мамочко, я більше не буду!

Мама (про себе). От лишенько! Я примусила плакати мого бога...

Син (заспокоюючись). А я хочу солодкого, хочу! І ти не маєш права залишити мене без солодкого, тому що я володар світу.

Мама (склавши молитовно руки). О господь мій Ісус Христос, благаю тебе, не сердься на свою матір, твою рабу! Ти одержиш величезний шматок хліба з варенням, о мій божественний володарю!

Син. Ну й прекрасно, мамочко, от так краще! Ти в мене просто чудова! Будемо вважати, що урок закінчено, і тому, мамусю, ставай навколішки, поклоняйся мені!

Мама стає навколішки і поклоняється синові.

Не слід думати, що так було завжди. Не по літах розвинутий Ісус, як правило, старанно готував уроки і приходив на заняття з акуратно написаним завданням. Те, чому його вчила матуся, попутно поклоняючись йому, йшло дитині на користь.

Коли Ісусу минуло дванадцять років, Йосиф нагадав Марії, що за єврейським законом треба відвести хлопчика до Єрусалима.

Дійсно, в цьому віці єврейський хлопчик частково виходив з-під батьківської опіки. Його приводили в синагогу, він налягав на голову пов'язку з філактеріями — шматками пергаменту, списаними священним текстом, — і ставав «сином закону», зобов'язаним виконувати всі його приписи, причому один із головних приписів полягав у тому, щоб відвідувати Єрусалим в час свята пасхи.

Отрокові Ісусу було дванадцять років (Лука, гл. 2, ст. 42), коли він вперше разом з батьками зробив подорож до Єрусалима. Назарет знаходився за сто двадцять кілометрів від Єрусалима. Дорога займала три — чотири дні.

Святе сімейство провело в Єрусалимі всі сім днів пасхи. Ісуса зводили в храм, а також в усі балагани, де показували бородатих жінок, велетнів та інші диковини. Справа в тому, що пасха була справжнім національним святом, котрим, як і в усі часи, користувалися всілякі шарлатани, щоб оббирати роззяв.

По закінченні свят Йосиф і Марія зібралися додому і приєдналися до каравану, який прямував у бік Назарета. Наприкінці першого дня дороги батько й мати раптом виявили, що синочок їх кудись зник: вони загубили його, як гублять звичайнісіньку парасолю.

Наведемо текст євангелія:

«Коли ж, по закінченні днів *свята*, поверталися, залишився отрок Ісус у Єрусалимі; і не помітили того Йосиф і матір його; але думали, що він іде з іншими. Пройшовши ж денний шлях, почали шукати його між родичами та знайомими. І, не знайшовши його, повернулися до Єрусалима, шукаючи його» (Лука, гл. 2, ст. 43—45).

— Що за халепа! — метушився Йосиф. — Чи не пригадуєш ти, Маріє, був він з нами, коли ми виходили від шестиголової корови?

— Я не впевнена, але мені здається, що був.

— Так, так, Ісус був тоді з нами, ми ще купили йому вафлі... Стоп! Я знаю, де ми його загубили!..

— Де?

— Біля прекрасної Береніки, біля русалки!

— Та ні ж!

— Ручаюся!

— А я думаю, що месія залишився в звіринці, біля дресированих собак... Ти помітив, Йосифе, як вони його зацікавили, особливо пудель, який ходив по дротові?

— Можливо, ти й маєш рацію... Давай звернемося в муніципалітет, дізнаємося, куди поділися ці дресировальники.

— Тільки б ці прокляті клоуни не забрали з собою нашого маленького Ісуса! Я не хочу, щоб мій син зробився канаходцем! — причитала Марія.

— Не хвилюйся, дорога, не хвилюйся, — заспокоював її Йосиф. — Ми його знайдемо; я впевнений, що він у ратуші, у швейцара, разом із загубленими ключами...

Вони шукали всюди, зверталися до міських властей, заходили в усі балагани: Ісус як у воду канув!

Йосиф був просто у відчаї: він не міг повірити в нещастя, яке звалилося йому на голову; він рвав на собі волосся, докряв собі — і, треба сказати, не без підстав — за безтурботність. Йому вже ввижався страшний суд, і він чув звернений до нього громоподібний голос всевишнього:

— Іди сюди, Йосифе!.. Близьче, близьче! Я зараз зітру тебе на порох!.. Я довірив тобі мого сина, вірніше, сина голуба, щоб ти за ним доглядав. Ця дитина — месія; він мав спокутувати гріхи роду людського... Я покладався на тебе і розраховував, що ти зумієш виростити божественного хлопчика, як це зробив би я сам, якби був у мене час зійти на землю... А що вийшло? Йому ледь минуло дванадцять років, а ти вже умудрився його загубити! Ні вже, така роззявкватість переходить всі межі!.. Та ти знаєш, що з твоєї вини рід людський не дочекався спасіння? Адже мого месію так і не вдалося знайти?! І ти думаєш, це зійде тобі з рук? Твоя безтурботність — злочин, і ти повинен зазнати суворої кари. А тому я присуджую тебе до тричі вічного ув'язнення у пеклі. Ти цього заслужив!

Бідолаха тесляр безперестанку запитував себе, чи не сниться йому все це, до того йому здавалося неймовірним нещастя, яке з ним трапилося. Кожні півгодини він розпакував одну із своїх валіз, щоб перевірити, чи не сховався туди пустун Ісус.

Марія була просто вбита горем. Вона б воліла перетерпіти будь-які страждання, тільки б позбутися тривоги, яка її мучила.

Безрезультатні пошуки тривали два дні, і лише на третій день вони знайшли хлопчика «в храмі, він сидів серед учителів, слухав їх і запитував їх. Всі, хто слухав його, дивувалися розумові і відповідям його» (Лука, гл. 2, ст. 46, 47).

Напевно, Ісус дійсно був вундеркіндом. Він увійшов до храму сміливо і впевнено, як до себе додому, зараз же задав кілька каверзних запитань найдосвідченішим богословам і з превеликим задоволенням посадив їх у калошу.

Проте вчителям храму хитрощів було не позичати. Тут зібралось вище єврейське духовенство: Гіллель, якого шанували нарівні з Мойсеєм і який ще зберіг всю величність старості; непохитний Шаммай, який ув'язував все, що розв'язував Гіллель; Іонафан, син Юзієля, чие слово було таким полум'яним, що птахи або згоряли, пролітаючи над його головою, або перетворювалися в серафимів*. Поряд з ними батьки Ісуса могли побачити ще священика Сімеона, того самого, який пророкував під час церемонії очищення, і Йосифа Аримафейського, сенатора.

І маленький Ісус дивував усіх цих людей. Він по-своєму заплутував і розплутував найскладніші теологічні проблеми. Врешті-решт всі визнали за розсудливіше замовкнути. Ісус нікому не давав сказати слова, і вони з роззявленими ротами слухали його розглагольствования.

Однак, незважаючи на подив, який викликала ця сцена у Марії, вона не могла забути того, що їй довелося пережити, і серце її вилилося в гірких докорах:

— Що ж це значить, шибенику? Ти втік від своїх батьків, і, поки батько й мати, не знаючи, що й думати, шукають тебе по всьому місту, ти сидиш собі тут і філософствуєш?! Швидко гайда додому, шелихвіст отакий!

Ісус, який за словами у кишеню не ліз, відповів з усмішкою, вислизаючи з материних рук:

— От тобі й маєш! Чого вам було шукати мене? Хіба ви не знали, що мені належить займатися справами, які торкаються мого батька? **

Йосиф же, який вважав себе єдиним законним татом, не бажав слухати подібні жарти. Він схопив хлопчину за вухо і витяг із храму, після чого святе сімейство у повному складі вирушило до Назарета.

* Мішна, Суккот, 28, Баба-Батра, 134.

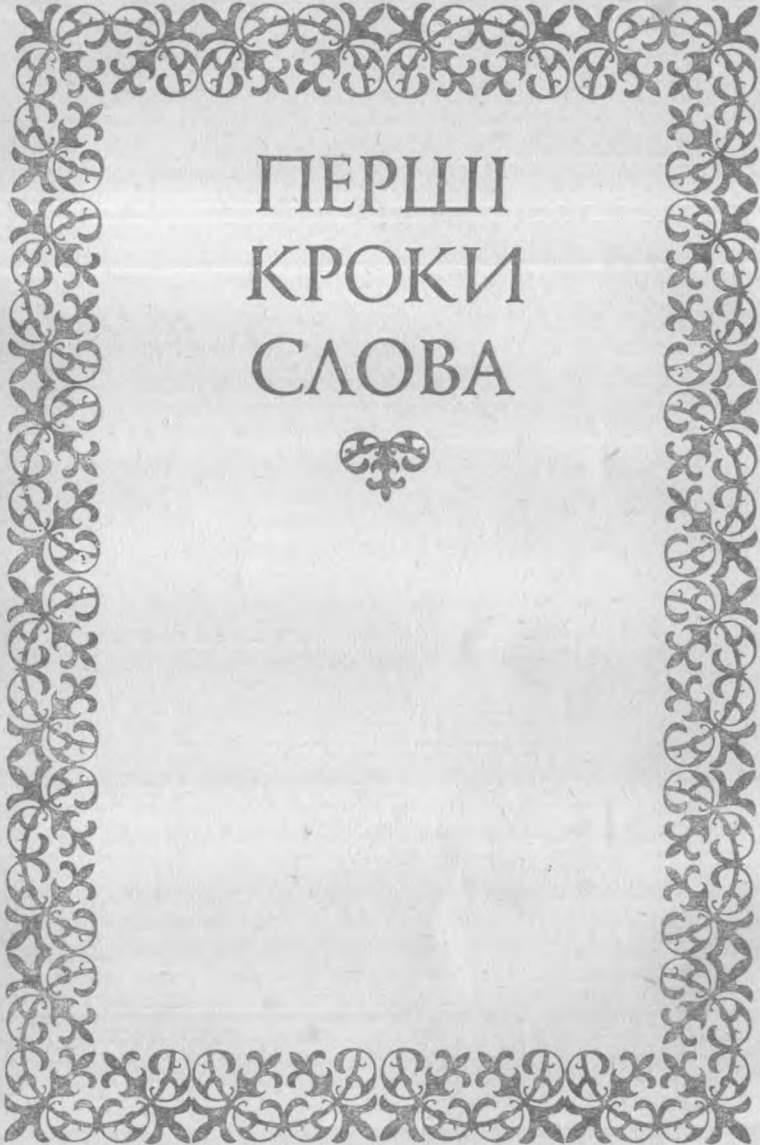
** «І, побачивши його, здивувалися; і матір його сказала йому: чого ти зробив з нами? Ось, батько твій і я з великою скорботою шукали тебе. Він сказав їм: навіщо вам було шукати мене? Чи ви не знаєте, що мені слід бути в тому, що належить отцю моему?» (Лука, гл. 2, ст. 48—49).

Є підстави припустити навіть, що Йосиф, аби уникнути подібних витівок, зараз же поклав кінець подальшим штудіям хлопчика і з того часу став навчати його ремесла. Він узяв його до себе у майстерню, і наш юний мислитель зробився простим учнем тесляра. Теслярем він і залишився, поки манія повчати не оволоділа ним знову. Справді, коли співгромадяни Ісуса почули, як він учив у назаретській синагозі, вони вигукнули (про це сказано в євангелії): «Адже це тесляр, син Марії?»

До тридцяти років Ісус жив спокійно, працював у майстерні, орудуючи пилкою і рубанком, а коли Йосиф помер, він заступив його місце.

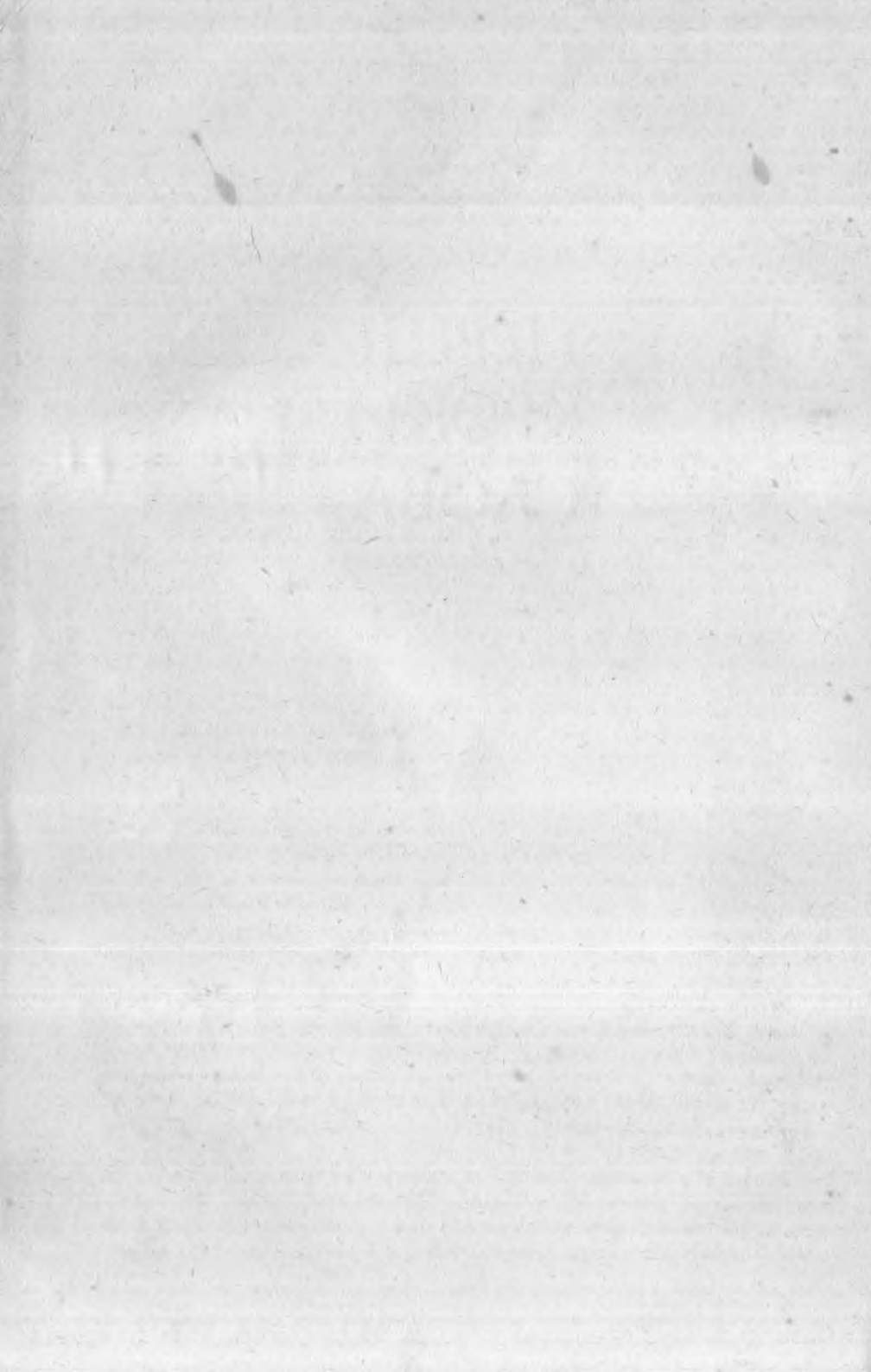
Тепер нам доведеться глянути, як він з усією серйозністю взявся за те, що називав своєю божественною місією, яка зрештою зводилася до мандрів і марнослів'я.

З того дня, як Ісус, сидячи серед учителів в єрусалимському храмі, почав годинами торохтіти без угаву, він став достойним того, щоб його називали Словом,— язик у нього й справді був добре підвішений.

ПЕРШІ
КРОКИ
СЛОВА

СІМ'Я ІСУСА НЕ ВІРИТЬ У БОЖЕСТВЕННОСТЬ СВОГО РОДИЧА

тже, до тридцяти років Ісус був опорою своєї досить численної сім'ї.

Йосиф, як ми бачили, «не знав Марії до того дня, коли вона народила сина, який був Христос», але зате потім він хвацько надолужив згаяне.

Звичайно, Марія, яка, будучи нареченою, з жахом думала про те, як вона проживе все життя удвох з теслярем, потроху позбулася своїх побоювань і врешті переконалася, що її дівочі страхи не мали підстав.

Кавалер, який підносив їй лілії, виявився у цілому славним хлопцем: під його грубою зовнішністю приховувалося ніжне серце.

Крім того, тепер уже цілком ясно, що насправді Йосиф був куди бадьорішим, ніж це могло златися, і що він повністю був спроможний втерти носа і юному Пантеру й іншим одноліткам Марії.

З часом незаймано цютлива дружина зрозуміла, що, зберігши свою непорочність, щоб народити месію, вона сповна і за всіма правилами виконала свій обов'язок перед богом.

Марію не зв'язували ніякі зобов'язання. Правда, ще зовсім дівчинкою вона у храмі дала обітницю незайманості; та хіба її не звільнив від цієї обітниці сам первосвященик, який благословив її заміжжя? А заміж, як відомо, виходять не для того, щоб горішки лузати.

Що ж до обіцянки, яку вона сама собі дала і яка полягала в тому, щоб ніколи не порушувати умов, поставлених при її заручинах, то це, звісно, була дурниця. Скільки разів дівчина дає собі слово: «Буду розсудливою», але як тільки трапляється їй надкусити заборонений плід, як вона тут же додає: «...з завтрашнього дня!». Клятви, які даєш самому собі, завжди дуже неміцні.

Йосифу довелося вельми спритно маневрувати. Ясно, що він старався нічим не зачепити делікатності своєї юної дружини. Після народження сина голуба — за це я готовий дати свою голову відрубати — він залишався таким же стриманим

у своїх залицяннях, як і раніше. До цього, власне, і зводилася його тактика: незважаючи на свій похилий вік, Йосиф не виявляв зайвої покvapливості.

Я б аніскільки не здивувався, якби з'ясувалося, що ініціатива йшла від самої Марії. А чому б і ні, врешті-решт? Потроху Марія повернулася до тесляра: він поведився з маленьким Ісусом як справжнісінький тато, він уберіг від загибелі божественного карапуза, він годував, виховував його як своє рідне чадо.

Поступово, я впевнений, чоловік перестав здаватися Марії таким уже бридким; в його хрипкому голосі їй почулися якісь ніжні ноти, та й манери його здалися їй досить приємними. І от одного вечора вона подумала: «Відолашний Йосиф! Я до нього занадто сувора, а він же зі мною такий ласкавий!..»

Коли жінкам приходять в голову подібні думки, значить, повинно відбутися щось серйозне.

Результатом всього цього було те, що всі чотири євангелісти визначають наявність у Ісуса братів і сестер (Матфей, гл. 12, ст. 46—50; Марк, гл. 3, ст. 31—35; Лука, гл. 8, ст. 19—21; Іоанн, гл. 7, ст. 3—10). Імена сестер та їх кількість невідомі, зате в Новому завіті точно вказані імена братів, яких було четверо: Іаков, Іосія, Симон і Іуда (Марк, гл. 6, ст. 3).

Святий Єпіфаній¹⁷, отець церкви і людина надто доскплива, вперто наполягає на тому, що брати і сестри Ісуса — це діти Йосифа, прижиті ним у першому шлюбі.

Розповідайте ці казки кому-небудь іншому, хитрючий отче Єпіфанію!

По-перше, в євангелії ніде не говориться, що тесляр був вдівцем, коли одружувався з Марією.

А крім того, існує одна легенда, яку цілком визнає церква, легенда, якої ми поки не торкалися і про яку дуже доречно буде сказати саме тут.

Коли татко Іоаким і матінка Анна, змінивши намір присвятити Марію служителям храму, вирішили віддати її заміж, всі претенденти на її руку, зібравшись, ухвалили, що крихітка належатиме тому, хто виявиться найцотливішим з них. Було влаштовано щось на зразок конкурсу непорочності. Випробування полягало ось у чому: кожен претендент приніс звичайну суху палицю, і всі вони віддалися волі божій в очікуванні чудесного знамення. І тут трапилося чудо: всі палиці залишилися сухими, і лише одна палиця, палиця Йосифа, раптом почала квітувати — на ній з'явилася чудова лілія. Ця лілія була красномовнішою за будь-які слова.

Ми просимо у читача вибачення за те, що раніше не розповіли йому про цю подію, але ж розповісти про щось цікаве ніколи не пізно.

І нарешті, якщо Йосиф мав дітей від першого шлюбу, ми б бачили їх у Віфлесмі під час перепису і він потяг би їх за собою до Єгипту.

А тому, найшановніший святий Єпіфанію, притримайте-но краще свою версію при собі, бо той, хто намагається довести занадто багато, не доводить нічого.

Цілком природно припустити, що Ісус був старшим серед своїх братів і сестер, що вони народилися незабаром після його повернення із Єгипту і що Христос, як при Йосифі, так і після його смерті, був основним годувальником сім'ї.

Коли йому минуло тридцять років, двоє з його братів були вже майже дорослими, й Ісус, вважаючи, що тепер рідня зможе обійтися без нього, вирішив зайнятися проповідництвом.

Спочатку, коли у Христа тільки-но виявилася його схильність до марнослів'я, в сім'ї з нього потішалися. Всі здивовано знизували плечима, коли він оголосив, що збирається привести світ у рух одним лише звуком свого голосу.

Його брати, родичі і друзі журилися, зустрічаючи один одного, і, напевно, вели такі розмови:

— Ну, що Ісус?

— Я вчора його бачив. Все носить ся зі своєю ідеєю.

— Значить, не минає?..

— На жаль, ні.

— Так що ж, він, як і раніше, хоче повернути людський рід?

— І навіть настирливіше, ніж раніше!

— Мене це щиро засмучує; особливо жаль його матінку: добра жінка цього не заслужила.

— А що поробиш? Доводиться миритися. В Ісуса з головою не все гаразд, і до того ж він упертий, як старий осел. Заманулося йому проповідувати — і він буде проповідувати.

— Ох і жароказує він усякої всячини!..

— Не знаю, що він уже там варнякатиме всяким роззявам, але, звичайно, ми, його брати, не збираємося його слухати. Він і так уже вуха нам протуркав своїми побрехеньками про той світ: годину послухаєш і можна здуріти. Тому, як тільки у нього це починається, ми щодуху тікаємо з дому.

— Сумно, сумно; видно, він зовсім з глузду з'їхав.

— На жаль...

— Яке це нещастя для вашої сім'ї! Бідолаха недобре кінчить.

З цими словами родичі та друзі розходилися, зажурено хитаючи головою.

Ви думаете, що я перебільшую? Читайте в Євангелії від Іоанна (гл. 7, ст. 5): «Бо й брати його не вірили в нього». Якщо вам цього недостатньо, читайте у святого Марка (гл. 3, ст. 21): «І, почувши, ближні його пішли взяти його; бо говорили, що він втратив самовладання».

Якби в той час, коли в Ісусі ще тільки прокидалася його пристрасть до бурлакування, Йосиф був живий, він, можливо, вжив би якихось заходів. Та старий вже упокоївся. Помер він, отже, звичайнісіньким чином, оскільки в євангелії навіть не говориться про те, за яких обставин тесляр урізав дуба.

Одним словом, так чи інакше в Ісуса була сім'я, і вона не вірила в його божественну місію. Для свого лакея велика людина ніколи не буде генієм — для свого рідного брата пророк ніколи не буде віщуном.

У СПРАВУ ВТРУЧАЄТЬСЯ
ІОАНН ХРЕСТИТЕЛЬ

точною деякі дати, щоб трішечки досадити прихильникам християнської легенди. На підставі неспростовних історичних свідчень встановлено, що Ірод помер у квітні 750 року від заснування Рима *. Разом з тим за постановою непогрішних пап початком християнської ери слід вважати рік народження Христа, який, знову-таки згідно з найсвятішою папською думкою, відповідає 753 рокові римського літочислення.

Між смертю Ірода і народженням Христа минуло, виходить, дев'ять місяців 750 року, увесь 751 рік, весь 752 рік і без шести днів 753 рік, тобто всього близько чотирьох років.

Церква твердить іще, що Ісус почав проповідувати, коли йому було тридцять років, проповідував три роки і помер у віці тридцяти трьох років. Тут начебто все ясно.

А ось що говориться в Євангелії від Луки (гл. 3, ст. 1—2): «В п'ятнадцятий же рік правління Тіберія¹⁸ кесаря, коли Понтій Пілат¹⁹ начальствував в Іудеї, Ірод ** був тетрархом у Галілеї, Філіпп, брат його, тетрархом в Ітурей і Трахонітській області, а Лісаній тетрархом в Авілінеї, при первосвященниках Анні та Кайафі, був глагол божий до Іоанна, сина Захарії, в пустелі».

Крім того, Новий завіт твердить, що Іоанн почав проповідувати всього за кілька місяців до першого публічного виступу Ісуса.

З другого боку, відомо, що кесар Август, наступником якого був Тіберій, помер 19 серпня 767 року від заснування Рима, значить, п'ятнадцятий рік правління Тіберія почався 19 серпня 781 року римської ери, отже, Ісусу було тоді не 30, а лише 28 років.

Звідси виходить, що євангеліє, хоч воно і продиктоване святим духом, і на цей раз явно суперечить самому собі. Як-що вважати, що Христос приступив до своєї діяльності в три-

* Праці історика Йосифа Флавія не залишають ніякого сумніву щодо точної дати смерті Ірода.

** Йдеться про Ірода Антипу. Цей Ірод Антипа був одним із синів Ірода Великого, того самого, який через чотири роки після своєї смерті намагався знищити малого Ісуса.

дцять років, то доведеться визнати, що він повинен був народитися за два роки до початку християнської ери. Ну, чи не забавно це?

Проте не буду затримуватися на подібних дрібницях. Краще повернемося до Іоанна, сина Захарії.

Іоанн з дитинства любив байдикувати. Він не грався зі своїми однолітками, а йшов у пустелю і там розважався розмовами із самим собою. Пустелею його була необроблена земля між Хевроном і Єрусалимом; вона являла собою горбкувате пасмо, подекуди перетяте сухими безплідними долинами. Лише миршаві чагарники трохи оживляли одноманітний вигляд цих вапняків, сліпуча білина яких втомлює око. Але навіть і така убога рослинність зовсім зникала по мірі наближення до Мертвого моря; там уже панував цілковитий смуток.

Такою була пустеля, в якій Іоанн перебував до тридцятирічного віку. Постає питання: чим же він там харчувався? Може, бог Саваоф надсилав йому з неба смажених перепілок? Євангеліст Матфей повідомляє, що Іоанн задовольнявся виключно копченою сараною*.

Зрідка мандрівники зустрічали нашого навіженого, розповідали про нього місцевим мешканцям, і немало цікавих приходило подивитися на цього дивака, який зранку до ночі сповняв пустелю своїм лементом.

«Приготуйте шлях господові,— кричав він безперестанку,— прямими зробіть стежі йому; всякий діл хай наповниться, і всяка гора і горб хай понижчають, кривизни випрямляться і нерівні шляхи зробиляться рівними» (Лука, гл. 3, ст. 4—5).

Крім того, письмо повідомляє, що цей святий чоловік ніколи не стриг волосся. Довгі патли, шкіряний пояс та плащ з верблюжої вовни — увесь його одяг.

Кумедні дивацтва Іоанна принесли йому певну популярність.

Помітивши інтерес до своєї персони, син Захарії влаштувався на берегах Йордану. Він пропонував своїм відвідувачам занурюватися до пупа у воду і до того ж виливав їм цебер води на голову. І завжди знаходилися любителі, які були не проти взяти участь у такій безвинній забаві.

Та от одного дня разом із гуртом цікавих до свого кузена з'явився Ісус власною персоною. Іоанн ніколи раніше його не бачив, проте відразу впізнав.

— Чим можу служити? — звернувся він до Христа.

— Тобто як? Я теж прийшов хреститися,— відповів Ісус.

* «Сам же Іоанн мав одяг із верблюжого волосу і пояс шкіряний на стегнах своїх; а їжею його були акриди і дикий мед» (Матфей, гл. 3, ст. 4).

— Та ти жартуєш! — здивувався Іоанн. — Мені треба хреститися від тебе, а ти приходиш до мене?!

— Облиш, облиш ці церемонії, — обірвав його Христос. — Поки що обов'язки хрестителя лежать на тобі, а тому хрести мене!

Іоанн вирішив, що відмовлятися було б нечесно. Він узяв сина Марії на руки, занурив його у воду і зробив йому своє звичайне обливання.

Коли Христос, обтрушуючись, вийшов із Йордану, небеса раптом розверзлися, звідти випуркнув голуб (а втім він цілком міг бути і качкою) і всівся Ісусові на плече. Тут Іоанн почув, як пташка виразно вимовила:

«Сей є син мій улюблений, в якому мое благовоління» (Матфей, гл. 3, ст. 17).

На жаль, люди, які були присутні при цій сцені, не чули слів голуба. Інакше вони прямо тут же, не сходячи з місця, навернулись би до нової віри, що цілком очевидно. Проте, незважаючи на чудесну появу пташки — святого духа, ніякого навертання присутніх не відбулося. Річ у тім, що Іоанн був єдиним свідком чуда; всі останні, видно, затулили вуха і заплющили очі.

Святий Юстин²⁰ додає, що як тільки хрещення Ісуса відбулося, Йордан перетворився у вогняну ріку (Діалог з Трифоном, § 88).

А мені чомусь думається, що ріка перетворилася у розливлене море пуншу, і всі пили його скільки влізе.

В ЯКОМУ РОЗПОВІДАЄТЬСЯ
ПРО ТЕ, ЯК ДИЯВОЛУ
ЗДУМАЛОСЯ СПОКУШАТИ БОГА

емає липкішої зарази, ніж глупота. В Іоанна Хрестителя була хвороблива пристрасть до пустелі. Тільки-но Ісус хрестився, ця манія з'явилася і в нього. Іоанн харчувався лише копченою сараною; Ісус вирішив його перевершити. Поблизу знаходилася велика ділянка землі, дуже схожа на пустелю, де оселився Іоанн. Саме туди й попрямував Христос. Він улаштував свою резиденцію на горбі з безліччю гrotів; згодом цей горб одержав назву Гори сорока днів на згадку про майже шеститижневе перебування там сина Марії.

У цій пустелі не було навіть шолудивої сарани, щоб заморити черв'яка, там не було анічогісінько, крім диких звірів. Пророки залишили досить яскравий опис цієї похмурої місцевості. Там, серед хижаків, Ісус і пробув у повній самотності цілих сорок днів. Наявність єдиної компанії у вигляді диких тварин відзначає і євангеліст Марк (гл. 1, ст. 13).

Ісус, який досяг у своєму вдосконаленні більших успіхів, ніж Іоанн, бо він як-не-як був богом, жив увесь цей час нічого не вкушаючи. Правду кажучи, саме внаслідок божественної сутності Ісуса з його боку це не дуже великий подвиг. Якщо говорити про чудо, то воно полягає швидше в тому, що шакали, леви і леопарди не пустили плоть Христову собі на біфштекси, адже їм теж нічого було їсти і тому вони цілком могли б скористатися м'ясом того, кому спало на думку ткнутися в їх володіння.

Правда, всемогутньому богові не важко було зробити себе непомітним, як тільки хижаки здумали б загнати свої кігті в «Слово, яке стало плоттю».

«І ангели прислужували йому», — додає євангеліст Марк. Цікаво знати, чим саме, якщо Ісус прирік себе до повного голодування? Звичайно, вони не подавали йому на срібній тарелі антрекоти з яблуками. Чим же, постає питання, вони прислужували Ісусові? А втім, я здогадуюся: найімовірніше, вони чистили йому черевики.

Тим часом дияволу спала на думку дивна ідея: він вирішив піддати Христа спокусі. Сатана до того був роздосадуваний народженням месії, який з'явився на світ, щоб спокутува-

ти страшний первородний гріх, що він навіть не доклав зусиль розміркувати хоч би в такому дусі: «Якщо хто й безгрішний, так це безумовно, господь бог. Просто неймовірно, щоб він дозволив собі согрішити. Тому нічого витрачати даремно час на якесь безглузде спокушання».

Сатана про все це не подумав і вирушив робити свою чорну справу з надією досягти великих успіхів.

«Якщо мені вдасться втягти Христа в яку-небудь халепу,— подумав він,— ото буде забава! Господь бог у пеклі — це ж знахідка! От уже коли я розпалю вогник під мовою сковорідкою!..»

І підступний спокусник, весело насвистуючи, подався до Ієрихонської пустелі.

Був сороковий день Ісусового посту. Незважаючи на всі божественні переваги, у сина Марії почало пекти під грудьми. Протягом сорока днів у нього не було ніякого апетиту, та наприкінці порожній шлунок нагадав про себе.

Про це недвозначно говориться в євангелії: «Там сорок днів він... нічого не їв...; а коли вони минули, наостанку зголоднів» (Лука, гл. 4, ст. 2).

Тут йому й явився Сатана. З диявольською чемністю він якнайнижче вклонився Ісусові і почав так:

— Невже ти й не пробував урятуватися від шлункових колек? Та хто тобі повірить? Мати перед собою стільки каменів і не заморити ними черв'яка — це було б занадто наївно!

Ісус здвигнув плечима.

— Я не жартую,— продовжував диявол.— Та чи син ти божий? Якщо так, то варто тобі тільки звеліти цим каменям перетворитися на хліб, і вони вважатимуть своїм святим обов'язком це зробити.

Такою була перша спокуса. Припустімо на хвилину, що Ісус зробив так, як порадив Сатана; я не бачу в тому ніякого смертного гріха. Виготовлення хліба за допомогою чуда не є діянням, яке заслуговує пекельної муки. Навпаки, безліч святих церква канонізувала саме за те, що вони проробляли подібні фокуси. І хіба сам Ісус згодом не робив аналогічні чудеса, причому неодноразово?

Весь гріх тут міг полягати у порушенні посту, якого Ісус повинен був дотримуватися за наказом татуса Саваофа. Але ж якраз у той момент піст закінчився, оскільки з цього дня Ісус знову став вкушати!

Проте Христос не піддався диявольському спокушанню. Він відповів Сатані:

— Мені немає потреби перетворювати ці камені на хліб, бо не хлібом єдиним буде жити людина, а всяким словом, яке виходить із вуст божих*.

* «І приступив до нього спокусник, і сказав: якщо ти син божий, скажи, щоб камені ці зробилися хлібинами. Він же сказав йому у відповідь:

Сатана не знайшов, що заперечити: напевно, слово боже дійсно є дуже калорійною їжею. Якби я був кухарем у якого-небудь єпископа і він звелів мені приготувати йому яєчню, а я б замість цього почитав йому Біблію,— цікаво, як би він до цього поставився?..

Отже, диявол не затівав суперечку: в запасі у нього лишалося ще два засоби. Він схопив Ісуса у свої лапи, полетів з ним до Єрусалима і опустив його на крило храму. Богослови вважають, що це була верхівка портика Соломона, який виходив на східний берег Йордану. Дах високого портика виступав над подвір'ям храму. Тоді диявол, показавши на натовп, що заповнив майдан, почав підбурювати Ісуса, щоб той зробив що-небудь незвичайне:

— Глянь-но! Непогана висота?! Ось тобі, любенький, нагода показати, на що ти здатний. Стрибай вниз! Тобі нічого боятися, що ти переламаєш собі ребра; адже ангели оберігають тебе, вони вчасно тебе підхоплять, щоб ти, не дай боже, не пошкодив своїх божественних п'ят.

Ісус вистояв і перед другою спокусою і не зробив того, що забороняється богам. І на сей раз він відкинув диявольську пропозицію найпростішими словами:

— Десь написано: «Не спокушай господа бога твого»,— гласила його відповідь.

Тоді Сатана знову схопив бога свого Ісуса і полетів з ним так високо, як тільки можна. Нарешті він опустив його на вершину величезної гори. З цієї гори, твердить євангеліє, відкривалися «всі царства світу». Проте, якою б не була високою ця гора, важко пояснити, яким чином з вершини її можна було осягнути оком всю Землю, якщо відомо, що Земля має форму кулі. Та чи варто чіплятися до такої дрібниці?

Сатана показав Ісусу «всі царства світу і славу їх» (Матфей, гл. 4, ст. 8).

— Ну й краса! — вигукнув він. — І всі ці величезні володіння належать мені. Я роздаю їх кому заманеться. Хочеш, подарую пару, а то й більше? А втім, може, ти хочеш всі? Хай так, я готовий їх віддати, але за однієї умови: якщо ти, мій бог, впадеш переді мною ниць і поклонишся мені, дияволу.

У відповідь Ісусу слід би було розреготатися дияволу в обличчя, бо, кажучи це, Сатана явно був несповна розуму.

І дійсно, Христос, який до цього часу покійно терпів пекельні обійми диявола і зробив у цих обіймах кілька повітряних перельотів, на цей раз вперся.

написано: «не хлібом одним буде жити людина, а всяким словом, яке виходить із вуст божих» (Второзаконня, гл. 8, ст. 3), (Матфей, гл. 4, ст. 3—4).

— Ні вже, досить! — сердито пробурчав він. — Забирайся звідси, та пошвидше! Бач чого йому закортіло — помінятися ролями! Ні вже, старий плутяго, це ти повинен мені поклонятися і мені служити. Досить з мене твоїх жартів. Забирайся геть, нечиста сило!

Диявол не примусив себе просити: він не ремствуючи скорився і, пригнічений невдалою спробою спокушання, провалився в пекло*.

* Бажаючих переконатися в тому, що, розповідаючи про спокушання Ісуса, я суворо дотримувався тексту «святого письма», відсилаю до таких джерел: Євангеліє від Матфея, гл. 4, ст. 1—11; Євангеліє від Марка, гл. 1, ст. 12—13; Євангеліє від Луки, гл. 4, ст. 1—13.

СЛОВО ДІСТАЄ ПЕРШІ
ДОПОВНЕННЯ

оки Христос, потураючи дияволів, дозволяв йому тягати себе то на верхотуру храму, то на маківку гори, Іоанн продовжував горлати ще дужче, сповнюючи своїм лементом мирні береги Йордану.

Помалу в Єрусалимі пішли балачки про те, що у Віфанії з'явився якийсь дивак, котрий кропить людей водою і занурює їх у ріку, і що про одного з охрещених таким способом людей Іоанн говорив: «Се був він, про якого я сказав, що той, хто іде за мною, став попереду мене, тому що був раніше мене» (Іоанн, гл. 1, ст. 15).

Дізнавшись про це, деякі члени синадріону²¹, вищої ради іудейського духовенства, стривожилися і подумали, а чи варто дозволяти цьому Іоаннові Хрестителю продовжувати свої релігійні дивацтва? А чи не є він небезпечним конкурентом, який подумує про створення нового культу? Чи, може, до нього слід поставитися просто як до одного із багатьох причинних, чие божевілля не загрожує ані найменшою небезпекою?

Щоб діяти напевно, синадріон уповноважив кількох своїх членів піти до Хрестителя і дипломатично все у нього вивідати. Представники, вибрані для цієї місії, були із секти фарисеїв²², які в іудеїв займали приблизно таке ж становище, як єзуїти²³ у католиків. Фарисеї складали своєрідне релігійне товариство; члени його провадили світський спосіб життя і користувалися великою повагою; вони займалися політикою, лікували всі хвороби заклинаннями і більше всього прагнули до панування над своїми співгромадянами та одновірцями. Коротше кажучи, це були користолобні інтригани.

Делегати вирушили до Віфанії.

— Хто ти є? — звернулися вони до Хрестителя. — Чи не месія ти, якого ми чекаємо?

— Ні в якому разі! — відповів Іоанн. — Я месія? О ні, аж ніяк.

— Чи не Ілія²⁴ ти, який зник декілька сот років тому і тепер знову повернувся на землю?

— Ні, я не Ілія.

— Але ти пророк, принаймні?

— Ні крапельки.

— Так хто ж ти, врешті-решт?

— Я голос вопіючого в пустелі: виправте шлях до господа.

Фарисеям стало ясно, з ким вони мають справу. Проте один з них, який вважав, що Іоанн не має права купати своїх відвідувачів, поставив йому ще таке запитання:

— Якого ж дідька ти хрестиш, якщо ти не месія, не Ілія і не пророк?

Ухиляючись від прямої відповіді, Іоанн сказав:

— Ну яке вам діло до того, що я хрещу? Я хрещу у воді, але стоїть серед вас один, якого ви не знаєте: от він і є той, хто йде за мною, але став попереду мене; і ось йому, який серед вас, я не достойний розв'язати ремінець на взутті його!*

Фарисеї були задоволені. Комплімент, який містився в останній фразі Хрестителя, кожен з них міг прийняти на свій рахунок. Вони повернулися до Єрусалима і доповіли синадрию про результати свого дослідження.

Думка їхня, напевно, була така:

— Ми бачили Хрестителя, друзі! Ну й дурень! Йй-богу, не часто почуєш, щоб навіть божевільний плів такі дурниці! Ми вже не говоримо, наскільки він небезпечний. Якщо його влаштує сидіти в пустелі і там горлати, то хай собі сидить на здоров'я! Макітра у нього не варить — от у чому вся справа.

Наступного дня після візиту фарисеїв Ісус, який зійшов з високої гори, куди він дозволив затягти себе дияволу, у свою чергу з'явився до Іоанна Хрестителя.

Як тільки син Захарії помітив свого родича, він закричав:

— Ось він! Ось агнець божий! Ось той, хто прийняв на себе усі гріхи світу!

Присутні, не бачачи ні ягняти, ні барана, не звернули уваги на крики Іоанна.

А він продовжував:

— Я не знав його, не знав агнця божого. Але він йде за мною і він вище мене, тому що він був раніше мене.

— Ти вже про це говорив, — зауважив хтось.

— Ну й що ж? Я знову скажу. І якщо ви запитаете, чому я хрещу у воді, то знайте: тому, щоб цей агнець явлений був Ізраїлю.

Навколо Іоанна почав збиратися натовп. Присутність цікавих підохочувала Іоанна, і він розпалювався ще більше.

— Я бачив святого духа, — кричав Іоанн, — я бачив, бачив його! З неба спустився голуб, усівся на агнця і залишився на ньому. Готовий поклястися чим завгодно, я не знав його. Але той, хто послав мене хрестити, сказав мені: «На кого побачиш дух сходитиме і буде на ньому, той хрестить духом святим» (Іоанн, гл. 1, ст. 29—34).

* Все це версія наведена в Євангелії від Іоанна (гл. 1, ст. 26—27).

Нікому й на думку не спало, що Іоанн має на увазі Ісуса, і публіка почала розходитися, на всі лади витлумачуючи божевіллія Іоанна.

Наступного дня Іоанн Хреститель знову був на тому ж місці з двома галілейськими рибалками: Андрієм і Іоанном, сином Зеведеєвим. Останній був зовсім молоденький хлопчина з довгим білявим волоссям — ну просто красень.

Мимо пройшов Ісус. На цей раз Хреститель пальцем показав на сина Марії і знову закрутив свою шарманку:

— Зверніть увагу на цього світлого шатена. Це і є агнець божий, про якого я весь час говорю.

Іоанн та Андрій залишили Хрестителя і пішли слідом за Ісусом. Ісус обернувся і, побачивши, що вони йдуть за ним слідом, запитав їх:

— Що ви шукаєте?

Вони відповіли йому:

— Скажіть нам лише, де ви живете.

— Ну, якщо так, тоді пішли зі мною, — сказав Ісус.

Він привів їх у занедбану хатину і, коли вони ввійшли, щільно зачинив двері. Була четверта година пополудні.

Що відбувалося у хатині — про це в Євангелії нічого не говориться. Про що бесідувало Слово зі своїми першими двома доповненнями, залишається таємницею.

Як би там не було, Андрій і красунчик Іоанн були зачаровані своїм новим знайомим. Андрій розповів про нього своєму братові Симоні, теж рибалці, і привів його до Ісуса.

Ісус звернувся до Симона з такими словами:

— Ти Симон, чи не правда? Так от, із сьогоднішнього дня я тебе перейменую, і будеш ти зватися Петром, що означає «камінь».

Симон погодився, щоб його звали Каменем.

Наступного дня все там же, на березі Йордану, Ісус зустрів четвертого галілеянина, на ймення Філіпп. Він був родом із Віфсаїди, з того ж міста, що й Андрій та Симон-Петро.

— Іди за мною, — сказав йому Ісус. — Хто мене любить, іде за мною.

Філіпп пішов за Ісусом.

Нарешті, за наполяганням Філіппа до цієї маленької компанії приєднався ще й якийсь Нафанаїл, син Толмая (Вар-Толмей), названий у зв'язку з цим Варфоломеем.

Коли його представили Ісусові, месія сказав:

— От уже, дійсно, справжній іудей! Мені подобається цей хлопець!

— Слухай, звідки ти мене знаєш? — подікавився Варфоломей.

— Я тебе бачив.

— Коли ж це було?

— Раніше, ніж назвав тебе Філіпп.

— І де?

— Як де? Під смоківницею (Іоанн, гл. 1, ст. 48—50).

— От так здорово! — вигукнув Варфоломей. — Ти й справді молодчина! Готовий поручитися, що ти син божий, цар Іудеї.

Ісус продовжував:

— Тебе це дивує, любий? Ти повірив, бо я сказав, що бачив тебе під смоківницею. Та це все дурниці: дай лише час, і ти ще не таке побачиш!

— Що ж таке я можу побачити? — зацікавився Варфоломей.

Інші учні теж запитально дивилися на Христа.

— Ти побачиш... ви побачите небо відкритим і ангелів божих, які будуть підійматися і спускатися до мене (Іоанн, гл. 1, ст. 50—51).

Смакуючи наперед таке прекрасне видовище, учні затанцювали від радості.

Так Ісус створив початкове ядро апостолів. До його складу ввійшли: Андрій, Іоанн, Симон-Петро, Варфоломей і Філіпп.

До Слова приєдналися п'ять послідовників-учнів, які у свою чергу привернули до нього нових прихильників.

ПРО ТЕ, ЯК БОГ З'ЯВИВСЯ
НА ВЕСІЛЛЯ

цією невеликою компанією з п'яти учнів Христос вирушив у дорогу. Спочатку вони подалися в напрямі до Назарета. Ні екіпажа, ні коней у них не було, так що, переночувавши одну ніч у Сихемі, а другу — в Ель-Ганіїмі, вони пішки перетнули Есдрелонську рівнину і сьак-так добралися до безвісного містечка, де мешкала сім'я Ісуса.

У наших мандрівників — про це не слід забувати — в кишені не було ні копійки: всі шестеро покидали свої халупи і не вельми прибуткові, але зате цілком чесні ремесла і відтепер вирішили жити за рахунок жалісливих дурнів. Вони, без сумніву, накладали контрибуцію на курники та фруктові сади, які траплялися їм по дорозі, так що під час похідних трапез у них завжди було що-небудь і на десерт.

Крім того, вони розраховували на деяку підтримку з боку назаретських друзів, проте, коли вони туди з'явилися, родичів Ісуса не виявилось вдома: вони були на весіллі поблизу.

— Чудово, — сказав Ісус, — підемо й ми на весілля.

І вони вирушили до Кани, розташованої всього за яких-небудь чотири кілометри від Назарета, де скромні ремісники віддавали заміж свою дочку.

В Іудеї весілля вважалося великою подією, тому навіть у бідних сім'ях воно святкувалося дуже урочисто й пишно.

Коли з'явився Ісус у супроводі п'яти супутників, свято було вже у повному розпалі. Всі необхідні обряди уже були проведені, діло йшло до весільного бенкету. Наші мандрівники прибули саме вчас: їм випадала нагода добряче випити і закусити на дурничку, тим паче що інколи весільний бенкет тривав кілька днів підряд.

Недовго думаючи, вони пірнули у натовп гостей якраз у той момент, коли прибув весільний кортеж на чолі з молодими. Була середа, день шлюбу дівиць; удови, які одружувалися вдруге, вінчалися по четвергах.

Церемонія відбувалася таким чином. До урочистого дня наречена готувалася дуже старанно. По-перше, напередодні вона приймала ванну, причому ванну ароматичну, — часто це було для неї вдивовижу. Потім вона надягала всі свої дріб-

нички та прикраси, в тому числі пояс, який хитромудро засті-
бався і зняти який мав право лише майбутній чоловік. І на-
решті, вона завітчувала зачіску миртовим вінком і з ніг до
голови закутувалася величезною вуаллю.

Виряджена таким чином наречена чекала приїзду жениха.
При ній були десять молодих дівчат, які мали супроводжувати її й освітлювати шлях ліхтарями.

Пізно ввечері — звичайно для цієї церемонії вибирали теп-
лу ясну ніч, що в умовах малоазіатського клімату не важко
було зробити, — лунав крик: «Наречений, наречений приїхав!
Зустрічайте нареченого!» Попереду процесії ступали співаки,
голоси їх змішувалися зі звуками флейт і тамбуринів. Слідом
за ними йшов наречений. На ньому був парадний костюм, на
голові золочений тюрбан, прикрашений гірляндами із троянд
та мирта. Десять друзів нареченого, які ступали поруч з ним,
тримали в руках пальмове віття. Далі йшли родичі нареченої
із запаленими факелами, і всі місцеві панночки вітали їх.
обмінюючись думками:

— Послухай-но, сьогодні Єлеазар одружиться!

— І звичайно ж з маленькою Ноємі?

— Саме з нею, з донькою дядечка Самуїла... Вони позна-
йомилися на балу у товстої Ревекки, у лісі Кикайон...

— Яка вона з себе, ця Ноємі? Вона так закуталася у свою
вуаль, що й не роздивишся: навіть ніс сховала!..

— Така руденька, ні те, ні се, а рот, як верша. Дівчисько,
видно, моторне!

— Кажуть, вона обожнює свого нареченого... Тиждень то-
му їх застукали в яру.

— А цей хитрун Єлеазар — на сьомому небі! Дивися, як
він промениться від щастя!

По закінченні процесії наречений у супроводі своїх друзів
прямував до дівчини і, взявши її за руку, вів до будинку. На
порозі майбутній тесть вручав йому плескатий широкий ка-
мінь, на якому була вказана сума приданого, звичайно, коли
воно було.

Потім кортеж прямував до місця весільного бенкету.

Я вже сказав, що весілля тривало кілька днів. Сніданки
змінювалися обідами, обіди — вечереми, наїдалися до того,
що репалися животи, в перервах між трапезами розважали-
ся грою в шаради та в інші розумові ігри. Все відбувалося
саме так, як я розповідаю, — тут немає жодної вигадки.

«Цілий тиждень, а то й два минали у суцільних розвагах»
(Тобій, гл. VIII, 23). І от, щоб трохи охолодити гостей, що
розгулялися, і навіяти їм серйозніші думки, існував такий
звичай: час від часу наречений і наречена кидали свої кели-
хи на підлогу і розбивали їх у друзки. Крім того, подеколи
гості накривали собі голови серветками або кутиком скатерки
і при цьому страшенно репетували.

Як уже було сказано, наші блюдолизи встигли на самий початок бенкету.

Вони без найменшого докору совісті примазалися до гостей, а господар дому, не бажаючи конфузити їх і порушувати загальний веселий настрій, удав, що нічого не бачить.

Марія спробувала було дати Ісусові материнське повчання, та Ісус, який відзначався синівською повагою аж ніяк не більше, ніж вихованістю, досить різко обірвав її:

— Жінко, що між мною і тобою спільного?

Євангеліє від Іоанна (гл. 2, ст. 4) наводить ці грубі слова з такою незворушністю, начебто це звичайнісінька і природна відповідь сина своїй матері.

Зауважте до речі: слова ці викривають Ісуса не лише як грубіяна, але й як втілення невігластва. Якби то був Йосиф, йому Ісус, точно кажучи, міг би ще сказати: «Між нами немає нічого спільного». Але бовкнути таке рідній матері?! От уже дійсно вірець глупоти і хамства!

Я запитую у всіх батьків і матерів: чи не заслуговувала подібна витівка міцного потиличника?

Виправдати Ісуса може лише одна обставина: напевно, перед тим як увійти до залу, він хильнув зайвого і від цього у нього зашуміло у голові.

Та чи не все одно? Як у більшості матерів, у Марії були слабкості: вона лише повернулася до господаря та слуг і сказала:

— Гаразд, не заважайте йому, хай робить, що хоче.

І от уся свята компанія усілася за загальний стіл. Андрій, Симон, Іоанн, Філіпп і Варфоломей, яких ніхто раніше і в очі не бачив і які не одержали аж ніяких запрошень, без зайвих церемоній зайняли найпочесніші місця.

Зрозуміло, що така публіка швидко спорожнила всі пляшки, і через деякий час гості почали вимагати ще вина.

Ісусові — йому теж хотілося змочити горло — так і кортіло натиснути на всі педалі всемогутності. Він вирішив пустити у хід свою божественну силу і сотворити чудо.

У залі, де відбувався бенкет, було шість кам'яних посудин, під кінець бенкету їх наповнювали водою, щоб гості могли помити руки.

Христос підкликав до себе слуг і сказав їм:

— Наповніть посудини водою.

Слуги наповнили посудини по вінця.

— А тепер черпніть із них і обнесіть гостей.

Слуги зробили, як він звелів.

І — о диво! — вода перетворилася у вино, та ще яке!

Батько нареченої ненароком подумав, що це зять його приготував гостям такий сюрприз, і звернувся до свого нового родича.

— Я захоплююся вами! Ви робите не так, як інші. Звичайно спочатку подають гарне вино, а потім, коли гості захмеліють, їм підсовують всяку погань, вважаючи, що тепер вони все проковтнуть. Ви ж, навпаки, спочатку пригостили нас хорошим вином, а тепер пропонуєте ще краще. Це похвально, друже мій, дуже похвально! Ви заслужили мою повагу (Іоани, гл. 2, ст. 10).

Та молодий прекрасно знав, скільки у нього було пляшок; він не міг не віддати належне мандрівному тесляреві: несподівано перетворивши найзвичайнісіньку воду у пречудове вино, той сповна розраховався і за себе і за своїх друзів, які без запрошення з'явилися на свято. Таким чином, Ісус, на якого спочатку дивилися досить косо, зразу ж став героєм свята.

Завдяки Ісусові крапці вина текли рікою. Всі неабияк напилися і розійшлися по домівках добре напідпитку.

Отже, першим своїм чудом Христос заступився не за кого іншого, як за п'яницю.

БЕШКЕТ У БРУСАЛИМСЬКОМУ
ХРАМІ

ожете собі уявити, скільки галасу наробила у Назареті розповідь про це чудо. Проте земляки Ісуса не дуже-то вірили в його чудодійну силу. — Ви чули,— говорили при зустрічі назаретяни на другий день після весілля у Кані,— ви чули про Ісуса, сина тесляра?

— Ну? Яку шутку він ще утнув?

— Вчора він ні сіло ні впало заявився на весілля до Єлеазара...

— Я анітрохи не дивуюся, при його нахабстві!..

— Та це не все: він ще привів із собою п'ятьох приятелів. Невідомо, де він з ними познайомився; він називав їх своїми учнями...

— Ну, а далі?

— Вони пили, не знаючи ніякого вину, а коли все було випито, тесляр сам виготовив вино...

— Виготовив вино?! З чого ж?

— З води.

— Ну, зрозуміло: підфарбував чимось воду, як це роблять усі дрібні торговці.

— Зовсім ні, крім чистої води, у нього, кажуть, нічого не було...

— Звідки ви знаєте? Ви що, були на весіллі?

— Сам я не був, але мені про це розповідав Набей, а Набей дізнався від Мафусаїла, той дізнався від Йосіаса, Йосіас же дізнався від Гедеона, якому про все розказав його кузен Гиркан.

— О-о-о! Так цей же Гиркан доводиться дядьком нареченій, рудій Ноемі?

— Саме так.

— Але йому ж не можна вірити! Це ж жахливий п'яничка. Він напевно, як завжди, нализався, а вже після цього тесляр міг його переконати в чому завгодно!

— А що ти думаєш, цілком можливо! Зрештою, всі там були гарні...

— Що й казати! Цей Ісус просто покепкував з них, і тільки! Це чудо — звичайне шахрайство у його душі.

Дійсно, якщо чудо у Кані змусило запрацювати всі назаретські язички, то немало знайшлося людей, яких воно приму-сило здивовано знизати плечима.

Це з очевидністю постає з євангелія.

Іоанн, один із учнів Христових, який був присутнім на весіллі, не може приховати досади всякий раз, коли йому доводиться говорити про назаретян.

Так, він пише: «Із Назарета хіба може бути що добре?» (Іоанн, гл. 1, ст. 46). Такої ж думки дотримувався і Варфоломей.

Висновок: якщо не рахувати гостей, які були на весіллі, але які, на жаль, не потурбувалися передати свої враження нащадкам, та ще Іоанна, то славнозвісний трюк з перетворенням води у вино ні в кого не викликає довір'я.

Ісус швидко збагнув, що в Назареті зі своїм репертуаром успіху не доб'ється, і поспішив з цього міста, де його знали як облупленого.

Він попрямував на береги Геннісаретського озера, там і природа була мальовничіша, і люди простіші. Крім того, навколо озера було розкидано безліч замських вілл, в яких вельми весело проводили час галілейські красунечки, а наш баламут Ісус не дурався товариства молодих і гарненьких грішниць. Особливо славилися такими красунечками прибережні міста Капернаум, Магдала і Тіверіада. І нарешті, самі береги Геннісаретського озера були якнайзручніші для Ісусових проповідей. Христові досить було для цього залізти у човен і, звертаючись звідти до зівак, які зібралися на березі, верзти дурниці. Коли з'являлися тодішні поліцейські, він відразу знімався з якоря і на всіх парусах кидався до протилежного берега.

Першу зупинку Христос зробив у курортному містечку Капернаумі, але тут він затримався ненадовго.

Вирішивши, що історія в Кані уже забута, Ісус надумав з'явитися на сей раз у самому Єрусалимі. Було це на пасху. Каравани з усіх боків Галілеї потяглися до священного міста. Ісус і п'ятеро його товаришів разом з іншими жебраками, святенниками і мандрівниками приєдналися до одного з таких караванів.

Прийшовши до Єрусалима, Ісус найперше подумав про те, що треба відвідати храм. Людей у ньому набилося сила-силенна. Кращого місця для того, щоб звернути на себе увагу якою-небудь бешкетною витівкою, і придумати було важко. А у Христа уже визрів певний задум.

Храм у той час був переповнений торговцями, що продавали всілякі предмети, необхідні для жертвоприношень. У дворі, на майдані, в прилеглих вулицях і навіть біля самого входу у храм купчилося все, що тільки могло знадобитися при відправі. Подібно до того, як у наші дні навколо церков і у

притворах соборів до послуг святенників влаштовуються справжні базари предметів благочестя, так і в часи Христа торговці пропонували увазі богомольців приписувані законом жертви. Тепер це різноманітний асортимент свічок, образків, чоток, всяких реліквій, листівок із текстом полум'яних молитов, релігійної літератури та інших дурниць, які спритні торговці усучують найвнимливішим людям, котрі вірять у те, що їм буде відпущено гріхи. Тоді ж це були голуби для жертвопринесень бідняків і череди биків та овці для жертвопринесень багатих. Заклання ягнят відбувалося лише на паску. Іудеї, які жили в далеких містах і приходили до Єрусалима один раз на рік, зберігали весь запас свого благочестя для цього великого релігійного свята. І вже тоді вони одним махом виконували обітниці, які накопичилися за всі дванадцять місяців, і творили разом усі молитви. З того часу, як бачите, мало що змінилося.

Щоб мати для себе уявлення про те, що творилося на паску навколо Єрусалимського храму, достатньо побувати у паризькому Пантеоні у час празника на честь святої Женеви.

Це був справжнісінький базар, де було все, аж до міняйл — навіть їх не бракувало. За біблійним приписом (Вихід, гл. 30, 11—16) кожен повинен був платити священикам «на викуп за душу свою». Проте після римського завоювання іудейські гроші стали рідкістю, і більшість прочан мало лише монети із зображенням цезаря. Звичайно, такі гроші немислимо було підносити господові богу. Тому єврейські священики влаштували при вході до храму міняльні контори. Певно, тодішні священики були не дурні! За право міньби вони брали срібну монету, яку кляли в кишеню без будь-якого докору совісті.

І от туди з'явився Ісус у супроводі свого почту.

— От так штука! — промимрив Симон-Петро, витріщаючи очі. — Та тут немало грошенят на столах! І подумати тільки, що у нас ні копійки.

— А биків скільки, а баранів! — додав Андрій.

— Так, непогано б було засмажити ягнятко на нашому рожні! — розмріявся Варфоломей.

— Я б залюбки зайнявся парочкою голубів, — багатозначно сказав Іоанн.

Шестеро бродяг перезирнулися.

— Увага! — сказав Ісус. — І бережіться давки!

З цими словами він схопив в'язку вірвовок і наче навіжений кинувся у самісіньку гущу торговців. Хвацько орудує ногами, він перекинув прилавки міняйл, так що їх гроші з дзенькотом покотилися на землю. В той же час він чим попало лупцював биків, баранів, овець і ягнят, які з муканням і меканням дременули від нього. Що ж до голубів, то він ламав їх клітки, лементуючи на все горло:

— Геть звідси, безсоромні торгаші! Ви оскверняєте обитель молитов! Ви перетворюєте її у злодійське кубло!

Тут почалася бійка. Якби Ісусу довелося відбиватися одному, йому б здорово дісталось, торговці як слід нам'яли б йому боки. Одна людина, якою б сильною вона не була, не може протистояти у руконашній сутичці сотням розлючених торговців, оточених співчутливим натовпом. І навпаки, ватазі проїдисвітів, яка зчинила описаний у євангелії бешкет, неважко було збільшити паніку, нічим особливо не ризикуючи. Немає сумнівів, що саме так все й відбулося.

Ісус взяв на себе найважчу частину цієї блискучої справи, а п'ятеро його друзів, підтримані іншими бродягами, з якими вони завели знайомство уже в Єрусалимі, допомагали йому.

Привід до такого бешкету було придумано непогано.

Між нами кажучи, це був всього лише привід. І ось чому я так гадаю: Ісус був богом, про це я не сперечаюся; будучи богом, він мав дар передбачення, а маючи такий дар, він знав наперед, що християнські священники торгуватимуть предметами благочестя всюди у своїх церквах, точно так само, як це робили іудейські священники на порозі Єрусалимського храму. Бог Ісус живий і тепер, і він всемогутній — це не викликає сумнівів. Живучи, він спостерігає в теперішніх християнських священниках ту ж комерційну жилку, що й в іудейських священниках тих часів. І якщо всемогутній Ісус все-таки не стирає на порох продавців чоток і ладану, які наповнюють своїм товаром притвори церков, отже, він вважає, що торгівля не оскверняє його святого дому. Маючи на увазі божественність Ісуса, його провидіння, його вічність і його всемогутність, треба зробити безсумнівний висновок, що син голуба просто розіграв комедію, вигнавши з Єрусалимського храму торговців під тим приводом, що у святому місці нібито не слід торгувати предметами благочестя.

Вся справа полягає в тому, що Ісус хотів стати відомим у столиці Іудеї, а заодно й добути грошей та їстівного для своїх учнів.

Коли приголомшений натовп трохи оговтався від здивування, деякі звернулися до біснуватого бродяги із запитанням, навіщо він так вчинив.

— Навіщо?! — гордо відповів Христос. — Хіба я зобов'язаний звітувати перед вами? Я ж месія, хай йому чорт!

— Месія? — здивувалися люди. — А як ти можеш це довести?

— Та дуже просто: досить вам зруйнувати цей храм, і я беруся спорудити його за три дні.

— От так здорово! — закричали люди. — Храм цей будувався сорок шість років, а ти можеш спорудити його за три дні? За кого ти нас маєш? (Іоанн, гл. 2, ст. 18—20).

— Я від своїх слів не відмовляюся, — відповів Ісус. — Хто бажає битися об заклад?

Цього разу слова Христа були зустрінуті гробовою мовчанкою. Слово перемогло, і для цього йому навіть не знадобилося творити чудо.

Треба думати, що заради задоволення побитися об заклад ніхто з присутніх не став би руйнувати священний храм. До того ж вони не мали при собі необхідних інструментів. І нарешті, знищення громадських будівель каралося законом.

Що ж до міняйл і торговців баранами, то у них були клопоти серйозніші, ніж з'ясовувати, чого коштували хвастощі нашого героя: одні підбирали свої монети, інші кинулися навздогін за худобою, що розбіглася.

Скориставшись замішанням, викликаним його неймовірним гонором, Ісус щез у натовпі і приєднався до своїх учнів, які, слід гадати, даремно час не галяли.

НИКОДИМ

и, напевно, пам'ятаєте про посольство фарисеїв, яке синаedrіон направив до Іоанна Хрестителя. Ви пам'ятаєте те, що делегати повернулися до Єрусалима з твердим переконанням, що пожирач сарани з берегів Йордану несповна розуму.

Так от, в ім'я істини я повинен визнати, що один із фарисеїв мучився сумнівами. Він нікому нічого не казав, але, повернувшись ввечері додому, поставив перед собою цілий ряд питань.

— Хто він, цей Іоанн? Звичайний божевільний? Чи на ньому дійсно благодать божа? Може, це блазень, який верзе всякі дурниці? А можливо, він справдешній пророк? Але він це заперечує, заперечує й те, що він Ілія. Він виливає цebra води на голови людей і оповіщає про прихід володаря, на взутті якого він, за його словами, недостойний розв'язати ремінець. Чи прийшов уже цей володар? Прийде він чи не прийде? Чи можна вірити цьому Іоанну чи ні? Чи слід мені доповісти куди треба, щоб цього молодчика засадили в будинок для божевільних? Чи ж я повинен піти до нього і впасти перед ним, благаючи окропити мою потилицю йорданською водицею?

Наш фарисей був вкрай розгублений. Звали його Никодим. Ім'я його стало прозивним: коли хочуть кому-небудь сказати, що він дурень, звичайно говорять: «Ну й Никодим же ти!»

З тих пір як Никодим побачив Іоанна Хрестителя, він був наче на голках. Крадькома поглядав на свого камердинера, на садівника, на кухаря і думав:

— Що коли це месія? Він мені наймитує, а я, може, недостойний навіть розв'язати ремінець на його взутті...

Потім, уважно придивившись до свого прислужника, думав сам собі:

«Ех, Никодиме, Никодиме! Ну чого ж месія став би являтися у такий час? Ніколи ще віра в бога не процвітала так, як тепер, ніколи ще люди не були такі побожні. Щороку на свято пасхи храм до краю набитий прочанами, що сходяться з усіх кінців Іудеї. Ні, віра вмирати і не збирається, значить, месія прийде пізніше».

Вночі, коли Никодим лягав спати у свою затишну постіль, душу його знову починали роздирати сумніви, і він засинав з думкою про Іоанна Хрестителя.

З того часу життя нерішучого сенатора стало нестерпним (між іншим, Никодим за сумісництвом був членом іудейського сенату).

І от, коли Ісус влаштував у храмі описану вище вакханалію, Никодим, прочувши про нього, був вражений і вбачив в тому, що трапилося, цілий ряд збігів з пророцтвом Іоанна Хрестителя.

— Чоловік, який перекидав прилавки міняйл, — думав він, — звичайно, особливий чоловік, і не кожен відважиться розв'язати ремінець на його взутті.

І він в котрій уже раз поставив перед собою таке питання: може, це і є месія?

Никодим вирішив на всяк випадок довідатися у самого Ісуса, чи не про нього це возвіщали пророки.

Проте, хоч добродію Никодимові не терпілося розвіяти свої сумніви, він не хотів себе компрометувати: він дочекався ночі і лише тоді вирушив до Ісуса з візитом.

Йому вдалося — євангеліє не вказує, яким чином, — виявити місце проживання нашого бродяги, і він постукав у його двері.

Вважаючи себе дипломатом, Никодим не почав розмову із розпитувань. У нього був план все вивідати у тесляра, викликавши його самого на відвертість.

Никодим вклонився Ісусові до землі і назвав його «равві».

В іудеїв було два слова, які обидва починалися на «ра», причому одно виражало найвищий ступінь ушанування, а інше, навпаки, було найсильнішою лайкою. Слова ці «равві» і «рака».

Назвати людину «равві» було рівнозначно найсильнішій похвалі, назвати людину «рака» було, мабуть, гірше, ніж привселюдно надавати ляпасів.

— Равві, — медоточивим голосом звернувся до Ісуса Никодим, — ми всі знаємо, що ви учитель, який прийшов від бога, щоб учити нас. Весь Єрусалим в один голос прославляє чудеса, які ви творите усім нам на втіху. А якщо ви творите чудеса, це значить, що з вами бог.

Ну чи не чудова дипломатія лукавого сенатора? До того часу Ісус ще не сотворив у Єрусалимі жодного чуда. Поки що у його активі значилася лише історія з перетворенням води у вино в п'яній компанії в Кані — спиртно зроблений трюк, що неабияк насмішив невірючих назаретян. В усякому разі, якщо цей фокус і був чудом, чутки про нього до столиці не дійшли. Никодим нічого про це не знав, та, щоб зразу ж заручитися симпатією Христа, він вважав, що для початку буде непогано, коли він йому тонко полестить.

Проте Никодим мав справу з сильним противником.

Ісус взявся в боки і відповів:

— Ви дуже люб'язні. Та я знаю, чого ви прийшли сюди: вам хочеться одержати точні відомості про мою місію. Проте, друже мій, щоб побачити царство божє, спочатку треба взяти на себе труд народитися знову.

Відповідь, як бачите, досить туманна. Никодим був украй спантеличений.

— Пробачте,— сказав він,— але я не повністю розумію смисл ваших слів. Як це людина може народитися, якщо вона вже стара? Невже вона може повернутися у материнську утробу, щоб народитися вдруге?

Ісуса розбирав сміх.

— Ну й беззв'язно! — думав він.— Натяків не розуміє! Так уже й бути, доведеться йому допомогти.

І він сказав:

— Істинно, істинно говорю вам, дорогий Никодиме, якщо хто не народиться знову від води і духа, той не може увійти в царство божє.

— Від води?..

— Звичайно, від води і духа.

— Як же це зрозуміти?

— В тому ж вся й річ: вас не занурював у воду мій кузен Іоанн, голуб не дув на вашу лисину. Тому ви ні бельмеса не розумієте. Народження від плоті є плоть, а народження від духа є дух.

Никодим витріщив очі.

Ісус продовжував:

— Не дивуйтеся тому, що я розповідаю. Все це дуже серйозно. Я повторюю, що вам треба народитися знову. Голуб дме, куди йому заманеться, і ви чуєте його голос, але вам невідомо, звідки він приходить і куди йде. Так буває з усім, хто народився від голуба.

— Що за біс! — вигукнув Никодим.— Ніяк не збагну, що ви мені тут нарозказували; мабуть, не з моїм розумом міркувати про цю справу. Ну, взяти хоч би голуба, який дме і від якого народжуються люди; або, приміром, ванна, яку необхідно прийняти у вашого кузена Іоанна, щоб народитися вдруге — як все це можливо?

Тут Ісус прикинувся здивованим:

— Ай-ай-ай! Ви, такий досвідчений богослов, член синагоги, і не можете зрозуміти, на що я натякаю. Дивно, дуже дивно!..

— Але я дійсно не розумію!

— Істинно, істинно говорю вам, я не тверджу того, чого не знаю і чого не в змозі довести. Те, про що я говорю, я бачив, а ви стоїте роззявивши рота, начебто я казки розповідаю. Та якщо ви не вірите мені, коли я говорю про воду і дух, тобто

про земне, як же ви мені повірите, коли я говоритиму вам про небесне? Адже ніхто не піднімався на небо, крім сина людського, який зійшов із небес і є сущим на небесах. І як Мойсей возніс мідного змія в пустелі...²⁵ Ви мене слухаєте?

— Слухаю, давайте далі!

— Ну от... так слід вознесеному бути синові людському...

— Але який тут зв'язок?..

— Аби всякий, хто вірить у нього, не загинув, а мав життя вічне. Бачте, голубе, бог так возлюбив світ, що віддав сина свого єдинородного. Ви дивуетесь? Проте це так. Бо не послав бог сина свого у світ, щоб судити світ, а щоб світ врятований був через нього. Все це я пояснюю вам для того, щоб ви знали, що син божий — це... це хтось, про кого ви і не здогадуєтесь!..

Ця розмова повністю наводиться в Євангелії від Іоанна, гл. 3, ст. 1—17. Зауважте, дорогий читачу, що я утримуюся від коментарів, бо зовсім не хочу, щоб з вами трапилося те ж, що сталося з Никодимом, коли він вийшов від господи.

Бідний сенатор до краю розгубився. Спочатку його інтригував Іоанн Хреститель, а тепер йому замакітрив голову син Марії. А втім щодо хвастоців Хреститель і в підметки не годився своєму кузену.

Ніде в євангелії ми не знаходимо вказівки на те, що Іоанн Предтеча був хоча б трохи красномовний. Ісус же — зовсім інша річ. Правда, балаканині його часто не вистачало глузду, та зате він міг годинами торохтіти без угаву: для нього це було аж ніщо. Коли господь говорив дурниці, він на них не скупився.

У бідолахи Никодима протягом кількох днів голова йшла обертом від безладних фраз, яких йому намолов цей божественний млин. Коли він прийшов до себе додому, у вухах у нього дзвеніло, йому здавалося, що він усе ще чує безкінечне гудіння.

Словом, він задумав тонкий маневр, але зазнав поразки. Додому він повернувся дурень дурнем, як і раніше, і ще з більшою впертістю запитував себе:

— Месія це чи не месія? Чи не Іоанн це Хреститель? Або Ісус? А може, просто ніхто? Чи при своєму розумі Іоанн? Можливо, Ісус сміявся з мене? Як би мені народитися знову? Чи сказати моїм колегам по синадріону, що незабаром прийде син людський? Чи краще сказати їм, щоб вони ні про що не турбувалися і поменше прислуховувалися до базікання усяких блазнів? А що, коли доповісти, про все Іродові? А втім, може, почекати, поки я не відчую на своїй лисині дихання голуба?

ІОАНН ХРЕСТИТЕЛЬ УСКОЧИВ
У ХАЛЕПУ

е подумайте, проте, що на цей раз Ісус оселився в Єрусалимі; він був страшенно непосидючий і не міг надовго затримуватися на одному місці. А крім того, після побиття торговців біля храму Ісусові та його учням дихалося в Єрусалимі не вельми привільно, так що він вирушив у подальші мандри по Іудеї.

Кули ж він пішов? Невідомо. Вчені богослови гадають, що до кордонів Ідумеї, і намагаються навести відповідні докази. Не будемо сперечатися з ними через таку дрібницю.

В усякому разі, Ісус не прогулювався ні по горбах, ні по безплідній пустелі: в євангелії говориться про те, що після пам'ятної пасхи він почав хрестити точнісінько так, як це робив Іоанн.

Син Захарії міг би вважати таку конкуренцію протизаконною, та він був добрим хлопцем.

Цього не можна сказати про учнів Іоанна Хрестителя; пожирач сарани і справді кінчив тим, що зібрав навколо себе кількох психопатів, які поділяли його безглузді ідеї. Ці диваки ставилися до свого ремесла як до священнодійства і занурювали людей у воду з безприкладною серйозністю. Вони вважали — не без деяких підстав, — що процедуру виливання на голову цебра з водою винайшов їх учитель, а тому, дізнавшись, що Ісус теж зайнявся цією справою, зчинили галас про грубу підробку.

І от вони прийшли до Іоанна Хрестителя і звернулися до нього з такими словами:

— Учителю, до нас дійшли деякі вісті про того високого світлого шатена, якого ти у свій час хрестив ще на берегах Йордану.

— Чудово, друзі мої. Ну й як же він мається?

— Це фальсифікатор. Він займається підробкою: почав хрестити за нашим прикладом і робить це так, наче нічим іншим зроду не займався. Та найприкріше полягає в тому, що всі йдуть до нього.

Чи відчуваєте ви всю гіркоту цієї скарги?

Іоанн Хреститель та його учні уже давно перестали хрестити безкоштовно, і от зовсім поблизу у них з'явився конкурент. Учні були цим дуже роздосадувані.

Поставте себе на їх місце: тільки-но ремесло почало давати бариші, як з'являється якийсь пройдисвіт і несе всю справу. Було від чого розлютуватися.

Проте Іоанн слухав їх ремствування абсолютно спокійно. Він знизав плечима і так відповів своїм учням:

— Сонце світить для всіх, конкуренція — це душа торгівлі. Людина не може мати нічого, що вона не одержала б з неба. Треба, друзі мої, ширше дивитися на речі. Я вам завжди говорив, що я не Христос, що я лише посланий провістити його прихід.

— Хай буде так, — відповіли учні. — Але ж перший, кому прийшла ідея цебра з водою, був ти, чи не правда? Христос міг би на це зважити і не підривати нашу комерцію.

Іоанн знову знизав плечима.

— Ви мене смішите! — вигукнув він. — Послухайте краще, я наведу вам таке порівняння: чоловік той, хто маз жінку, правильно? А коли людина присутня на весіллі свого друга, вона радується щастю свого друга, який одружується. Так само і я радуюся, що мій кузен Ісус щасливий тим, що він хреститель. Замість того, щоб заздрити йому, я радуюся. Так пізнаються істинні друзі! Ісус зростає з кожним днем, а я в міру сил і можливостей стаю все меншим. Отже, хай живе мій кузен!

Оскільки ці міркування не переконали учнів, син Захарії додав:

— Бачите, покірні мої ягнята, ми походимо від землі, а кузен мій прийшов з неба. Звідси виходить, що він вище нас! Сподіваюся, це зрозуміло?

Учні усміхалися.

— Та перестаньте ви, нарешті, сміятися! — закричав Іоанн Хреститель. — Ви мені врешті-решт насточортісте: Ісус — син голуба, а голуб — це бог. І вже певно не дарма голуб народив на світ сина! А бог, я думаю, любить свого сина. Так що послухайтеся моєї поради і залиште-но Ісуса в спокої, бо той, хто вірить у сина, має життя вічне, а той, хто не вірить у сина, не побачить життя, але гнів божий лежить на ньому. Ось так!

Цього разу учні визнали за марне сперечатися. Вони залишилися при своїй думці, але вирішили не перечити наставникові: перекопати Іоанна Хрестителя було неможливо.

Він і не думав ображатися на Ісуса за те, що той наслідує його. Він, мов і не було нічого, продовжував перевертати цебри з водою на людські голови і навіть знайшов собі нове заняття: став політичним оратором і почав критикувати уряд.

Тетрархом Галілеї був Ірод Антипа, син Ірода Великого від його четвертої дружини — самарянки на ймення Мальтас. У цього Антипи був брат Філіпп, тетрарх Батанеї, Трахонітиди і Голанітиди. Він був сином Маріамни, дочки первосвященника, третьої дружини Ірода Великого.

Філіпп одружився з однією із своїх племінниць, прекрасною Іродіадою, дуже владною і темпераментною молодою особою.

Одного разу Антипа, перебуваючи при дворі свого брата Філіппа, по вука закохався в Іродіаду, яка доводилася йому не лише невісткою, а й племінницею.

Тривалий час Антипа намагався придушити в собі цю зростаючу пристрасть, але зрештою так і не зміг їй протистояти. Тоді він запросив брата Філіппа та його дружину до себе на обід і влаштував на їх честь розкішний бенкет.

Філіпп був збентежений.

— Дивна річ, — думав він, — сьогодні мій братусь страшенно зі мною люб'язний. Не інакше як він хоче про щось мене просити. Напевно, він замишляє війну проти сусіднього принца і зараз, між двома закусками, добиватиметься від мене допомоги. Ну й вража душа, ну й хитрун! Проте я розумію всі його каверзи!

Насправді ж Філіпп нічого не розумів. Ні про яку війну Антипа не думав. Щоб виявити пошану до своїх гостей, він посадив свою дружину поряд з Філіппом, а Іродіада всілася поряд з ним.

Під час обіду Антипа безперестанку стискував коліно своєї чарівної сусідки, а Філіпп без всякої задньої думки старанно підливав собі вина.

Одні вишукані страви змінювалися іншими, а Антипа все стискував і стискував коліно Іродіади. Нарешті подали десерт.

— Філіпп, — звернувся до брата тетрарх Галілеї, — мені треба тобі дещо сказати.

«Еге!» — подумав Філіпп і сказав не без деякого лукавства:

— Ну, ну, кажи ж дорогий Антипо!

— Тільки не зараз, після обіду.

— Як хочеш.

— Розумієш, Філіппе, те, що я хочу тобі сказати, не можна говорити при наших дамах.

— Що за чортівня! — здивовано вигукнув тетрарх Батанеї.

Виходить, йшлося зовсім не про військовий союз. Що ж міг тоді означати загадковий вигляд брата Антипи? Обом дружинам не варто бути присутніми при розмові: не інакше як йшлося про якусь делікатне дільце...

Вельми заінтригований, Філіпп похашцем проковтнув десерт і, навіть не обтерши серветкою забруднену варенням фізіономію, вийшов із-за столу. Антипа пішов за ним.

Державні брати взялися під руки і підземним ходом попрямували до саду.

— Ну, що ж ти хочеш мені сказати?

— Дорогий мій, моя дружина мені до того набридла, що я просто бачити її не можу. Я вирішив з нею розлучитися.

— Тепер я розумію, чому ти не міг говорити зі мною за столом... Проте, послухай, Антипо, дружина твоя зовсім непогана, вона дуже гарненька...

— Можливо, але я її розлюбив, я люблю іншу...

— Це вже гірше... Ну що ж, розлучайся з дружиною, якщо ти її не кохаєш, і одружуйся з тією, яку ти покохав. Але врахуй: твій тесть — людина крута. До того ж у нього є сила: він цар Аравії, у нього численне військо. Зрозуміло, що він цю справу так не залишить і піде проти тебе війною.

— Ти маєш рацію! Але я безтямно люблю свою кохану!!!

— Ну і влип же ти, бідолаха! Я щиро тобі співчуюю... Адже ти знаєш, Антипо, як я тебе люблю. Ти можеш на мене розраховувати. Якщо твій тесть удереться на твою територію, я прийду тобі на допомогу, даю слово.

— Спасибі, Філіппе.

— Отже, одружуйся знову! На весілля ж мене, сподіваюся, запросиш?

— Філіппе, я скажу тобі все... Я хочу розлучитися з дружиною, проте я не можу одружитися з тією, яку кохаю.

— Чому?

— На жаль вона одружена.

— Ну так викради її!

— Який ти меткий!.. Інколи бувають обставини, з якими не можна не рахуватися... Я думаю, що якби ти закохався у дружину свого кращого друга, ти б не став її викрадати?

— Так, випадок вельми скрутний!

— Якби можна було домовитися з другом, якби він був настільки відданий, що поступився б своєю дружиною, тоді все було б гаразд!

— А ти спробуй, Антипо!! Піди до цього друга і відверто йому признайся.

— Він мене пошле під три чорти!

— Як знати? Невже всі ж божеволіють від пристрасті, як ти, мій бідний Антипо. Є й інші. Ось я, наприклад. Для мене дружина ніби мебля, та й до того ж іще не найкраща.

Антипа зітхнув з полегшенням і вже сміливіше додав:

— Філіппе, ти вселяєш в мене бадьорість. Я обіцяв тобі все сказати... і я все тобі скажу...

— А я знаю твою кохану?

— Знаєш.

— Чи можу я бути посередником у цій справі?

— Можеш.

— Тоді скажи мені ім'я чоловіка, і, якщо він належить до тієї категорії, про яку я тобі говорив, я беруся переконати його розлучитися із своєю дружиною, щоб зробити тобі задоволення.

— Але, розумієш, Філіппе... дорогий Філіппе...

— Що ще?

— Розумієш...

— Та говори ж ти, хай йому чорт!

— Сказати?.. Ти хочеш?.. Так слухай же: чоловік — це ти!

— Ах, ось воно що! Значить, ти кохаш Іродіаду?

— Якби я тільки кохав!.. Але я її обожаю, я боготворю її! Віднині Везувій уже не в Неаполі, Філіппе, а у моїх грудах!..

З цими словами Антипа з усієї сили ударив себе кулаком по животу. Філіпп був приголомшений. Та коли перший подив минув, він вибухнув сміхом.

— От так штуковина! — вигукнув він. — Ніяк не чекав!.. Ти кохаш мою дружину і до цього часу мовчав про це?

— Що поробиш, Філіппе! Бувають випадки, коли не будеш галасувати про своє кохання на всіх перехрестях!..

— Словом, ти закоханий, ти розлучаєшся і хочеш, щоб я теж розлучився... Останнє питання: моя дружина тебе любить?

— Боже мій!.. Клянуся тобі, твоя честь ні крапельки не заплямована...

— Мені досить твого слова... Ну добре, Антипо, дорогий мій Антипо, якщо ти любиш Іродіаду, яка, зрештою, обом нам доводиться племінницею, я поступаюся нею тобі. Я розлучуся, одружуся з нею на здоров'я!

— А я не посмів і заікнутися про це!

— Ну й дурень!

І брати ніжно розцілувалися.

Найбільше задоволення такий поворот справи приніс Іродіаді. Зате дружині Ірода Антипи він не припав до смаку. Не чекаючи, поки про її розлучення з чоловіком буде оголошено в офіційній пресі, вона з гідністю від'їхала у фортецю Махер, розташовану на одній із гір, що облямовували Мертве море.

Філіпп дотримав свого слова: розлучення було зроблено полюбовно, і Антипа одружився з Іродіадою. Колишній чоловік був присутній під час весільної церемонії, і можна навіть припустити, що він підписався як свідок, якщо, звичайно, в ту епоху існував такий порядок.

Коротше кажучи, Філіпп поставився до Антипи воістину по-братському, і Антипа не знав, як висловити йому свою вдячність.

Серед любовних звірень він говорив Іродіаді:

— Інший на його місці, напевно, вчинив би інакше... Філіпп просто золото, а не людина!

І він притискував Іродіаду до свого серця.

— Філіпп завжди добре до мене ставився, — відповідала вона. — Нашим щастям ми зобов'язані його великодушності.

Вона ніжно схилила свою голівку на плече Антипи, і закохані шепталися, нагороджуючи один одного поцілунками.

— Хай пошле господь довгі дні нашому чудовому Філіппу!

Проте знайшовся один добродій, якого ця братська угода розлютила. То був Іоанн Хреститель.

Коли прочани приходили до нього в пустелю, щоб одержати собі на голову цебер води, він ділився з ними своїми міркуваннями про поведінку Ірода.

— Яка бридота! Суцїй скандал! — гарчав Іоанн. — Цей цар — двічі кровозмісник: його нова дружина доводиться йому і племінницею і невісткою водночас! Ганьба! Ганьба!

— Пробачте, — не погоджувалися деякі. — Що стосується шлюбу між дядьком і племінницею, то таке під небесами робиться не вперше, і самі ж ви не бачили нічого непорядного, коли з Іродіадою одружився її дядько Філіпп. Що ж стосується вашого зауваження відносно невістки, то якщо Філіпп розлучився з доброї волі і на законних підставах, що ви можете мати проти?

— Що ж я можу мати проти? Мені це не подобається — і все!

— Але приватне життя людей не повинно вас торкатися.

— Воно мене торкається! Я не бажаю, щоб цей ненависний мені шлюб продовжувався!

— Ну, і як же ви думаєте з ним покінчити?

— Я галасуватиму з ранку до вечора і з вечора до ранку про те, що Ірод — негідник, а Іродіада йому під стать.

— І нічого ви цим не доб'єтеся. Від того, що ви будете галасувати і обурюватися, цар навряд чи повернеться до першої дружини.

— Що буде, те і буде, а галасувати ви мені не забороните.

— Та вас же засміють! Закінчіться тим, що Ірод розіллється і посадить вас за ґрати.

— Він не посміє.

— Розраховуйте на гірше!

Іоанн Хреститель не слухав добрих порад. Він почав поширювати про Ірода всілякі плітки.

Спочатку тетрарха потішав цей торговець цебрами з водою, який взявся засуджувати його поведінку. Та врешті-решт це йому набридло, і він зажадав, щоб ясновидець з берегів Йордану залишив його у спокої. Проте Іоанн Хреститель і не збирався цього зробити. Оскільки попередження не подіяло,

Ірод дав суворий наказ. До Іоанна Хрестителя з'явилися поліцейські.

— Поки ви обмежувалися тим, що влаштовували людям водні процедури, ніхто вас не турбував, — звернувся до нього старший поліцейський. — Фарисеї повідомили, що у вас з головою не все гаразд; проте ваші безневинні дивацтва ще можна було терпіти. Але зараз ви стали небезпечним. Ви систематично паплюжите уряд. Ви говорите, що проповідуйте релігію, але ж релігія вчить покірності владі. Виходить, що ви суперечите самому собі, а це доводить, що ви дійшли до повної нестями. А оскільки це триває уже досить довго, ми маємо за честь вас заарештувати.

Хрестителя схопили, чебер конфіскували, а халупу опечатали. Після цього його ув'язнили у фортецю Махер, в ту саму, куди втекла перша дружина Антипи. Різниця була лише в тому, що розлучена дружина жила на свободі, а Іоанн Хреститель сидів за залізними ґратами і під надійним замком — становище не з веселих, особливо для мешканця пустелі і любителя широких обріїв.

Замість того, щоб подіяти на предтечу заспокійливо, арешт цілком вивів його із рівноваги. Коли ластівка, знявшись з фортечної стіни, полетіла у простір, Іоанн Хреститель, потрясаючи руками крізь ґрати, кричав їй, як оглашений:

— Люба ластівко, лети до Ірода і скажи йому, що він утратив усю мою повагу і це принесе йому нещастя!

ІСУС ПОЛОНИТЬ САМАРЯНКУ

оч Ісус і був всемогутнім, його аж ніяк не можна було зарахувати до тієї категорії людей, яких називають хоробрими. Більше того, було в його натурі щось боягузливе.

Дізнавшись про арешт Іоанна Хрестителя, він подумав, що незабаром може дійти черга до нього, і поквапився змінити місце перебування. Намагаючись трохи пом'якшити комічне враження, яке справляла його боягузлива втеча, євангеліє вказує, що Христос пішов на цей крок не з власного бажання, а з натхнення: святий дух втрутився і на сей раз. Так вдало пояснити цю обставину зумів не хто інший, як святий Лука (гл. 4, ст. 14).

Отже, оскільки наш мандрівник хрестив на кордонах Ідумеї і вирішив простувати в Галілею, йому треба було перетнути всю Іудею, а потім Самарію.

Апостол Іоанн взявся повідати нам про цю подорож.

Близько полудня — до чого ж точний Іоанн у своїх спогадах* — Ісус перетнув кордон між Самарією та Іудеєю. І ось зліва від дороги показалося самарійське місто Сіхар, оточене садами і пасовиськами. Проте, втомлений ходьбою, Ісус не пішов у місто. Він зупинився біля колодязя, якраз у тому місці, де починалася долина, в якій лежало містечко.

Учні ж його попрямували до Сіхара, бо провізія у них кінчалася, і їм довелося подумати про те, щоб десь роздобути собі харчів.

Залишившись один, Ісус усівся на лаву під навісом (на Сході колодязі звичайно укриті навісом і мають лави). Він почав розмірковувати, з чого б йому напитися: відра поблизу не було, на коловороті висіла лише вірвовка. Люди, які приходили по воду, приносили свій власний глек, прив'язували його за вірвовку, набирали воду і відносили глек додому.

Ісус знемагав від спраги, йому залишився єдиний спосіб угамувати її — посмоктати просочену водою вірвовку. Він уже готовий був це зробити, як раптом побачив на дорозі

* Подумати тільки, Іоанн писав своє євангеліє дев'яносторічним старцем. Яка чудова пам'ять!

жінку з глеком на плечі. Це була самарянка — молода, струнка і гарна.

«Дуже до речі», — подумав про себе наш бродяга і став чекати її наближення.

Тут йому спало на думку, що вигляд незнайомого чоловіка може злякати сіхарську красуню і вона, чого доброго, поверне назад. Справді, східні жінки надзвичайно сором'язливі і лякливі. Звичайно вони не ходять по воду ось так, серед білого дня. Знаючи, що чоловіки — люди заповзятливі, вони йдуть до колодязя не інакше, як цілим гуртом і притому під вечір. Тим часом жінка йшла зовсім одна і ніскільки не злякалася навіть тоді, коли помітила, що біля колодязя на лаві розвалився здоровенний хлоп'яга. Зрозуміло, що вона була не надто добродісна, — сумнівів тут бути не могло.

Жінка прив'язала свій глек до вірвовки, спустила його в колодязь і зачерпнула води.

— Дай мені пити! — з копита випалив Ісус.

Самарянка подивилася на незнайомця. Напевно, чемність не була його головним достоїнством. З його вимови й одягу красуня зрозуміла, що має справу з іудеєм.

— Дивно, — відповіла вона не без іронії, — як ти, будучи іудеєм, просиш пити у мене, самарянки?

А треба знати, що між самарянами й іудеями існувала глуха неприязнь. Горді сини Іудеї вважали своїх сусідів із землі Самарійської недостойними істотами.

Однак Ісус був нескхильний виявляти зверхність: йому занадто хотілося пити. Та от дивина: цей спритний фокусник, який зумів на весіллі у Кані зробити вино, тут, у Сіхарі, виявився неспроможним зробити собі воду.

Бідолаха знемагав від спраги і, щоб одержати кілька крапель вологи, у якій так мала потребу його пересохла горлянка, він вирішив пококетувати з самарянкою.

— О! — вигукнув він у відповідь. — Є вода і вода. Як відомо, річ до речі не приходитьсь. Я прохаю у тебе пити, а ти мені відмовляєш. Якби ти знала, хто у тебе просить пити, ти б не відмовила, а сама просила б у мене воду живу.

— Та ти смієшся з мене! — сказала самарянка. — Як, цікаво, ти її зачерпнеш? Адже колодязь глибокий, а у тебе немає ні відра, ні глека. Невже ти можеш перехитрити отця нашого Іакова, який дав нам цей колодязь і сам з нього пив, і діти його, і худоба?

З цими словами красуня, в глибині душі істота дуже добра, піднесла Ісусові глек з водою, і той напився.

— Послухай, — знову почав він, — вода з цього колодязя нітрохи не вгамовує спрагу, а вода, про яку я говорю, звільняє від неї назавжди. Якщо ти нап'єшся з мого джерела, то вже зовсім не попросиш пити.

«Ну й витівник», — подумала самарянка і промовила:

— За цей час ти вже ж міг би напоїти мене своєю водою, щоб я ніколи більше не хотіла пити.

Ісус хитро підморгнув:

— Піди за своїм чоловіком і приведи його сюди, а охоче з ним познайомлюся.

Самарянка вибухнула сміхом.

— Але в мене немає чоловіка, — сказала вона.

— Кому ти це розповідаєш? У тебе нема чоловіка? Та ти лік їм загубила! У тебе був один, другий, третій, четвертий, п'ятий — ціла купа! І той, якого зараз маєш, не чоловік тобі. Я-то вже, голубонько, знаю!

Жінка пильно подивилася в лице Ісусові і вигукнула:

— Йй-богу, ти мене просто вбив! Ти про все здогадався з першого погляду! Може, ти чаклун? Значить, мені правильно говорили, що єрусалимським книжникам все відомо... Тепер уже мені ясно, що ти єрусалимський книжник... А дивлячись на твій непоказний одяг, цього не скажеш. А втім, можливо, ваші вчені завжди ходять в лахмітті... Дивися, проте, як легко можна порозумітися... Обидва наших народи розділяє суцзя дрібниця: наші отці моляться богові ось на цій горі, а ти кажеш, що місце, де слід поклонятися, знаходиться в Єрусалимі.

Ісус притяг до себе самарянку.

— Повір мені, — сказав він їй, — настає час, коли і не на сій горі, і не в Єрусалимі будете поклонятися отцю. Той, кому ви станете поклонятися, — буде месією Христом.

— Правильно, правильно, так говорили у храмі, що повинен з'явитись якийсь месія і що він нас дечому навчить. Де ж він, цей месія?

— Та це я і є!

— От так-так!..

— Запевняю тебе, можеш повірити мені на слово.

Самарянка, як і всі жінки легкої поведінки, була дуже побожна. Їй нічого іншого не треба було, лише б комусь поклонятися. Вона кинулася до ніг нашого бродяги і почала цілувати йому руку. Ісус радів своєму успіхові.

Раптом з'явилися учні.

«От, чорт, — вилаявся про себе Ісус, — принесла ж їх лиха година якраз у той момент, коли красунечка розніжилася!»

Самарянка, засоромившись, що її застали за цілуванням руки мужчини, швидко схопилася і втекла геть, залишивши свій глек.

Мешканці Сіхара, зустрівши її на дорозі в такому збентеженні, почали запитувати:

— Що з тобою скоїлося? Куди ти так мчиш? Та на тобі лиця немає!

— Ще б пак! — відповідала жінка. — Я зустріла чоловіка, якого раніше ніколи не бачила, і виявилось, що він все про

мене знає. Він сказав, що він Христос. А раптом це правда?

Мешканці Сіхара, звичайно, зразу ж попрямували до колодязя, де знаходився дивний суб'єкт, про якого їм тільки що розповіла жінка.

Наш герой, побачивши себе в центрі загальної уваги, тут же напустив туману: коли друзі запропонували йому поїсти, кажучи: «Їж, учителю», він голосно, так, щоб усі чули, відповів:

— Даремно, друзі мої, ви пропонуєте мені їжу. Спасибі вам, але у мене їжа, якої ви не знаєте.

Здивовані учні говорили поміж себе:

— Напевно, хтось уже нагодував його, не інакше як та жінка, з якою ми його застали.

«Проте Ісус зовсім не мав на увазі їжу тілесну,— зазначає один богослов.— Він дуже радів тому, що заронив іскру своєї божественної любові у душу самарянки, серце його наситилося цим, і тому він забув про всякий інший голод».

От чому Ісус сказав:

— Моя їжа є творити волею того, хто послав мене, і робити діло його.

Мешканці Сіхара подумали:

«Якщо він розраховує на цю курочку, то його просто жаль».

Ісус продовжував, звертаючись до своїх товаришів:

— Возведіть очі ваші і будьте так ласкаві глянути на ваші ниви. Ви кажете, що час жнив наступить через чотири місяці. А я тверджу ось що: ниви вже побіліли і поспіли до жнив. І я додаю: часто буває так, що один сіє, а інший жне. А втім і той і інший задоволені. Зрозумійте правильно мій натяк: я послав вас жати необхідне для прожиття, і поки ви були далеко, сюди з'явилася жінка, яку я зжав.

Поки Ісус правив теревені у такому дусі, його обступили цікаві. Багато хто в захопленні від того, що їм довелося почути сина божого, запросили його залишитися у їх місті, і він два дні пробув там.

Самарянка, яка зустріла Ісуса біля колодязя, всім розповіла про свого нового знайомого, який, за її словами, був просто чарівний.

Мешканці Сіхара відповідали самарянці:

— Те, що він тебе здивував, це цілком можливо, він і нам понарозказував всякої всячини. Послухавши його, ми повірили, що він насправді Христос і що він буде спасителем світу.

Так, принаймні, говориться в євангелії. Оскільки сам я при цьому не був присутнім, я не можу дати гарантії, що сіхаряни виголосили саме такі слова. Але я їй не заперечую цього, аж ніяк ні. Я лише констатую і звертаю вашу увагу на те, що навіть у євангелії ми не знаходимо жодної скільки-небудь переконливої ознаки навертання цілого міста.

Мешканці Сіхара оголосили, що Ісус є Христом і що він спасе світ. Жоден з них не приєднався до невеликого ескорту Ісуса. Так що в цілому його навертання мало досить платонічний характер.

Таким було перше явлення Христа своїм співвітчизникам! (Іоанн, гл. 4, ст. 1—42).

Почав він з того, що сотворив чудо на догоду п'яній компанії. В Єрусалимі він уперше прославився, по суті справи, як скандаліст. А коли він вирішив нарешті відкритися людям, то насамперед скорив серце недостойної жінки. Бо всі коментатори сходяться на тому, що самарянка, яка трапилася Христові біля колодязя, була повія.

ПЕРШЕ ФІАСКО

акінчивши свої пропагандистські виступи в Самарії, Ісус повернувся до Галілеї і попрямував до Назарета.

Глузування, якими його зустрічали назаретяни після подій у Кані, не давали Ісусові спокою, та він не втрачав надії і мріяв коли-небудь здивувати земляків, які знали його простим теслярем. Чутка про бешкет у Єрусалимі, думав він, повинна дійти до Назарета. Якщо по дорозі йому вдасться ще чим-небудь зміцнити свою славу, то в своєму скромному містечкові його чекає справжній триумф.

Заради цієї мети він всюди, де тільки траплялася нагода, видавав себе за вченого, вельми обізнаного з усіма богословськими питаннями.

Його приймали в синагогах і просили виступити з проповідями. Даю можливість читачеві міркувати про те, наскільки охоче наш миром помазаний син голуба давав свою згоду і чи спритно працював він язиком.

Перший-ліпший стих із Біблії служив йому темою для нескінченної балаканини.

Зауважте, що хоч Ісус і не одержав освіти, він з повним правом називав себе доктором богослов'я. Те, що було б незаконним для іншого, для нього було цілком природним: адже він — син голуба і до того ж премудрий, і нісенітниця, яка могла зірватися у нього з язика, була пророцтвом, оскільки вона йшла від божественної істоти. Тільки голуб, його батько і компаньйон по святій трійці, ніс відповідальність за його промови; вони були нав'язані голубом, і на випадок якогось промаху провина, звичайно, падала все на того ж голуба.

Отже, Ісус продовжував робити свою справу, не побоюючись критики. Прийшовши до одного селища, він насамперед поспішив в синагогу, де якраз правилося.

В той час усі синагоги будувалися на один манір. Вони різнилися лише багатствами і розмірами — відповідно до значення міста. Всі вони являли собою довгий зал, розміщений між двома портиками, в кінці якого було святилище. В синагогах не було ні ікон, ні олтаря, зате стояв дерев'яний сундук, де під покривалом зберігалися «священні» книги Ізраїля. Цей

предмет умеблювання, що за формою нагадував ящик, в якому сидів бог під час нічної розмови з юнаком Самуїлом²⁶, знайшов у синагозі почесне місце.

Найбільш поважаною частиною синагоги було святилище. Саме там знаходилися сидіння, на яких покоїлися зади книжників і фарисеїв; там же були місця, призначені для найзаможніших віруючих, бо товстосуми в усі часи користувалися особливою повагою церковників, а свята калитка була і є для них найсвятіше із святих.

Посеред синагоги містилося підвищення, свого роду естрада. З неї рабин читав «священні» книги і наставляв віруючих.

Що ж до пасти, то їй дозволялося влаштуватися у нефі, розділеному бар'єром на дві частини: одна — для чоловіків, інша — для жінок.

Перед ковчегом зі «священними» книгами день і ніч горів незгасний світильник.

Дах синагоги повинен був височіти над всіма навколишніми будівлями і якщо не дах, то хоч би високий шпиль, який здалеку нагадує дзвіниці сучасних церков або мінарети мусульманських мечетей.

На колонах біля входу висіли карнавки, завжди готові поглинути пожертвування довірливих простаків.

Як бачите, засновники християнської релігії скопіювали всі винаходи іудаїзму до найменших подробиць.

На чолі кожної синагоги стояли рабин і рада старійшин (їх називали пастирями). Цей синкліт керував усіма релігійними відправленнями, судив, рядив, карав і навіть виганяв з общини сміливців, які не сприймали серйозно весь цей святій балаган. В крайніх же випадках, коли зухвалість богохульника переходила в блюзнірство, рада пастирів могла закувати в кайдани того, хто провинився, і відправити до синедріону, найвищої духовної ради Єрусалима.

Головну роль у синагогальній раді відігравав персонаж, який мав не позбавлене приємності ім'я — його називали ангелом. Найчастіше це був який-небудь згорблений дід, беззубий, слинявий, зморщений, як гриб, і лисий, як страусяче яйце. Проте його величали ангелом, хоч внаслідок цього у віруючих могла виникнути не надто висока думка про небожителів.

Наступним за достойними старцями йшов так званий шазан, священнослужитель другого розряду, в обов'язки якого входило подавати читцю або кантору²⁷ «священні» книги, відчиняти і зачиняти двері і робити необхідні приготування для обрядів.

Щодо порядку відправи, то він був раз і назавжди визначений особливими приписами. При вході треба було обмити пальці в «святій» воді, так би мовити, умити руки. Витягнувши обмиті руки перед собою, жрець читав молитву. Потім всі

присутні затагували псалом. Кожен старався співати більш або менш в такт, але все одно какофонія була неймовірна, і лише пронизливі вигуки читця прорізали безладне ревісько. Потім священник звертався до молільників з напученнями, і ті хором відповідали йому: «Амінь!»

Після цього йшли вісімнадцять благословень, і, нарешті, основна страва — проповідь. Звичайно відбував її місцевий рабин, але коли у синагозі опинявся який-небудь відомий приїжджий богослов, його зразу ж тягли на підвищення, щоб послухати мудрі слова.

Коли Ісус прибув до Назарета, був якраз день урочистої відправи. Прихильники Ісуса задалегідь зібралися в синагогу, щоб влаштувати йому належну зустріч. Та поки що вони змішалися з натовпом і чекали.

Миропомазаний причепурився. Обізнані богослови твердять, що в той день на ньому був довгий широкий бурнус, а на голові — хустка, перев'язана, на манір бедуїнів, мотузкою на рівні лоба. Із звичайного одягу на ньому залишився лише його хітон.

До речі, цей хітон заслуговує на особливу увагу. Він був без єдиного шва. Розумієте? Без єдиного! І він служив Ісусу з дня народження!!!

Цей ідеальний хітон мав дивовижну властивість: він ріс і розтягувався у міру того, як росло і розвивалося тіло Ісуса. Члени його ставали більшими, мускулястішими, вони навіть зрідка напружувалися. Проте хітон жодного разу не лопнув. Коли у Ісуса з'являлося черевце, хітон розширявся, коли ж господар його скидав жирок, чудовий хітон збігався. Ісус зберіг його до самої смерті. Пізніше ми дізнаємося, що з ним потім сталося, бо з цим одянням теж пов'язана особлива легенда.

Отже, добрий приятель самарянки раптово з'явився у своєму бедуїнському вбранні посеред назаретської синагоги. За поданим знаком прихильники його хором закричали:

— Учитель! Доктор! Доктор із Єрусалима! Хай говорить! Хай говорить!

Зараз же, начебто його і насправді зажадала слухати більшість присутніх, Ісус кинувся до підвищення і швидко вихопив з рук шаззана довгий сувій папірусу, накручений на паличку із слонової кістки; на таких сувоях раніше записували «святі» тексти.

Розгорнувши папірус, Ісус почав читати, вірніше, зробив вигляд, що читає:

— Пророцтво Ісайї²⁸. Увага! «Дух господній на мені, бо він помазав мене благовістити жебракам і послав мене зціляти зажурених серцем, проповідувати полоненим визволення, сліпим прозріння, відпустити змучених на свободу, проповіду-

вати рік господній щасливий!» (Ісайя, гл. 61, ст. 1—2), (Лука, гл. 4, ст. 18—19).

Неважко зрозуміти, як наш хитрун збирався використати цю вміло вибрану цитату!

Згорнувши сувій, він віддав його служителю і сів.

«Очі всіх у синагозі були звернені на нього», — стверджує євангеліє (Лука, гл. 4, ст. 20).

І тоді він урочисто заговорив:

— Добродії і добродійки! Сьогодні пророкування, яке я вам прочитав, здійснилося!

Слова його прозвучали як благовіст.

Натовп віруючих, завжди готовий проковтнути будь-яке місиво, аби лишень йому підносили його з достатньою врочистістю, ніби зачарований дивився Ісусові в рот і ловив кожен звук, який злітав з велемудрих уст ученого богослова.

Ісус уже хотів було продовжувати, коли один із присутніх, не такий наївний, як останні, раптом закричав:

— Стривайте! Хай вилізуть мені очі, якщо це не син Йосифа! Йй-богу, це ж наш тесляр!

Достатньо було цього вигуку, щоб вся чарівність Ісуса пропала. Той, хто знає вразливість юрби і нестійкість її симпатій, легко зрозуміє, як раптово змінився настрій присутніх.

Дехто з віруючих з самого початку бурмотів нишком:

— Де ж я бачив цього хлопця? Знайома пика...

А коли менш наївний вигукнув: «Це тесляр», вся синагога відповіла йому хором, та тільки не «амінь», а «от так чорт!»

І тоді почалася буря. Кожен відчував себе скривдженим, кожен намагався відігратися, і східні запитання сипалися на миропомазаного з усіх боків:

— Ей, Ісусе, де твій рубанок?

— Треба ж мати нахабство!

— Як ся мають твої домашні, пророче?

— Він хотів нас пошити в дурні, друзі!

— Ти що, змінив теслярське ремесло на штукарство?

Кривлятися легше, ніж працювати?

— Не тобі тлумачити пророків, особливо Ісайю. Адже його розпиляли теслярською пилкою!

— А звідки у тебе звання доктора? Чи була не від татка Йосифа?

— Тесляр тому і взявся за Ісайю, щоб ще раз його вбити!

— Повертайся до свого верстата, Ісусе!

— Якщо ти лікар, зціли для початку самого себе! Адже ти сам не свій, бідолаха, тобі треба б полікуватися!

Глузування сипалися на сина голуба як град. Він намагався відвернути грозу. Скориставшись секундною паузою, Ісус знову заговорив, перекриваючи гамір:

— Я чув, хтось кричав мені: «Лікарю, зціли себе самі!» Я вас розумію. Судячи з ваших вигуків, ви мені не дуже-то вірите. Ви, звичайно, хотіли б, щоб я при вас у Назареті сотворив ті ж чудеса, котрі, як ви чули, я творив у Кані Галілейській, тоді б ви в мене увірували. Дозвольте навести вам одне порівняння. Коли в дні пророка Ілїї три роки і шість місяців не йшли дощі і настав великий голод по всій землі, багато вдів було в Ізраїлі, проте Ілїя прийшов на допомогу лише одній удові, і це була язичниця із Сарепти Сидонської. Було також багато прокажених в Ізраїлі при пророкові Єлисеї²⁹. Але кого зцілив Єлисеї? Думаєте, одного із своїх одноплемінників? Чом би не так! Він зцілив Неемана, сирійського воєначальника. Та коли такі пророки, як Ілїя і Єлисеї, вважали за краще творити свої чудеса перед чужоземцями, чому б і мені не наслідувати їх приклад?

Відповідь, як бачите, досить нахабна. Природно, що вона викликала загальне незадоволення. «Почувши це, всі у синагові сповнилися люті» (Лука, гл. 4, ст. 28). Ще б пак! Їх, мешканців Назарета, порівняли з язичниками і прокаженими! Це вже занадто!

Цього разу Ісус почув не ремство, а одностайний крик обурення:

— Геть! В шию його! Геть його!

Присутні кинулися до оратора, стягли його з підвищення і виперли із синагоги, підганяючи стусанами і тумаканами.

Ісусові дісталася на горіхи, проте він лише посміювався у ріденку борідку. При кожному ударі кулаком по потилиці чи коліном нижче спини він задоволено бурмотів сам собі:

— Лупіть, дорогі співгромадяни, старайтеся, бийте! Зараз я вас чимось здивую!

А ті й насправді старалися, навіть не підозрюючи, що їм готується. Вони гнали миропомазаного перед собою, підбадьорюючи ляпасами і запотилічниками. Так вони довели його до найближчої гори, що височіла над містом. Там, на вершині, було урвище, і наші маловіри явно мали намір скинути нахабного тесляра з чималої висоти.

Проте, коли вони досягли краю урвища, Ісус несподівано пустив у хід свою божественну сутність: розсунув усіх і, «пройшовши посеред них, зник» (Лука, гл. 4, ст. 15—30).

Назаретяни буквально позеленіли. Однак Ісус їх так обізлив, що, незважаючи на чудо, жоден з них в нього не увірував.

Син голуба був цим вельми засмучений. Увірував би хоч один, він міг би пишатися блискучим уроком, який він дав недовірливим співвітчизникам: адже він показав їм свою всемогутність! А так чудо пропало даремно і лише нагадувало йому про невдалий виступ у синагозі. Це був повний провал.

Подумати тільки! Бог і третина бога одночасно, він виявив

Назарету найвищу честь, більше двадцяти років вважаючись його уродженцем, і ось як йому віддячила батьківщина!

Він не пошкодував сил, щоб розтлумачити співгромадянам, що пророцтва Ісайї уже здійснилися, і вони його дружно освистали, наче тенора, що зірвався з голосу.

Самолюбство Ісуса було уражене не на жарт.

Апостолів же під час сутички не було ні видно, ні чути. Може, хтось із них і заступався за вчителя, може, навіть пробував врятувати його від загибелі у проваллі, та євангеліє про це чомусь не згадує... Дивно... Напевно, вирішивши, що діло погане, вірні учні Христа забралися від гріха подалі і були дуже здивовані, коли їх учитель повернувся з гори цілим і здоровим. Якби Ісус їх запитав: «Де вас носило?» — вони б, напевно, відповіли, що зробили все, що від них залежало, аби врятувати дорогого вчителя від погібелі, однак усі їх зусилля виявилися марними, бо тиснява у синагозі... лють натовпу... і так далі і тому подібне.

ЦАРЕДВОРЕЦЬ ІЗ КАПЕРНАУМА

игнаний із Назарета, Ісус вирушив до Кани, а звідти далі і так обійшов усі маленькі міста, розташовані на березі Тіверіадського озера. У попередньому розділі ми уже говорили, з кого головним чином складалося населення таких містечок. Власне кажучи, це були людні курорти, куди з'їжджалася охоча до розваг публіка і, звичайно, найметкіші дівчата з усієї

Іудеї та Галілеї.

Євангеліє твердить, що Христос був переконаним і зразковим бродягою; все життя він начебто не мав ні кола ні двора і ніколи не знав, де йому прихилити свою голову.

Мені здається, євангелісти перебільшують.

Ісус був не такий уже простодушний, щоб не мати ніякого пристановища. Припустімо, йому подобалося ночувати просто неба — я не заперечую, — але ніхто не примусить мене повірити, що пологом над його головою завжди було небесне склепіння, усіяне зірками. Тим більше, що жінкам він подобався до божевілля, — це загальновідомо. Не дивно, що він частенько вступав у найінтимніші стосунки з дамами легкої поведінки.

Здебільшого це були просто гулящі дівки, які на все махнули рукою і пустилися берега. Саме вони всюди найкраще приймали Ісуса.

Численні підтвердження цьому неважко відшукати на кожній сторінці євангелія.

Враховуючи цю обставину, навряд чи хто-небудь повірить, що наш милий і красномовний герой так уже часто ночував на вулиці.

Отже, він мандрував від Кани до Еммауса, із Еммауса до Тіверіади, із Тіверіади до Магдали, із Магдали до Геннісарета, із Геннісарета до Капернаума, із Капернаума до Віфсаїди, із Віфсаїди до Хоразина і всюди викликав фурор: чари його мали надзвичайний вплив. Наш дещо неотесаний спокусник був оригінальним, а, як відомо, любительки заборонених плодів завжди відчували непереборний потяг до всього, що хоч чим-небудь відрізнялося за смаком від банальної, повсякденної жуйки.

Одного разу, коли Ісус прогулювався по Кані, до нього раптом наблизився один із царедворців Ірода.

«Ай-ай-ай! — сказав сам собі наш артист. — Схоже, доведеться мені ділити у холодній нари з моїм кузеном Іоанном Хрестителем!»

П'ятеро учнів — їх все ще було лише п'ять — почали стривожено озиратися, готуючись дати чосу і задалегідь відшукуючи затишну місцинку.

У всієї компанії стиснулося серце і затряслися жижки; проте цього разу вони відбулися легким переляком.

У царедворця не було жодних ворожих намірів: він тримав у руках згорток, але це був аж ніяк не ордер на арешт.

Бравий вояка — царедворець мав офіцерський чин — щойно одержав із Капернаума листа від своїх домашніх, у якому говорилося, що син його захворів і от-от помре.

Євангеліє не повідомляє імені царедворця. Деякі богослови вважають, що це був якийсь Манаїл, син царської годувальниці або «співвихованець» Ірода, тобто його молочний брат; він згадується у числі перших християн (Діяння апостолів, гл. 13, ст. 1). Інші твердять, що це був домоправитель Ірода Хуза, чия дружина Іоанна разом з іншими галілеянками пішла за Христом (Євангеліє від Луки, гл. 8, ст. 3). А втім, ім'я його немає ніякого значення.

Царедворець дізнався про нашого бродягу з чуток, якими наповнювалося місто. Він, мовляв, перетворив воду у вино, він, мовляв, читав у серцях і розповідав усім стрічним про їх найпотаємніші помисли і справи — коротше, мав славу справжнього чарівника!

Відомо, як люблять пліткарі у маленьких містах знічев'я роздувати і перебільшувати найменшу дрібницю. Завдяки небиліцям наївних провінціалів Ісус перетворився для багатьох у незрівнянного зцілителя, який знає якісь таємничі, безвідомні засоби від усіх хвороб.

Загалом, хоч колишній тесляр ще не зробив жодного якоюсь мірою видатного зцілення, він уже здобув славу знаменитого лікувальника. А втім, він мав на неї право: адже він врешті-решт був сином голуба, а коли ти народився від голуба, для тебе уже будь-які чудеса — дрібниця.

Отже, царедворець з'явився перед Ісусом із слізьми на очах:

— Учителю! — сказав він. — Прочитайте цього листа, якого я одержав із Капернаума.

Ісус взяв папірус і перебіг його очима.

— А при чому тут я? — запитав він. — Я не маю честі знати ні вас, ні вашого сина. Звичайно, сумно, що юнак захворів, я вам щиро співчуваю.

Та царедворець прийшов до Ісуса зовсім не для того, щоб вислуховувати банальні співчуття.

— Учителю! — заговорив він знову.— Вчора біля ліжка мого сина зібрався консилиум кращих лікарів. Найученіші лікарі сказали, що моє дитя приречене. Йому вже не видряпатися...

— Це вельми сумно.

— Кому ви це говорите? Адже я батько! Але ви, вчителю, невже ви не можете врятувати мого дорогого синочка?

— Що ви? Я цього не сказав.

— Благаю вас, закликаю всім святим, готовий навіть стати перед вами навколішки,— бачите? — тільки врятуйте, зціліть мого сина! Він помирає!

Ісус підпер долонею підборіддя і на хвилину поринув у думки.

Потім він сказав:

— Якщо не помиляюся, ви просите у мене чуда... Я не можу вам відмовити. Але дозвольте зауважити: всі ви, іудеї, однакові! Поки я не зроблю вам чуда за першою вимогою, ніхто з вас мені не повірить.

Царедворець готовий був на все.

— Господи! — скрикнув він несамовитим голосом.— В ім'я всього найдорожчого для вас прошу, поквартися до Капернаума, поки мій бідолашний син ще живий!

Яка чарівна наївність, чи не правда? Царедворець вірив у надприродні здібності Христа, оскільки прийшов до нього просити чуда. Та якщо Ісус міг творити чудеса, навіщо йому було теліпатися до постелі помираючого у Капернаум? Він з тим же успіхом міг проробити свій маленький фокус на віддалі!

В усякому разі, Ісус вирішив саме так і зробити. У Кані в нього, безсумнівно, було призначено на вечір яке-небудь побачення, і йому аж ніяк не хотілося крокувати у спеку, за десятки кілометрів. З якої речі, коли нещасного молодика можна було врятувати без зайвих клопотів?

Тому, коли царедворець повторив своє прохання, Ісус йому заперечив:

— Друже мій, а навіщо, власне, мені приходити до ложа вашого сина? Зараз він живий.

— Живий? — скрикнув батько.— Хотілось би вірити. Та все одно жити йому залишилося недовго...

— Та ні ж, ваш син почуває себе як молодий бог!

— Господи, чи можливо це?

— Ідіть до нього і переконаєтеся. Раз, два, три — ваш син зцілювся!

Заспокоєний цими словами царедворець вирушив до Капернаума. Була сьома година за місцевим часом.

Наш царедворець так вірив у слова мандрівного чудотворця, що навіть не поспішав побачити свого сина. По дорозі він затримався і переночував у придорожній харчевні.

Наступного ранку тільки-но він вирушив у дорогу, як побачив своїх слуг, що поспішали до нього у Кану.

— Радуйся! — вигукнули вони, гадаючи, що повідомляють чудову новину.— Твій син здоровий!

— Знаю,— відповів він флегматично.— А коли йому полегшало?

— Вчора, о сьомій годині.

— Я був у цьому впевнений.

Немає потреби говорити про те, що слуги так і не зрозуміли, звідки у їхнього господаря раптом така глибока проникливість. Довго ще сушили вони голови, намагаючись розібратися у цій таємничій події, але так нічого і не придумали.

Щодо царедворця, то він про все розповів домашнім, «і увірував сам і весь дім його» (Іоанн, гл. 4, ст. 46—54).

У свою чергу і ми, друзі читачі, без вагань можемо занести цей випадок до активу Ісуса. Цього разу він поводив себе цілком по-божому. Шкода лише, що ця міфічна особа в дійсності ніколи не існувала.

ВІСНУВАТИЙ

осить по-різному у ті дні ставилися до Ісуса у Назареті та Капернаумі: якщо у першому місті Христа терпіти не могли, то у другому він уже здобув славу маститого чудотворця.

Варфоломей, любимчик Іоанн та три інших учні розповідали усім, хто хотів їх слухати, багатозначну історію із сином царедворця. Вони старалися з усіх сил, і вже наступного дня багато городян збіглися подивитися на мандрівного зцілителя.

Цей наступний день був суботою, днем спокою, єврейською неділею, коли святенники неодмінно з'являються у синагогу.

У суботу відправа починалася рано-вранці. Ісус прийшов у синагогу в годину «пік», коли людей там було найбільше. Цікаві сходилися натовпами. Кожен умощувався найзручніше і вишукував таке положення, з якого міг би з усією увагою вкушати незвичайне красномовство, готове политися з божественних вуст.

Ісус обсмикнув складки хітона, розправив комір і засукав рукава. Ходяче Слово готувалося до довгої балаканини.

Попередньо Ісус прокашлявся, щоб припинити пересування стільців у синагозі. Стало так тихо, що можна було чути, як муха пролетить.

Відступивши на крок, ходяче Слово провело рукою по борідці, опустило божественне підборіддя на божественні груди, потім ступило кілька кроків вперед, викинуло руки ефектним жестом і виголосило такі чарівні фрази:

— Добродійки і добродіі! Сьогодні перед вами виступає аж ніяк не загартований у словесних битвах боець, як ви, безперечно, думаєте, а тому я з самого початку прошу у шановної публіки вибачення. Ні, шановні добродійки і шановні добродіі, я не оратор! Вихований і вигодуваний у сім'ї тесляра, я не міг з дитячих років увібрати з молоком матері мед солодкомовства і жовч риторики. Нехай книжники та фарисеї займаються словесними вивертками, а я буду щасливий і гордий, якщо моя невігадлива промова хоч би якоюсь мірою поверне до себе вашу увагу...

На мить він зупинився, щоб оцінити ефект свого виступу. Більшість чоловіків, захоплених таким скромним і стриманим початком, сиділи з роззявленими ротами. Жінки пускали Ісусові очима бісики і шушукалися.

— Який милий віщун! Він просто чудовий! Яка п'янка вишуканість стилю! Він чарівний! Він божественний!

Ісус був задоволений і продовжував:

— Дякую вам, добродійки і добродії, за милостиву ласку. Я докладу всіх зусиль, щоб виправдати ваші сподівання.

Нова пауза з багатозначним покашлюванням. Потім, зразу перейшовши до діла, Ісус вигукнув:

— У житті кожного народу настає мить, коли гусениця перетворюється у лялечку, а з лялечки вилітає метелик. Торкнувшись божества, народ скидає з себе вікове заціпеніння, піднімається і крокує вперед на завоювання нових горизонтів. Учора нікому невідомий темний бідняк сьогодні раптом починає випромінювати сліпуче сяйво, а величний багатій зняквіло відходить у тінь.

— Чудово! Прекрасно! — зашепталися найбільш захоплені слухачі.

— У таку мить глас божий торкається не лише оболонки душ, а й проникає углиб, у святая святих сердець і розливає у них пахощі віри. На грішників раптово сходить натхнення, вони усвідомлюють, що пора скинути ланцюги і виконати приписаний згорі обов'язок, який...

Тут Ісуса зупинив голосний зойк, що пролунав з кутка синагоги. Ходяче Слово поперхнулося на півслові. Слухачі посхоплювалися з місць і полізли на стільці, намагаючись розгледіти нахабу, що посмів перебити таку блискучу промову.

— За двері крикуна! Вигнати у шию нахабу! — пролунали обурені вигуки.

— Поверніть йому гроші за вхід і нехай забирається! — верещали дами.

Ісус простяг над натовпом руки, намагаючись відновити тишу. Проте крикун продовжував несамовито лементувати, жестикулюючи як божевільний. Загальне сум'яття посилювалося.

Тут один з присутніх, напевно наділений більшою проникливістю, ніж інші, пізнав бешкетника і вигукнув:

— Та це ж біснுவатий!

Таке повідомлення нікого не здивувало: людей, з якими зле пожартував диявол, вселившись у їх тіло, в ту епоху можна було зустріти досить часто у всіх публічних місцях, навіть у храмах.

Сьогодні не стало біснуватих, і нам важко уявити, який вигляд мали ці парафіяни. Залишається тільки покласти на

вчених богословів, які описують таких біснுவатих з усіма подробицями.

Марно доктори всіляких медичних факультетів запевняють, що факт біснуватості окремих індивідуумів не підтверджується найновішими дослідженнями, даремно сучасна наука твердить, що стан, в який упадають так звані раби Сатани, насправді є результатом розумового розладу, — церква плює на медиків і на науку. А на підтвердження своєї версії церква посилається на численні випадки такої сивої давнини, що перевірити їх, на жаль, уже неможливо.

Кажуть, колись були біснуваті, котрі за допомогою бісів, які вселилися у них, робили речі справді феноменальні.

Якщо вірити богословам, що досконало вивчили цей предмет, відбувалося це звичайно таким чином.

Рано-пораненьку диявол з'являвся до особи, якою мав намір заволодіти. Для цього він набирав вигляду напівзвіра-напівлюдини, наприклад, людинособаки або людиножаби. Коли нещасний був достатньою мірою наляканий і ціпенів від жаху, диявол входив у нього через рот.

«Оселившись у тілі біснуватого, — пише один із авторитетних отців церкви, єпископ Сегюр, — диявол стає його повновладним володарем. Він коле нещасного, гризе його, роздирає йому серце і нутроці і мучить його всілякими способами. При цьому він випускає наймерзотніший сморід: від біснуватого тхне сіркою або старим цапом. Інколи, — найчастіше це буває з жінками, — диявол примушує свої жертви виригати непристойну лайку. Деяких біснуватих він піднімає у повітря і переносить у пекло, де вони з жахом спостерігають муки проклятих душ. Інших біснуватих диявол перетворює у тварин, у дерева чи плоди. В люті він може навіть спопелити нещасного, проте деякі біснуваті все ж таки виліковуються і набирають попереднього вигляду завдяки святій воді і молитвам священників. Багато хто з біснуватих живе серед мерзених гадів повзучих або трупів. Бували серед них і такі, хто з власної волі продавав свою душу Сатані і кров'ю підписував з ним договір. Ці нещасні заздалегідь приречені на вічні муки. І є, нарешті, біснуваті, які не відчують ніяких страждань: це ті, хто користується заступництвом князя п'їтми. Диявол їх захищає, вчить їх робити золото, відкриває їм майбутнє і таємниці пекла, а також наділяє їх здатністю творити чудеса, звичайно, не святі, а за допомогою чорної магії і чаклунства. Душі цих потуральників диявола тим паче приречені і пропащі безповоротно».

Біснуватий із Капернаума явно належав до категорії жертв найшкідливішого нечистого духа. Він корчився на підлозі, супроводжуючи лементування непристойними рухами тіла.

Цей біснுவатий непомітно прокрався у синагогу разом з натовпом, проте слова сина голуба відразу подіяли на його мешканця — диявола, і той видав себе з головою. Біснуватий, не маючи сил більше стримуватися, почав страшенно лаятися, обвинувачуючи солодкомого пророка в усіх смертних гріхах. Зрештою, він був не так уже й винен, бо вустами його говорив сам чорт.

Спочатку ганебна поведінка біснуватого обурила натовп, але поступово всі заспокоїлися: по-перше, біснуватий не відповідав за свої слова і вчинки, а по-друге, видовище було достатньою мірою захоплюючим. Сутичка диявола з пророком, що може бути цікавішим?

Ісус, божество з голови до ніг, був заздалегідь упевнений у своїй перемозі. Він дозволив біснуватому висловитися, а потім зажадав, щоб його підвели поближче.

— Що ти хочеш? — звернувся син голуба до біснуватого.

— Залиш нас у спокої — ось чого ми хочемо! — відповів той. — Що тобі до нас, Ісусе Назарянине? Ти прийшов за-напастити нас? Знаю, знаю, хто ти такий: ти — святий божий!

Це диявольське визнання врешті-решт могло лише полегшити Ісусові: воно констатувало його божественне походження. Побожні коментатори євангелія твердять, що Сатана заговорив так з переляку, подібно до раба, якого шмагають і який під батогом вихваляє свого господаря, сподіваючись його розжалобити.

Однак Ісус відкинув ці лестощі. Він підійшов прямо до біснуватого і, погрожуючи бісові, що вселився у нього, суворо сказав:

— Замовчи і вийди з нього!

«Тоді дух нечистий, струснувши його і скрикнувши гучним голосом, вийшов з нього» (Марк, гл. 1, ст. 26).

Видовище було, напевно, дуже дивне.

Нещасний ледь не вивихнув щелепи, випускаючи із себе диявола, а потім підвівся і сів, неначе нічого й не було. Навіть на тілі його, яке стільки часу служило за житло для сатанинських сил, не залишилося ні найменшого сліду.

Захопленню присутніх не було меж. Із звичайного чаклуна Ісус зразу перетворився у чудотворця.

У євреїв було дуже багато біснуватих, і для вигнання з них бісів існувала досить складна церемонія, яка Ісусові не знадобилася.

Наприклад, Йосиф Флавій розповідає, що диявола витягли через ніс біснуватого за допомогою кільця із чарівного кореня. У таких випадках біснуватий качався по землі, а диявол, щоб довести, що він дійсно з нього вийшов, повинен був перекинути всі посудини з водою, розставлені навколо на певній відстані.

Отже, Ісус обійшовся без звичайного святого ритуалу.

Йому було достатньо сказати кілька слів, щоб володар п'ятьми вискочив із захопленого ним тіла. І при цьому біснуватий повністю вилікувався, хоч спосіб лікування був якнайпростіший.

«Що це? — запитували один у одного приголомшені капернаумці. — Що це за нове вчення? Він і духам нечистим наказує владно, і вони скоряються йому!» (Марк, гл. 1, ст. 21—27).

РОЗСИПИ ЧУДЕС

ак одним махом Ісус здобув солідну репутацію; в усякому разі у Галілеї.

Однак наш бог був не такою людиною, щоб на цьому заспокоїтися. Тим більше, що у нього в запасі було повне решето інших чудес.

Як тільки Ісус разом з натовпом захоплених капернаумців вийшов із синагоги, до нього кинувся Симон-Камінь і вигукнув так, щоб його

почули всі навколо:

— Господи, лихо скоїлося!

— Що таке? — запитав Ісус.

— Ти знаєш, господи, що моя сім'я живе у Віфсаїді?

— Знаю.

— А сім'я дружини моєї живе тут.

— Справді, пригадую: ти мені розповідав, що одружився з дівчиною із Капернаума... Так в чому справа, старина, ти з нею нещасливий?

— Я зараз не про неї...

— Так про кого ж?

— Про свою тещу. Стара підхопила десь лихоманку, і я боюся, як би вона не померла.

— Твоя теща?

— Так, господи.

— Нічого не розумію. Захворіла теща, і ти через це псуєш собі кров? Дивно...

— І зовсім не дивно, господи! Моя теща всім тещам теща — справжній скарб.

— Тобто теща, на тещ не схожа?

— Саме так, господи. Добра бабуся дорога мені, і я прошу тебе зцілити її.

— Не можу тобі відмовити, старина. Веди мене до цієї феноменальної тещі!

Симон-Камінь, не очікуючи повторного запрошення, попрямував до будинку хворої, а син голуба пішов за ним.

Незабаром вони увійшли в дім. То була скромна хатина. Теща, про яку йшлося, лежала на благодійній підстилці і марила: лихоманка тіпала її не на жарт.

Побачивши Ісуса, хвора почала верзти уже справжнісінькі дурниці, проте миропомазаний не образився. Загалом він був добрим хлопцем.

— Бачиш, вона вже не знає, що говорить, — пробурмотів один із синів рибалки Іони. — Ця її лихоманка нас усіх турбує. У маренні вона меле таке, що хоч святих винось. І так з ранку до вечора і з вечора до ранку.

— Так, це серйозно, — погодився Ісус.

Він помацав у хворої пульс, а потім звернувся до лихоманки точно так само, як до нечистого духа у синагозі.

— Лихоманко! — вигукнув він. — За яким правом вселилася ти у тіло цієї чудової жінки?

Проте язик у лихоманки, напевно, був не так добре підвищений, як у нечистого духа, і вона нічого не відповіла.

— Лихоманко, лихоманко! — знову виголосив Ісус. — Ти чого мовчиш? Зачула, хто я такий? Ану йди геть! Та мерщій!

Сказавши ці слова, він схопив хвору за руку, підняв трохи її і одним своїм дотиком повернув виснаженому тілові і силу і життя*.

Отже, лихоманка зникла, не залишивши навіть звичайної у таких випадках слабості. У ту ж мить теща Симона-Камея встала на ноги і, згадавши про горщик на плиті, побігла на кухню, щоб зняти шумовиння з бульйону.

Ще через кілька хвилин здорова як коняка теща уже накривала на стіл і пригощала свого зятя і всю теплу компанію.

Це було уже другим чудом підряд. Капернаумці не встигли опам'ятатися.

— Господи, чи можливо таке? — судачили кумасі. — Що ж це за людина, яка одним своїм словом виганяє бісів і хвороби?

Тепер уже всі дивилися на Ісуса як на чарівника екстракласу, та ніхто навіть не підозрював, що своєю здатністю творити чудеса він зобов'язаний божественному татові-голубу. Зрештою, якби він пояснив натовпові, що його батько — птах небесний, і це б нікого не здивувало.

Як би там не було, всілякі хворі, почувши про чудесні зцілення, зроблені Ісусом, затремтіли від радості і спалахнули надією позбутися нарешті своїх страждань.

Проте їм довелося чекати, поки сонце не зайде, і день не скінчиться, тому що субота у євреїв вважалася святим днем відпочинку, коли людина за законом не могла навіть виправити собі вивихнуту ногу: адже це теж була робота!

Та як тільки сонце зайшло, вулиці Капернаума заповнилися натовпами калік. Городяни ніколи ще не бачили такої про-

* «Підійшовши, він підняв її, взяв за руку; і лихоманка зразу ж залишила її, і вона стала прислуговувати їм» (Марк, гл. 1, ст. 31).

цесії; вони ніби опинилися у якомусь жахливому царстві потвор!

Малярики тряслися усім тілом, біснуваті тіпалися в епілептичних випадках, божевільні викривлялися на втіху міським дітлахам, більшість виставляли напоказ бридкі виразки і потворні пухлини, нещасні, хворі на Вігтову хворобу, кружляли у моторошному хороводі, серед якого везли на візках нерухомих паралітиків. На цьому карнавалі не вистачало лише обезглавлених із власними головами під пахвою.

Незабаром вируючий натовп обложив будинок Симона-Каменя, де зупинився великий лікувальник.

— Равві! Равві! — волали каліки. — Зжалься над нашими стражданнями! Зціли нас!

Ісус не примусив себе довго просити. Враховуючи, що чуда йому зовсім нічого не коштували, торгуватися з нещасними прохачами було б просто непристойно.

Отже, вишикувавши пацієнтів, Ісус почав прийом.

Він торкався до страждених рукою і виліковував їх одним словом, — простіше не придумавш!

Коли підходила черга біснуватого, Ісус наказував бісові залишити захоплене ним тіло. Нечистий дух виригав у відповідь такі хули, що волосся ворушилося навіть у лисих, однак не смів не слухатися і виходив геть через рот або через ніздрі. При цьому чорт не забував вигукнути:

— Хай мене ангел візьме, ну й сильний же ти, якщо зумів одним словом виставити мене з мого житла... Справді, ти не простий пророк, а син божий!

Ходяче Слово не надто спокушалося подібними компліментами. Навпаки, воно було ображене тим, що нечисті духи так безцеремонно викривають його божественне інкогніто. Євангеліє підкреслює, що він погрожував дияволам і забороняв їм говорити про те, що вони знають, тобто про те, що він Христос.

На перший погляд така поведінка може здатися дивною, проте досить трохи поміркувати, щоб зрозуміти, наскільки вона була логічною.

Видаючи себе за простого смертного, Ісус захоплював сучасників як неперевершений зцілювач, і навпаки, якби вони дізналися про його справжнє походження, всі його чудеса не принесли б йому ніякої слави. Для того, хто з нічого створив цілий світ, вилікувати від пропасниці або випрямити викривлений хребет не дуже-то велике досягнення!

Миропомазаний займався зціленням цілу ніч. Він не відступав перед найскладнішими випадками. Який би покалічений чи хворий до нього не з'являвся, він простирав руку — і хвороба зникала.

Така ряснота чудес примусила замислитися євангеліста Матфея. Виникло питання: що зробив Ісус з усіма численни-

ми хворобами, від яких він звільнив людей? І Матфей прийшов до висновку, що божественний зцілитель взяв їх на себе.

Справді, чудеса цього дня, за його словами, були здійсненням пророцтва Ісайї: «Він взяв на себе наші немочі і поніс хвороби» (Матфей, гл. 8, ст. 17).

Як відомо, Ісус явився на нашу планету, щоб звалити собі на спину всі гріхи роду людського. Не слід забувати, що над кожним з нас тяжів тягар первородного гріха, вчиненого Адамом і Євою, коли вони з'їли у земному раю яблуко, порушивши найсуворіший наказ свого бога-батька. Тоді бог Яхве сказав:

— Ви согрешили. Так от, щоб надалі вам не кортіло, віднині весь рід ваш страждатиме від хвороб, яких ви ніколи не знали. А найголовніше — віднині ви всі будете помирати, замість того, щоб користуватися обіцяними вам благами вічного життя.

Виходячи з цього положення Біблії, іудеї дивилися на хворих як на людей, яких бог карає за якісь потаємні гріхи.

Першою якістю праведника тому вважалося бездоганне здоров'я.

Ось чому Ісус і зайнявся зціленням хворих. Адже таким чином він очищав від гріхів їх душі!

Коли останній каліка пішов, залишивши біля дверей Симона-Каме́ня непотрібні йому милиці, уже дніло. Ісус за всю ніч не стулив очей. Він підвівся і побрів через сплячий Капернаум, відшукуючи яке-небудь відлюдне місце для ранкової молитви.

Та, певно, у книзі доль було написано, що того дня йому не дадуть ні хвилини спокою. Як тільки мешканці Капернаума продерли очі, вони помітили зникнення свого зцілителя і кинулися на його розшуки.

Особливо відзначився Симон-Камінь зі своїми приятелями. Вони були такими спритними, що першими відшукали замисленого Ісуса.

— Радуйся! — закричали вони. — Тепер усе гаразд. Слава твоя незаперечна. Твої чудеса привернули до тебе натовпи прихильників. Люди юрбами шукають тебе і вимагають нових чудес.

— Ні вже, для одного разу досить, — заперечив Ісус. — Доброго потрошку. До того ж капернаумці і так удостоїлися моїх милостей над міру, а я спустився на землю не лише заради них. Є інші села і міста, які потребують моїх послуг. Пора в дорогу!

Тільки-но він промовив ці слова, як натовп, який ішов за його учнями по п'ятах, оточив Ісуса з усіх боків. Його намагалися переконати, що в Капернаумі йому буде краще, ніж будь-де, що йому відведуть пристойну квартиру і годувати-

муть як на заріз за рахунок міста і що взагалі тут він почуватиме себе як риба у воді.

Особливо наполегливо умовляли його жінки. Не було жодної, яка не намагалася б спокусити Ісуса. Вони лукаво посміхалися, ластилися до нього і муркотіли, як закохані кішечки:

— Ось побачите, равві, якою увагою і турботою ми вас оточимо.

— Ваше життя буде сповнене такого тепла, такої ніжності...

— В інших містах вам можуть трапитися грубіяни, які вас ображатимуть, як у Назареті, а у нас...

— Вас будуть пестити...

— Ніжити...

— Балувати...

— Ушановувати...

— Любити...

— Так, так, ми всі вас будемо любити!

Ісус був зачарований такими багатообіцяючими проханнями, проте осіле життя, як відомо, було йому не до вподоби.

— Любесенькі,— відповів він грайливим капернаумкам,— ви справді чарівні, і, дійсно, я навряд чи знайду де-небудь ще такий гостинний прийом. Я б із задоволенням затримався у вашому привітному Капернаумі, та на жаль... Мій обов'язок кличе мене, овечки мої. Я зобов'язаний принести світло моїх скромних обдарувань тим, хто його позбавлений. Тому прошу мені вибачити.

Рішучість Ісуса була непохитною, і ніякі загравання не могли його втримати.

Капернаумські кумасі, особливо власниці харчевень, не даремно хотіли, щоб Ісус залишився. Вони прекрасно розуміли, що чутка про дивовижні зцілення заманить до міста, де зупинився чудотворець, численних гостей, і Капернаум швидко перетвориться у найлюдніший курорт Тіверіадського озера. Якби Ісус залишився у Капернаумі, майбутнє міста було б забезпечено. Всі мешканці це розуміли. Чоловіки уже передбачали блискучі угоди, жінки смакували солодощі майбутніх перемог і мріяли про вечері в окремому кабінеті і діамантові прикраси, залишені на спогад заїжджими іноземцями.

Від усього цього їм довелося відмовитися. Всі їх надії загинули, ніби карткова хатка, коли ходяче Слово востаннє урочисто заприсяглося не мати постійного місця проживання у жодному місті. Ісус попросився з капернаумцями з чудовою вишуканістю, обіцяв до них повернутися і вирушив у дорогу (дивися євангелія від Марка, гл. 1, ст. 28—29; від Луки, гл. 4, ст. 38—44).

ЧУДЕСНА РИБОЛОВЛЯ
І ПРОДОВЖЕННЯ ЗЦІЛЕНЬ

ийшовши із Капернаума, Ісус пішов понад берегом озера на північ і зупинився у сільці Віфсаїді, звідки були родом його перші учні.

Нам уже відомо, що Ісус познайомився на берегах Йордану з Симоном, якого назвав Петром, тобто Каменем, і братом його Андрієм, синами Іони, а також з Іоанном, сином Зеведеєвим, з Філіппом невідомого походження і з Нафанаїлом, сином Бар-Толмея (звідси Бартоломей, або Варфоломей). Всі вони, за винятком Варфоломея, були родом з Віфсаїди, де вели скромне життя простих рибалок.

Запрошуючи свого вчителя у рідне село, перші учні сподівалися завербувати там нових прихильників. У малого Іоанна, зокрема, був старший брат, «святе письмо» називає його Іаковом Старшим. Цього не довелося довго умовляти. Іоанн розповів йому про безтурботне життя жебраків, які можуть нічого не робити, про блискучу славу, яка чекає кожного, то до них приєднається, і тут же навернув братика до своєї віри.

Тепер у Ісуса було вже шестеро учнів. Деякий час вони провели у Віфсаїді, де їх перебування було відзначене однією незвичайною подією.

Віфсаїда за кількістю мешканців не могла й рівнятися до Капернаума. До того ж це було одно із найубогіших селищ на всьому озері. Загалом земляки учнів Христових, як правило, були жебраками. А ці харчувалися однією риболовлею, тобто ледь зводили кінці з кінцями.

Проте учні-рибалки були раді знову побачити місце, де вони народилися. Їм навіть захотілося згадати давнину і знову взятися за свої сіті. Та минуло вже стільки часу, і, природно, у ледарів не залишилося ніякої вправності.

Симон-Камінь, або просто Петро, якщо це вам більше подобається, став заводієм усієї історії. Одного разу ввечері, коли Ісус вирушив погуляти на околицю, Петро почав умовляти своїх колег.

— Послухай-но, Іакове Старший,— сказав він.— А що, коли нам порибалити сьогодні вночі? Тоді вранці ми покажемо нашому учителеві, на що ми здатні! Ну, що скажеш?

— Гаразд, — погодився Іаков. — Татко Зеведей дає нам свій найкращий човен, а сіль і моя згодиться. Наваримо такої юшки, що пальчики оближеш!

— От буде здорово! І ми з вами! — закричали Андрій, Філіпп та малюк Іоанн.

Навіть Варфоломей, єдиний, хто не був рибалкою, гаряче підтримав цю ідею і з радістю приєднався до експедиції.

Наспих, як-небудь полагодивши старі снасті, всі шестеро з'явилися до Зеведей, батька Іакова Старшого і маленького Іоанна.

— Привіт, татку! — сказав один із синів. — Ну, як справи, старина?

— Помаленьку, дітки, помаленьку.

— Ми бачили, як ти недавно повертався з риболовлі. Значить, вночі більше не ловитимеш?

— Та навряд... До того ж погода така, що не варто і виходити у море*. Коли витягав човен, вітерець уже подував. Зверху брижі, вся риба пішла на середину, в глибину, так що вночі на добрий улов не сподівайся.

— А ми якраз хотіли попросити у вас човен на ніч, — утрутився в розмову Симон-Камінь. — Позичте нам вашу посудину, татку Зеведей, вранці ми її вам повернемо.

Татко Зеведей підвівся, вийшов із хатини, яка стояла на самому березі, і, як належить старому морському вовкові, уважно оглянув горизонт.

— Гаразд! — нарешті промовив він. — Човен я дам охоче: море ледь брижиться, для прогулянки в самий раз. А от щодо риби, скажу прямо: не спіймати вам сьогодні і пічкара. Так що краще не надійтеся.

— Погода може змінитися, а крім того, часто найкращий улов буває тоді, коли менше всього на нього сподіваєшся.

— Хай буде по-вашому. За човен я не боюся; Андрій, Іаков та Симон з ним справляться. Щасливої дороги, рибалочки, бажаю вам успіху!

Шестеро молодців тільки того й добивалися. Гаряче подякувавши старому, вони обіцяли обов'язково повернутися завтра до полудня.

Татко Зеведей, зсунувши шапку набакир, повернувся у свою хатинку, насмішкувато насвистуючи модний псалом.

— От дурні! — вигукнув він, залишившись один. — Краще б послушали старого Зеведей. Тепер мокнутимуть усю ніч, і хай мене повісять, якщо вони спіймають хоч жабу!

А шестеро друзів уже горланили удалині превеселу пісню човнярів. Через кілька хвилин якір був піднятий і — пливи, мій човен!

* Так місцеві жителі з гордістю називали своє крихітне Тіверіадське озеро.

Проте старий лис Зеведей мав рацію.

Скільки вони не закидали сіті, навіть у найглибших місцях, нічого не попадалося. На середині озера вони спробували тягти сітку за човном, поставивши всі вітрила. І знову нічого. Повернувшись до берега, вони почали волочити сіті по самому дну. І знову нічого.

А втім, не зовсім: із прибережного баговиння рибалки вловили кілька старих каструль, якесь лахміття, пару дохлих собак і цілу колекцію битих горщиків.

Коли зійшло сонце, всі шестеро були змучені, розлучені, голодні, мокрі і брудні як чорти. А у човні хоч би один пічкур.

Засоромлені і роздосадувані, вони не наважувалися дивитися один одному в очі.

— Яка невдача! — бурчав Іаков Старший.

— Так, цей бісів татко Зеведей свою справу знає, — підлив масла у вогонь Філіпп. — Не те що ми!

— Щодо риби він дока, — погодився маленький Іоанн.

— Тепер не в ньому справа! — відрізав Симон-Камінь. — А от що скаже наш учитель, коли дізнається, що ми марудилися цілу ніч і наловили лише дохлих собак!

І поки вони обмінювалися гіркими зауваженнями, Ісус дійсно з'явився на березі за кілька кроків від горе-рибалок.

— Попалися! — буркнув Андрій. — Тепер тримайтеся.

Ісус наблизився.

— Дивись-но! — сказав він. — Вам що, знову захотілося рибки половити?

— Та не те щоб рибки, — зніяковіло відповів Симон-Камінь. — Просто ніч була гарна, от ми і вирішили покататися на човні. Ну, заодно й сіті закинули... Ні, про улов ми й не думали, а просто так, для сміху! Погода для риболовлі неспідоходяща.

— Бачу, бачу, — насмішкувато промовив Ісус. — Замість риби попалося одне старе ганчір'я та биті горщики. Та може, ви помилилися, закидали сіті не там, де треба? Пробували ви тягти сіть за човном на середині озера?

— Ще б пак!.. Саме знову-таки для сміху, заради жарту.

— І там не повезло? Дивно, дуже дивно. Я готовий битися об заклад, що риба сьогодні тільки й чекає, щоб потрапити у сіті!

Іаков Старший приставив долоню козирком до лоба, щоб більше бути схожим на свого батька Зеведея, і тоном знавця відповів:

— Прошу вибачення, учителю, але ти помиляєшся. Погода несприятлива. До заходу рибалкам у морі нічого робити.

— Ах так? — вигукнув Ісус. — Я помиляюся? Подивимося. Я вам зараз усім покажу. Послухай-но, Петре, чи не погодишся ти продовжити прогулянку і взяти мене з собою?

Апостоли перезирнулися. Вони ледь не падали з ніг від утоми, проте нікому не хотілося, щоб учитель мав їх за слинників.

— Пливемо! — погодилися вони хором. — Всі по місцях!

Через півгодини вони були уже далеко від берега. Дув свіжий вітер, морщачи поверхню озера.

— Ану, друзі! — скомандував миропомазаний. — Закидайте сіть!

На ловців дохлих собак було жаль дивитися. Проте вони корилися з виглядом людей, що роблять заздалегідь непотрібну справу.

Яким же було їх здивування, коли в сітях виявилось повно риби!

— Ну, що? — запитав Ісус. — Що тепер скажете? По-вашому, погода невідходяща, а, по-моєму, саме в раз. Кажу вам: сьогодні, скільки разів не закинете сіть, пустою вона не повернеться.

Апостоли не могли опам'ятатися. Зсипавши рибу у човен, вони знову закинули свої снасті, і знову сіть виявилася повною: риба билася у кожній чарунці, вірвовки ледь не рвалися.

Мимо пропливав інший човен: якісь рибалки поверталися з порожніми руками. Апостоли гукнули їх на допомогу, і через чверть години обидва човни були повні вщерть.

Для апостолів-рибалок це було справжнім відкриттям. Вони кинулися перед Христом навколішки, і Симон-Камінь від імені всіх сказав:

— Учителю, ти воістину господь всемогутній! Піди від нас, бо ми всього-на-всього прості рибалки.

Дивна заява, чи не правда? Здавалось би, учні повинні були б радуватися, що серед них виявився один індивідуум, здатний творити чудеса. Та от бачиш, замість цього вони жакнулися.

Для того щоб їх зрозуміти, треба знати одно старе повір'я: стародавні євреї вважали, що людина, яка уздріла бога, не жилець на цьому світі. Тому Петро, сини Зеведеві і всі інші перелякалися не на жарт: помирати нікому не хотілося.

Ісусові довелося їх заспокоювати.

— Нічого не бійтеся! — сказав він.

Потім, натякаючи на невадалу нічну ловлю, додав:

— Якщо ви без моєї допомоги не можете спіймати і карася, доведеться вам змінити професію: віднині зроблю вас ловцями людей*.

Після цього вони повернулися до селища.

Але хто буквально був вражений їх чудесним уловом, так це татко Зеведей.

* Байка про дивовижну риболовлю є лише в одному євангелії із чотирьох — у Луки (гл. 5, ст. 1—11). А, справді, жаль. Таке чудо могло б зацікавити й інших євангелістів.

— Ну, знаєте, це вже занадто! — заволав він. — Такий улов і в таку погоду? Тисячу чортів з чортенятами! Воістину це чудо із чудес!

Того дня Ісус мав повну можливість просвітити своїх учнів, не чекаючи духового дня, тобто другого дня після своєї смерті, щоб небесне світло осяяло їх душі.

Справді, апостоли дізналися у Віфсаїді, що стануть ловцями людей, та всі коментатори євангелія сходяться на тому, що ні Петро, ні його товариші не зрозуміли справжнього значення цих віщих слів.

Лише святий Амвросій³⁰, який жив на початку нашої ери, зумів пояснити цей уривок з Євангелія від Луки.

«Ісус, — твердить цей отець церкви, — сотворив чудо з риболовлею, щоб показати апостолам, яку велику владу над душами людськими передає він у їх руки. Це чудо образно втілювало їх місію. Віднині їм належало покинути Геннісаретське озеро заради моря людського і жити у постійній праці і турботах серед хвиль пристрастей людських. Їх мирне життя повинно було змінитися на бурхливе і страшне, та за це на них чекала неощіненна нагорода: свій жалюгідний промисел вони залишали заради служіння небесам, свої грубі снасті міняли на сіті євангелія, які не вбивають здобич, а навпаки, зберігають, оберігають і піднімають до світла тих, хто перебував у безодні пітьми» (Святий Амвросій, *Lucan*, книга IV).

Так от у чому полягає ремесло ловців людей! Таким чином, ваш парафіяльний священник, друзі читачі, теж ловець людей. Його знаряддя — сіті євангелія. І коли він проповідує яку-небудь несосвітенну дурницю, плутаючись у кухонній латині або семінарській церковнослов'янщині, він, виявляється, витягає вас із безодні пітьми і піднімає до світла. Ви — його риба.

На жаль, святий Амвросій, говорячи про блискуче майбутнє, яке Ісус обіцяв апостолам, попав пальцем у небо: всі вони закінчили вельми сумно. Із шести учнів, які були присутніми під час чудесної ловлі, п'ятеро були засуджені на смерть і страчені, як звичайні пройдисвіти, а шостий, Іоани, помер божевільним.

Як би там не було, якщо наші шість молодців і не дібрали до пуття, що розумів їх учитель під новою професією ловців людей, вони, принаймні, заспокоїлися і знову перейнялися до нього довірою. Ніхто більше не просив Ісуса піти подальше. Навпаки, вони самі остаточно залишили все і вся, щоб піти за ним.

Разом зі своїми учнями миропомазаний «ходив по всій Галілеї, учив у синагогах їх, і проповідував євангеліє царства, і зціляв усяку хворобу і всяку неміч у людях» (Матфей, гл. 4, ст. 23).

Наведемо ще один випадок чарівного зцілення.

Одного разу Ісус прийшов у місто, назва якого, на жаль, залишилася невідомою. Тут підійшов до нього чоловік, протягав ниць і почав благати, щоб Христос його вилікував.

Цей нещасний страждав невимовно: його тіло пожирала одна із найстрашніших хвороб — проказа.

Проказа, уражаючи шкіру хворого, надає їй вигляду грубої слонової шкіри, тому медики називають такий різновид слоноюю проказою. В Європі вона зустрічається досить рідко, зате в Єгипті, на Арабському Сході і взагалі в Азії це — явище звичайне. Причини, що викликають проказу, до цього часу нез'ясовані, тому не дивно, що в давнину євреї вважали її карою небесною за найтяжчі таємні гріхи і злочини.

У хворого на слонову проказу шкіра потовщується, грубішає, тріскається, у підшкірній клітковині накопичується білувата рідина, або слиз, який поступово загусає, утворюючи щільну, схожу на віск, масу. Інколи шкіра прокажених досягає товщини півсантиметра. Хвороба захоплює все тіло, але частіше нижні кінцівки, особливо гомілки і стопи. У таких випадках ноги вкриваються огидними виразками, кволіють і опухають. Хворих тіпає, як у лихоманці, у них з'являється жар, їх мучить невтолима спрага, і в той же час вони майже не можуть їсти і насилу проковтують лише мінімальну кількість їжі, необхідну для підтримання життя. Такі приступи повторюються щомісяця, якщо не частіше, і кожного разу тіло хворого опухає дедалі більше; під кінець напухлі члени досягають дивовижних розмірів. Тож неважко зрозуміти, чому прокажені завжди навівали жах і відразу.

Фанатизм невіддільний від жорстокості, і євреї не були щодо цього винятком. Прокажених виганяли з громади, їм заборонялося входити в Єрусалим, вони були приречені поневірятися серед полів, а коли їм потрібна була їжа, вони просили милостиню, гукаючи здалеку міських стражників.

Крім того, вони були зобов'язані ходити у лахмітті, як плакальниці на похоронах, голити голови, прикривати рот особливою пов'язкою і під страхом негайної смерті попереджати про себе усіх перехожих зловісним криком: «Нечистий! Нечистий! Я нечистий!»

Деяких прокажених жерці намагалися лікувати: то були багатії, раптово уражені страшною недугою. У Біблії, у книзі Левіт, докладно описується така процедура очищення.

Жрець разом з прокаженим ішов подаль від міста, захопивши з собою двох горобців — «пташок живих, чистих». Одного горобця жрець заколював «у посудині глиняній, над водою живою». Потім, обмивши живого горобця і паличку із кедрового дерева у крові жертви, жрець сім раз окроплював прокаженого цією кров'ю, після чого відразу випускав живого горобця на волю. Тепер прокажений повинен був випрати своє лахміття, чисто вимитися і зголити все волосся на тілі. Сім

днів він жив самотно, а на восьмий, ще раз вимившись, приносив у жертву «двох агнів однолітніх непорочних і одну вівцю однолітню непорочну і три десятини борошна пшеничного, змішаного з елеєм, і міру елея», а також значну суму грошей — жерцю за послугу. Одержавши свій гонорар, жрець виголошував таємничі заклинання, мазав овечою кров'ю, перемішаною з борошном та елеєм, праве вухо хворого і пальці на його прavicь руці і нозі. Потім, виливши йому на голову решту елея, жрець оголошував, що прокажений очистився (Левіт, гл. 14).

Зрозуміло, прокажений залишався прокаженим, проте цей обряд знімав з нього приписані законом жорстокі обмеження і давав право жити і лікуватися, як він хотів. У гарних умовах він міг дійсно видужати, тому що слонова проказа у принципі виліковна, і тоді забобонні люди говорили про надприродну могутність жерців.

Наш прокажений, про якого в Євангелії від Марка згадується зразу ж після чудесного лову, як видно, не мав коштів на обряд очищення. Цілком зрозуміло, що, дізнавшись про прихід Ісуса, він кинувся до нього щодуху, голосно вигукуючи:

— Господи! Якщо хочеш, можеш мене очистити!

Тоді Ісус, змилостивившись над ним, простяг руку, торкнувся живого мерця і сказав:

— Хочу, очистись!

І страшна хвороба, для вилікування якої потрібні були роки і роки найдбайливішого догляду, у ту ж мить минула без сліду.

Так на особистому рахунку ходячого Слова з'явилося ще одно чудо, і вельми достойне.

Апостоли були у захопленні. До того ж колишній прокажений явно вартий був витраченого на нього часу: він тут же кинувся перед Ісусом навколішки, всіляко виражаючи цілком зрозумілу радість. Однак син голуба перервав це виявлення вдячних почуттів.

— Друже мій, — сказав він, — якщо хочеш зробити мені задоволення, не розповідай про все це жодній живій душі. Адже я за вдачею людина скромна, сором'язлива. Досить буде, коли ти підеш і покажешся первосвященикам, щоб вони, якщо знадобиться, могли тобі видати посвідчення про видужання.

Чудесно зцілений зрозумів натяк правильно. Замість того, щоб тримати язик за зубами, він пішов дзвонити про своє видужання по всіх усюдах, так що незабаром Ісусові не стало спокою: куди б він не йшов, всілякі хворі накидалися на нього на кожному кроці (Марк, гл. 1, с. 40—45).

І слава про нього поширилася по всій Сирії. До нього приходили звідусіль. Апостоли самі представляли Ісусові всіх

немічних, хворих на різні хвороби і випадки, і біснுவатих, і сновид, і розслаблених, і він зціляв усіх підряд, не вживаючи жодних ліків (Матфей, гл. 4, ст. 24).

Ісусові всенародне визнання почало вже набридати, і він полишив великі міста. До того ж він не хотів привертати увагу над міру підозріливого Ірода.

Зробивши таким чином, син голуба виявив належну обачність. Коли через кілька днів після зцілення прокаженого він повернувся до Капернаума, на нього там чекали фарисеї і книжники, що зібралися не лише з усієї Галілеї, але також і в Іудеї і навіть із самого Єрусалима.

Подумати тільки, до чого ж ці люди були вперті! Адже Христос здійснив стільки чудес і таких чудес, що будь-хто на їх місці давно б увірував у божественність великого зцілителя. А вони замість цього доскіпливо вивчали історії хвороб зцілених, закриваючи очі на найголовніше — неземне походження Ісуса. Більшого засліплення неможливо й уявити!

Зате мешканці Капернаума поводили себе куди розумніше. Ходяче Слово творило чудо за чудом. Тому усі капернаумці дружно вирішили його визнати якщо не богом, то, принаймні, непоганим чаклуном.

І от, коли рознеслася чутка, що Ісус дотримався своєї обіцянки і знову прийшов до Капернаума, до будинку, де він вупинився, кинулися цілі юрби. Усередині і зовні зібралася така сила людей, що ніхто не міг ні ввійти, ні вийти.

— Боже, яке щастя бачити тебе при доброму здоров'ї! — навперербій вигукували відвідувачі.

— Повірте, я так само радий, що усі ви живі-здорові! — відзивався Ісус.

— Якщо в нас у місті не залишилося хворих, то це лише завдяки тобі, учителю.

— Я завжди до ваших послуг, друзі. Але, можливо, все-таки у вас ще залишився який-небудь біснуватий, сновид або, у найгіршому випадку, прокажений?

— Ні, господи, жодного!

— Шкода, тобто тим краще! Про інші міста цього не скажеш.

— Хай йому чорт, не можна ж бути у п'ятдесяти містах одночасно! Блаженні лише ті, хто сподобився бачити твої чудеса!

Ісус усміхнувся при думці про наївність цих людей, які гадали, нібито його всемогутність має межі. Ще б пак! Адже коли б він захотів, для нього нічого б не важило з'явитися одночасно не те що у п'ятдесяти містах, а відразу в усіх населених пунктах землі і зцілити усі хвороби у світі! І якщо він цього не зробив, то, очевидно, лише тому, що не хотів надмірно балувати своїх сучасників.

У той час, коли Ісус поринав у подібні роздуми, дах будинку раптово розкрився.

Східні будинки звичайно мають плоску покрівлю з розсувною частиною. Саме цю рухому частину і зняли капернаумці, вилізши на дах. В отвір просунулися руки, і ось четверо чоловіків спустили вниз паралітика на його постелі: це був останній хворий Капернаума.

Ті, хто його ніс, втратили надію пробитися у двері крізь численний натовп; легше було вилізити нагору і проникнути у будинок не зовсім звичайним шляхом.

Ісусові було приємно від цього нового виявлення віри у нього. Він простяг до розслабленого руку і сказав:

— Вір мені, друже, ти хворий через свої гріхи. Так от, віднині прощаються тобі гріхи твої!

Тут Новий завіт доводить до нашого відома, що у натовпі навернених затесалося кілька інформаторів синадрию. Почувши останні слова ходячого Слова, шпиги почали перешивуватися поміж собою.

— Йй-богу, нахабства у цього хлопця хоч відбавляй! Мало того, що він виліковує хворих, тепер він іще відпускає їм гріхи! А за яким правом? Хто може прощати гріхи, крім бога?

Проте Ісус, «зараз же дізнавшись духом своїм» про помили інформаторів, обернувся до них і сказав таке:

— Ей ви, для чого ви так помишляєте у серцях ваших? Вас шокували мої слова? У такому разі, будьте ласкаві, порадьте, що легше — сказати розслабленому: «Прощаються тобі гріхи твої» чи «Встань і забирайся звідси»? Мовчите? Так от, щоб ви знали, що я маю право прощати гріхи, я кажу цьому паралітикові: «Встань, візьми постіль і йди у дім твій!»

Розслаблений зараз же встав, згорнув свою підстилку і вийшов.

Злива оплесків прокотилася по всьому будинкові. А шпиги зникли, присоромлено буркочучи крізь зуби:

— От чортівня! Такого ми ще не бачили! (Марк, гл. 2, ст. 12).

Євангеліє не повідомляє, що фарисеї зразу ж зібралися на раду і почали думати, як би їм засадити Ісуса у фортецю Махер, де уже відбував строк його кузен Хреститель. Проте неважко припустити, що саме з цього дня вони твердо вирішили позбавитися аж надто неспокійного лікувальника.

ПЕРША ПРЕМІЯ ЗА ПІДЛІСТЬ

вичайний ескорт ходячого Слова складався всього із шести учнів. Невдовзі до них приєднався сьомий.

У ті часи, коли, як запевняє євангеліє, відбувалися фантастичні пригоди, з яких складалося горезвісне життя Ісуса, Іудея, як я вже говорив, була під владою римлян. Переможці установлювали в усіх завойованих ними країнах посади збирачів данини, яку повинні були виплачувати переможені.

У країні Іакова таких збирачів називали митарями.

Спочатку це слово означало римських вершників, які брали у відкуп податки тієї чи іншої провінції.

Який-небудь римський багатій приходив до імператора і казав йому:

— Слухай, чи не погодишся ти дати мені у повний відкуп податки з такої-то провінції? Який би не був рік, хороший чи поганий, ти будеш одержувати по мільйону, а крім того, позбавишся будь-яких адміністративних клопотів. Діло путяще! Я тобі щорічно виплачую мільйон, беру на себе усі витрати по управлінню, а ти мені підписуєш мандат на право збирати податки і данину від імені Римської імперії.

Як правило, цезар укладав угоду.

Неважко уявити, що кожен такий відкупник вижимав із населення провінції усі соки, намагаючись одержати якомога більший прибуток.

У таких випадках, коли йшлося про значніші провінції, справа ставилася на широку ногу, і в ній брали участь цілі фінансові об'єднання. Ці об'єднання, або компанії, тримали у Римі своїх офіційних представників, а на місцях по всій відкупленій провінції — дрібних збирачів, які стежили за ввезенням і вивезенням оподаткованих товарів і визначали — більш чи менш справедливо — їх вартість.

Саме таких збирачів, свого роду фіскалів римського цезаризму, євангелісти і називають митарями. Звичайно на цю посаду призначали уродженців завойованої провінції. Знаючи мову, звичаї і ресурси своєї країни, вони справлялися з усіма клопітливими обов'язками набагато краще за іноземців.

Посада митаря, між нами кажучи, вважалася не вельми почесною. Займали її люди, які не надто любили свою батьківщину, бо в їхні обов'язки входило вижимати з народу останні соки, щоб набивати калитку іноземного деспота. В Іудеї митарі користувалися приблизно такою ж популярністю, як фінансові інспектори, які здумали б сьогодні дроти з французів податки на користь німецьких гарматних королів.

Ці митарі, яких всі зневажали і ненавиділи, як неважко собі уявити, навряд чи могли вважатися цвітом нації; найчастіше їх вербували серед найгірших покидьків, готових за юшку із сочевиці зрадити інтереси рідної країни. Цілком природно, що подібні люди не зупинялися перед жодною сваволею і зловживаннями. Система відкупів вироджувалася у систему поборів, а слово «митар» незабаром зробилося синонімом «грабіжника». Ціцерон³¹ без вагань називає відкупників, або митарів, «наймерзотнішими з людей» (*De officiis*, 1, 42). Відомий грецький письменник Стобей³² говорить про них як про «ведмедів і вовків у образі людському» (Бесіди 11, 34). Одним словом, євреї дивилися на митарів як на виродків, що стоять нижче злочинців і продажних дівок. Заради справедливості повинен додати, що до цього у них було достатньо підстав.

Так от, саме серед таких покидьків син голуба і відшукав свого сьомого учня. Йому було прикро, що їх всього шість, і він уже давно говорив собі, що пора укомплектувати штат апостолів до круглої дюжини.

З цією метою Ісус почав відвідувати всі значні місця Капернаума.

Насамперед він обійшов найпідозріліші шинки. З величезною увагою придивлявся він до завсідників цих кубел, втручався в їх розмови, і тоді, між двома склянками терпкого пійла, виникали діалоги на зразок:

— Як твої справи, друже? — запитував Ісус.

— Мої справи? Ви хочете сказати, як ідуть дільця у моєї крихітки Сідонії? Та непогано! Не минуло й двох років, як я пустив товстущку у хід, і вона ще зробить собі кар'єру... Минулого тижня підчепила одного шкарбуна-сенатора... Та от лихо: старий козел ревнивий як тисяча чортів!

— Значить, у тебе самого немає певних занять?

— Є-то є, та тільки зараз у наших заняттях тимчасовий застій. Повинен вам сказати, нині розвелася стільки бовдурів, які лізуть стрімголов у політику, що уряд усю поліцію поставив на ноги... Спробуй-но висунь носа на велику дорогу — зараз налетити на представників влади! А ті, щоб виправдати свою платню, сьогодні не гребують і нами, грішниками, коли не вдається вхопити за шиворот заколотників.

— Чим же ти займаєшся?

— Ми працюємо по караванах.

— А заодно постачаємо дівчаток, якщо не помиляюся?

— Завжди до ваших послуг, добродію.

Ісус із захопленням дивився на свого співбесідника і говорив про себе:

«Спритна каналія, нічого не скажеш! Я б із задоволенням його охрестив і зробив своїм апостолом. Думаю, мої учні теж не заперечували б. Проте пошукаємо ще, може, знайдеться що-небудь ліпше цього пройдисвіта. Хто шукає, той завжди знайде!»

І він продовжував свої пошуки по всіх міських вертепах.

Нарешті одного разу на березі озера Ісус наткнувся на підсліпувату хатину з вивіскою: «Податкова контора». Тут було пристановище капернаумських митарів.

Миропомазаний затесався у компанію цих мерзотників, поговорив з одним, з іншим. Увагу його привернув якийсь Левій. Він його розпитав. Батько Левія, досить відомий Алфей, з ранніх років навчив свого сінка всіляким капостям і виховав з нього закінченого негідника. Важко було увияти людину, яка б могла опуститися нижче цього Левія, заплямованого всіма можливими злочинами. Коли б в Іудеї оголосили конкурсі падлюк, він напевно одержував би першу премію кожного року.

Сутенер, шахрай і інформатор, він утілював у собі всі гріхи і вади: іншого такого покидька важко було знайти. А тепер він дійшов до останнього щабля ницості і зради: будучи євреєм, Левій служив ворогам своєї батьківщини.

«Саме такий апостол мені і потрібний!» — подумав Ісус.

І, не витрачаючи зайвих слів, тут же виклав преславному Левію свою програму.

Коли з цим було покінчено, Христос запитав:

— Ну, що ти про це думаєш? Хочеш вступити у мою компанію?

— По руках! — відповів митар. — Твої думки — мої думки. Я згоден.

— Чудово! У такому разі йди за мною.

— Іду.

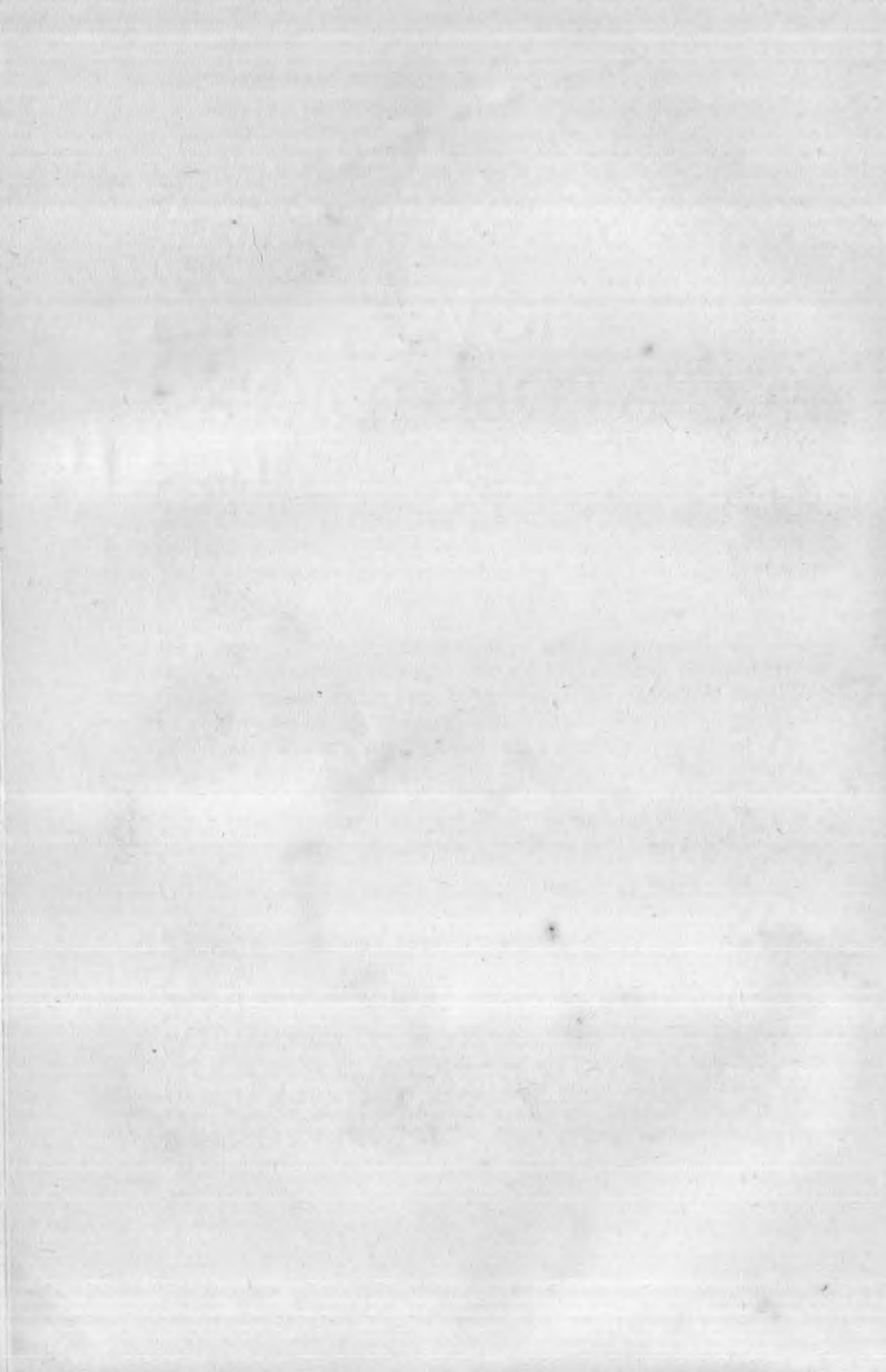
Митар підвівся, потиснув руки своїм колегам і вийшов разом з Ісусом.

За наполяганням останнього він змінив ім'я. З того дня Левій перетворився у Матфея. Саме ця шановна особа і створила, як запевняють, одно з чотирьох євангелій (дивись євангелія від Луки, гл. 5, ст. 27—28; від Марка, гл. 2, ст. 13—14; від Матфея, гл. 9, ст. 9).

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

ІСУС
ЗА РОБОТОЮ

КУПАЛЬНЯ «ВІФЕЗДА»

о того часу, поки Ісус не відчув більш-менш одностайної підтримки, він вагався і сумнівався, але коли — після провалу у Назареті — його з ентузіазмом прийняли у Капернаумі, він сказав собі, що настав час рішуче і безповоротно взятися за виконання покладеної на нього місії. Хай успіх його був вельми відносним, усе ж це був успіх, і він міг зробити наступний крок, тому що за ним уже йшли.

Вельми невпевнений дебют ходячого Слова затягнувся майже на рік. Таким чином, ми знову зустрічаємося з нашим бродягою напередодні чергового пасхального свята.

Ісус негайно ще раз відвідав Єрусалим. Однак тепер він вирішив не влаштовувати нових бешкетів у храмі, хоча міняйли і торговці розійшлися там ще дужче. У цьому рішенні не було ніякої логіки. Одно з двох: торговці або оскверняють храм, або не оскверняють. Одного разу Ісус заявив, що оскверняють, і, щоб залишатися послідовним, повинен був знову висловити з цього приводу своє благородне обурення, як він це зробив минулого року, і не відступатися надалі, поки торговці не відмовляться від своєї святотатської комерції.

Але логіка і скромність були однаковою мірою чужі синові голуба.

Отже, цього року він вирішив залишити гендлярів у спокої.

Замість того, щоб з'явитися у храм і почати свої викриття, Ісус попрямував до банного закладу, розташованого біля Овечої брами. Називався він купальня «Віфезда». Останнє слово давньоєврейською мовою означає «дім милосердя».

Власне кажучи, Ісус пішов не так уже й далеко від храму. Овеча брама тому і називалася Овечою, що через неї проганяли овець, яких потім продавали для жертвоприношення.

Купальня являла собою досить просторий плавальний басейн, що живився залізистими і гарячими джерелами. Засновники цього закладу придумали відповідну легенду, яка приваблювала натовпи відвідувачів.

Легенда гласила, що у певний час року ангел господній начебто сходить з небес у купальню і збурує воду. Тоді пер-

ший і єдиний (!) клієнт, який кинеється у басейн зразу «після збурення води, видужує, на яку б хворобу не слабував».

Усі жителі Єрусалима вірили у цю казку, і хворі сходилися до купальні «Віфезда» табунами. З нетерпінням чекали вони миті, коли вода починала вирувати. Переконані, що це ангел господній збурює воду незримою рукою, усі наввипередки кидалися у басейн, і кожен старався першим зануритися у чудодійні струмені.

Я наперед знаю, що скажуть з цього приводу люди розумні і освічені. Вони скажуть:

— Власники банного закладу «Віфезда» — досить спритні шахраї. Легенда, яка ходила серед наївної публіки, зрозуміло, придумана ними самими з початку до кінця. А несподіване кипіння води у басейні пояснюється періодичною активізацією гарячих джерел. От і все.

У горах Єрусалима і насправді виявлено безліч джерел, сірчистих і залізистих, із звичайною температурою води і гарячих. Зокрема, усередині гори, на якій стояв храм, виявилось ціле підземне озеро. Цей величезний резервуар питної води був знаменитим ще в давнину і вважався одним із чудес Єрусалима, оскільки він допомагав городянам видержувати найтриваліші облоги. Про це говорив ще Тацит³³ у своїй «Історії» (книга V, розд. 12).

Порівняно недавно черниці горезвісного ордену «Дам Сіону», закладаючи фундамент сирітського приюту «Се чоловік», натрапили на старовинні цистерни, які жилилися щедрими джерелами; водопровід, що зберігся до цього часу, іде від цих цистерн під огорожу храму.

Про існування численних підземних джерел євреї знали ще з глибокої давнини: у Псалтирі про них говориться: «річні потоки веселять град божий, святу оселю всевишнього» (Псалом 45, ст. 5). Іезекііль, той самий знаменитий пророк, котрий їв бутерброди з людським калом, також був палким поклонником цієї священної ріки. Він присвятив їй дванадцять перших стихів сорок сьомої глави своїх пророцтв, де, зокрема, сказано: «З-під порога храму тече вода на схід... Ця вода тече на схід сонця, зійде на рівнину й увійде у море, і води його стануть здоровими... і всяка жива істота, яка повзає там... буде жива,— і риби буде вельми багато... і все буде живе там» (Іезекііль, гл. 27, ст. 1—9).

— Таким чином,— зроблять висновок пани скептики,— велике банне чудо було звичайнісіньким явищем. Пояснити його не важко. Звичайно купальня «Віфезда» постачалася водою нормальної температури. Час від часу, коли у власників цього закладу траплявся під рукою який-небудь досить спритний симулянт, у якому вони були впевнені, що він зуміє пірнути першим, у басейн пускали з дна найгарячішу воду. Ця вода перемішувалася з холодною, поверхня басейну ніби заки-

пала і всі кричали, що з'явився незримий ангел. У ту ж мить мнимий хворий кидався головою вниз і виринав, голосно сповіщаючи, що ураз зцілювся від усіх недуг. Решта клієнтів плигали слідом за ним і теж купалися, а оскільки води джерел зрештою дійсно мали якісь цілющі властивості, хворі одержували деяке полегшення. Воно приписувалося чудодійній силі ангела, що збурих воду, і кожен хворий повертався додому з твердою впевненістю, що, якби йому поталанило і він зумів стартувати першим, від його хвороби не залишилося б і сліду.

На подібні докази людей розумних і знаючих учені богослови відповідають у такий спосіб:

— Коли справа стосується віри, думати і розмірковувати взагалі не слід. Якщо у євангелії, написаному під диктовку голуба, цебто святого духа, сказано, що ангел господній незримо збурих воду, одночасно надаючи їй чудодійних властивостей, цьому треба вірити та й годі! Були там гарячі джерела чи не були — значення не має! Святе письмо твердить, що у купальні «Віфезда» творилися чудеса — значить, вона була чудодійною.

Можна спитати:

— А чи не скажете ви: зберігся цей надприродний басейн до наших днів?

Відповідь:

— Так, зберігся. У Єрусалимі до цього часу прочанам показують басейн, зрозуміло, не безплатно, бо все, що нагадує легенду про життя Христа, таке дороге добрим християнам, що вони, як добрі християни, готові за це платити будь-які гроші. Вільше того, тепер у Єрусалимі віруючим демонструють цілих дві купальні «Віфезда», причому власник кожної готовий засвідчити у письмовому вигляді, що саме його купальня є єдиною справжньою і достеменною, тією самою, яка існувала у євангельські часи. Перша з цих купалень розташована між Харамом і брамою святого Стефана; друга теж знаходиться неподалік, поблизу церкви святої Анни. Остання була виявлена паном Моссом, французьким архітектором, якому кілька років тому доручили реставрувати статую святої Анни. Можна сподіватися, що при перших же нових розкопках у цьому районі Єрусалима буде знайдена третя купальня «Віфезда» і що вона буде єдиною справжньою і достеменною, як і дві попередні.

— А як щодо чудес? Вони все ще творяться у якомусь із цих купальних басейнів?

— Що стосується чудес, то про них більше не чути.

У наші дні хворі їдуть лікуватися в інші місця. Вони вважають, що чекати, поки ангел збурих у купальні воду, — значить марно витратити час.

Справді, будуть вам ангели турбуватися задля такої дрібнички! Навіть якщо хтось із моїх чарівних читачок попросить свого ангела-хранителя передати у ванну мило, він і їй розсміється у вічі. Сі небесні створіння, колись такі услужливі по відношенню до людей, тепер остаточно відбилися від рук. Це воістину прикро.

Гай-гай, де ви старі добрі часи, біблійні і євангельські?

Чудес тоді було хоч відбавляй. Аж до того, що дирекція басейну «Віфезда» могла б щоденно вивішувати на дверях свого закладу свідчення зцілених приблизно у такому дусі:

Чудо № 127

Під час останнього походу в Іллірію я втратив руку. Марно шукав я її на полі бою, марно друкував у газетах оголошення, обіцяючи пристойну винагороду тому, хто мені її поверне; усе виявилось марним, рука була втрачена безповоротно. Тоді я одягся у жалобу, причому було пролито чимало сліз: справа у тому, що мені життя не давала східна теща, а однією рукою я не міг її придушити і ридав безутішно.

Якось цілком випадково я почув похвальні відгуки про басейн «Віфезда». Негайно вирушив я до Єрусалима і через Овечу браму пройшов до вищезгаданого закладу.

Цілий місяць провів я на своєму лежку біля самого краю басейну, з нетерпінням чекаючи, коли ангел небесний збурить у ньому воду. Благословенна мить нарешті настала у минулий понеділок о десятій тридцять ранку. Із швидкістю і спритністю, які завжди мене вирізняли, я пірнув у басейн раніше від усіх інших калік, а коли виринув, то із справжнім задоволенням пересвідчився, що відсутня рука повернулася на своє місце; щоправда, вона чомусь виявилася удвічі довшою.

Спочатку ця обставина мені трохи заважала, але згодом я звик, і зараз незвичайна рука робить мені чимало послуг. Коли у мене свербить п'ятка, я можу її почухати, не згинаючись. Проходячи по вулиці, я можу по-дружньому поплескувати по щічках чарівних блондинок, які сидять біля своїх відчинених вікон. Коли я збираюся до театру, я як і всі стаю у чергу перед касою, але завдяки своїй довгій руці одержую квиток раніше від інших.

Лише одно мене засмучує: я не можу опустити руку. Мені весь час здається, що це собачий хвіст,— а я собак не люблю і стараюся віддавити їм хвості. Іноді мені це вдається, але частіше я скрикую від болю і пересвідчуюсь, що наступив собі на долоню.

Незважаючи на цю маленьку незручність, я віддаю тобі належне, купальня «Віфезда». Слався довіку! Ура! Ура! Ура!

*Нестор Онопонакс,
сержант піхоти у відставці.*

Я дуже люблю персики, але у мене була згубна звичка ковтати кісточки. Від цього у мене почався геморої. Я пробував від нього позбавитися, користуючись наждачним папером. Засіб виявився мало придатним: я лише заподіяв собі вельми незручне пошкодження.

Тоді я вирушив до купальні «Віфезда». Коли ангел закип'ятив воду, я кинувся у басейн. Я був другим і не зміг вилікуватися повністю, але все ж одержав полегшення: гемороїдальні шишки зникли там, де їм бути належить, і вискочили у носі. Тоді я набрав великий бутель чудодійної води і відніс її додому, сподіваючись, що, коли я питиму її регулярно, моя недуга мине остаточно.

Моя віра у бога і у чудесну воду не залишилася марною. Я повернувся до себе, і кого б ви думали зустрів? Мого хазяїна, що прийшов вимагати прострочену квартирну плату за три місяці, погрожуючи у разі відмови виселити мене негайно! Розлючений його дріб'язковістю, я жбурнув бутель у голову скупердяги. Яким же було моє здивування, коли я раптом відчув, що гемороїдальні шишки у мене у носі лопнули і чудом перемістилися у вигляді здоровезного синця під ліве око мого кредитора! У ту ж мить нещасний зробився лисим, як коліно, і так змінився, що, побачивши своє відображення у дзеркалі у мене над каміном, прийняв себе за іншого і навіть досить банально вибачився.

Іеремія Бадуккус,
поет, постачальник Його Величності Ірода.

Чудо № 6.861.925.5

Я страждав від усіх можливих недуг: був рябий, сліпий на одне око, горбатий, безногий, беззубий, однорукий, і моя дружина фарбувала волосся. Окрім того, у кишках у мене сиділи солітер і стара парасолька.

З парасолькою трапилося таке.

Коли я з'явився на світ, моя матінка заявила, що вигодує мене сама. Вона мала славу доброї жінки, але рідко бувала вдома. Як тільки мій батько йшов на роботу, вона спускалася вниз і до вечора плескала язиком з усіма сусідськими кумоньками, так що я залишався цілком під доглядом куховарки. Куховарка давно вже вийшла з того віку, коли жінка може бути годувальницею. Я починав кричати у своїй колисці, але їй не вдавалося видавити із своїх сосків і краплі молока. Щоб мене заспокоїти, вона пхала мені в рот або ручку щітки для обмітання пилоки, або набалдашник нашої сімейної пара-

сольки: кажуть, що це вельми поживно. Але тільки одного разу я зітхнув сильніше і проковтнув парасольку.

Так я і ріс з цим предметом у шлунку. Не можна розказати, яких страшних мук вона мені завдавала! Проте, коли мені виповнилося п'ятнадцять років, становище моє ще більше погіршилося: до вже звичної рідної парасольки додався солітер, що невідомо звідки взявся. Цей клятий черв'як так крутився у мене у животі, що зрештою перевернув парасольку набалдашником догори! Ви собі можете уявити, до чого це призвело. Кожного разу, коли я сідав за стіл, щоб проковтнути хоч якусь кількість їжі, необхідної для підтримання життя, солітер починав трапезувати, як півдюжини Лукуллів, так що мені доводилося їсти за десятьох; при цьому ті страви, що солітеру не подобалися, потрапляли на парасольку, розкривали її, і я кожного дня відчував справді пекельні муки.

Тоді я наважився і прийшов до купальні «Віфезда».

Сім разів я упускав момент і не встигав пірнути першим. На восьмий раз мені це вдалося. Лець ангел почав каламутити воду, як я уже був у басейні.

І трапилося чудо! На місце відсутнього раніше ока перескочило око одного із служителів закладу, що тут же осліп на одне око. У мене виростили дві ноги, як у всіх людей, гнилі зуби змінилися міцними і здоровими, усе ряботиння залишилося у басейні, що вкрився жовтими кружальцями, як добрий наваристий бульйон, а відсутня рука виростила прямо з рукавичкою кольору свіжого масла і з шістьма застібками. Я був у захопленні.

І зауважте, на цьому мої радощі не закінчилися!

Мій солітер проковтнув мою парасольку і вмити полишив шлунок, де обоє перебували стільки років, часом доводячи мене до цілковитого відчаю. Мало того, вищезгаданий черв'як тут же проник в одного хворого, а оскільки всередині нього була парасолька, яка надавала його голівці надзвичайної жорсткості, він миттю вискочив ззаду, проник у наступного, і так далі, поки з басейну не витягли цілу в'язку жертв, нанизаних на прокляте створіння, як сосиски, що висять у вітрині ковбасної. Для того щоб їх відділити одне від одного, довелося мого солітера розрізати на безліч шматків, причому різали, як то кажуть, по живому.

Що стосується мого горба і моєї благовірної, яка фарбувала волосся, то від них я теж здихався. У ту саму мить, коли я ванурювався у басейн, мою дружину викрав від подружнього вогнища рабин нашої квартальної синагоги, і одночасно — факт воістину кумедний! — мій хребет розпрямився, а горб перескочив — здогадайтеся куди? — на живіт моєї колишньої дружини. Це було чудово! Це було разуче!

Тому я з ранку до вечора молюся вдячно небу і вихваляю

Його за те, що воно дарувало Єрусалиму таку купальню, як «Віфезда».

Само собою зрозуміло, що вищевикладена історія мого чудесного зцілення, а також я сам, живий його свідок, завжди до послуг власників цього прекрасного закладу.

Матафія Зоровавель,
скупник гарбузів із Гефсиманії у долині Кедрона.

Зрозуміло, іудеї із захопленням відгукувалися про цей басейн, де досить було дочекатися ангела, який збурював воду, щоб дивовижні зцілення посипалися неначе із мішка. Головне було пірнути першим!

Але якщо зцілені таким чином хворі благословляли небо, у тій же купальні було чимало калік, котрим ніяк не щастило.

Серед останніх був один паралітик. Його приносили у купальню «Віфезда» тридцять вісім років підряд, але, оскільки він не міг рухатися, завжди знаходився якийсь спритник, що впереджав його. Легко уявити собі відчай цього невдахи!

Набагато важче зрозуміти, чому він не міг умовити жодного із своїх носильників зіпхнути його у воду в потрібний момент і у той же час примушував їх тридцять вісім років підряд таскати себе з дому до Овечої брами і назад. А втім, облишмо це.

Ісус з'явився у купальні саме тоді, коли наш німецький скаржився на свою долю. Ходяче Слово супроводжував натовп зівак. Клієнти банного закладу, бачачи паралітика, не могли втриматися від сміху, — його, звичайно, всі знали, і він давно вже став притчею во язицех.

— Не розумію, що тут смішного? — здивувався Ісус.

Йому навперебій почали показувати на паралітика і розповідати його історію. Кожен намагався перевершити інших. Їх насмішки так розсердили хворого, що його звичний смуток змінився несамовитою люттю.

Ісусу ще ніколи не випадала більш сприятлива нагода довести жителям Єрусалима, що божественний голуб дійсно був його татком.

Він наблизився до німецького, який не міг поворухнути навіть кінчиком пальця, і спитав:

— Ти хочеш вилікуватися?

— Певна річ! — пробурчав паралітик. — Для чого ж мене приносять сюди ось уже тридцять вісім років!

— Проте, наскільки я розумію, тобі це не дуже-то вдається.

— Ще б пак! Адже я не можу і кроку ступити. Як же мені вилікуватися, скажи на милість? Кожного разу, коли

вода закипає від руки ангела, у неї завжди встигає сунутися хтось інший.

— Невже ніхто тобі не допомагає?

— Допомагає? Ця зграя ідіотів потішається над тим, що я весь час запізнююсь. Їм, бачте, смішно! Я навіть не сподіваюсь, що комусь із них прийде у голову милосердна думка скинути мене у басейн, хоча б навіть добрячим стусаном. Таж я навіть не розсердився б на такий милий жарт, скоріше навпаки.

— Справді, тебе можна пожаліти.

— Колись пожаліють... Але для чого ти-то сюди з'явився? Оплакувати мене? Чи без тебе мало дурнів, які наді мною знущаються? А якщо тобі і справді мене шкода, стань поруч зі мною і, як тільки вода закипить, швиргони мене вниз!

Ісус знизав плечима.

— Встань! — звернувся він до паралітика після короткої паузи. — Встань, візьми постіль свою і ходи!

Хворий спочатку подумав, що син голуба над ним кепкує. Він уже хотів був розсердитися, як раптом відчув, що кров швидше заструмувала у нього в жилах.

— Господи боже мій! — пробурмотів він. — Дивись-но, папець начебто ворухиться!

І дійсно, він заворушив пальцями без будь-яких зусиль.

— А ось нога сіпнулася!

Він дригнув спочатку правою, потім лівою ногою.

— Ого, а тепер і руки відійшли... Усе в порядку!

І колишній паралітик заметався, мов кіт, якому наступили на хвіст.

Глядачі були у захопленні. Банщики не могли опам'ятати-ся від здивування. Сім апостолів бундючилися, як павичі, і прибирали гордовиті пози, наче у цьому чуді була також їх заслуга.

А Ісус благодушно потирає руки і з задоволенням дивився на все, що діялося.

— Щиро вам вдячний! — вигукнув колишній паралітик, загинаючи від захвату найнеймовірніші колінця. — Справді, ти найспритніший зцілитель з усіх, кого я знаю!

З цими словами він згорнув мату, що правила йому за постіль, ще раз подякував ходячому Слову і кинувся на вулицю.

Але тільки-но наш зцілений вискочив із банного закладу, як його гукнули двоє поліцейських.

— Гей ти, як тебе там! — загорлали вони. — Куди це ти біжиш?

Колишній паралітик зупинився.

— Я поспішаю показатися рідним, — відповів він. — Хочу, щоб вони порадувалися моєму одужанню.

— А ну, стій, приятелю! І не намагайся пошити нас в дурні. Кажеш, ти видужав... Ще б пак, ми й самі це бачимо... Та ти що, не знаєш, що сьогодні субота, день спочинку, коли суворо забороняється займатися будь-якою справою чи роботою?

Чудесно зцілений роззявив рота.

— Послухайте,— нарешті промимрив він,— з якого це часу одужання стало роботою?

— Доволі базікати, друже... Про твоє здоров'я взагалі нема мови. Йдеться про мату у тебе під пахвою.

— При чому тут мати?

— Тисяча чортів, він ще питає? Та ти що, недоумкуватий? У такому разі знай: закони Мойсея забороняють у суботу будь-які переселення.

Дійсно, за біблійними законами у суботу можна лише відпочивати.

Що було робити чудесно зціленому? Його звинуватили у порушенні приписів Мойсеевих.

Коли він зрозумів, що поліцейські зараз складуть на нього протокол, колишній паралітик вирішив пояснити, що ж саме з ним трапилося.

Спочатку охоронці порядку не хотіли вірити жодному його слову. Їм здавалося неймовірним, щоб хтось раптом зцілювався, навіть не обмившись у киплячій воді басейну. І вони вже схилилися до думки, що порушника треба доставити в участок.

На щастя для нашого зціленого, навколо почали збиратися зіваки, і скоро його і поліцейських оточив цілий натовп. Чоловік двадцять свідків зголосилися клятвено підтвердити, що колишній паралітик розповів правду.

А втім уперті поліцейські, які до того ж належали до секти фарисеїв, наполягали на складанні протоколу. Фарисеї, як відомо, були затятими формалістами і вимагали буквального дотримання всіх законів Мойсея.

Отже, щоб знайти справжнього винуватця, вони звернулися до колишнього паралітика з такими словами:

— Ми ладні повірити, що ти був хворий, а потім зцілювався. Значить, хтось тебе вилікував, і цей хтось порушив біблійні приписи, бо займався у суботу лікуванням.

— Але він не лікар, і він не працював! — заперечив зцілений.— Він просто сказав мені: «Встань і ходи!» Чудо не є роботою.

— Досить! Тлумачити існуючі постанови мають право лише представники влади. Твій чудотворець — порушник!

— Та послухайте...

— Мовчати, кажуть тобі! Відповідай на питання! Як його ім'я?

— А звідки я знаю!.. Ми з ним незнайомі. Я його бачив сьогодні уперше. Такий високий світлий шатен, волосся у нього довге, а як його звуть — побий мене боже!..

Більше з нього нічого не вдалося витягти. Зцілений дійсно не знав Христа, і зівачи, які товпилися навкруги, теж не могли дати поліцейським ніяких відомостей.

Згнітивши серце охоронці порядку відпустили колишнього паралітика і подалися складати донесення про невідомого зцілителя, котрий на порушення існуючих законів займався у суботу зціленнями за допомогою чудес.

В цього дня Ісуса було взято на замітку: підозра відразу ж упала саме на нього. Члени синедріону, які не забули бешкету у храмі, учиненого ходячим Словом минулого року, вирішили встановити за небезпечним бродягою постійний нагляд.

Кілька днів по тому зухвалий порушник з'явився у храмі й зустрів там колишнього паралітика. Зцілений застрибав від радості, побачивши свого зцілителя: його прямо-таки розширало бажання ще раз засвідчити свою глибоку вдячність. Та Ісус остудив його запал.

— Я повернув тобі здоров'я, — сказав він, — але не думай, що я тебе лікуватиму все життя! Хвороба, як тобі повинно бути відомо, — це кара за гріхи. Тому не гріши більше, щоб не підхопити ще якоїсь болячки. Але якщо ти все ж захворієш, тим гірше для тебе! Я у цю справу більше не втручатимусь, даю тобі слово.

Колишній паралітик пообіцяв відтепер зробитися цяцею, а коли його зцілитель пішов, почав розпитувати оточуючих, хто такий цей дивний чоловік.

Серед віруючих знайшлися люди, що знали Ісуса.

Вони назвали зціленому ім'я його благодійника, а той у свою чергу не забарився розтрубити про це повсюдно.

Нові, й на сей раз точні, відомості підтвердили підозри синедріону. Негаймо ж була винесена постанова почати проти порушника законів Мойсеевих кримінальну справу.

Слідчі священного суду з'явилися до Христа і вчинили йому справжній допит.

— Чи визнаєте ви, що минулої суботи вилікували у купальні «Віфезда» якогось паралітика?

— Визнаю.

— Ви займаєтеся лікарською практикою?

— Ні.

— Тобто як ні? Людина хвора, ви її лікуєте і заявляєте, що не займаєтеся лікуванням! Тим часом ви не могли не знати, що день сабат відведений виключно для відпочинку.

Що ж ви думаєте, відповів їм Христос?

Він міг би заперечити, що не треба плутати чудесне зцілення із звичайним лікуванням за допомогою ліків і лікарських приписів. Та цього він не зробив. Допит став для нього

приводом для довгезельної промови, і він не забарився її проголосити.

З нудною багатослівністю, підкреслюючи кожную фразу безглуздими жестами, він розглагольствував про те, що отець не перестає щось робити; у отця є син, якому доручено судити й рядити; що мертві, якщо їм пощастить і вони почують сина, житимуть вічно; що сам він не має своєї волі і покірний волі того, хто його послав; що його кузен Іоанн Хреститель — це світильник невгасимий; і що, нарешті, Мойсей — це обвинувач, на якого вони сподіваються.

Уся ця ісенітниця настільки безглузда, що я вважаю не зайвим навести її дослівно. Нехай мої читачі ще раз переконаються: я нічого не вигадую! Усі фрази Христа, про які згадується у цій книзі, належать не мені, а йому.

Отже, ось недоладне базікання нашого міфічного засновника християнства, викладене у п'ятій главі Євангелія від Іоанна (ст. 19—47):

«Істинно, істинно, кажу вам: син нічого не може творити сам від себе, якщо не побачить, що отець творить; бо, що творить він, те й син творить так само. Бо отець любить сина і показує йому все, що творить сам; і покаже йому діла більші сих, так що ви здивуетесь. Бо як отець воскрешає мертвих і оживляє, так і син оживляє, кого хоче. Бо отець і не судить нікого, а весь суд віддав синові, щоб усі шанували сина, як шанують отця. Хто не шанує сина, той не шанує і отця, що послав його. Істинно, істинно кажу вам: хто слухає моє слово і вірує в того, що послав мене, має життя вічне; і на суд не приходить, а перейшов від смерті в життя. Істинно, істинно кажу вам: настає час і настав уже, коли мертві почують глас сина божого і, почувши, оживуть. Бо, як отець має життя в самому собі, так і синові дав мати життя в самому собі. І дав йому владу чинити і суд, тому що він син чоловічий. Не дивуйтеся цьому: бо настає час, коли усі, що лежать в гробах, почують глас сина божого і повиходять ті, що чинили добро, на воскресіння життя, а ті, що чинили зло, — на воскресіння осуду. Я нічого не можу творити сам від себе. Як чую, так і суджу; і суд мій праведний: бо не шукаю моєї волі, а волі отця, що послав мене. Коли я свідчу сам про себе, то свідчення моє істинне. Є інший, хто свідчить про мене; і я знаю, що істинне те свідчення, яким він свідчить про мене. Ви послали до Іоанна; і він свідчив про істину. Проте я не від чоловіка приймаю свідчення; а кажу це для того, щоб ви спаслися. Він був світильник невгасимий; а ви хотіли потішитися часину при світлі його. Я ж маю свідчення, більше Іоаннового: бо діла, що дав мені отець звершити, самі діла сії, що я творю, свідчать про мене, що отець послав мене. І отець послав мене, сам засвідчив про мене. А ви ні голосу його ніколи не чули, ні лица його не бачили. І не маєте слова його,

яке пробував у вас; через те що ви не віруєте тому, кого він послав. Дослідіть писання: бо ви думаєте через них мати життя вічне; а вони свідчать про мене. Та ви не хочете прийти до мене, щоб мати життя. Не приймаю слави від людей; але знаю вас: ви не маєте у собі любові до бога. Я прийшов в ім'я отця мого, і не приймаєте мене; а коли інший прийде в ім'я своє, його приймете. Як ви можете вірувати, коли один від одного приймаєте славу, а слави, що від єдиного бога, не шукаєте? Не думайте, що я звинувачуватиму вас перед отцем; є на вас обвинувач Мойсей, на якого ви уповаєте. Бо, якби ви вірили Мойсею, то повірили б і мені; тому що він писав про мене. Якщо ж його писанням не вірите, як повірите моїм словам?»

Треба щиро визнати, що при всьому бажанні і найдоброчинливішому ставленні навряд чи можна відшукати у цій маячній мішанині хоч краплю здорового глузду. Якби сьогодні якийсь порушник кримінального кодексу надумав вибухнути на допиті подібною промовою, його б негайно відправили на огляд до психіатра.

Та й у ті часи, ніхто, зрозуміло, нічого не дібрав у всій цій балаканині. Посланці синедріону знизували плечима, не знаючи, чи можна вважати таке щедротне і недоладне Слово осудним. Врешті-решт вони плюнули і відмовилися від думки арештувати Ісуса. На їх думку, він сам не розумів, що говорив, і навряд чи відповідав за свої вчинки (Іоанн, гл. 5, ст. 1—47).

Вони обмежилися тим, що тицьнули йому під ніс список заборонених для суботи справ і попередили, щоб надалі він був уважнішим.

У зв'язку з цим я вважаю не зайвим ознайомити читачів з деякими з подібних заборон, смішних і безглузвих, як і всі релігійні приписи.

Повний їх список міститься у так званій книзі Рабинів. Я наведу лише найбільш типові, щоб показати, до якого абсурду доводить фанатизм.

У день саббат, або просто у суботу, євреї були приречені на повну і абсолютну бездіяльність.

«Забороняється у день саббат сліпому ходити з палицею. Забороняється всім іудеям носити будь-який вантаж, будь то віяло, знімна коронка на зубі чи навіть бант, не пришитий до хітона. Забороняється писати більше однієї літери підряд. Забороняється вбивати комаху, навіть якщо вона тебе жалить або кусає. Забороняється розтирати будь-яку частину тіла, якщо у тебе ревматизм. Забороняється полоскати хворий зуб оцтом, якщо потім не проковтуєш полоскання, а випльовуєш. Забороняється сипати у курник більше зерна, ніж можуть склювати кури, щоб зерно, що залишилося, не проросло і не виявилось посіяним у день саббат. Забороняється подорож-

нім, які затрималися у дорозі у ніч з п'ятниці на суботу, йти далі, навіть якщо темрява застигла їх у лісі або у полі, під дощем або вітром, або у місцях, де їм загрожують розбійники».

І не вважайте, будь ласка, що я все це вигадав для власної втіхи. Усі вищеперераховані заборони у ті часи дійсно існували і їх додержувалися. Є навіть відомості про одного фарисея, на ім'я Шамаї, який після четверга вже не наважувався довірити служникові-язичнику найдріб'язковішої записки, побоюючись, як би той не вручив її адресатові в день саббат.

Християни теж не відстають від іудеїв у галузі безглуз-
дих обмежень. Досі у деяких країнах недільного байдикування додержуються так само суворо, як давні євреї — суботи. Зовсім недавно англійські богослови-протестанти обговорювали таке, наприклад, животрепетне питання: чи можна у неділю ходити? І уявіть собі, знайшлися прихильники повної нерухливості.

КРУТІЙСТВО ФАРИСЕІВ

реба бачити, як обурюються християни, згадуючи про неприємності, заподіяні Ісусу фарисеями! Якщо їм вірити, то починаючи з історії у купальні «Віфезда» ходяче Слово зазнавало безперервних утисків. Скрізь, у пустелі і на дорогах, навіть коли сам Ісус гадав, що нарешті залишився один зі своїми учнями, за ним нібито невсипуще стежили інформатори синедріону і при найменшій можливості нацьковували на мандруючого пророка зівак, виставляючи його богохульником і порушником законів Мойсеевих.

Наступної за пасхою суботи Ісус вирішив повернутися до Галілеї і вирушив у дорогу разом зі своїми сімома апостолами.

Ми вже знаємо, що свята братія вважала своїм усе, що їм потрапляло під руку. Так от, під приводом того, що у них розгорівся апетит, вони забралися на чуже поле, набрали найспіліших колосків, розтерли їх і почали їсти зерно, здуваючи половину. Вони, звичайно, не знали, що фарисеї не спускають із них очей. Безперечно, сищики синедріону були переодягнені, інакше апостоли Христа остереглися б. Отже, фарисеї раптово розкрили своє інкогніто і наблизилися до ватажка безпardonних грабіжників.

— Ну, тепер ти спіймався! — сказали вони. — Сьогодні, вдається, знову субота?

— Субота. А що далі?

— А те, що закон найсуворіше забороняє жати або віяти у день сабат! А тим часом твої підручні на наших очах збирали колоски і відвіювали зерно. Спробуй тепер викрутитися!

— Та ви що, найнялися, чи що, мене смішити? — відповів Ісус, якого нелегко було застукати зненацька. — Звідки ви взяли, що мої учні жали і віяли зерна? Можете їх називати крадіями, коли хочете, проте не намагайтеся їм приписати порушення заборон суботи.

— Балакай, та не забалакуйся! — порадили йому фарисеї. — Із цього питання давно вже є відповідне роз'яснення. Визнано і встановлено, що збирати колоски і м'яти їх у долонях — це все одно що жати і молотити. Хай буде тобі відомо:

наш духовний суд, рішення якого непогрішимі, на останньому засіданні ухвалив, що навіть ходіння по полю повинно розглядатися як обмолот зерна, і навіть ловіння мух кваліфікується як заборонене полювання*.

Ісус знизав плечима.

— Для глумачів біблійних законів,— зауважив він,— ви не дуже підковані.

— Справді?

— Це напевне, з вашого дозволу... Хіба ви не знаєте, що зробив одного разу Давид, відчувши голод? Він увійшов у синагогу і з'їв жертвні хлібці, які ніхто не мав права їсти, зрозуміло, крім священників, а частину хліба віддав своїм супутникам. Це було у ті часи, коли первосвященником був Авіафар і коли...

— Бог із ним, із Давидом, а ось як ти поясниш поведінку твоїх приятелів?

— Та дуже просто! Якщо Давид, зголоднівши, міг узяти священні хлібці, відкрито порушивши тим самим приписи Мойсезві, чи можна звинувачувати моїх голодних учнів за те, що вони для підтримання життя зібрали на полі по жмені колосків?

Як видно, шпиги синедріону не були досвідченими фарисеями. Інакше вони могли б зауважити ходячому Слову, що воно саме не дуже добре знає Біблію, бо, по-перше, згаданого Ісусом первосвященника звали не Авіафар, а Ахімелех, а по-друге, Давид, посвячений Самуїлом на царство, мав благословення боже, чого, природно, не було у наших бродяг, які не одержали благословення від жодного первосвященника.

Крім того, Давид мав право з'їсти жертвні хлібці, або, інакше, хліби предлошення. Дванадцять цих хлібців символізували дванадцять єврейських племен. Їх випікали з найкращого борошна і клали в олтарі синагоги на прекрасний стіл із чорного дерева, оздоблений золотом. Ці хлібні жертвоприношення постійно відновлювалися, тому що йшли священникам на обід. Іудейські священники примушували віруючих посередньо — через бога — постачати їх всілякою провізією. Під виглядом жертвоприношень вони одержували ягнят, баранів, биків на біфштекси і верізки і навіть хліб із найчистішого борошна. Давид був законним царем і пророком, а тому міг вкушати будь-яку страву, принесену в синагогу, не порушуючи при цьому ніяких законів.

Отже, фарисеї, спантеличені нахабством ходячого Слова, нічого йому не відповіли.

Тоді Ісус сказав:

— Можу ще додати. Хіба день саббат існує для священників? Ні. Прості віруючі нічого не повинні робити у суботу, але священників це не стосується. У храмі не буває дня саббат. Так

* *Маймонід*³⁴, Книга повчань, гл. 7.

ось, до вашого відома, я сам по собі храм, а тому, коли мої учні трудяться поруч зі мною, вони не чинять ніяких порушень.

Фарисеї не знайшли що відповісти і пішли собі геть.

Сперечатися з таким говоруном було явно марною справою. Тому вони повернулися в Єрусалим, щоб скласти донесення про все, що вони бачили і чули.

Що ж стосується миропомазаного і його супутників, то вони спокійно рушили далі.

Будучи пророком, Ісус безперечно повинен був у той день подумати про грядуще, коли роль іудейських жерців перейде до християнських священиків. Справді, тепер днем відпочинку стала неділя, і наші священики забороняють нам у цей день працювати. Правда, самі вони у неділю трудяться у поті чола свого, але оскільки для них це єдиний робочий день, то за тиждень вони не дуже втомлюються.

Анекдотична розповідь про вкрадені колоски викладена у трьох євангеліях: від Матфея (гл. 12, ст. 1—8), від Марка (гл. 2, ст. 23—28) і від Луки (гл. 6, ст. 1—5).

Випадок цей трапився на дорозі, яка веде з Єрусалима до Галілеї. Євангелісти не уточнюють, де потім зупинився син голуба, який оголосив себе ходячою синагогою. Вони задовольняються туманним натяком на те, що підступи фарисеїв, які намагалися спіймати миропомазаного на порушенні заборон саббату, розлютили Ісуса до краю і з того часу він спеціально, на зло їм творив свої чудеса головним чином по суботах, віддаючи перевагу цьому дню перед усіма іншими днями тижня.

Так, наступної ж суботи він навмисне зайшов у синагогу і почав придивлятися до натовпу: чи не знайдеться бува серед молільників якогось хворого, котрого можна було б зцілити.

Годящий каліка знайшовся: у нього була суха права рука. Євангеліє від євреїв — щоправда, Нікейський собор оголосив його апокрифом³⁵ — говорить, що це був муляр. Муляр так муляр.

Де і як трапилося з ним нещастя — невідомо. Ясно тільки одне: сухорукий муляр ніяк не міг при звичаїтися тримати кельму у лівій руці, а тому змушений був старцювати, щоб не померти від голоду.

Ісус попрямував саме до нього.

Фарисеї — від них нікуди не можна було подітися — відразу здогадалися, що він збирається робити, і поспішили втрутитися.

— Пробачте, — звернувся до Ісуса один із них, — чи бува не збираєтеся ви лікувати цього чоловіка?

— Що ви сказали? — сварливо промовив Ісус, удаючи, що він не розчув питання.

— Я сказав: чи не збираєтеся ви продемонструвати свої таланти зцілення на цьому чоловікові з сухою рукою?

— А чому ви мене про це питаєте, добродію?

— А тому, добродію, що сьогодні субота.

— Я це знаю, добродію!

— Так от, добродію, займатися лікарською діяльністю у суботу суворо забороняється.

— Можливо, добродію, але моя лікарська діяльність не має нічого спільного із медициною.

— Тисячу разів перепрошую, добродію, проте, дозволю собі зауважити, якщо ви яким би то не було способом все ж зцілите цього сухорукого, ви тим самим порушите приписи саббату. Ви мене добре зрозуміли, добродію?

Усі віруючі, які зібралися у синагозі, з найжвавішою увагою стежили за цим обміном ввічливими фразами, повними прихованого єхидства. Хто візьме верх — поки що важко було вирішити. Але тут ходяче Слово, яке вміло завойовувати симпатії натовпу, відповіло таким вдалим порівнянням:

— Хотів би я знати, якщо у вас у суботу впаде у яму єдина ваша вівця, чи знайдеться серед вас хоча б один чоловік, який не спуститься у яму і не витягне свою овечку?

Удар влучив у ціль. Доказ миропомазаного був зустрінутий схвальним гулом. Тоді, відчувши, що більшість на його боці, він додав:

— А хіба здоров'я людини не дорожче барана? Дорожче! Значить, зціляти людей не тільки можна, але й треба, навіть у день саббат.

Потім, наблизившись до сухорукого муляра, він наказав:

— Покажи свою руку!

Той скорився. Ісус уважно оглянув скарлючену кінцівку.

— Дами і панове! — звернувся він до присутніх. — Щоб злі язики не говорили потім, буцімто я вас дурю і цей чоловік — мій спільник, який діє зі мною за попереднім зговором, прошу всіх оглянути його праву руку і пересвідчитися, що вона дійсно висохла.

І, обернувшись до муляра, додав:

— А ну, приятелю, пройди по колу і покажи свою руку всім цим дамам і панам.

Муляр зробив так, як йому було сказано.

Недовірливі глядачі щосили щипали його руку, щоб дізнатися, чи не симулянт він, але рука дійсно була суха і муляр жодного разу не ойкнув. Якийсь фарисей навіть устроїв у нерухому кінцівку шпильку, проте і цього разу каліка не відчув болю.

Коли наш маг і чарівник пересвідчився, що натовп йому повірив, він засукав рукави і голосно продовжував:

— Дами і панове, прошу пересвідчитися: у руках нема нічого, у кишнях теж!.. Виключно зусиллям волі я зараз від-

новлю кровообіг у висохлій руці цього нещасного. А ну, приятелю, давай сюди твою праву лапу. Прекрасно... Увага! Раз, два, три — ти здоровий!

При цих словах муляр радісно скрикнув і почав ворухити пальцями зціленої руки.

— Браво! Біс! Браво! — кричав натовп.

Фарисеї, цитую буквально, оскаженіли. Проте, зметикувавши, що у цьому випадку симпатії народу цілком на боці Ісуса, вони пішли собі геть, бурмочучи крізь зуби погрози і перешіптуючись між собою:

— От зухвалець!

— Знову він нас ошукав!

— Ну, нічого, буде і на нашій вулиці свято!

(Дивись про це євангелія від Матфея, гл. 12, ст. 9—21; від Марка, гл. 3, ст. 1—6; від Луки, гл. 6, ст. 6—11).

Син голуба торжествував. А проте, бачачи, що фарисеї розставляють йому всілякі пастки і чекають першого його необережного кроку, щоб звести з ним рахунки, миропомазаний почав завчасно відступати. Рано чи пізно фарисеї зуміли б обдурити і надцькувати на нього натовп, і тоді з ним було б покінчено. Однак «...його година ще не настала».

«Ще не настала його година», «його час ще не настав», — повторюють служителі християнської церкви, пояснюючи цією фразою всі витівки пана Ісуса до того моменту, коли його нарешті підвісили до хреста.

Якщо їм вірити, найпокірливіший син божий був зачатий його колегою-голубом спеціально для того, щоб спокутувати первородний гріх і всі інші гріхи людства. Господь бог, єдиний у трьох іпостасях, кілька тисяч років сидів на небі і з досадою дивився, як люди народжуються з великою темною плямою первородного гріха на совісті, незмивною плямою, яку залишили їм у спадок зухвалі любителі яблучок земного раю. Не меншу прикрість завдало йому й те, що, народившись, грішні смертні за своє недовге життя, ухитрилися коїти незліченну кількість гріхів, і під кінець їх душі ставали чорнішими від давно не чищеного димаря. Необхідно було щось зробити. Але що саме?

Три члени трійці порадилися.

Яхве, або Єгова, наймстивіший і найзлопам'ятніший з усіх трьох, сказав:

— Оскільки люди грішили, грішать і будуть грішити — можете самі у цьому пересвідчитися! — хай вони горять у пеклі вічним вогнем!

Однак Ісус, втілення доброти, заперечив:

— Ні, ні, ми повинні бути вище дріб'язкового злопам'ятства!

— Так що ж, ти хочеш, щоб ці негідники користувалися всіма вигодами і блаженствами царства небесного?

— А чому б і ні?

— Але як же вони спокутують мільйони, мільярди і трильйони скосних ними гріхів?

— Питанням спокутування я готовий зайнятися сам. Я втілюся у людину, так би мовити влізу в людську шкуру, і у певний час дозволю себе розп'ясти. Таким чином я стану жертвою і розраховуюся собою за весь посуд, розбитий людьми у їх земній корчмі.

Голуб не говорив нічого, однак у нього давно уже зрів власний план. Зараз він вирішив, що настав сприятливий момент висловитися.

— Я згоден із пропозицією Ісуса, — проворкував він. — У Назареті, в Іудеї, є одна дівця, до якої я б із задоволенням позалицявся. Хай хтось із наших архангелів злітає до неї, сповістить про мене і обробить її у відповідному святому дусі. Решту я беру на себе. Коли мине належний строк, Ісус втілиться у немовля.

— Чудово! — підтримав його Ісус. — Ми назвемо це тайною непорочного зачаття. А коли я опинюся серед людей, я вже постараюся, щоб мої нові родичі присудили мене до смерті і розп'яли на хресті у віці тридцяти трьох років, ні раніше, ні пізніше!

— Якщо така перспектива тебе радує, любий, — пробурчав Єгова, — заперечувати не буду. Це — твоя особиста справа. Але я наполягаю, щоб після твого урочистого спокутування пекло не було остаточно скасоване. Ти заплатиш за всі гріхи оптом, але грішники повинні відповідати кожен за себе, у роздріб. Ми навіть створимо для них нову кухню, під назвою «чистилище», а то всіх зразу не підсмажиш.

Такими були основні умови договору, укладеного між трьома членами трійці.

Договір набрав чинності.

Ісус, як ми знаємо з перших розділів цієї книги, втілювався у сина людського і у віці тридцяти трьох років, як ми побачимо далі, дійсно дозволив фарисеям і вищому іудейському духовенству арештувати себе і підвісити до хреста.

Так само ми знаємо, що, незважаючи на благовоління Ісуса до людей, незважаючи на те, що він спокутував усі минулі й майбутні гріхи роду людського, Єгова, відповідно до договору, продовжує мстити бідним грішникам, підсмажуючи їх або у чистилищі, або у пеклі.

Як би там не було, Ісус не міг дозволити фарисеям схопити себе, «поки не настав його час».

Саме тому, бачачи, що зцілення сухорукого муляра довело фарисеїв до нестями, він і цього разу взяв ноги у руки і поспішив забратися подалі, на північний берег Тіверіадського озера.

АПОСТОЛЬСЬКА ДЮЖИНА
ОДЕРЖУЄ НАПУЧЕННЯ

ідхід мессіра Ісуса на запасні позиції відбувся у відповідності із заздалегідь розробленим планом. Божественний чудак зі своїми сімома апостолами відступив у напрямку до країни, якою правив Філіпп.

Проте, як твердить євангеліє, за ним рушили слідом цілі натовпи обдурених із Галілеї, Іудеї, Єрусалима, Ідумеї і з берегів Йордану. Важко собі уявити селянина чи торговця, який би залишив свої справи заради задоволення зайвий раз почути ходяче Слово або побачити ще одне чудесне зцілення. Але доводиться вірити, коли так сказано у книгах, написаних під диктовку голуба.

Народу зібралося стільки, що Ісус перелякався, як би його не задушили в товкучці, і сказав Петру.

— З мене вистачить, я вже ситий по горло. Роздобудь мерщій човен, попливемо на той бік озера!

І справді, усі калічні прямо-таки висли на Христові, вірячи, що один лише дотик до його знаменитого хітона без швів може повернути їм здоров'я.

Навіть біснуваті не встояли перед загальною пощестю. Вони хапали Ісуса за ноги, і нечисті духи вискакували з них, голосно засвідчуючи своє безсилля.

Усе це, зрозуміло, було вельми приємно, проте з часом ставало стомливим.

У деякі дні бував такий наплив пацієнтів, що до вечора миропомазаний не міг поворухнути і пальцем від втоми. Одного разу, як оповідає Лука, Ісус настільки заморився, що втік на гору і всю ніч провів там у молитві.

Навіть найученіші богослови не знають і слова з цієї довгої молитви, зате вони якнайточніше визначили гору, де вона була проголошена. На їх думку, ця гора знаходиться між Капернаумом і Тиверіадою. Сьогодні араби називають її «Роги Хаттін», тому що у цього пагорба роздвоєна вершина, а біля підніжжя розташоване село, яке має ту саму назву.

Що стосується самої молитви, то оскільки ніхто не спромігся її застенографувати, ми наводимо приблизний варіант.

— Отче мій! — мабуть, вигукував другий член божественної трійці. — Боже, ну й волинка! Нізащо в світі не став би я

втілюватися, якби знав, яка це морока! І якщо б можна було почати спочатку, я б, звичайно, цього не зробив. Ой-ой-ой, ну й ускочив я в історію! Я навіть уявити собі не міг, що в Іудеї і Галілеї стільки недужних і біснуватих. Тільки сьогодні я зміг бозна скільки хворих. До кожного треба було доторкнутися, і тепер у мене прямо руки відбирає. А коли я подумаю, що це ще найлегший шматок мого земного шляху, просто страх бере! Що ж буде, коли настане нарешті мій час і я повинен буду віддатися в руки зловредних фарисеїв, які сплять і бачать, як би мене повісити? Йй-богу, дорогий мій тату Саваофе, ти зараз, певно, смієшся з мене у себе там на небесах! І ти маєш рацію, о господи. Що за безглузда ідея спала мені тоді на думку! Якого дідька заманулося мені спуститися на цю землю і спокутувати всі смертні й інші гріхи людські? Либонь робити мені було нічого... Ет, та що тепер розводити балачки! Коли вино налито, доводиться пити. Амінь. Ух-х-х!

Наступного ранку, спускаючись з Рогатої гори, Ісус подумав про те, що непогано було б перекласти частину своїх обов'язків на апостолів. Передати їм здатність творити чудеса було справою нескладною. Увесьмох вони б не так втомлювалися. Тут же йому спало на думку, що штат його учнів все ще не укомплектований. Не гаячи часу, Ісус набрав на допомогу семи попереднім апостолам ще п'ять нових, щоб була кругла дюжина.

Митар Матфей, син Алфеїв, рекомендував на цю посаду двох своїх братів, за лояльність яких ручався головою. Дійсно, у євангелії говориться, що два нових учні Ісуса, Фадей і Іаков Молодший, були також синами Алфея.

Крім них, у ватагу святих бродяг зголосилися вступити якийсь Фома, на прізвисько Зілот, якийсь Симон Хананянин, або Кананіт і якийсь Іуда із Керіата Іудейського, інакше — Іуда Іскаріот.

Так їх стало дванадцять, як було дванадцять синів у Іакова, як було дванадцять племен Ізраїля.

Ось повна номенклатура наших бродяг: Симон-Петро і Андрій, сини Іони; Філіпп, маленький Іоанн і Іаков Старший, сини Зеведеєві; Нафанаїл, син Толмея (псевдонім — Варфоломей); Симон Кананіт; Левій (псевдонім — Матфей), Фадей і Іаков, сини Алфея; Фома Зілот, або Влизнюк, і, нарешті, Іуда Іскаріот.

Набравши повний штат апостолів — як ми побачимо пізніше, вибір був не завжди вдалий, — Ісус зовсім випустив з уваги, що насамперед їм треба було передати здатність творити чудеса; цей дар вони одержали лише набагато пізніше, уже від святого голуба. Ісус же натомість повів апостолів на свою улюблену гору і пригостив їх там довжелезною промовою.

— Ах! — говорив він. — Ви навіть не уявляєте, наскільки щасливі ідіоти. Вони, правда, не підозрюють про своє щастя, але доля їх воістину заслуговує заздрощів, бо убогим духом буде належати царство небесне! А ті, хто обливається сльозами? Я готовий битися об заклад, що ви їх жалієте, проте і вони також щасливі, бо ті, що плачуть, врешті-решт утішаться!.. Крім того, щасливі ті, хто покірливий душею, як вівці, бо одержать у спадок усю землю!.. Блаженні зголоднілі й ті, що жадають справедливості, бо у свій час наситяться нею по горло!.. Блаженні ті, хто не пам'ятає зла, бо, коли вони самі ввіймаються на якійсь вихватці, їх теж простять. Ще блаженніші, хто узрить бога, бо цікавішого видовища не можна й уявити: у порівнянні з ним навіть оперета — ніщо. Отже, блаженні чисті серцем! Блаженні також противники всіляких бійок, бо, по-перше, можна і без бійки потрапити у великі забійки, а по-друге, прихильники мирних способів вирішення конфліктів удостаються титулу синів божих, а це вам не хвіст собачий! Нарешті, блаженні ті, кого несправедливо тягають по судах, бо у встановлений строк вони разом з ідіотами одержать у вигляді компенсації царство небесне!

Апостоли вислухали цю нісенітницю із задоволенням. Інших слухачів не було: Ісус потурбувався, щоб перше видання його нагорної проповіді стало надбанням обраних. Лише пізніше він випустив її масовим тиражем, для широкої публіки.

Та це було далеко не все.

Довірчо звернувшись до апостолів, Ісус продовжував:

— Мої слова призначені для вбогих духом узагалі і для вас зокрема. З точки зору духовних багатств ви аж ніяк не мільйонери, — у цьому вам здорово поталанило! Але поталанить ще більше, коли всі інші люди ополчаться проти вас. Звідусіль вас будуть гнати втришия, ганьбити, лихословити далі нікуди, збиткуватися над вами всіляко, а вже як дійде до суду, тоді все царство небесне вам за макове зернятко здасться! Але вас це повинно лише радувати і веселити, бо так буде встановлена повна тотожність між вами і пророками. Знаєте, що витерпіли пророки? Їх сучасники доклали чимало зусиль, щоб улаштувати їм веселе життя: їх шмагали різками, прив'язували до кіньських хвостів, кидали у рови до хижих звірів і навіть розпилювали навіпіл! Так от, це ж чекає і вас. Як бачите, вам уготована блискуча кар'єра. А поки що, смакуючи наперед славні муки, радуйтеся і веселіться, друзі мої. Щасливе майбутнє вам забезпечено!

Добраки апостоли пісно скривилися: либонь, таке майбутнє не дуже їм було до вподоби.

— Не журіться, друзі! — продовжував Ісус. — Так треба. Так написано у священних книгах, і ми нічого не можемо змінити, ні ви, ні я, — необхідно, щоб писання справдилися.

Адже ви сіль землі, а якщо сіль утратить силу, чим будеш її солити?

Здивовані апостоли перезирнулися: вони нічого не розуміли.

— Істинно, істинно кажу вам: сіль не повинна втрачати свою силу, бо тоді нічим буде її посолити. А якщо сіль перестане бути солоною, на що вона буде придатна? Залишиться тільки викинути її геть на потоптання людям!

Я нічого не додав. Це слова самого Ісуса Христа. Хто сумнівається, може прочитати їх у п'ятій главі Євангелія від Матфея.

— Ви сіль — продовжував розливатися миропомазаний,— і у той же час ви світло миру. Коли місто стоїть на вершині гори, це ж не те саме, якби воно стояло у глибині долини, чи не так? У глибині долини його не було б видно, а на вершині гори де сховається? Або ось ще порівняння. Коли запалюють свічку, її ж не накривають горшком,— тоді б не треба було взагалі її запалювати! Навпаки, свічку вставляють у свічник, і вона освітлює увесь дім. Так от, ви світло миру; тому вам не слід ховатися під горщиками, а світити із своїх свічників.

Симон-Петро і решта апостолів у явній скруті чухали потилиці.

— Ще кілька слів, друзі,— говорив тим часом Ісус.— Злі язика говоритимуть, начебто я прийшов, щоб порушити закони Мойсеєві і спростувати віщування пророків. Це неправда. Нема більш правовірного іудея, ніж я. Мойсей сказав: «Не вбивай!» Я йду набагато далі. Я не тільки кажу: «Не вбивай!», але додаю: «Хай буде проклятий той, хто скаже братові своєму «Ракá!» Обзивайте його як завгодно, хоч свинею, хоч сучим сином, якщо вам так подобається, але тільки не кажіть йому «Ракá!» Так само і з тяжбами, бо їх виграють лише судді. Краще домовитися із супротивником і кінчити справу миром, інакше він потягне тебе до судді, а суддя запроторить тебе у холодну. Повірте мені, я раджу по-дружньому, щиро бажаючи всім вам добра... Або ось ще: Мойсей забороняє перелюбство. Але це не все. Я кажу вам: побоюйтесь навіть дивитися на дружину свого сусіда, незалежно від того, гарна вона чи страшна, як стара жаба! І, якщо ви помітите, що ваше праве око все ж позирає на дружину сусіда, не роздумуйте довго, вирвіть ваше праве око і киньте його від себе. Це — найрадикальніший засіб, інших я не визнаю! Те ж саме, якщо у вас десь засвербить і ваша права рука почне спокушати вас, відсічіть без вагань цю праву руку і киньте її від себе!

«Щось він надто розійшовся!» — подумали апостоли.

— Раз ми вже зачепили цю тему, поговоримо трохи про жінок,— не вгавав син голуба.— Не потаю, я сам проти жінок нічого не маю. Адже у нас як заведено? Коли мадам надочує месьє, він під першим приводом виганяє її геть. Хіба це

красиво? Кажу вам: месєе може здихатися мадам лише після того, як мадам наставить месєе роги. У всіх інших випадках: навіть якщо вона сварливіша від тещі, навіть якщо їй робить приємність сипати вам цукор у котлети, а сіль — у варення, ранками виливати вам на голову відра води, буцімто для того, щоб вас розбудити, а вечорами бити вас палицею під виглядом масажу, — все одно ви повинні її терпіти.

— Йому легко говорити, — промимрив Іаков Старший на вухо Фадею. — Він жінок знає лише з кращого боку: всі капернаумські шлюхи ним до краю захоплені! А попалась би йому хоч раз якась буркотлива мегера, він би швидко заспівав інакше.

Ісуса тим часом несло. Набравши повітря, він почав чергову тираду.

— Закон Мойсея також гласить: «Ніколи не згадуй імені божого всує». Це, звичайно, непогано, та одного цього недостатньо. Знаєте, що роблять усілякі пройдисвіти, коли хочуть обдурити своїх ближніх? Вони клянуться Біблією, храмом, святим містом Єрусалимом і думають, що це дозволено, що це їм так минеться. Як би не так! Тим більше, що потім вони своїх клятв не виконують. Так от, між нами кажучи, це послідує свинство. Клястися не можна нічим. Ви не маєте права клястися навіть своєю головою, бо самі не можете жодної волосини зробити білою або чорною, хіба що перефарбуєтесь. І взагалі, коли вас про щось запитують, відповідайте просто: «Так, так» або «Ні, ні», а якщо вам не повірять на слово і вимагатимуть, відповідайте: «Йди-но ти... знаєш куди!».

Перевівши подих, син голуба продовжував:

— Ще гірше закон помсти. Мойсей наказує: «Око за око, зуб за зуб». Йій-богу, це надто жорстоко! Я додержуюсь іншої думки. У тисячу разів ліпше витерпіти і простити будь-яке паскудство. Припустімо, твій недруг підходить до тебе на вулиці, наступає тобі на мозолю і дає тобі ж ляпаса. Замість того щоб тут же відлупцювати нахабу, підстав йому другу щоку — ось тоді твій недруг потанцює! Або такий випадок: комусь уподобалася ваша туніка і він збирається через неї подати на вас у суд. Скажи йому: «Вам подобається моя туніка? Беріть її, будь ласка, а разом візьміть і плащ: я вам його дарую!» І якщо ви залишитеся в одній сорочці, не біда: літом, у спеку, так ходити прохолодніше. Або, скажімо, комусь опадє на думку забаганка примусити вас пройти разом з ним тисячу кроків. Відповідайте йому: «Як, ви хочете, щоб я пройшов із вами лише тисячу кроків? З превеликим задоволенням! Хоч ще дві тисячі!»

— Мойсей вимагає, — продовжував Ісус, — щоб ми любили своїх ближніх і ненавиділи своїх ворогів. Я вважаю це безглуздим. Якщо хтось вас переслідує, ненавидить, зводить

наклепи на вас і проклинає вас — любіть його, як вашого кращого друга. Принаймні, це буде новина. І ще — про милостиню. Це питання делікатне. Лицеміри не можуть подати і гроша, заздалегідь не розтрубивши про свої благодіяння всьому світові. Нам так робити не годиться. Якщо колись нам доведеться допомагати якомусь нещасному, ми повинні це зробити потай, щоб навіть наша ліва рука не відала, що творить права.

— Перепрошую! — не витримав Симон-Камінь. — Усе це дуже добре, але коли ж ми перейдемо від слів до справи? Адже ми до цього часу самі завжди просили милостиню у інших, і, оскільки наше апостольське ремесло не назвеш прибутковим, я щось не дуже розумію, яким чином ми зможемо виявити свою великодушність явно чи потайки.

— Це нічого не значить! — без сумніву відповіло йому ходяче Слово. — Якщо вже я взявся проповідувати, мушу ж я щось говорити!

На превеликий жаль, у євангелії не збереглося цієї короткої перепалки. А проте вона напевне мала місце. Справді, у своїй знаменитій нагорній проповіді Ісус переповів ряд положень, запозичених у філософів, які жили за багато віків до його народження. Природно, що його учні були здивовані: надто вже сильно відрізнялися ці положення від повсякденної практики апостольської ватаги.

Повернімося, однак, до довгої промови Ісуса, яка становить собою ніби теорію християнства, цього плутаного вчення, де чесні і моральні думки подібні до перлин у величезній купіноці. До речі, ці дорогоцінні повчання ніколи не застосовувалися на практиці священиками й іншими ханжами.

Отже, ходяче Слово продовжувало:

— Коли будете молитися, не моліться вголос і не моліться стоячи: так роблять священики-лицеміри, щоб усі їх бачили. Ви ж, навпаки, замикайтесь у себе, щоб ніхто вас не бачив і не чув. Крім того, пам'ятайте: чим коротша молитва, тим вона краща. Не забувайте, що на землі живе кілька мільярдів людей, — хіба господь наш бог може всі вислухати! Запевняю вас, якщо молитва триває більше, ніж півгодини, вона напевне не дійде до слуху нашого отця небесного: у нього просто не вистачить часу!

Ось найпростіша молитва: запам'ятовуйте!

«Отче наш, суций на небесах!» Краще було б сказати: «всюдисущий», але зійде і так. «Хай святиться ім'я твоє». Строго між нами: ім'я боже святе з таких давніх часів, що святити його знову безглуздо, виходить масло масляне, однак не будемо зупинятися на таких дрібницях. «Хай прийде царство твоє...» Ось це якраз не зайве, цього варто побажати, і від усієї душі, бо суперечка господа нашого із Сатанюю щось надто вже затяглася. Правда, нерозумно просити у бога, щоб він

нарешті переміг,— йому самому цього хочеться,— але нагадати про це татові Саваофу не зашкодить, а головне — нічого не коштує... «Хай буде воля твоя і на землі, як на небі». Ви можете мені заперечити, що дурніше такого прохання нічого не придумавш і що просити всемогутню істоту здійснити те, про що вона сама мріє,— божевілля чистісінької води. Не спору, не спорю. Ця фраза дійсно дурна, втім, як і все попереднє,— у цьому ви абсолютно маєте рацію. Зате загалом вона звучить непогано, а тому залишмо її, як є... «Хліб наш насущний дай нам на цей день. «Адже про себе теж треба потурбуватися, чи не так?.. «І прости нам борги наші, як ми прощаємо боржникам нашим». Це з тієї ж опери про таємну милостиню, про яку вже йшлося. Оскільки нам з вами ніхто нічого не винен, нам буде простіше простого вдавати із себе великодушних добряків кредиторів, які не турбують своїх боржників, і на цій підставі сміливо вимагати, щоб і нам простили всі наші борги, яких накопичилося цілком достатньо, бо, де б ми не проходили, ми завжди жили за чужий рахунок, обманюючи найвних дурнів... «І не введи нас у спокусу». Звичайно, подібне прохання може здатися дивним: молити бога, щоб він не спокушав нас і не дозволяв нам грішити,— адже це ж справжня ересь! Це все одно, що сказати, буцімто господь наш бог — владика зла! Втім, чому б і ні, якщо нічого не відбувається всупереч його волі? Отже, попросимо бога не бути з нами Сатаною... «А избави нас від лукавого». Ця фраза служить доповненням до попередньої. «Амінь».

Така сутність учення, викладеного Ісусом у його нагорній проповіді. У цій довжелезній проповіді, яку я не наважуюся навести дослівно, боячись надокучити моїм читачам, міститься ніби квінтесенція всього Нового завіту. Не випадково у Євангелії від Матфея вона займає цілих три глави — п'яту, шосту і сьому.

Я знаю, що читати її з початку до кінця — не дуже велика втіха, однак зробити це необхідно. Завжди корисно пере-свідчитися в аморальності і лицемірстві релігії,— це саме той випадок, коли зайвий раз не буває зайвим.

Я говорю про лицемірство християнства, тому що в учення Христа включено кілька справедливих положень тільки для того, щоб замаскувати його сутність, і на практиці вони все одно ніколи не застосовуються. Згадайте християн усіх часів! Хіба вони творять милостиню таємно? Навпаки! Усі їх благодійні починання супроводжуються рекламним галасом, і кожний їх дар докладно описується на науку сучасникам і потомству. Хіба вони нехтують багатством? Як би не так! Їх церкви прикрашені золотом і сріблом, їх єпископи вбираються у розкішні шати, розшиті дорогоцінним камінням, а утримання одного лише папи коштує кілька мільйонів щорічно. Хіба вони прощають образи ворогам своїм? Та вони скоріше пови-

сяться! Нема нікого на світі злопам'ятливішого церковників. Спробуйте сказати священникові хоча б чверть того, що ви про нього знаєте, і він затягає вас по судах.

Я говорю про аморальність християнства, тому що та частина християнського вчення, яка справді здійснюється на практиці, суперечить усім уявленням про природну людську мораль. Ісус проповідував своїм учням відразу до праці, але ж саме праця облагороджує людину. Послідовниками ж апостолів завжди були нероби і пройдисвіти. У цьому відношенні вельми характерний один уривок усе тієї ж нагорної проповіді:

«Погляньте на птахів небесних,— говорив син голуба,— вони не сіють, не жнуть, не збирають у житниці, і отець ваш небесний годує їх. Чи ж ви не набагато кращі за них? Та й хто з вас, журичись, зможе додати собі зросту хоч на один лікоть? І про одяг чого клопочетесь? Подивіться на польові ліллі, як вони ростуть. Не працюють, не прядуть; але кажу вам, що й Соломон у всій славі своїй не вдягався так, як кожна з них. Отже, не журіться і не говоріть «що нам їсти?» або: «що нам пити?» або: «у що одягатися?» Бо всього цього шукають язичники, і тому що отець ваш небесний знає, що ви всього того потребуєте» (Матфей, гл. 6, ст. 26—32).

Про таке безсоромне вихвалання паразитизму просто не знаєш, що й сказати. Що сталося б із людством, якби всі послушалися поради помазаного миром? Боюся, що ми швиденько обросли б шерстю і повернулися до первісного стану.

Тому я повторюю: ті, хто створив легенду про Христа і вклав в уста цього міфічного персонажа подібні повчання, були мерзотними пройдисвітами, які проповідували аморальність і лицемірство.

ПЕРЕРВАНИЙ ПОХОРОН

ісля того як апостольська дюжина пройшла попередній інструктаж, Ісус спустився з гори у Капернаум. Тут до нього прийшов центуріон, або сотник, тобто римський офіцер, який командував взводом легіонерів, розквартированим неподалік від озера. Наблизившись, сотник звернувся до ходячого Слова з таким проханням:

— Господи, у мене вдома є слуга, якого я дуже люблю. Нещасний розбитий ревматизмом і жорстоко страждає. Допоможи йому, господи!

— Гарзд,— погодився Ісус.— Я прийду до тебе і зцілю його.

— Для чого тобі непокоїтися, господи! Скажи лише слово, і мій слуга сам зцілиться.

Миропомазаний, у захопленні від такої глибокої віри, вимовив прохане слово, і слуга центуріона вмиг позбавився ревматизму (Лука, гл. 7, ст. 1—10).

Наступного дня після цього чуда Ісус, як запевняє євангеліє, опинився у Наїні. Така швидкість пересування не може не здивувати тих, хто, хоча б у загальних рисах, знайомий із географією Малої Азії. Справа у тому, що від Капернаума до Наїна щонайменше кілометрів сорок п'ять. Однак Ісус із своїми апостолами, не відчуваючи ані найменшої втоми, долав і не такі дистанції, наче хлопчик-мізинчик у семимильних чоботях.

Того дня у Наїні був похорон.

Христос побачив похоронну процесію.

Нема нічого сумнішого від східного похорону: родичі несуть на марах труп, загорнутий у полотно, і облитий пахощами; попереду них ідуть флейтисти, видобуваючи із своїх дудок тужливі і пронизливі звуки; позад мар заздалегідь оплачені плакальниці лементують і голосять безладним хором, б'ючи себе у груди, здіймають руки до небес, роздираючи лахміття і вириваючи жмутки волосся із розкуйовдженої зачіски.

Як видно, того дня плакальниці на совість натерли собі очі цибулею, тому що всі вони проливали справжні потоки сліз і перебували у найсумнішому і найрозтріпанішому стані.

Ісус був глибоко зворушений їх розпачем, хоча як бог міг би здогадатися, що все це не більше як добре поставлений фарс.

— Кого ви ховаєте? — спитав він.

У євангелії не згадується ні ім'я небіжчика, ні його прізвище. Назвемо його просто Вдовинсоном, тому що він був сином удови.

— Це Вдовинсон, — відповів Ісусу хтось із місцевих жителів. — Учора він раптом узяв і переставився. І що це йому стукнуло в голову, ніхто не може зрозуміти! Адже він був єдиним сином своєї матінки, удови. Відолашна! Оскільки вона була вдовою, а він її єдиним сином, тепер вона залишилася без усякої підпори.

Один з апостолів наблизився до миропомазаного і шепнув йому на вухо:

— Начебто непоганий випадок сотворити тут велике чудо, га? Це б відразу підняло наші акції!

— Я й сам про це подумую, — відповів Ісус.

І дійсно, син голуба замислився. До цього часу він лише зцілював хворих і виганяв нечистих духів з усяких там біснுவатих. Оживити покійника було вельми спокусливо. Після такого чуда ніхто вже не посміє засумніватися у його всемогутності.

Ісус багатозначно підморгнув своїм учням.

Змішавшись з натовпом, апостоли вже підбивали місцевих йолошів, щоб ті просили чуда.

— Цей високий світлий шатен, — говорили вони, — справжній пророк, таких ви ще не бачили! Якщо він побажає, він може воскресити вашого Вдовинсона.

— Равві! Равві! — кричали місцеві жителі. — Змилуйся над сином бідної вдови!

Похоронна процесія зупинилася. Тесляр-зцілитель наблизився до матері Вдовинсона.

— Не плач, добра жінко, — сказав він.

— О добродію, вам легко говорити, а я так страждаю, так побиваюсь... О, мій син, єдиний син, підпора моєї старості, я його втратила!..

Флейтисти і плакальниці змовкли. У натовпі перешіптувалися:

— Він що, справді пророк?

— Начебто несхожий...

— Навпаки, схожий! Дивись, який натхненний погляд!

Він напевне оживить хоч покійника...

— Дзуськи, нікого він не оживить!

- Оживить!
- Не оживить!
- Два проти одного, що оживить!
- Чотири проти одного, що не оживить!

Ті, хто говорив, начебто в Ісуса вигляд справдешнього пророка, очікували, що зараз він візьметься за діло за всіма правилами мистецтва, як колись Ілія чи Єлісей.

Для воскресення мертвих існував цілий ритуал, про який можна прочитати у Біблії. Щоб оживити покійника, пророк повинен лягти поруч із ним, відкрити йому рот і багаторазово дути в нього щосили. Тому, коли оточуючі побачили, що Ісус навіть не збирається лягати поруч із Вдовинсоном, вони були немало здивовані.

Справді, Ісус просто підійшов до мар, торкнувся їх рукою і сказав:

— А ну, молодий чоловіче, тобі кажуть, устань!

Почувши цей наказ, покійник підстрибнув, як чортик на пружинці, миттю порвав сповиття, продавши очі і від радості, що знову живий, загорлав хвацьку пісню.

— Ну, молодий чоловіче! — сказав Ісус. — Доспіваєш свою пісеньку вдома! А зараз обніми свою матінку, найчудовішу з удів, і живи щасливо, поки не помреш знову.

Вдовинсон отямився, а мати його ніяк не могла опам'ятися.

Вона впала перед Христом на коліна і поцілувала край його чудесного хітона без швів.

Що ж стосується жителів Наїна, то замість того, щоб влаштувати великому чудотворцю овацію, вони перелякалися мало не до смерті. «І всіх страх пройняв, — говорить євангеліст Лука, — і всі кричали: Великий пророк з'явився між нами!» (Лука, гл. 7, ст. 16).

Чому раптом така паніка?

Та просто тому, що добрі громадяни Наїна міркували логічно:

— Якщо він може воскрешати мертвих одним своїм словом, значить, він може перетворити нас на покійників одним поглядом!

А тому вони взяли ноги в руки і припустили хто куди. Ще трохи і вони наклали б собі у штани.

Ось і твори після цього великі чудеса! Йй-богу, не варто турбуватися заради такого сумнівного успіху (дивись Євангеліє від Луки, гл. 7, ст. 11—16).

Воскреслий тим часом згорнув свої поховальні сповиття, пішов на базар і продав їх там на вагу, як утильсировину. На виторг він купив губку, щоб збирати сльози плакальниць: адже вони як слід натерли собі очі цибулею і вже не могли зупинити заздалегідь оплаченого потоку.

Що ж стосується представників похоронного бюро і могильників, які втратили вигідне замовлення, то вони безперечно бажали Ісусу всіляких неприємностей. Мати Вдовинсона напевне відмовилася платити за наполовину зроблену роботу перших і нікому не потрібну роботу других. І ті й інші напевне подали на неї до суду, вимагаючи відшкодування витрат на поховання. Але чим закінчився їхній процес — цього я не знаю.

НЕПРИЄМНОСТІ ІОАННА ХРЕСТИТЕЛЯ

им часом Іоанн Хреститель сидів собі дуже кріпко у фортеці Махер. Режим цієї в'язниці не був надто суворим: навіть будучи ув'язненим, син Захарії міг якнайпильніше стежити за всіма справами і вчинками свого кузена. У нього, як і раніше, були учні, він навіть умудрявся їх регулярно повчати. Усе це зайвий раз доводить, що Ірод зовсім не був схожий на жорстокого тирана, яким його змальовують християни, а, навпаки, був самим втіленням терпимості і доброти.

Звичайно ув'язнені не знають нічого про те, що відбувається за стінами їхньої темниці, а коли під замок потрапляє ватажок зграї зловмисників, йому тим паче не дозволяють спілкуватися зі своїми співучасниками. Незважаючи на це, прибічники Іоанна Хрестителя, як і колись бродяжили по всій країні, старцювали, хрестили простаків, збираючи з них гроші, і частенько відвідували свого ватажка; як видно, у них був на те дозвіл, складений і підписаний із дотриманням усіх формальностей.

— Ну що? — зустрічав їх Хреститель. — Які новини?

— Фарисеї, як завжди, не злазять із свого коника — законів Мойсеевих. Вони збираються заборонити нам хрестити народ по суботах.

— Мене це не дивує. А як справи в Ісуса?

— Кажуть, він творить чудеса по містах і селах. Іноді він навіть приймає виклики додому...

— Прокляття! Перше чудо, яке він повинен був би звершити, це витягти мене з холодної. Звичайно, тут мені не так вже кепсько: годівля досить пристойна і директор до мене поблажливо ставиться, але все одно я тут дурію від нудьги! Адже я так люблю свіже повітря пустель!

Ці міркування навели Хрестителя на думку, що, може, Ісус зовсім не був тим самим месією, прихід якого він повинен був провістити: інакше як пояснити подібну забудькуватість ходячого Слова по відношенню до свого предтечі?

І ось Хреститель вибрав двох своїх прихильників і відправив їх до сина голуба з таким посланням: «Будь такий ласка-

вий, розтлумач подателям цього листа, чи дійсно ти той, хто повинен був прийти, чи нам чекати іншого?»

Два хрестителі вирушили на пошуки Ісуса і зустріли його в Наїні. Коли вони виконали покладене на них доручення, миропомазаний сказав собі:

«От так штука! Навіть мій предтеча в мені сумнівається... Я чудово знаю, чого чекає від мене мій кузен. Мені, звичайно, було б раз плюнути визволити його з в'язниці... Ну, почекай, друже! Раз ти ще сумніваєшся у моїй божественності, я звершу такі чудеса, що всі твої учні витріщать очі і увірують, зате того чуда, якого ти хочеш, не бачити тобі, як своїх вух!»

Завдяки щасливому випадкові, коли учні Хрестителя з'явилися перед Ісусом, навколо останнього юрмилися всілякі хворі і каліки: горбаті, незрячі, сліпі на одне око, безногі, безрукі, прокажені, біснуваті, сухотні, ті, що страждали на віспу, катар, водянку і лихоманку. Крім того, його обсідали заплакані родичі зі своїми дорогими покійниками у доминах.

Ісус обернувся до посланців Хрестителя і сказав:

— Значить, ваш учитель не впевнений, що я справжній месія? У такому разі розплющіть ширше очі і дивіться!

Він простяг руку, сказав кілька кабалістичних слів, зробив незрозумілий жест. І в ту ж мить усі хворі стали здоровими, у всіх калік вирости відсутні члени, а всі покійники піднімали соснові кришки своїх домовин, вискочили назовні й пішли від радості у танок.

— Ну, що тепер скажете? — спитав Ісус. — Бачили ви подібні чудеса?

Учням Хрестителя довелося зізнатися, що чудо було першого сорту.

— Підіть розкажіть Іоанну, — продовжував син голуба, — про те, що чули і бачили: сліпі прозрівають і криві ходять, прокажені очищаються і глухі чують, мертві воскресають, і я всім їм читаю безплатні проповіді. І якщо це його не наставить на розум, значить, він просто не хоче у мене вірувати.

Хрестителі зажурилися. Вони зрозуміли, що Ісус дійсно месія, але у той же час пересвідчилися, що він зціляє всіх підряд, не вимагаючи ні від кого винагороди. Це їх жорстоко вразило. Євангеліє дає зрозуміти, що учні Хрестителя, дізнавшись, що Ісус виголошує проповіді «за так», були зовсім пригнічені.

Вони низали плечима і буркнули:

— Хто роздає товар даром, той шкодить торгівлі, чума його забери!

Ісус чудово зрозумів, що вони хотіли сказати. Тому він додав:

— Послухайте-но, ви, чого це у вас такі кислі пики? Якщо я виголошую свої промови даром, це стосується лише мене

одного, зрозуміло? Крім того, лихо тому, хто буде мною незадоволений. Горіти йому у пеклі і не згоріти, це я вам кажу!

Хрестителі не стали чекати продовження і поспішили ретируватися. Натовпи навколо Ісуса був на його боці, і звідусіль уже чулося ремствування проти якихось незнайомців, що дозволили собі засумніватися у сподіяних ним чудесах. Теж мені знайшлися контролери! Дехто говорив, що треба б наздогнати нахаб і надавати їм запотилчників, інші відкрито пацлюжили самого Іоанна Хрестителя, згадуючи його найкрутішими словами. Миропомазаний відчув, що йому час угамувати своїх надто завзятих прихильників.

— Досить вам! — сказав він. — Хреститель, по суті, не така вже й погана людина! Він просто приголомшений усіма неприємностями, які йому доводиться терпіти у своїй клопівні. Недоварений горох і гнила солома — ось і вся причина його невдоволення. А проте це не заважає йому залишатися пророком. Він оповістив про мій прихід, він назвав мене агнцем божим, — це було з його боку вельми люб'язно, і треба віддати йому належне. Тому я вам раджу не зчиняти галасу через його поганий настрій. У цьому нема злочинства.

Оскільки дехто все ще дивувався, чуючи такі добросерді розмови, Ісус додав:

— Так, так, друзі мої, він не винен. Зате є інші люди, куди зловредніші, ніж бідолашні учні мого кузена. Я кажу про фарисеїв. О, ці ніколи не бувають задоволени! Коли Хреститель почав харчуватися однією саранкою, вони говорили, що він одержимий злим духом. Але ось я люблю поїсти, як усі, і випити мастак, а вони твердять, ніби я веду непорядний спосіб життя і відвідую місця злачні... Що б ти не зробив, вони завжди до тебе прискіпуються! Тому найкраще — не звертати уваги на їх базікання. Ви вже мені повірте!

Коли посланці повернулися до Іоанна Хрестителя, той закидав їх питаннями:

— Ну як? Що він говорив?

— Він і насправді месія, цього не можна заперечувати, — відповіли посланці. — Він творить чудеса і базікає без угаву. І якщо він тебе не звільняє і не визволяє з цієї фортеці, то лише тому, що твоя скрута йому на руку. Недарма кажуть, що найближчі родичі рідко люблять одне одного. Якби ти був для Ісуса стороннім, він би давно прийшов тобі на допомогу, але ти його кузен, а тому він вирішив: хай, мовляв, виплутється сам як знає!

— Тобто, інакше кажучи, хай сидить у в'язниці до віку!

І тоді, у розпачі, що божественний братець його залишив, Іоанн Хреститель вирвав у себе чотири жмути волосся і почав битися головою об стіну (дивись євангелія від Матфея, гл. 11, ст. 2—19; від Луки, гл. 7, ст. 18—35).

ІСУС ОБЗАВОДИТЬСЯ ПОДРУГОЮ

арисей, як ми вже говорили, не полюбляли Ісуса. Але, незважаючи на свою неприязнь, дехто з них ставився до нього з певною цікавістю. Таким людям хотілося познайомитися трохи ближче з людиною, що мала славу великого зцілителя. Ми вже бачили, як Никодим потайки приходив до сина голуба, щоб поговорити з ним по щирості.

Так само і в Наїні знайшовся допитливий фарисей, на ім'я Симон. У місцевій секті фарисейв він був великим цабе. І от одного разу він вирішив перевірити всемогутність назаретянина або принаймні просто поговорити з ним в інтимних умовах.

Якось уранці Ісус одержав записку такого змісту: «Фарисей Симон завтра влаштує прийом. Він буде щасливий бачити у себе Ісуса з Назарета».

Наш безжурний герой негайно повідомив Симону, що він приймає запрошення. І ось у призначену годину він переступив поріг фарисейської оселі.

За звичаєм того часу, коли гостю хотіли віддати шану, йому при вході в дім пропонували помити ноги, оббризували його пахощами і навіть цілували у щоку.

Фарисей, котрому просто хотілося подивитися, як виглядає месія, знехтував усіма цими умовностями. Він зустрів Ісуса досить стримано, обмежившись найбанальнішими компліментами.

— Щасливий познайомитися... Я багато про тебе чув і давно мріяв запросити до сніданку. Прощу без церемоній, закусимо, чим бог послав... Сподіваюсь, ти не будеш на мене ображатися.

Ісус відповів у тому ж дусі. Зрештою всякі почесні були для нього байдужі: головне, щоб частування виявилось на висоті і в достатній кількості.

Він спокійно сів за стіл і, поки йшла розмова про погоду, наліг на печеню, намагаючись проковтнути якнайбільше. Власне, так і треба було триматися: адже його запросили не з дружби, а з цікавості, значить, він і повинен був поводитися відповідно.

У розмові він дотримувався найзагальніших тем і ніяк не виявляв своєї всемогутності.

Тим часом по місту рознеслася чутка, що Ісус закушує у Симона. Підхльостувані цікавістю зівачи збігалися звідусіль і під різними приводами проникали у дім гостинного фарисея. Додержуючись звичаїв країни, слуги всіх пропускали у бенкетну залу. Двері не встигали зачинятися.

І тут до тесляра-чудотворця прослизнула якась жінка, що ухитрилася затесатися у натовп. Це була молода, досить легко вдягнена і ще гарненька білявка. В руках у неї був алебастровий глечик з пахощами.

Опинившись поряд з Ісусом, білявка впала до його ніг. Глечик випав у неї з рук і розбився. Пахощі розтеклися по підлозі. Тоді, заплакавши з досади, красуня розпустила волосся, намочила його у розлитому мирі і заходилася цією імпрізованою губкою витирати покриті пилюкою лапи сина голуба.

Присутні трохи здивувалися, побачивши цей багатозначний обряд. За звичаями того часу він означав рішуче освідчення в коханні. Симон був у таких справах знавцем, і йому зразу все стало ясно.

Тим часом вона намащувала і намащувала п'яти, щиколотки, литки й інші чутливі місця Ісуса, який мружився, хихикав і повискував від приємного лоскотання білявих кіс красуні.

Усе б нічого, та от біда: красуня ж бо була аж ніяк не суворої вдачі. Білими трояндами за доброчесність її б не увінчали ніде, а тим паче в Іудеї. Навпаки, через свої пригоди, вона мала славу зовсім іншого гатунку. Звали її Марія. Вона була заміжня, але недавно послала свого чоловіка подаль, попередньо прикрасивши його гіллястими рогами. Чоловіком її був якийсь Паппус, син Іудин, за професією законник. Красуня влаштувала йому воістину веселе життя.

У перші дні свого рононосіння Паппус пробував було обурюватися. Він навіть ревнував,— про це пишуть усі вчені богослови,— і замикав бідолашну Марію у своєму домі.

Це йому допомогло як мертвому припарки. Марія прикрасила голову чоловіка все новими відростками. Садівник, кучер, лакей, кухар, швейцар, рознощик, який приносив хліб, прикажчик бакалійника, який приходив із рахунками,— усі їй годилися. Вона була невситимою. Коли її коханці вже знемагали, вона все ще заклично зітхала.

Одного чудового ранку, скориставшись короткою відсутністю Паппуса, Марія втекла з молодим офіцериком, якого зашримітила з вікна.

Офіцер служив у гарнізоні Магдали. Марія перебралася у це місто. У розсердженого чоловіка вистачило розуму плю-

нути на зрадницю і забути її, і тоді нічим не зв'язана красуня пустилася на всі заставки, надолужуючи згаєне.

Найнабожніші коментатори визнають, що блудлива красуня, наставивши роги чоловікові, не обійшла і свого коханця. Коротше, її подвиги були настільки численні, що ціле місто поділило з нею славу, і тепер, говорячи про Марію, її називали не інакше, як «Магдалина», бо за кілька місяців вона умудрилася переспати майже з усім чоловічим населенням Магдали.

Уперше побачивши Ісуса, Марія вирішила:

— Хай мені грець, якщо я не підчеплю цього красеня!

З того часу вона переслідувала його всюди, пускала йому бісики і була присутня майже на всіх його виставах з чудесами. Так і в Наїні вона опинилася саме вчасно, — щоб побачити чудо воскресення сина вдови. Нарешті, роздосадувана, що Ісус її не помічає, вона зухвало проникла у дім, де миропомазаний пригощався за столом фарисея Симона.

Тепер-то Магдалина була впевнена в успіхові! І дійсно, син голуба не лише її помітив, але навіть милостиво дозволив красуні лоскотати і цілувати свої ноги.

Тим часом фарисей Симон був глибоко вражений. Чи можна чоловікові, який видає себе за пророка, бути таким сліпцем? Дозволяти бозна якій дамочці цілувати собі ноги — це вже само по собі скандал. Але не бачити, що ця причеплива білявка просто шлюха, — це вже занадто!

«Ну й стерво! — говорив він сам собі. — Але цей Ісус, Ісус! Хай тепер розповідають кому завгодно, що він передбачає майбутнє, — тільки не мені. Йому б для початку не завадило розібратися у теперішньому. Одне з двох: або він бачить, що має справу з повією останнього гатунку, або не бачить. Якщо ні, то він такий же пророк, як той горщик під ліжком, а якщо так, в такому разі добрий же він птах!»

Бачите, до чого може призвести брак віри! Ось що значить неправильна точка зору!

Ісус негайно ж прочитав у душі Симона все, що той про нього думав, і вирішив дати йому короткий, але пам'ятний урок.

Простягнувши красуні ногу, щоб тій зручніше було його лоскотати, він звернувся до фарисея і мовив:

— Симоне, я хочу шепнути тобі кілька слів.

— Давай шепчи, — усміхнувся господар дому.

— У одного кредитора були два боржники: один винен був п'ятсот динаріїв, а другий — п'ятдесят. Бачачи, що йому навряд чи вдасться повернути свої гроші, тому що обидва боржники були бідні, як синагогальні щури, він плюнув і вирішив бути великодушним. Покликавши обох, він їм сказав: «Друзі мої, ви мені винні дещицю, але я хочу вас облагодіяти. Забудьмо це, і ділу кінець!» Зрозуміло, боржники

закричали від радості і почали уклінно дякувати. Але, скажи мені, Симоне, хто з них повинен відчувати більшу вдячність до безкорисливого позикодавця?

— Зрозуміло, той, кому була подарована більша сума! А як же інакше?

— Ти правильно розсудив.

— Ну й що далі?

— А далі те, що моє порівняння стосується тебе і цієї жінки.

— Ти що, смієшся?

— Ні в якому разі! Навпаки, я говорю цілком серйозно. Коли я увійшов у твій дім, ти не запропонував мені навіть води за звичаєм обмити ноги... О, я кажу це не в докір, просто я констатую факт... А ця жінка надушила мені п'яти найвишуканішими пахощами. Хочеш понюхати? Ти сам переконаєшся, як вони пахнуть...

— Я й так вірю, учителю.

— Ти навіть не поцілував мене у щоку, як прийнято, вона мене цілує не у щоку, вона цілує мої ноги, і дивись із яким запалом! Значить, ця гарненька білявка любить мене більше, ніж ти, тому вона і виявляє свою вдячність...

— Вдячність? За що?

— Як за що? За послугу, яку я їй зробив і про яку ти навіть не здогадуєшся!

— Яка ж це послуга, скажи на милість?

— Я маю владу прощати гріхи, Симоне. Тебе це, може, дивує, а проте... Сідаючи за твій стіл, я простив тобі кілька грішків, які були у тебе на совісті, хоча ти, зрозуміло, нічого не помітив. Так само, дозволивши цій жінці цілувати свої ноги, я очистив її душу від скверни, і можеш мені вірити, вона цього давно вже потребувала. Ся гарненька білявка це зрозуміла і тому мене полюбила... Вона і є той боржник, якому великодушний позикодавець простив борг у п'ятсот динаріїв.

Однак Симон усе ще не був переконаний: у питаннях віри він відзначався надзвичайною впертістю.

— Чого раптом така перевага цій гулящій дівці? — спитав він.

— Вона цілком природна: через характер її гріхів. У мене непереборна схильність до шлюх. Чим більше жінка віддається коханням, тим вона мені миліша. А цій особливо «прощаються гріхи її многі за те, що вона любила много» (Лука, гл. 7, ст. 36—50).

Фарисей Симон промовчав. Але душа його раз і назавжди зачинилася перед ученням Ісуса Христа, і про себе він подумав, що наступного разу остережеться запрошувати до себе в дім гостей із такою сумнівною мораллю.

Євангеліє випускає кінець цієї історії.

А тим часом цілком очевидно, що Магдалина, бачачи, з якою прихильністю приймав Ісус її загравання, не заспокоїлася на досягнутому. Я, наприклад, певен, що вона повела сина голуба до себе.

Коли чоловік дозволяє жінці лоскотати собі підошви щіточкою із її власного білявого волосся, навряд чи він збирається обмежитися лише цим.

Крім того, якщо богослови із шкури лізуть, намагаючись довести непорочність матері ходячого Слова, Марії, то вони навіть не пробують твердити, нібито Ісус успішно опирався заграванням численних дівиць, з якими проводив дні і ночі.

Фарисей Симон, який не вірив у Христа, міг бути шокований його безпутністю. Святенники, навпаки, вважають всякі, навіть цілком недвозначні пустощі будь-якого персонажа із святим саном ледве не даром божим. Так, якщо священник, тобто особа, у якій перебуває частка благодаті господньої, дозволяє собі попустувати з маленькою дівчинкою, добрі християни не бачать у тому нічого поганого. Цивільні закони засуджують занадто темпераментних священників, зате церковні закони їх виправдовують. Служитель Ісуса, посаджений у в'язницю за перелюб або розтління малолітніх, зараз же оголошується мучеником, а його жертва або спільниця перелюбу стає, сподобившись благодаті, мало не святою.

Тим більше, чому б самому Ісусові не освятити Марію, зробивши її своєю коханкою?

Невірна дружина доктора Паппуса, яка обманювала всіх своїх коханців, не виключаючи офіцера з Магдали, знайшла в обіймах сина голуба давно втрачену невинність. Вона палко закохалася в Ісуса, і той був цим вельми задоволений. Ще б пак! Адже він виявився першим коханцем Магдалини, позбавленим рогів.

Ми ще повернемося до любовних пригод Христа і Марії Магдалини. Існування цього зв'язку заперечують лише деякі богослови, відомі своїм сліпим фанатизмом. І навпаки, його беззастережно визнають численні отці церкви, зокрема абат Дедосса де ла Бом, канонік колегії святого Агрикули Авіньйонського, прославлений автор «Христиади, або Поверненого раю».

СІМ'Я ЗА ІСУСОМ ХРИСТОМ

еселий і задоволений своєю перемогою, мессієр Ісус повернувся до Галілеї, в околиці Назарета. Його непереборно притягувало до себе це місто, де йому діставалися одні стусани та ляпаси. Здавалося, він дав собі клятву, що останнє слово все-таки залишиться за ним.

Спочатку він намагався створити собі тут репутацію пророка, проголошуючи натхненні промови, але співгромадяни підняли його на сміх. Потім він обманом пробрався у синагогу, щоб зіграти роль ученого доктора з Єрусалима, але був упізнаний, зігнаний з підвищення і ледве не скинутий у прірву з гори. Цього разу син голуба вирішив домогтися успіху за допомогою жінок.

Він уже наперед смакував, як приголомшить своїх земляків, коли з'явиться у супроводі Магдалини, дами і справді вельми ефектної і до того ж неймовірно багатой.

Бути коханим і щоб тебе кохали заради тебе самого,— про це можна лише мріяти!

Якщо в Ісуса була така мрія, тепер вона здійснилася.

Його, злидаря, покохала жінка із завидним багатством. Він був зовсім не вродливий, а проте обзавівся чарівною коханкою, апетитною, як наливний ранет.

А втім, про що я говорю? Тепер у нього була не одна, а цілий гурт закоханих у нього поклонниць! За ним повсюдно йшов слідом справжній гарем! Улюбленою султаншею була, зрозуміло, Магдалина, однак справедливості ради необхідно відзначити, що не тільки вона обдаровувала Ісуса своєю увагою.

В євангелії згадуються імена ще двох його поклонниць: Іоанни і Сусанни. Про Сусанну нема ніяких відомостей, хіба що її ім'я давньоєврейською мовою означає «квітка лілії». Що ж до Іоанни, то святий Лука повідомляє, начебто вона була дружиною якогось Хузи, управителя в одному з маєтків Ірода. Побачивши одного разу Ісуса, ця Іоанна сказала собі: «Ось мужчина, який мені потрібен!» І, реалізувавши своє майно, кинула чоловіка, щоб піти за Христом.

— Хто мене любить, піде за мною! — твердило ходяче Слово.

І дійсно, за ним ходила юрба жінок, колишніх дружин, які втекли від своїх чоловіків, чи шлюх з погодинною або разовою оплатою. Усі вони були завзятими любительками заборонених яблук, і всі сліпма упадали за своїм володарем і повелителем.

Вони так палко кохали Ісуса, що ладні були його утримувати на свої гроші. Він, із свого боку, не церемонячись, користувався їхньою добротою.

І хай не думають читачі, що я перебільшую! У євангелії про це написано чорним по білому.

Відкрийте Євангеліє від Луки, главу восьму, стихи другий і третій. Там говориться досить прозоро, що з ним були «...дехто з жінок, яких він зцілив від злих духів і хвороб. Марія, яку називали Магдалиною, з якої вийшло сім бісів, і Іоанна, дружина Хузи, домоправителя Іродового, і Сусанна, і багато інших, що служили йому маєтністю своєю».

Як бачите, діватися нікуди, панове попи!

Так написано «служили йому маєтністю своєю», і підписано: «святий Лука».

Я гадаю, вам відомо, як називають фрукта, який дозволяє, щоб жінка «служила йому маєтністю своєю»? Назва ця занадто непристойна, щоб я міг її написати, хоча той, про кого йдеться, цілком її заслужив, а тому я прошу дозволу замінити загальноприйнятий термін більш сучасним і менш грубим прозивним ім'ям — альфонс.

Отже, альфонс Христос уважав себе вище всіх забобонів. Він почав з бродяжництва і дійшов до того, що опинився на утриманні своїх дам. Ступивши на цю стежку, він повинен був неминуче закінчити шибеницею, що зрештою і сталося, бо хрест відігравав у ті часи роль вульгарної шибениці. Чудовий персонаж, чи не правда? Священики обрали взірцем для найхристиянніших овечок цілком викінчений тип героя. Схоже, що священики вирішили просто поглузувати з довірливих простаків, створивши легенду про абсолютно фантастичну боголюдину і наділивши її рисами бродяги, помноженого на альфонса, замість того щоб зробити з нього поважного отця сімейства, доброчесного громадянина і чесного трудівника!

Але ні, мабуть, така вже сама природа усіх релігій, що вони обожнюють і канонізують найогидніші людські риси.

Це дуже знаменно. Творці культів, беручись за справу, напевно міркують таким чином:

— Щоб дурити народ, треба примусити його повірити у якусь вищу істоту, свого роду надприродного блазня, яким ми управляємо, як маріонеткою. Але, щоб ця вища істота стала зрозумілою і близькою для простих умів, необхідно надати їй сугубо матеріальної форми, необхідно змусити її провести хоча б кілька років у знайомій усім земній обстановці, у люд-

ській шкурі. Однак, якщо ми почнемо обожнювати справжню людину, справедливу, чесну, працьовиту, гідну всілякої поваги як син, батько і чоловік, наділену всіма чеснотами великих людей, у цьому не буде ніякої нашої заслуги. Таких людей поважають і без нас, і ми виявимося ні при чому. Наше завдання, завдання богословів, зовсім інше. Нам треба пожонглювати алогізмами, нагромадити абсурд на абсурд, зобразити порок добротністю, а зло — добром, і, заплутавши таким чином йолопів, заволодіти їх умами. Отож, перетворімо-но ми нашого бога у найпослідушого бродягу!

Для початку хай у нього буде найбезглуздіше походження, скажімо — від плаха. Потім зробимо його поганим сином і братом, а zarazом ледарем, який віддає перевагу неробству перед працею. Хай він, замість того щоб поважати закони своєї країни, раз у раз їх переступає і порушує. Хай займається шарлатанством, жебрацтвом і крадіжками, хай бродяжить з пов'язями, які утримуватимуть його на зароблені ними гроші. Хай обирає собі супутників серед найпослідуших негідників і навіть серед таких покидьків, як зрадники рідної країни. Хай він перелюбствує сам і виправдовує перелюбство. Хай він буде наділений всілякими пороками: пихатістю, малодушністю, безчесністю і брехливістю. І хай його жалюгідне життя завершиться цілком заслуженим кінцем: хай його з ганьбою повісять на шибениці між двома злодіями, один із яких виявиться його приятелем. І тоді, придумавши легенду, яка з початку до кінця повинна була б утілювати образ Сатани, ми скажемо народові: «Це бог, молись на нього!» А всі ті, хто виявляється настільки сліпими, що не побачать у цій байці нічого, крім бруду, брехні і злочинів, хай будуть навіки прокляті і відкинуті, навіть якщо вони самі колись удостоїлися обожнення. Ті ж, хто повірить у нашу легенду і схилиться перед нашою богословською фікцією, — це наша здобич! Вони будуть належати нам душею й тілом, і всі їхні гроші потечуть у нашу калитку.

Ось єдине пояснення, яке можна дати з приводу проблеми боготворчості. Чим огидніший персонаж, тим легше видавати його за бога. Адже цілком очевидно, що не можна заснувати ніякої релігії, попередньо не обдуривши народної маси. Тому, щоб створити новий культ, треба спочатку поставити з ніг на голову всі поняття природної людської моралі.

Виходячи з цих принципів, теоретики християнства і творили міф про Ісуса, без усяких церемоній надаючи своєму героєві рис людини, яка докотилася до останніх щаблів низькості.

І при цьому ще мали зухвальство визнавати, що навіть його рідні червоніли за нього від сорому.

Коли сім'я Ісуса прочула, що він знову прямує до Назарета, всі її члени не знали, куди їм подітися. Вони проклинали

нешасного бродягу, який наче поставив собі за мету покрити їх безчестям і ганьбою.

Намагаючись хоча б зовні додержувати правил пристойності, родичі робили вигляд, що жаліють Ісуса.

— Відний хлопець! — відповідали вони тим, хто приходив розповісти їм про чергові вибрики колишнього тесляра. — Він збожеволів! Він остаточно з глузду з'їхав! Він уже не відповідає за свої вчинки.

У глибині ж душі вони вважали свого родича пропавшим негідником, котрого необхідно якомога швидше запроторити у таке місце, де він уже не зможе викидати коники.

З цією метою вони юрбою вийшли назустріч Ісусу, щоб схопити його і посадити під замок.

Ця подорож зафіксована у Євангелії від Марка (гл. 3, ст. 21): «...ближні його пішли взяти його, бо говорили, що він утратив самовладання».

Справа була сімейна, і в ній вирішили взяти участь усі родичі Ісуса: брати, сестри, кузени, і навіть його мати Марія не захотіла залишитись осторонь.

Очолили експедицію четверо братів Христа: Іаков, Іосія, Іуда, Симон (Марк, гл. 6, ст. 3).

Проте, коли вони прийшли до місця зустрічі, добратися до Христа виявилось неможливо. Син голуба зціляв чергового біснுவатого, який за словами євангеліста Матфея, був німий і сліпий, а за словами євангеліста Луки, тільки німий. Миропомазаного пильно охороняли його апостоли: він заздальгідь наказав їм ні в якому разі не підпускати до нього родичів, якщо тим раптом спаде на думку прийти за ним із Назарета. Як бачите, він не дуже довіряв своїй сім'ї.

Ісус звелів підвести до нього біснуватого.

— Сподіваюся, ти не глухий! — запитав його син голуба. Той заперечно похитав головою.

— Чудово! У такому разі слухай, що я тобі скажу. Друже мій, ти онімів і осліп (будемо додержуватися версії святого Матфея), тому що в тебе вселився нечистий. Замість того щоб лікувати тебе від німоти і сліпоти, я просто вижену з тебе диявола, і тоді ти прозрієш і заговориш.

Біснуватий чи не біснуватий, у всякому разі сліпонімий, мріяв знову одержати зір, а головне — здатність говорити. Природно, він не став заперечувати проти поставленого Ісусом діагнозу. Йому кортіло зцілитися.

— Гей, дияволе! — закричав Ісус. — Хто тобі дозволив обрати житлом тіло цього чоловіка? А ну, виходь, тобі наказую!

Ви, звичайно, не сумніваєтеся, друзі читачі, що нечистий дух поспішив підкоритися. Він вискочив з рота каліки, як завжди голосно репетуючи, щоб не відступати від заведеного

звичаю. Зцілений у ту ж хвилину розплющив очі і захопився розповідати всякі анекдоти, аби тільки показати, що язик у нього діє хоч куди.

Чудо, як і слід було чекати, привело юрбу зівак у захоплення. Лише кілька вуличних писарчуків — євангелісти називають їх книжниками, — спеціально присланих фарисеями з Єрусалима, незадоволено скривились і звернулися до тих, що зібралися:

— Люди добрі! Замість того щоб захоплюватися чудесами цієї людини, вам би треба намилити йому шию і нам'яти боки! Як може він виганяти простих бісів, якщо не силою Вельзевула, князя бісівського? Видно, він з ним у зговорі, не інакше!

Натяк книжників влучив у вразливе місце; як зразок інсинуації це була знахідка.

Ісус негайно відчув небезпеку і відповів ударом на удар:

— Що ви розумієте у таких справах, йолопи? — закричав він. — Не вважайте диявола таким дурнем! Чого це ради буде він мені допомагати? Щоб я виганяв його потім із біснுவатих? Гарненька справа! Ворог людський собі не ворог. Усякий дім, який розділився сам у собі, коли стіни його не підтримують одна одну, навряд чи встоїть. І якщо Сатана Сатану виганяє, то він розділився сам із собою: як же встоїть царство його?

Доказ був вагомий. До того ж публіка була явно на боці Христа. Книжники поспішили надіти капелюхи і пуститися навтьоки, поки цілі і здорові, під свист і улюлюкання на товпу.

Скориставшись нагодою, Ісус звернувся з промовою до тих, що зібралися, висловлюючись за звичкою головним чином притчами. Він розповів історію про якогось чоловіка, що засіяв своє поле добрим зерном. Уночі прийшов його недруг і засіяв те ж саме поле поганим зерном. Добре зерно і погане зерно зійшли разом, але останнє виявилось бур'яном, який душив пшеницю. Тоді, щоб зібрати добре зерно, цьому чоловікові довелося виполоти бур'яни з усього поля — робота, слід прямо сказати, вельми марудна і втомлива; він міг би її уникнути, якби перешкодив своєму ворогові посіяти вночі погане зерно, тобто плевели.

Сенс цієї притчі, взятої із старих східних байок, уловити неважко:

— Те, що кажу вам я, — це добре зерно, а тому вірте мені на слово. Головне ж — не дай вам бог слухати тих, кому здумається мене дискредитувати, бо їх слова — це плевели. Якщо ви будете слухати моїх ворогів, ви перестанете остерігатися, перестанете мені вірити, і тоді плевели неминуче задушуть пшеницю.

Священики весь час згадують цю притчу, вкладену ними у уста їхнього бога.

На противагу їй людська мудрість створила прислів'я: «Хто чує один дзвін, чує один звук». Отже, для того щоб скласти правильне уявлення про яке-небудь вчення, релігію і її служителів, необхідно прислухатися не лише до тих, хто вихваляє, але й до тих, хто критикує.

Священики не випадково замінили мудре прислів'я байкою про пшеницю і плевели.

— Бережіться, овечки молоді і старі! — говорять вони. — Не читайте антиклерикальних книг і не слухайте атеїстичних лекцій! У вас із колись виховували віру в нісенітницю і довір'я до пороку. Цю віру і це довір'я ви збережете лише у тому випадку, коли будете уникати всього, що може вас переконати у протилежному.

З точки зору боротьби за душі людські це безчесний прийом, але що залишилося б від релігії, якби вона взяла на озброєння чесність?

Отже, апостоли і натовп смакували притчу.

Відтіснені у задні ряди родичі Ісуса радилися. Момент для того, щоб схопити бродягу, був явно непідходящий. Ті, що зібралися, напевно вчинили б опір відкритому викраденню.

Тоді родина Ісуса вирішила вдатися до хитрощів і спочатку заманити миропомазаного у відлюдне місце. Брати сказали, що хотіли б з ним поговорити. Хтось із натовпу зголосився їм допомогти.

— Равві! — звернувся він до Ісуса. — Тут уся твоя сім'я: мати, сестри, брати і всі твої родичі. Вони спеціально прийшли з Назарета, щоб побачитися з тобою!

— Плювати мені на всіх цих людей! — відповів Ісус. — Хай повертаються туди, звідкіля з'явилися!

— Стій! Равві, ти хіба не чув: тут твоя старенька матінка!

— А я тобі кажу, що мені до них нема діла!

Натовп розступився; Марія, брати й інші родичі Ісуса спромоглися трохи протиснутися вперед. Побачивши їх, миропомазаний підвищив голос, щоб рідні його почувли, і вигукнув:

— Хай мені дадуть нарешті спокій! Хто матір моя?.. Хто брати мої?.. Чи ж бува не ці, що прийшли із Назарета?.. Смішно. Крім моїх апостолів і добрих жінок, які мене люблять, нема у мене сім'ї! Мої вірні супутники — ось хто моя справжня родина.

І, вказавши на гарненького хлопчика Іоанна, що набундючився від гордості, він додав:

— Ось мій улюблений учень, — для мене він і брат, і сестра, і дружина, і мати. А що стосується тих, хто називав себе моїми родичами, то вони можуть забиратися! Ясно?

У родичів Ісуса вистачило розсудливості не наполягати. Більше ніж коли б то не було соромлячись недостойного члена своєї родини, вони пішли, махнувши на нього рукою (дивись євангелія від Матфея, гл. 12, ст. 22—37, 46—50; гл. 13, ст. 1—53; від Марка, гл. 3, ст. 20—25; гл. 4, ст. 1—34; від Луки, гл. 8, ст. 1—21).

Що ж до ходячого Слова, то, зачекавши, коли натовп розійдеться, він разом з апостолами пішов у готель до своїх чарівних шанувальниць.

УТИХОМИРЕНА БУРЯ
Й ОСКАЖЕНІЛІ СВИНІ

сус мріяв трохи розважитися, але він не врахував своєї зрослої популярності. Не встиг він перекинутися зі своїми одалісками і десятком слів, як перед харчовою знову зібрався натовп. Люди хотіли його бачити і чути, мріяли діткнутися до нього або ще якимось чином висловити свою палку любов.

Усе це було вельми не до речі.

Миропомазаний вибачився перед дамами, що не зможе скласти їм компанію.

— Чуєте, що діється? — сказав він. — Натовп зростає з кожною хвилиною. Чуєте, як вони ломляться у двері? Краще я зникну: мої розлючені шанувальники все одно не дадуть нам спокійно переночувати.

Отож, він сказав їм «до побачення» і вискочив із харчовні через чорний хід.

Разом з апостолами він дістався до найближчої пристані, наказав знайти йому човен. Якраз у цей час велика барка готувалася знятися з якоря, вирушаючи до протилежного берега озера.

— Це нам підходить, — сказав Ісус. — Головне — опинитися на тому березі, а більше мені нічого не треба.

Потім, звернувшись до хазяїна барки, він запитав:

— Куди ви пливете?

— У Гергесіну, — відповів той, за Матфеєм; у Марка і Луки він плыв у країну Гадаринську.

Апостоли сіли на барку слідом за ходячим Словом.

Стомлений усілякими хвилюваннями, Ісус ліг на купу вільових і задрімав. Через кілька хвилин він уже хропів і посвистував, наче ковальські міхи.

Погода була чудова. Холодний вітерець брижив поверхню озера і напинав вітрила. Барка весело мчала вперед.

Апостоли зібралися з підвітряного боку, поспіралися на фальшборт і відпочивали, лїниво перемовляючись між собою.

— Воїстину наш учитель нахаба, яких світ не бачив, — зауважив Фадей. — Посадив на судно, а у самого ні копійки нема. Уявляю, як скривиться хазяїн барки, коли ми допливемо до Гергесіни і настане час розплачуватися!

— Чого ти хвилюєшся! — відказав йому Симон-Камінь. — Зразу видно, що ти недавно серед нас. Коли хазяїн барки вимагатиме гроші, як з інших пасажирів, ми просто вивернемо порожні кишені, щоб він заспокоївся, а Ісус замість плати за проїзд розповість йому яку-небудь притчу.

— Добре, якщо хазяїн цим задовольниться! Тільки мені здається, ці матроси не такі вже добряки. Боюсь, як би не довелось нам розплачуватися своїми боками.

Несподівано на обрії з'явилися чорні хмари, налетів шквал, і барка застрибала на хвилях.

— Чортівня! — лаялися матроси. — От ще напасть... Ну, зараз буде діло!

Хазяїн барки наказав згорнути вітрила, однак незабаром піднялася така буря, що його суденце опинилося в небезпеці.

Малюк Іоанн, найулюбленіший учень, спав поряд з Ісусом, поклавши голову йому на груди, як на подушку: учитель допускав подібну фамільярність. Іоанн прокинувся від бризок і вітру, а миропомазаний продовжував хропіти ще дужче: розбудити його було не так-то просто.

Тим часом становище ставало все серйознішим. Хвилі кидали барку, стерничий вибивався із сил, намагаючись утримати штурвал, хазяїн надривався, викрикуючи накази. На довершення всіх нещасть у днищі судна раптом виявилася течя. Хазяїн звернувся за допомогою до пасажирів: матроси і без того бігали як очманілі. Пустили в хід помпу. На жаль, вода прибувала швидше, ніж її відкачували, і тепер можна було навіть вирахувати, через який час барка піде на дно.

А Христос продовжував хропіти.

Нарешті перелякані апостоли кинулися до нього і почали його розбуркувати. Ісус позіхнув, потягнувся і спитав, з якого приводу вони перервали його сон.

— Що з вами? — спитав він, удаючи здивованого. — Я так добре спав!

— А те, учителю, що ми гинемо. Судно зараз потоне. Врятуй нас! Врятуй!

— І ви через це мене потурбували? Чесно кажучи, я цього від вас не чекав!

— Але послухай, учителю...

— О маловіри, чого ви боялися! Хіба може з вами хоч щось трапитися, коли я серед вас?

— Звичайно, раві, ти маєш рацію, як завжди, але вода прибуває, помпа не може її викачати, і через п'ять хвилин ми всі підем рибам на харч!

— Якби ти захотів...

Тоді Ісус устав і звернувся до вітру з гіркими докорами:

— Що це значить, вельмишановний вітре? Як ти посмієш ричати і вищати, і розгойдувати це судно? Ти налякав моїх учнів! Ні, це вже занадто... А хто тобі взагалі дозволив дуги?

Я просто не добираю слів... Проклятий вітрище, я не знаю, що мене утримує, але, їй-богу, якщо ти не перестанеш коїти неподобства, я тебе так відлущую, що аж пекло буде сміятися!

Вітер у відповідь засвистів ще пронизливіше.

— А ну, досить! — крикнув Ісус. — Я тобі забороняю. Мовчати, коли говорить Слово!

За цим наказом вітер негайно змовк і перестав дути на барку.

Тепер Ісус звернувся до озера, яке продовжувало запліскувати хвилями палубу, і, уперши руки в боки, накинувся на непокірну стихію:

— А ти що, море Тіверіадське, не чуло? Те, що я сказав вітрові, однаковою мірою стосується і тебе. Твої витівки мені не подобаються. Ми тут не для того, щоб ти нас поглинуло. Негайно ущухни, інакше я і тобі надаю ляпасів.

Тіверіадське море вщухло ніби за порухом чарівної палички. Матроси і пасажирів не вірили своїм очам.

— От так диво! — перешіптувалися вони між собою. — З таким жарти погані! Хто ж це, що й вітер і море слухаються його? Не хотів би я зіткнутися з ним на вузькій стежці...

Перемовляючись, вони буквально тряслися від страху. Навіть радість, що вони врятувалися від загибелі, не могла заглушити їхнього жаху перед всемогутністю Христа. А що, коли цьому парубкові раптом спаде на думку закинути їх на місяць? Подумати тільки!..

А втім, подальша частина подорожі пройшла цілком благополучно. Навіть вода, що потрапила у трюм, вилилася назад тим же шляхом, яким налилася. І діри у корпусі заткнулися, треба думати, самі собою. Що не кажіть, а чудеса — прекрасна штука!

Коли барка допливла до Гергесіни, уже дніло. Хазяїн і не подумав правити з Ісуса і його супутників плату за проїзд: він був щасливий уже тим, що його посудина вціліла завдяки незвичайному пасажирові. І звичайно ж йому не спало на думку, що Ісус, повелитель стихій, міг сам викликати цю раптову бурю, щоб потім утихомирити її і приписати собі ще одну заслугу. Справді, адже за нашому миропомазаному не важко було викликати збурення в атмосфері: син голуба був всемогутнім, навіть коли він спав! І хто знає, може Ісус крізь сон все-таки чув розмову своїх апостолів, занепокоєних тим, що у них нема грошей заплатити за проїзд?

Отже, всі апостоли висадилися на берег.

Перший, кого вони зустріли, виявився біснுவатим, але цього разу це не був звичайний біснуватий. Такого навіть апостоли ніколи ще не бачили.

Сім'я відмовилася від сердеги. Замість того, щоб влаштувати час від часу загальноприйняті припадки, цей біснува-

тий постійно перебував у стані буйного божевілля. Тому його просто вигнали за межі міста.

Він оселився у печері в одній із прибережних скель. Одяг його вже давно подерся в клоччя; день і ніч він бігав у чому мати народила по пагорбах, дико галасуючи і наводячи жах на всіх перехожих. До того ж своїм виглядом він шокував дам.

З часом біснுவатий набув широкої слави. У такому жалюгідному стані він перебував уже багато років, і матері лякали ним неслухняних дітей, як сьогодні лякають злою бабою-ягою.

— Замовкни зараз же, поганцю, а то покличу біснуватого! — казали вони.

І малюки, тремтячи, замовкали і ховалися за материнські спідниці.

Іноді нещасного вдавалося впіймати. Його міцно прив'язували, побоюючись буйного норову, але він мав таку силу, що розривав усі вірвовки і навіть залізні ланцюги. Ніхто не міг його заспокоїти, і він нікого не визнавав.

Ось якого страшного одержимого зустріли апостоли, ледь ступивши з барки на берег. Можна собі уявити, що він витворяв!

Ісус відразу ж зрозумів, з ким має справу. За своєю звичкою він звернувся безпосередньо до диявола, справжньої причини шалених вибриків, стрибків та інших гімнастичних вправ бідолахи.

— Відповідай, нечистий! — вигукнув він. — Чи давно ти вселився у цього чоловіка?

— Давно, дуже давно! — відповів диявол голосом біснуватого. — Але до чого ці питання? Дай мені спокій! Що тобі до мене? Якщо терзаю мого одержимого, так це моя особиста справа... Угамовуй собі бурі, але тільки не муч мене! Ти приборкуєш хвилі, я примушую корчитися цього типа, — у кожного своє ремесло. Невже ти для того і з'явився на землю, щоб заважати біснуватим казитися?

— Я не збираюся з тобою дискутувати, — відрубав Ісус. — Дух нечистий, вийди з цього чоловіка!

Однак цей диявол не збирався так легко віддати свою здобич і навіть не ворухнувся.

— Хай тобі всячина! — вигукнув Ісус, коли минув деякий час. — Ти, що, не чув? Чи чекаєш особливого запрошення? Чи ти один із наймогутніших дияволів? Як твоє ім'я, відповідай!

А тепер тримайтеся, друзі читачі. Виявляється, цей біснуватий був одержимий не одним якимось дияволом, а цілим полком пекельних духів!

— Ім'я мені — легіон, бо нас багато! — відповіли дияволи голосом біснуватого. — Нас шість тисяч штук в одному тілі!

— Тепер усе зрозуміло, — зауважив Ісус. — Ось чому його

корчить у шість тисяч разів сильніше, ніж його колег. Ну що ж, панове дияволи, хай вас тут цілий легіон, все одно доведеться витрушуватися!

І тут, як твердить євангеліст Матфей, у всіх шести тисяч дияволів став вельми поганим настроїм.

— Господи боже! — заволали вони. — Ми підемо з тіла цього чоловіка, коли ти нам велиш, але куди ми подінемося? Дай нам хоч якесь пристанище! Не висилай нас геть із цієї країни.

Ісус зранку був у доброму настрої.

Він озирнувся і побачив неподалік ціле стадо свиней, які мирно рили землю п'яточками, мабуть відшуковуючи трюфелі.

З одного погляду з божественною швидкістю він перерахував поголів'я свиней. Їх виявилось якраз шість тисяч — не більше і не менше. Бувають же такі удачі!

Більше миропомазаний не вагався ні секунди.

— Виходьте, панове біси, не бійтеся! — звелів він. — І увійдіть-он у тих свиней!

Те, що трапилось далі, майже не піддається описові.

Одержимий зразу заспокоївся і став сумирним. Він сів на голу землю і заходився чистити нігті, флегматично позираючи на апостолів.

Свині ж, навпаки, раптом застрибали, зарохкали, закувікали, заверещали і почали кидатися одна на одну. Одні танцювали на задніх ногах, другі ходили на передніх, треті робили мостики і сальто-мортале, і все під такий превеселий акомпанемент, що неможливо собі й уявити. Багато з них качалися у захваті по землі, а наймоторніші затіяли гру в чехарду, хоча, щиро кажучи, у них це виходило не дуже елегантно.

Апостоли надривали пупи від реготу.

Але от кому було не до сміху, так це пастухам шеститисячного стада. З тривогою дивилися вони на свиней, що біснувалися, і питали себе, чим усе це скінчиться.

Бідолашні свинопаси! Витівка миропомazanого коштувала їм не дешево. Досхочу настрибавшись і натанцювавшись, усі свині помчались галопом до моря Тіверіадського, кинулися з кручі і потонули всі до одної.

Можна вважати, що власники стада були розорені і пущені по миру з торбами. Ще б пак, шість тисяч свиней! Це щонебудь та значить!

Якщо ви сумніваєтесь у вірогідності моєї розповіді, друзі читачі, то можете відкрити євангелія від Матфея (гл. 8, ст. 23—24), від Марка (гл. 4, ст. 35—40; гл. 5, ст. 1—20), а також від Луки (гл. 8, ст. 22—39). Ви упевнитесь, що я нічого не перебільшив.

Мене можуть запитати: звідки в країні, де законів Мойсєвих дотримувалися повсюдно, раптом з'явилося стадо сви-

ней, та ще чисельністю у шість тисяч голів? Адже свинина вважалася в іудеїв забороненою їжею, і тому, хто порушував заборону, загрожували всілякі кари, аж до страти!

Сказати по правді, на це питання я відповісти не можу.

Але, якщо євангеліє, продиктоване святим духом, твердить, що свині були, значить, вони були.

Нам залишається лише дивуватися і вірити, чи, навпаки, згадати ще раз, що священники вважають свою паству цілковитими ідіотами, а тому не соромляться видавати за святу істину несосвітенну брехню, сфабриковану з найкричущіших суперечностей.

ГУЛЯНКА У МИТАРІВ

ісля цього подвигу ходяче Слово подумало, що місцеві жителі зустрінуть його з розкритими обіймами. Цього разу миропомазаний помилився. Ледве чутка про свинське чудо рознеслась по околицях, жителі Гергесіни юрбами почали приходити до Ісуса, благаючи його залишити їхню країну.

Справді, для чого їм потрібен був чудотворець, який міг у будь-який момент вселити бісів у їхніх свиней, баранів, качок, биків, кішок, собак і курей!

Миропомазаний погодився піти геть, але при одній умові: колишній біснуватий повинен прославляти його ім'я по всій країні.

Зцілений узяв на себе це зобов'язання, і власті Гергесіни, які відразу заворушилися, коли мова зайшла про те, щоб якомога швидше відкараскатися від Ісуса, тут же оплатили зворотну переправу ходячого Слова і його апостолів.

Святих провели до самого судна.

Хазяїн барки запитав, звертаючись до представників гергесінського муніципалітету:

— Куди мені доставити цих панів?

— Достав їх куди вони скажуть, аби тільки звідси подалі!

Ісус попросив переправити його в Геннісарет. Оскільки це поганеньке містечко знаходилося на протилежному кінці озера, гергесінці з радістю погодилися.

Миропомазаний позаганяв шість тисяч бісів у шість тисяч свиней рано-вранці. На землі Гергесінській він затримався недовго, а тому увечері того ж дня вже висаджувався на берег проти Геннісарета. Ледве ступивши на землю, Матфей звернувся до своїх компаньйонів із спокусливою пропозицією.

— Друзі мої! — сказав він. — Усі ми помираємо від голоду. Подумайте самі: ми постимося з учорашнього вечора! Ці нечеми гергесінці так поспішали нас випровадити, що навіть не запропонували попоїсти... Так от, у мене тут є старі друзі. Митарі Геннісарета давно побраталися з усіма митарями Капернаума, і вони будуть просто щасливі влаштувати в нашу честь першокласний банкет. Я піду їх попереджу, а потім повернуся за вами.

Матфей упорався швидко.

Коли митарі дізналися, що Ісус висловив бажання побенкетувати у їх компанії, вони застрибали від радості.

До того ж Матфей їх заспокоїв.

— Він, щоправда, говорить як по книзі читас,— сказав він,— але загалом наш всемогутній учитель — хлопець не гордий. За столом він душа компанії. І при цьому такий ввічливий, такий дамський догідник, прямо впину немає! Якщо у вас знайдуться які-небудь дівчатка, можете бути певні, він себе покаже.

— Справді? Присутність дам не завдасть йому клопоту?

— Ні в якому разі.

— Але ти знаєш, кого ми маємо на увазі, коли говоримо про дам. Це наші любки, шлюхи яких пошукати...

— Чим вони гірші, тим йому краще. Уже він свого не прогавить, ось побачите!

— У такому разі тягни його до нас. А ми поки накрисемо стіл, покличемо дам і — ударимо лихом об землю!

Ісус був у захопленні, дізнавшись, що для нього готується така учта. Матфей почав було пояснювати, що його приятелі, митарі Геннісарета,— добрі п'янцюги, незважаючи на їх нікчемне ремесло, що інші дурні просто нічого не тямлять ні в шахрайстві, ні в сутенерстві і так далі і тому подібне, але миропомазаний перебив його всім відомим прислів'ям: «Пустий живіт до слів глухий».

— Притримай свої пояснення до іншого разу,— сказав він.— А зараз, друже Матфею, веди нас до своїх приятелів.

Святі ввалилися в дім, де їх чекали митарі. Нічого й казати, що це був один із найпідозріліших будинків Геннісарета. Дівки легкої поведінки увивалися біля нього як мухи навколо мертвечини і десятками вилежувалися з ранку до ночі на лояках, на яких під час гулянок розміщувалися гості навкруг столів. Усі пили, галасували, співали, лаялись і обнімались. Видовище було варте найнизькопробнішого лупанарія.

Коли з'явився Ісус у супроводі апостолів, його зустріли захопленим ревінням, у якому вже не було нічого людського.

Неважко уявити, у що перетворився званий обід: це була справжня оргія.

Господарі і гості зчинили такий галас, що збіглися усі сусіди. Справа йшла до десерту, коли бенкетуючими оволодіває найграйливіший настрій. Кожний уже виголосив тост. Ісус випив за здоров'я малюка Іоанна, свого улюбленого учня.

З цього приводу і розгорілися суперечки.

Іоанн був таким гарненьким, і миропомазаний так його пестив і голубив, що хтось із співтрапезників висловив думку, нібито Іоанн насправді не Іоанн, а Іоанна. У нього і дійсно була ангельська мордочка, хвилясте біляве волосся і блакитні

очі, сповнені м'ясної знемоги. Можна було поклястися, що це чарівна дівчиця.

Деякі митарі, гадаючи, що чоловічий одяг Іоанна просто маскарад, пробували його обняти. Не в міру сором'язливий хлопчик лише червонів, але не опирався.

Отже, бенкетуючі зі сміхом сперечалися відносно його справжньої статі, коли сусіди вбігли до бенкетної зали. Видо-вище розгулу, що постало перед ними приголомшило їх і образило. Бачачи, що Ісус горлає голосніше всіх і б'є в азарті тарілки, хтось не втримався і сказав йому:

— Посоромився б! Людина, яка видає себе за ученого богослова, не буде безчинствувати з такими покидьками!

На це Ісус відповів, грюкнувши кулаком по столу:

— Що? Як? Учити мене надумали? Це панство, чи бачите, шоковане! А дозвольте запитати, яке вам до нас діло?

— Пробачте,— заперечив йому один фарисей,— але ви видасте себе за громадського діяча, тому ваше особисте життя повинно бути взірцем для всіх інших. І раптом ми бачимо, що ви марнуєте дорогоцінний час, обжираєтесь і пиячите з митарями і блудницями!

— Він нас ображає! — заволали гуляки.— Ісус, помстися йому! Не давай нас кривдити!

Тоді міся з ехидною усмішкою повернувся до фарисея.

— Припустімо, що мої співтрапезники дійсно такі,— сказав він.— Ну й що з того? Моя присутність серед них цілком виправдана. Ви, інші, безгрішні, а вони, за вашими словами, запеклі грішники. Чудово... Але, оскільки я уболіваю за всіх людей, мені і належить більше цікавитися грішниками, ніж безгрішними праведниками. Лікар потрібен не здоровим, а хворим.

Ця заява була зустрінута бурею оплесків. Зметикувавши, що заперечувати Ісусові не зовсім безпечно, фарисеї промовчали.

Однак цим справа не закінчилася, і хочащому Слову довелося вислуховувати докори з іншого боку.

Притягнені шумом і криками, в дім зайшли учні Хрестителя і в свою чергу приступили до Ісуса.

— Наш учитель,— сказали вони,— знемагає в катівнях фортеці Махер. Він сидить на чорному хлібі і гнилій воді, а ти, його двоюрідний брат, обжираєшся тут з усієї сили! Невже ти забув свого предтечу?.. Адже ж він великий пророк! Ми його оплакуємо, ми постимося, щоб йому уподібнитися, ми носимо по ньому жалобу, а ти...

— Мені це врешті-решт набридло! — з досадою вигукнув Ісус.— Чи я ж винен, що Хреститель попався як дурень у лапи Ірода?.. А крім того, якщо вже на те пішло, сам Хреститель нещодавно порівняв мене з женихом... Раз я жених, повинно бути і весілля. З другого боку, коли жених бенкетує,

хіба можуть його друзі поститися? Вони ще встигнуть покласти зуби на полицю, коли мене з ними більше не буде, тобто коли зі мною теж скоїться яка-небудь неприємність.

І, щоб підкреслити, що для нього ця справа вирішена, хоча Слово відкрило кран своєї бездонної бочки з притчами:

— Ніхто, ніхто не пришиває до старого одягу латки з нової тканини, бо новопришите збіжиться під дощем, порве старе і діра буде ще гірша, ніж раніше. Так само ніхто не вливає вино молоде у міхи старі, інакше міхи прорвуться і вино витече на землю. До того ж, якщо ви звикли до старого, видержаного вина, вам нове вино прийдеться не до смаку і ви зажадаєте старого вина, тому що воно міцніше...

— Правильно,— крикнув хтось.— Але що ти хочеш цим сказати?

— Як? Ви не розумієте натяку?

— Ми в цій нісенітниці нічого не розуміємо!

— Дуже жаль. Але я-то знаю, що я хотів сказати, і цього мені досить.

Ісус уже зібрався було перейти до наступної притчі, коли до нього пропхався крізь натовп глава місцевої синагоги, на ім'я Іаїр.

— Учителю! — сказав він.— Ти бачиш перед собою убитого горем батька. Сам розумієш: я наважився увійти в цей дім не від великої радості, але, щоб знайти тебе, я був ладен обійгати які завгодно кубла розпусти. А втім,— головне — що я тебе відшукав. Так от, справа така: моя донька, моя єдина донечка помирає! Зараз, коли я з тобою розмовляю, вона вже, напевно, померла. Але ти, кажуть, володієш чудесною силою. Я в тебе вірю! Піди зі мною, учителю, поклади на мою донечку руки, і я впевнений, що цього буде досить,— вона воскресне!

— Нарешті-то знайшлася хоч одна людина, яка мені довіряє! — вигукнув Ісус.— Дуже добре! Я не обману його довір'я. Ходімо до нього, друзі мої і апостоли мої. Потім ми повернемося і закінчимо наш бенкет.

Усі встали з-за стола і разом з натовпом, що приєднався до них, попрямували до будинку татка Іаїра.

Процесія була багатолюдною. Миські торговці, побачивши таку силу народу, вискакували з-за прилавків, згоряючи від цікавості.

— Куди це ви йдете? — зверталися вони до людей, що проходили мимо.— З якого приводу хід?

На це їм відповідали:

— Ісус збирається поставити на ноги дівча, яке помирає!

Натовп зростав з кожним кроком. Ходячому Слову доводилося вже силою прокладати собі дорогу.

У цей час до процесії приєдналася одна добра городянка і почала протовплюватися вперед. Потихеньку та помаленьку

вона наблизилася до миропомазаного. Ще п'ять-шість кроків, і вона вже могла дотягтися до нього рукою. Штовханина навколо була як під час фейєрверку, і ніхто не звертав на неї уваги.

Ся добра жителька Геннісарета ось уже дванадцять років страждала від геморою і ніяк не могла вилікуватися. Її задній прохід був у жакливому стані, — в усякому разі, євангеліє підкреслює цю деталь. Про бідолашну даму, яка намагалася в Геннісареті доторкнутися до Ісуса, у «святому письмі» сказано, що вона «страждала кровотечею дванадцять років, чимало натерпілася від багатьох лікарів, витратила все, що було в неї, і не одержала ніякої користі, але прийшла ще до гіршого стану» (Марк, гл. 5, ст. 25—26). Діагнозу «страждати кровотечею» нема в медичних працях; він зустрічається лише у Новому завіті. Цілком очевидно, що святий дух, який диктував цю книгу, у даному випадку мав на увазі не смертельну, але болісну кровотечу з венозних шишок у задньому проході.

Дванадцять років геморою! Воістину, ця жінка була великомученицею. Вона корчилася, як на жару, і чухалася щохвилини, намагаючись утихомирити нестерпну сверблячку.

Але ця страждальниця вірила.

«Якщо мені тільки пощастить доторкнутися хоча б до одягу Христа, — говорила вона собі, — я обов'язково зцілюсь!»

І ось нарешті вона опинилася поряд з великим зцілителем. Рішуче ухопилася вона за край його туніки і відразу всі її гемороїдальні шишки зникли!

Чули ви коли щось подібне? Виявляється, син Марії і голуба був таким чудотворцем, що зціляв, сам того не відаючи! У всякому разі, саме так говориться в євангелії. Ісус навіть не підозрював, що бідолашна дама із своїм застарілим гемороєм протовплювалася до нього, щоб торкнутися його одягу. І знадобилося чудо нового гатунку, щоб він дізнався про учинене зцілення. Ледве хвора ухопилася за полу його туніки, Ісус відчув щось подібне до шоку, наче кіт, із якого раптом посипалися іскри, коли його погладили проти шерсті: це із нього вилетіло чудо і увійшло в геморої нашої доброї жінки.

Тоді Ісус обернувся до натовпу і запитав:

— Хто доторкнувся до моєї одежі? Хто це?

— Про що ти кажеш? — відповів йому Петро. — Бачиш, яка тиснява, народ напірає з усіх боків, а ти питаєш: «Хто до мене доторкнувся?» Та це все одно, що шукати голку в стогу сіна!

— Мені щось не по собі, — заперечив Ісус. — Я відчув, що чудо вискочило з мене. Значить, хтось до мене доторкнувся.

Він обвів очима натовп і зупинив погляд на зціленій — один із тих божественних поглядів, які проникають у глибини серцець і гемороїв.

Сердешна, бачачи, що вона викрита, і боячись, як би великий зцілитель не розгнівався на неї за те, що вона нишком видобула з нього чудо, у страху і трепеті впала перед ним навколішки.

— Господи, господи! — благала вона, заливаючись слізьми. — Тільки не повертай мені моєї недуги!

Ісус усміхнувся.

— Дочко! — сказав він їй. — Я не такий уже лиходій. Звичайно, твоє зцілення не обнародуєш, але бог з ним, тим краще для тебе.

Поки він це говорив, до них протовпилися слуги татка Іаїра.

— Що, що ще скоїлося? — з тривогою запитав їх синагогальний ангел.

— Хазяїне, дочка твоя померла, — відповіли вони. — Так що чародія більше нічого турбувати.

Татко Іаїр звернув на Ісуса благальний погляд, який повинен був означати: ти тільки що врятував від геморою якусь просту жінку. А я, слово честі, значу трохи більше, ніж вона, так що будь ласка, зверши тепер чудо відповідно до становища, яке я займаю. Раз уже моя донька остаточно померла, ось тобі слухна нагода відзначитися!

— Ходімте! — кинув Ісус, який усе зрозумів.

Натовп знову рушив уперед. Незабаром великий зцілитель і особи, які його супроводжували, досягли оселі Іаїра.

Увійшовши в дім, Ісус побачив плакальниць, котрі вже взялися за свою справу. О, вони не гаяли часу, ці торговки слізьми оптом і вроздріб! Небіжчик не встигав ще охолонути, як вони з'являлися у зажуреному домі. А тут і поготів: кончина юної дівчини обіцяла їм цілий день добре оплаченого голосіння.

Плакальниці старалися з усіх сил, наповнюючи дім першосортними зойками і несамовитими риданнями, які дорого коштували.

— Що ви побиваєтеся? — звернувся до них Ісус. — Не плачте! Ваша дівця не померла, вона спить.

Плакальниці зустріли його слова глузуванням:

— Як це не померла?

— Він хоче сказати, що ми дурно непокоїлися?

— Тільки цього не вистачало?

— Ну й жартівник! Гарний лікар, якщо не може відрізнити сплячої від покійниці!

І вони вже хотіли знову взятися за свої голосіння, але Ісус їм не дозволив.

— Хай усі звідси вийдуть! — наказав він. — У кімнаті покійної зі мною залишаться тільки батько й мати дівці, а також Петро, Іаков і Іоанн.

Усі скорилися.

Тоді він узяв покійницю за руку і сказав їй:

— Таліфа кумі! Дивице, тобі кажу, встань!

Запам'ятайте ці слова на той випадок, якщо захочете когось оживити. «Таліфа кумі!» За допомогою цих п'яти складів Ісус повернув життя дочці Іаїра. Так твердить євангеліст Марк, який, до речі, не був присутній при цій операції. Що ж стосується євангеліста Іоанна, то він у своєму євангелії не згадує про це чудо жодним словом, хоча всі отці церкви посилаються на нього, як на найвірогіднішого свідка.

Почувши магічне «таліфа кумі», дівчинка встала і, не тямлячи себе від радості, що знову жива, заходилася бігати по всьому дому. Батьки були на сьомому небі. Ісус повернув їх до дійсності.

— Я радий, що зміг зробити вам послугу,— сказав він,— але це не все. Треба трохи подумати і про бідну дитину! Вона стільки часу нічого не їла і тепер, напевно, страшенно голодна. Її треба насамперед нагодувати.

Після цього миропомазаний повернувся в дім митарів, щоб розпити там стременне, як було обіцяно друзям і подружжам апостола Матфея (дивись євангелія від Матфея, гл. 9, ст. 10—26; від Марка, гл. 2, ст. 15—22; від Луки, гл. 8, ст. 29—56).

Після цих достопам'ятних діянь Ісус ще раз відвідав Назарет, але й тепер його підняли там на сміх. Бо так було написано, що назаретяни залишаться глухими до напучувать свого земляка. Виникає лише одне питання: чому Ісус продовжував упиратися у такій безнадійній справі? Як богові йому годилося було знати і минуле, і теперішнє, і майбутнє, і він не повинен був би мати щодо назаретян ніяких ілюзій.

Євангеліст Марк повідомляє у шостій главі (ст. 1—6), що жителі Назарета і цього разу зустріли Ісуса з глибокою недовірою.

— Звідки йому набратися мудрості і могутності? — говорили вони.— Хай цей шарлатан морочить зівак в інших містах, де він нікому невідомий. А ми ж його знаємо як облупленого! Це ж звичайнісінький тесляр! Чи не син він Марії? Чи не брат він Іакова, Іосії, Іуди і Симона? І чи не тут, серед нас, сестри його?

«Ніхто не пророк у своїй країні», — меланхолійно подумав миропомазаний і на якийсь час залишив думку повернути земляків до своєї віри.

Він навіть вирішив влаштувати собі короточасну відпустку. З цією метою Ісус зібрав усю апостольську дюжину і проголосив таку промову:

— Із сьогоднішнього дня і аж до надходження нових вказівок ви будете мене заміщати. Я передаю вам усі мої повноваження. Ви вирушите без мене у турне по радіальних маршрутах і будете всюди провіщати, що царство небесне не так вже далеко, як це прийнято думати. Зціляйте хворих, воскре-

шайте мертвих, очищайте прокажених, випрямляйте горбатих і виганяйте бісів з одержимих. І не надумайте спекулювати: чудеса не коштуватимуть вам ні копійки, тому будьте ласкаві творити їх безплатно. Але, оскільки на одній любові і на воді не проживеш, дозволю вам користуватися гостинністю тих, хто схоче вас запросити у свій дім. Не забувайте при цьому, що найбільше вас повинні цікавити жінки легкої поведінки: цим гарненьким грішницям можна простити багато що. Крім того, рекомендую вашій увазі маленьких дітей, — виявляйте до них любов і поблажливість. І нарешті, проповідуйте моє вчення повсюдно. Будьте мудрі, як змії, і лагідні, як голуби!

На це обережний Симон-Петро заперечив:

— Ми підемо, о господи, але ти посилаєш нас до ворогів. Серед них ми уподібнимся вівцям серед вовчої зграї!

— От і чудово.

— Чого вже чудовіше: вовки просто з'їдять овець!

Відповідь Ісуса Петру годилося б виділити окремо.

— Мертвому барану вовки не страшні!

Нарешті вони попрощалися. Апостоли розійшлися парами в різні боки, обіцяючи тримати Ісуса в курсі всіх своїх діянь. Ісус же, провівши їх, пішов відпочивати в обіймах Магдалини, Іоанни, Сусанни та інших своїх палких прихильниць (дивись про це євангелія від Матфея, гл. 10, ст. 5—42; від Марка, гл. 6, ст. 7—13; від Луки, гл. 9, ст. 1—6). Додаткові відомості можна знайти у святого Климента Александрійського³⁶, у п'ятій главі Другого послання до коринфян.

В ЯКОМУ ІОАНН ХРЕСТИТЕЛЬ ВТРАЧАЄ СМАК ДО ЖИТТЯ

т у кого не було одалісок, на відміну від Ісуса, так це в Іоанна Хрестителя. Минуло вже дванадцять довгих місяців з того часу, як він був арештований за надто відверті висловлювання відносно приватного життя царя Ірода.

Учні Хрестителя, намагаючись розжалобити Ісуса, говорили, що їхній учитель сидить на чорному хлібі і тухлій воді. Але вони перебільшували: за свідченням «святого письма», з кузеном миропомазаного поводитися у фортеці Махер цілком по-божому. Наприклад, ми вже знаємо, що учні Іоанна безперешкодно приходили до нього і виходили, виконуючи найрізноманітніші доручення.

Євангеліє додає, що навіть Ірод час від часу відвідував свого бранця і звертався до нього за порадою.

Візьміть хоча б Євангеліє від Марка, главу шосту, стих двадцятий:

«...Ірод боявся Іоанна, знаючи, що він муж праведний і святий, і беріг його; багато що робив, слухаючись його, і з задоволенням слухав його».

Ірод тому і тримав Хрестителя під замком що боявся його, проте це не заважало йому ставитися до Іоанна з великою увагою. Так твердить євангеліє. Отже, наш кузен Хреститель був привілейованим в'язнем.

Якби у нього була хоч крапля тямущості, він давно б уже вийшов із в'язниці з великою пошаною. Але цей йолоп вважав за краще слати Ісусу послання за посланням.

Оскільки обмеження свободи пересування — до речі, єдине обмеження, якого він зазнавав, — було для Іоанна нестерпним і оскільки кузен Ісус поводив себе по відношенню до нього як останній зрадник, Хреститель міг би спокійнісінько стати довіреною особою Ірода, не відчуваючи при цьому найменших докорів сумління.

Тетрарх був би щасливий дістати такого порадника!

Він безперечно тут же звільнив би його від кайданів і надав йому найвищу посаду при своєму дворі.

Але цього мало. Хреститель сам псував собі справу як міг. Будучи цілком у владі Ірода, він, проте, при кожній зустрічі продовжував його всіляко паплюжити за його одруження.

Природно, що ці несхвальні висловлювання були його величності неприємними. І на довершення всього Хреститель нажив собі смертельного ворога в особі мадам Іродіади, яку його розмови не могли не образити.

Ніколи не ліз у чужі любовні справи, говорить дуже розумна приказка. І дійсно, це одна з головних причин, здатних посварити навіть найкращих друзів. Скажімо, ваш товариш захопився красунею, яка, на ваш погляд, страшніша від світової війни і яку ви терпіти не можете. Пльоньте! Хай собі любляться і тішаться, скільки їхнім душам завгодно. Боже вас борони сунути палець між молотом і ковадлом! Якщо ж ви не послухаетесь цього мудрого правила і надумаете давати вашому другові поради, яких він не просив, можете бути певні, що він вам не подякує. Навіть після того, як він пошле набридлу йому Дульсінею під три чорти, він з вами навряд чи помириться. Це вже перевірено неодноразово.

Іоанн Хреститель належав до тієї нестерпної породи телепнів, які вважають своїм обов'язком втручатися в чужі родинні справи.

Ірод не міг звернутися до нього за порадою ні по одному державному питанню без того, щоб не почути набридлий приспів:

— Так, ваша величність, зробіть так-то і так-то, я думаю, це буде правильно. Але політика — це ще не все. Не можна забувати про своє приватне життя, і тут я вважаю необхідним сказати, що на вашому місці я б давно вже виставив Іродіаду за поріг і повернувся до колишньої дружини. Це ваш святий обов'язок, ваш найперший обов'язок перед богом і перед вітчизною.

Ірод хмурих брови і мовчки ішов собі геть.

А вночі, лежачи зі своєю Іродіадою, йому доводилося одуватися. Якщо та, на свою біду, питала: «Ну, що наш Хреститель?» — він підив крізь бороду: «І не кажи... По суті, він непоганий чоловік, але цей його пунктик...» — «Значить, він знову завів стару пісню про наш шлюб?» — «І не кажи...» — «Брудна тварюка!» — робила висновок Іродіада, скрегочучи зубами.

Іродіада була жінкою нервовою і вразливою. Нападки Іоанна, що повторювалися безконечно, довели її до того, що при одній лише думці про нього вона впадала в істеріку. Кузен Ісуса наганяв на неї жах.

Спочатку вона задовольнялася тим, що називала його просто: «Цей тип, який стромляє свого носа не в свої справи». Потім вона перехрестила Хрестителя на Старого шкарбуна. «Як ся має Старий шкарбун? Він ще не розсипався, цей Старий шкарбун?» І нарешті, він став для неї Брудною тварюкою.

Брудна тварюка — остання стадія гніву цариць.

Після Брудної тварюки залишається тільки шибениця.

Тетрарх уже гірко шкодував, що переказував своїй благовірній усі невитримані слова Хрестителя. Через те, що він не зумів свого часу пом'якшити викриття Іоанна і надати їм більш прийнятної форми, тепер йому доводилося захищати свого бранця від люті Іродіади. А у тієї з'явилася нав'язлива ідея.

«Цей проклятий Хреститель не перестане тикати свого носа у наші справи, поки я його не відрубую!» — думала вона день і ніч.

Відрубати носа чи відрубати голову — різниця не така вже й велика. Іродіада негайно цим скористалася. І ось як це сталося.

Цар Ірод не справляв іменин, тому що не мав святого імені: святці у ту епоху ще не придумали. Тому Ірод, додержуючись римського звичаю, святкував свій день народження.

Того року він вирішив влаштувати святкування в Махері.

З нагоди дня народження був влаштований бенкет для вельмож, тисячначальників і старійшин галілейських. Усе, що ми знаємо про багатство Ірода, про його марнотратну щедрість і пишноту його двору, дозволяє гадати, що свято і бенкет були незрівнянні.

Іродіада, яка чудово знала уподобання свого чоловіка, взяла на себе розваги. Вона була зовсім не дурна, ця Іродіада!

Сам же Ірод Антипа займався лише бенкетним столом і оплачував інші витрати.

Наче між іншим цариця йому сказала:

— Наприкінці вечора я влаштую балет.

Саме цей балет і був придуманою нею пасткою. Ви зараз побачите, як спритно вона все підстроїла.

Святкування йшло за встановленим порядком. Спочатку гості гарно пообідали і добряче випили. Потім, коли останні посудини опустіли, усі перейшли до блакитної вітальні, де був задалегідь поставлений поміст для танцівниць. Ірод дуже любив хтиві танці, завезені з Риму, а тому він поспішив зайняти місце у першому ряду.

Почалася балетна програма. Танцівниці, одна звабливіша іншої, були вибрані з кращих учениць Терпсіхори³⁷. Але найчудовішою серед них була, зрозуміло, Саломея, дочка Іродіади від першого шлюбу. У мистецтві задирати ноги їй не було рівних!

Чарівне дитя виконало свій номер під крики загального схвалення. Букети сипалися на сцену дощем. Ірод був у захваті.

— Іродіадице, діво, радуйся! — вигукнув він. — Яка грація! Які антраша! Я ще не бачив нічого подібного! Клянусь, за таку втіху я ладен віддати принадниці все, що вона захоче, хоч половину царства!

— Ловлю вас на слові, татусю! — сказала Саломея.

— Я готовий його підтвердити! — відкликнувся Ірод Антипа.

Саломея підбігла до матері і шепнула їй на вушко:

— Матінко, що мені попросити?

— Проси голову Хрестителя, — напоумила Іродіада.

І ось миле створіння повертається до Ірода і, граючи очима, щебече з найчарівнішою гримаскою:

— Маленька Саломея хоче голівку Хрестителя на гарненькому срібному блюді — от!

Такої каверзи Ірод не чекав. Він навіть підстрибнув у своєму кріслі, а потім схилив голову на груди, як людина, якій треба добре подумати.

Однак придворні вважали примху Саломеї чудовою і повторювали хором:

— Голову Хрестителя! Голову Хрестителя! Голову Хрестителя!

Для монарха нема нічого дорожчого від даного слова, — зрозуміло, якщо він схильний його додержати.

Антипа змушений був покликати ката, якого передбачлива Іродіада заздалегідь запросила на святкування.

— Гарсон, — наказав цар, — подати мадемуазель Саломеї голову Хрестителя!

— На срібному блюді! — додала Саломея, бажаючи, щоб її замовлення було подано за всіма правилами. — І погарячіше!

Чверть години по тому ніжна дочка піднесла своїй матері голову безталанного предтечі на вицезгаданому блюді.

Якщо вірити святому Ієроніму, який, втім, не міг бути присутнім на вікопомному бенкеті, оскільки народився років через триста, Іродіада з жіночої мстивості тут же проколола язик пророка шпилькою.

Після цього Іоанн Хреститель остаточно втратив смак до життя.

Цю ніч і всі наступні тетрарха мучили кошмари. Він весь час бачив уві сні свою жертву. Хреститель з'являвся перед ним, постаючи з найнесподіваніших предметів, часом вельми інтимних. Іроду здавалося, що той вилазить навіть із його нічної тумбочки! Урочистий і блідий син Захарії звідусіль простягав до нього перст указуючий і глибоким басом проголошував:

— Убивця! Убивця! Убивця!

Мало того. Коли Іроду донесли про діяння Ісуса, він у відчай пробурмотів:

— Я знаю, що це таке... Це Іоанн, якого я обезглавив. Тепер він воскрес, встав з могили і творить усякі чудеса!

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 14, ст. 1—12; від Марка, гл. 6, ст. 14—29; від Луки, гл. 9, ст. 7—9).

ОСЕЛЕДЦІ І БУЛКИ:
ІЖ ДОСХОЧУ!

овернімося, проте, до наших апостолів, яких миропомазаний розіслав попарно з особливими дорученнями у всі кінці Іудеї. Вони дізналися про сумну долю Іоанна Хрестителя одними з перших і, не чекаючи подальших вказівок, поспішили повернутися до Ісуса.

— Господи боже мій! Учителю! Нам розповіли таку страхітливу історію, що у нас волосся дибом стало!

— Що ще за історія?

— Справа кепська. Схоже, твого кузена Хрестителя відправили на той світ. Кажуть, йому відрубали голову.

— Я це знаю. Хай звершиться воля господня!

— При чому тут господь? Звершилася воля не господа, а мадам Іродіади, якщо ми що-небудь розуміємо!

— Можливо. Але, оскільки ніщо не звершується без попереднього бажання божого, мій кузен Іоанн обезглавлений тільки тому, що так вирішив мій отець на небесах.

— Твій небесний родитель не надто люб'язний по відношенню до свого племінника. Чого це він на нього уївся?

— Путі господні несповідимі.

Таке пояснення, звичайно, не могло заспокоїти апостолів. Вони запитали, чи не розсудливіше їм куди-небудь сховатися на якийсь час.

— Зачекайте,— відповів Ісус.— Я повинен подивитися на годинник моєї долі.

Потім, трохи помовчавши, промовив:

— Ні, мій час ще не настав. Треба забиратися!

Свята братія заспішила до найближчого порту, а звідти переправилася на північний берег Тіверіадського моря-озера.

Наші мандрівники висадилися поблизу Віфсаїди, вже прославленої чудом з рекордним уловом. Це село знаходилося на території, якою правив Філіпп. Рік тому воно почало називатися містом і навіть було за указом тетрарха переіменоване. Щоб зробити приємне дочці імператора Августа, Філіпп звелів відтепер називати Віфсаїду Юлією.

Навколо молодого міста простягалися пустельні рівнини, оточені зі сходу пагорбами, такими ж похмурими і голими, як

і в наші дні. Саме тут син голуба розраховував знайти відлюдне місце і відсидітися в затишку.

На жаль, розрахунки його не справдилися. Незважаючи на те, що великий зцілитель ретирувався якомога скромніше, кілька рибалок помітили вітрило його човна, що віддалявся, і попередили народ. Віруючі натовпом поспішили за ним уздовж берега, намагаючись не упустити вітрило з очей. Барка плівла повільно, зрозуміло, через несприятливий вітер, натовп обігнав її, і, коли Ісус з своїми апостолами ступив на берег, його зараз же оточила така сила людей, якої він не бачив ні в Капернаумі, ні в Наїні.

Відбувалося це напередодні свята пасхи, прочани сходилися звідусіль. Здалеку прибували цілі каравани цікавих. Татко Зеведей, прочувши про скоріе прибуття своїх синів з Ісусом і компанією, буквально розривався на шматки, підігріваючи ентузіазм земляків.

— Ви його самі побачите, цього Ісуса! — запевняв він кожного стрічного. — Ох і сильний же він, я вам скажу! Одного разу погода була ну зовсім не для рибної ловлі — вже я-то, старий вовк, у цьому щось тямлю, — а він з моїми синами наловив за ранок два повних баркаси! Йй-богу, це було схоже на чудо. Та ви його тільки попросіть, він вам сотворить чудес скільки забажаєте, хоч сотню, хоч тисячу!

Завдяки такій підготовці жителі Віфсаїди-Юлії влаштували Ісусу найщирішу зустріч.

— Равві! Учителю! Наставниче! — волав натовп на всі голоси. — Сотвори нам чудо! Чудо!

— Тільки не тепер, — відповів миропомазаний. — Чудесами не слід зловживати. Якось іншим разом.

— Будь ласка! Просимо! Чудо! Чудо!

— Змилосоєрдьтєся, я дуже втомився...

— Ти від чудес не втомлюєшся! Чудо! Давай чудо!

— Але мені треба хоча б провітритися і побути на самоті!

— Тобі сотворити чудо — раз плюнути! Чудо! Чудо!

Ісус дійсно плюнув з досади, і, обходячи горлаючий натовп, попрямував разом з апостолами до найближчих пагорбів. Проте завзяті жителі Віфсаїди і не менш затяті прочани потяглися за ним. Ісус зійшов на один пагорб, на другий, на третій — вони йшли слідом за ним по п'ятах, не відстаючи ні на крок.

Тоді замість чуда він почастував їх довжелезною промовою власного витвору.

Він був такий красномовний, що його слухачі зовсім забули про те, заради чого вони забрели так далеко в пустелю. До того ж промова його була нескінченною. Він говорив увесь день, але ніхто і не подумав збігати додому пообідати.

Коли ж ходяче Слово нарешті закінчило балаканину, ні разу навіть не промочивши горла склянкою підсолодженої во-

ди, — як видно, божественна горлянка від проповідей не пересихає, — був уже вечір і сонце схилялося до горизонту.

Тільки тоді учні Христові затурбувалися про здоров'я численних слухачів і насамперед про їхні шлунки.

— Гарні ж ми! — перемовлялися апостоли. — Скрізь куди не глянь — пустеля, ці добрі люди залишили свої домівки, щоб послухати слово бже, а ми навіть не знаємо, чим їх нагодувати.

— Це не проблема! — зауважив миропомазаний. — Купіть хліба і роздайте натовпові.

— Купити? Де, скажи на милість? За щб? У кишнях у нас пусто, і навкруги жодної булочної. Булочники чомусь не селяться у пустелі!

— Хай так. Однак мало ймовірно, щоб у всіх цих прочан не знайшлося у торбинках хоча чого-небудь їстівного!

Андрій видерся на уламок скелі і звернувся до натовпу:

— Шановні слухачі! Може, у когось із вас знайдеться хоч скоринка хліба?

Йому відповів, виступивши вперед, один маленький хлопчик:

— У мене є п'ять булочок і дві риби.

— О, нам здорово пощастило! — вигукнув Ісус.

Потім Ісус наказав посадовити всіх, що зібралися, на землю групами по п'ятдесят чоловік, що й було негайно виконано.

Після цього він узяв п'ять маленьких хлібців, переламав їх і почав віддавати апостолам, які в свою чергу передавали шматки натовпу. Так само він учинив і з двома рибами, очевидно, копченими оселедцями. І уявіть, у руках великого зцілителя ці булочки і оселедці умножилися до нескінченності! Коли вже нічого не лишалося, щось ще все-таки лишалося. Так він продовжував ділити ніщо і роздавати щось, поки усі, що зібралися, не наїлися донесхочу і не почали кричати:

— Доволі! Вистачить! Досить!

А проте, бажаючи довести, що, незважаючи на свій чудодійний дар, він усе-таки людина економна, Ісус цим не задовольнився і наказав зібрати все, що залишилося від булочок і копчених оселедців.

Його побажання було виконане. Після закінчення імпровізованого пікніка всі недоїдки зібрали; вийшла ціла дюжина здоровених корзин, наповнених шцерть.

Потім прочани і жителі Віфсаїди-Юлії подалися додому і до ночі дісталися до міста, на велике полегшення решти його мешканців, яких уже не на жарт стурбувала така несподівана еміграція.

Розмови про чудо довго ще не затихали по всій Галілеї. Слів нема, чудо було найвищого гатунку! Власне кажучи, це

було навіть не одне чудо, а кілька, чого євангелісти, на жаль, не помітили.

По-перше, уже те, що населення цілого міста залишає свої домівки і вирушає послухати проповідь бозна в яку далечинь, у пустелю, не потурбувавшись навіть захопити з собою по бутерброду,— це само по собі дивовижно!

А по-друге, уявіть собі всіх цих людей, які не вважають за потрібне запитися їжею, але все-таки тягнуть на собі дванадцять штук здоровенних корзин,— чи це не чудо?

Така в загальних рисах історія з умноженням булочок і копчених оселедців. Як бачите, насправді вона навіть чудесніша, ніж гадають християни (дивись євангелія від Матфея, гл. 14, ст. 13—21; від Марка, гл. 6, ст. 30—44; від Луки, гл. 9, ст. 10—17; від Іоанна, гл. 6, ст. 1—15).

ПРОГУЛЯНКА ПШКИ ПО ВОДАХ

адаю, ніхто не здивується, дізнавшись, що після цього масового чуда, здійсненого перед очима багатотисячного натовпу, жителі Віфсаїди намірилися взяти Ісуса і оголосити його царем. Задум був цілком логічний. Віфсаїдяни цілком резонно міркували, що, коли у них буде такий могутній вождь, він забезпечить їм перемогу над будь-яким ворогом, починаючи з римських легіонерів, які в печінках сиділи в іудеїв.

Однак така перспектива аж ніяк не приваблювала ходяче Слово. Син голуба злетів на імпровізовану кафедру на пагорбі, щоб вилити звідти потоки свого красномовства, а зовсім не для того, щоб стати головнокомандуючим повстанців і устри-ти в сумнівну військову аферу. Бо час його ще не настав, — формулювання те саме.

Коли йому повідомили про наміри жителів Віфсаїди, Ісус рішуче запротестував.

— Ні, ні і ні! — закричав він. — Не потрібна мені ніяка корона! Дайте мені спокій, я хочу зціляти своїх німих і паралітиків, а все інше мене не цікавить.

Проте апостоли додержувались іншої думки. Вони марили славою і цілком поділяли прагнення віфсаїдян. Тому вони спробували переконати Ісуса.

— Господи, — говорили апостоли, — якщо ти очолиш повстання, яке давно вже назріває, перемога залишиться за нами. Ми цим римлянам покажемо де раки зимують, ось побачиш!

— Побачу, та тільки що? — огризався миропомазаний. — Проти нас будуть не лише римські легіони, а ще й війська Ірода і солдати синедріону!

— Ну й що з того? Ти ж син божий, якого дідька тобі боятися? Одним своїм словом ти зітреш на порох усіх наших ворогів, якими б не були вони численними.

— Цілком можливо, однак очолювати повстання — це не входить у мої плани.

— Але послухай, учителю...

— Ніяких «але»! Я сам знаю, що мені робити! Раз уже ви визнали мене своїм ватажком, прошу слухатися! Слепа

покора — перша доброчесність християн. А тому ви зараз же сядете на судно і відправитесь у Капернаум. І прошу без суперечок!

Похнюпивши голови, апостоли підкорилися. Коли їх човен був уже далеко, Ісус відіслав по домівках натовп, який знову зібрався його послухати, і, скориставшись темрявою, чкурнув на гору. От нарешті він залишився сам!

Тим часом над долиною Йордану збиралися хмари, і на ніч знялася буря. На Тіверіадському морі від вітру піднялося хвилювання, човен апостолів почало заливати. Становище їх не було далеко не втішним, тим більше що миропомазаній чудотворець цього разу був відсутній.

Апостоли кляли свою долю. Вони намагались боротися, але все було марно. Буря ставала все сильнішою, хвиля все вищою, барка втратила управління і збилася з курсу.

О четвертій годині ночі вони все ще були на півдорозі від берега, і небезпека ставала все реальнішою.

Раптом апостоли побачили неподалік чоловіка, який преспокійно простував по водах. Можна було поклястися, що він прогулюється по твердій землі, так упевнено і незворушно крокував він з хвилі на хвилю. Його оточувало яскраве сяйво — це був Ісус.

За логікою речей, апостоли повинні були зрадіти, вирішивши, що їхній учитель поспішає їм на допомогу. Але ні! Не тямлячи себе від жаху, вони почали волати і кричати.

— Перестаньте нарешті надриватися, дурні! — не витримав миропомазаній. — Це я.

— Ні, ні, це не він! — застогнали апостоли. — Це привид!

— А я вам кажу, що це я.

Першим наважився йому повірити Симон-Петро.

— Господи, — пробелькотав він, — якщо це дійсно ти, накажи мені прийти до тебе по воді!

— Іди, Петре, якщо тобі так хочеться.

— А ти гарантуєш, що я не потону?

— Даю тобі слово честі.

Петро тієї ж хвилини перемахнув через борт човна і обережно попрямував до миропомазаного. У глибині душі він усе-таки побоювався, як би ця рідка стежка не утнула з ним злого жарту. Але спочатку все йшло добре. Він ступав по хвилях, як по асфальту, тільки бризки летіли! Але раптом налетів шквал і — трах! Апостол пропоров нерівну поверхню і почав занурюватися. Коли вода дійшла йому до колін, він всерйоз захвилювався за свою шкуру.

— Учителю! Учителю! — зарепетував Петро не своїм голосом. — Рятуй мене, я тону!

— Це тобі лише здається, — відказав Ісус, який спритно балансував на гребені хвилі. — Дивись, бачиш, як міцно я стою?

— Та ні ж, учителю, мені зовсім не здається. Може, для тебе, сина голуба, ця рідина достатньо міцна, а для мене ні... Адже я всього-на-всього простий апостол... О господи, поспіши, а то уже доходить до пупка! Витягни мене, бога ради, я тебе благаю... Дурний жарт! Рятуй, о господи!

Ісус нарешті зглянувся над бідолашним Петром, який бовтався, як підбита качка. Він подав йому руку, витяг його на поверхню і по-дружньому покартав:

— Якби ти не усумнився в мені, старина, не довелося б тобі і купатися. Сам винен, маловірний!

Потім, підтримуючи один одного, вони дісталися до човна. Ледве Ісус переступив через борт, як у ту ж хвилину вітер затих і вони відразу опинилися біля самого місця свого призначення (дивись євангелія від Матфея, гл. 14, ст. 22—33; від Марка, гл. 6, ст. 45—52; від Іоанна, гл. 6, ст. 16—21).

Цього разу апостоли вже не сумнівалися. Вони кинулися на коліна перед своїм проводирем, який так спритно врятував їх від загибелі, і сказали йому:

— Ти не просто пророк, щоб ми в землю провалилися! Воістину ти син голуба, а значить, син божий!

ВИГНАННЯ І ПОВЕРНЕННЯ
ДО ГАЛІЛЕЇ

Через двадцять чотири години після цієї пригоди миропомазаний уже проповідував у капернаумській синагозі при великому скупченні слухачів. Окрім місцевих жителів, тут уже були і віфсаїдяни. Дізнавшись, що барка з апостолами відпливла без Ісуса, вони кинулися його шукати по горах і долах, щоб привести до нього своїх хворих. Ніде не знайшовши тесляра-зцілителя, жителі Віфсаїди розгубилися. Але ненадовго.

Ні телеграфу, ні телефону тоді ще не існувало. А проте, якщо вірити євангелію, віфсаїдяни того ж дня дізналися, що син голуба перебуває в Капернаумі, і того ж дня встигли туди прибути.

Отож, наступного ранку жителі обох міст, об'єднавшись, упросили ходяче Слово облагодіяти їх однією з тих нескінченних промов, таємниці яких була відома йому одному. Ісус, зрозуміло, не міг їм відмовити.

Однак, коли після проповіді його почали просити, щоб він повторив позавчорашнє чудо з умноженням булок і копчених оселедців, миропомазаний уперся. Та так, що справа ледве не скінчилася погано.

— Хай вам усім грець! — закричав він. — Змінітеся ви коли-небудь чи ні? Чи ви знову зголодніли, що прийшли до мене просити хліба? Добре ж, я вас нагодую, тільки не тим, чого ви просите. Я вас пригощу самим собою, бо я — хліб життя, що зійшов з небес.

Почувши цю, треба визнати, досить ризиковану пропозицію, присутні заремствували, незважаючи на всі свої симпатії до солодкомого тесляра.

А він, замість того, щоб пояснити свою думку, продовжував у тому ж тоні:

— Так, так, їжа, яку я вам пропоную, — це плоть моя. Хочете покуштувати?

— Ні! — дружно відповіли сотні голосів.

— Тим гірше для вас. Двічі повторювати запрошення я не буду. Ви бачили, як я воскресив мерців. Так от, якщо хочете, щоб я вас воскресив після вашої смерті, вам доведеться їсти мою плоть і пити мою кров!

Це людодіське частування припало тим, що зібралися, явно не до смаку. Вони охоче закусили б ще раз копченими оселедцями з булкою, але біфштекс із стегон промовця нікого не спокусив.

— Це що, нова притча? — крикнув йому хтось. — Сподіваюсь, ти говориш алегорично?

— Зовсім ні! «Бо плоть моя справді є їжа, і кров моя справді є пиття. Хто споживає мою плоть і п'є мою кров, в мені перебуває, і я в ньому... Хто споживає мене, житиме мною» (Іоанн, гл. 6, ст. 55—57).

Це вже було занадто! Усі, що зібралися, щиро обурилися, в тому числі і численні прихильники Ісуса, які добровільно йшли за ним, щоб бути в числі його учнів.

— Досить! — почувлися вигуки. — Геть! Це огидно! Він збожеволів!

Але, оскільки ні капернаумці, ні віфсаїдяни не бажали ходячому Слову погібелі, вони задовольнилися тим, що залишили його наодинці з його маячнею і, відпльовуючись, розійшлися по домівках.

«З того часу, — меланхолійно зауважує євангеліст Іоанн, — багато з його учнів відійшли від нього, і вже не ходили з ним» (Іоанн, гл. 6, ст. 66).

Ісус залишився з дванадцятьма апостолами.

— Ну, — сказав він, — може, ви теж хочете піти?

— Оце вже ні! — відповів Симон-Камінь. — Ми зовсім забули ремесла, які нас годували, і звикли жити вільно, так що ми залишаємося. Щоправда, якщо ти зараз почастиєш нас біфштексом із свого філе, нас, звичайно, вирве, але з часом ми, напевно, трохи звикнемо. Ти нам показав уже стільки чудес, що тепер нас ніщо не здивує. Коротше, ми в тебе віруємо. Якщо хочеш, можемо повірити ще раз у символ нашої віри: ти воістину син голуба, а значить, син божий!

— Спасибі! — сказав Ісус. — Дякую вам, друзі.

Разом з дюжиною вірних учнів він вийшов із синагоги і рушив по вулицях Капернаума. Шоковані городяни дивилися їм услід і обурено перемовлялися:

— Гарненькими ж вони справами займаються, коли залишаються самі!

— Треба ж! У наш час дійти до людодіства!

— І як їм тільки не гидко!

Цілком природно, що цей випадок немало нашкодив Христу. Врешті-решт він і сам зрозумів, що йому необхідно на якийсь час зникнути. Тому він незабаром залишив місто, а потім взагалі пішов з Іудеї. Через кілька днів Ісус був уже у місті Тірі, в країні Ханаанській.

Євангеліс вельми стримано розповідає про перебування ходячого Слова серед язичників. Згадується лише про те, що Ісус зробив послугу одній жінці, правда, не без того, щоб

попередньо обляяти її останніми словами, бо син голуба далеко не завжди був лагідним, як голуб.

Жінка та була язичниця, родом сірофінікіянка, і просила вигнати біса з її дочки-епілептички.

Спочатку Ісус відповів їй хамством:

— Мої чудеса не для собак! — сказав він.

Нещасна мати проковтнула образу.

— Правда твоя, господи! — погодилася вона. — Але й собаки підбирають крихти, що впали зі столу, — дай же мені хоч крихту твоїх чудес!

Ісус був настільки люб'язний, що перестав хамити і видав прохану крихту чуда, хоча й скривився при цьому незадоволено*.

Через деякий час до нього привели глухонімого.

Якщо ви жадаєте докладніше познайомитися з новим способом лікування, до якого цього разу вдався Ісус, настійливо раджу прочитати сьому главу Євангелія від Марка.

Коротко ж відбулося таке:

Ісус засунув пацієнтові пальці у вуха, плюнув йому в рот і крикнув.

— Еффафá!

До глухонімого тут же повернулися слух і мова.

Кілька днів по тому Ісусу трапилася нагода повторити чудо з умноженням булочок і копчених оселедців. Якби жителі Віфсаїди дізналися, що він зробив для язичників те, в чому категорично відмовив правовірним у Капернаумі, вони б позеленіли від заздрості.

Наш герой пробув серед язичників у краях Тірських і Сидонських шість довгих місяців. Увесь цей час він буквально помирав від нудьги. Він тужив за Галілеєю і особливо часто згадував Магдалу, де залишився його маленький гарем.

Тому, коли він вирішив, що пробув у вигнанні досить часу, насамперед поспішив у Магдалу.

Святі дамочки зустріли його з захопленням, — інакше і бути не могло. Він пропадав десь цілих півроку! Їм його так не вистачало! І весь час навіть вісточки не прислав, нехороший!

Щоб відсвяткувати повернення невдячного, зібралися всі побожні одаліски. Його закидали ніжними докорами, з нього брали клятви, що він ніколи-ніколи не буде більше так робити, і нарешті, простивши гидкого пустуна, винагородили його за всі шість місяців вимушеного посту.

* «А жінка та була язичниця, родом сірофінікіянка; і благала його, щоб вигнав біса з її дочки. Але Ісус сказав їй: дай перше насититися дітям; бо недобре забрати хліб у дітей і кинути псам. Вона ж сказала йому у відповідь: так, господи; але й собаки під столом їдять кришки від дітей. І сказав їй: за це слово йди: біс вийшов із твоєї дочки» (Марк, гл. 7, ст. 26—29).

Саме в цей час народився горезвісний каламбур, який євангеліє приписує Христу.

Одного ранку, розмовляючи зі своїми апостолами, він раптом запитав:

— Послухайте, ви скрізь шастаєте і збираєте всілякі плітки,— що люди говорять про мене?

— Сказати по совісті,— відповідали апостоли,— ніхто не вірить, що ти месія. Ми розпитували кожного стрічного. Одні кажуть, що ти не при своєму розумі, інші вважають тебе за воскреслого пророка Ієремію — ці хоча б визнають за тобою деякі достоїнства,— але більшість наших співвітчизників вважає тебе пройдисвітом або блазнем.

— Ну, а ви, що ви про мене думаєте?

— Ми, равві,— відповів від імені всіх Петро,— ми думаємо, як і колись. Для нас ти син голуба, і так ми оголошуємо тебе всюди.

— Дуже добре, друзі мої, я вами задоволений. Особливо тобою, старина Петро. Молодець, що зважився висловитися за всіх, спасибі. Взагалі, ти добрий хлопець, а тому слухай уважно, що я тобі скажу. Адже тебе звать Петро, правда ж?

— Звичайно! Ти ж сам дав мені це ім'я замість колишнього — Симон.

— Так от, раз ти Петро, тобто камінь, на цьому камені я створю мою церкву?

— Пробач, чи я добре почув?

— Я кажу, що я побудую на Петрі, тобто на камені, який є ти, мою церкву, і врата пекла не здолають її (Матфей, гл. 16, ст. 18).

— Врата пекла?

— Авжеж, пекельні ворота.

— Я щось не розберу...

— А це й не важливо. Крім того, я вручу тобі низку ключів. Це будуть ключі від царства небесного, того царства, що нагорі, вище місяця. І коли ти зав'яжеш вузол на землі, зав'яжеться і на небесах, а коли розв'яжеш, нагорі теж розв'яжеться.

— Вельми вдячний! — сказав Симон-Камінь. — Це для мене чимала честь. Постараюся виправдати виявлене мені довір'я.

І, обернувшись до решти апостолів, з торжеством додав, погладжуючи бороду:

— Чули? Отже, вирішено: відтепер я віце-президент нашого товариства!

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 15, ст. 21—39; гл. 16, ст. 1—20; від Марка, гл. 7, ст. 1—37; гл. 8, ст. 1—30; а також від Іоанна, гл. 6, ст. 22—71).

ЧАРІВНІ КАРТИНКИ
БЕЗ ПРОЕКЦІЙНОГО ЛІХТАРЯ

ижнем пізніше Ісус вирушив у пагористу місцевість на західному березі Геннісаретського озера. Надвечір разом з трьома апостолами — Симоном-Каменем, Іаковом Старшим і малюком Іоанном — він зійшов на високу гору, яка називалася Фавор.

Діставшись до вершини, Ісус звернувся до своїх вірних учнів:

— Я тут помолюся на сон грядущий. Ви теж, якщо хочете, можете помолитися зі мною.

Потім він упав навколішки, простер руки вгору і почав бубоніти молитву. Після першої молитви він перейшов до другої, до третьої, четвертої, п'ятої і так далі.

Апостоли наслідували його приклад. Вони також поставали навколішки і теж поздймали руки до неба, завівши «Отче наш».

При цьому вони нишком переморгувалися, наче хотіли сказати:

— Ну й птах, цей наш помазаний миром син голуба! Йому добре: у нього завжди на вибір дві сутності — людська чи божественна. Коли йому хочеться, він стомлюється, як усі люди, а коли не хочеться, зовсім не стомлюється. Ось і зараз він стовбичить з простягнутими вгору руками цілих півгодини: певно, увімкнув свою божественну сутність. Так він може простояти ще три-чотири години підряд і навіть не поворухнутися... Але ж ми, хай йому чорт, з іншого тіста! У нас лише одна сутність, людська, і через п'ять хвилин у нас просто повідпадають руки й ноги!

І дійсно, Ісус молився з такою надзвичайною ревністю, що, здавалося, зовсім не відчував утоми від незручної пози. Що стосується трьох апостолів, то у них уже ломило коліна і руки самі опускалися.

Нарешті, не маючи більше сил переборювати утому, вони спокійнісінько повлягалися прямо на голу землю, щоб хоч трохи подрімати. Незабаром усі трое заснули міцним сном.

І якраз тоді, коли вони з рідкісною одностайністю хропли в унісон, на горі Фавор сталося дещо воістину дивне.

Ісус перестав бубоніти молитви, підвівся на ноги і повільно піднявся над землею, як повітряна куля. Ні, він піднявся зовсім невисоко — всього на метр з чимось від землі. Адже це була лише проба! Справжнє вознесення повинно було відбутися у більш урочистій обстановці. Тому зараз він нерухомо повис над самою землею, наче для того, щоб довести, що закони природи для нього не існують і плювати йому на всяке там земне тяжіння.

У той же час небеса розверзлися і звідти спустилися двох підстаркуватих добродіїв. У одного на голові сяяла пара рогів, що світилися, — то був Мойсей. Другий з'їхав униз на вогненній колісниці, яка пірнала серед хмар, як риба у воді, — це був пророк Ілія. Татко Мойсей повис поруч з Ісусом, Ілія виліз із свого екіпажу і таким же чином влаштувався з другого боку. Усі троє ширяли за метр від земної поверхні, наче підвішені на незримих мотузках. Видовище було прецікаве! При цьому вони спокійно вели дружню розмову.

— Ви дуже люб'язні, — почав Ісус, — що зійшли мене відвідати у таку пізню годину.

— Годі вже тобі! — відповів Мойсей. — Це наш святий обов'язок, яким ми занадто довго нехтували... Розкажи краще, як твої земні справи. Все гаразд? Люди прислухаються до твого голосу? Душі очищаються?

— Хм, як тобі сказати... Дехто не дуже упирається, але загалом відсів значний. Усе йде зовсім не так гладенько, як я розраховував.

— Кому ти це кажеш? — втрутився пророк Ілія. — Чи мені не знати моїх співвітчизників? Вони ж уперті, як андалузські мули! Я сам проповідував їм слово боже стільки років, а користь яка? Після кожної моєї проповіді вони ще глибше погрузали у своїх пороках.

— Та й мені з ними пощастило не більше, — признався Мойсей. — А втім, справедливості ради треба сказати, що я, коли потрібно, не церемонився. Якщо мої древні євреї занадто брикалися, я їх напоумляв вогнем і мечем. Щоб наставити упертий народ на шлях істинний, немає нічого кращого від добрячого масового винищення.

— Ні, Мойсею, — не погодився з ним Ісус, — твої закони все-таки занадто суворі, кажу тобі це як другові. Я вважаю за краще не давити мух, а ловити їх на мед.

— О, якщо тобі це вдається, час добрий! Але у мене вже є досвід, повір мені. Коли хочеш заснувати нову релігію, панькатися не доводиться, інакше все полетить шкереберть!

— Спочатку так, зате потім...

— Потім тебе почнуть переслідувати, вішати на тебе всіх собак, сміятися з тебе і зрештою тебе замордують.

— Я це знаю, зате який триумф чекає мене у майбутньому!

— Ну, якщо тобі так хочеться бути розп'ятим, це вже твоя справа, — промовив Ілія. — Від щирого серця бажаю повеселитися! Що ж до мене, то я щиро вдячний твоєму найпрекраснішому отцю Саваофу за те, що він встиг витягти мене живим на небеса, коли сучасники тільки збиралися мене порішити. З його боку це було вельми, вельми люб'язно...

У такому ж дусі наші підвішені джентльмени мирно розмовляли ще кілька хвилин. Їх оточувало надзвичайно яскраве сяйво. Навіть тіла їхні здавалися прозорими, таке сильне було випромінюване ними світло. Одяг Ісуса «зробився блискучим, дуже білим, мов сніг, як на землі білильник не може вибілити» (Марк, гл. 9, ст. 3). Це було чудове видовище, воістину чудове!

Блискотливе видіння було таким сліпучим, що навіть наші апостоли нарешті прокинулися. Вони витріщили очі, світло засліпило їх, але вони, за словами євангелія, все-таки почули, як Ілія і Мойсей розмовляють з Ісусом. «Явившись у славі, вони говорили про кінець його, який йому належало завершити в Єрусалимі» (Лука, гл. 9, ст. 31).

Проте таке пишне видовище, природно, не могло тривати довго: адже кінець настає всьому! Навіть опера закінчується, коли остання арія проспівана.

Тому сяюче видіння почало поступово блякнути, тьмяніти, а потім і взагалі зникло. Ілія і Мойсей розтанули, як тіні проекційного ліхтаря.

На думку Петра, все закінчилося надто швидко.

— Учителю! — сказав він. — До чого ж тут гарно! Якщо не заперечуєш, ми зараз спорудимо три курені: один для тебе, один для Мойсея і один для Ілії, — і самі теж залишимося на цій чарівній горі.

— Яка дурниця! — обурився Ісус. — Три курені на шістьох? А де спатимете ви самі?

— Якось розмістимося. Ти візьмеш до себе малюка Іоанна, а ми з Іаковом Старшим влаштуємося один з Мойсеєм, другий з Ілією, і всі будуть задоволені.

Він ще розвивав свою думку, коли раптом на них опустилася хмара й ударив такий грім, що Петро ледь не поперхнувся. Потім з хмари загримів глас божий:

— Се є син мій улюблений, слухайте його!

Голос настільки не був схожий на голубине воркування, якого можна було б сподіватися, що апостоли не знали, що й відповісти. Вони попростягалися на землі носами донизу, замружились і затихли, як коти, що нарobili шкоди.

Лише через деякий час, бачачи, що небеса не збираються обрушуватися їм на голови, наші хоробрі апостоли насмілилися розплющити очі. Обмацавши себе з голови до ніг, вони з полегшенням пересвідчилися, що все начебто на місці.

Ісус сидів неподалік на уламку скелі. Він був сам і дивився на них досить презирливо.

— Ну й ну! — сказав він. — Наскільки я розумію, це називається не тямити себе від страху. Схоже, ви самі не знаєте, живі ви чи ні. Перерахуйте свої кістки, чи всі цілі, та заодно перенумеруйте їх: може, наступного разу знадобиться! Ні, слово честі, бачив я ослів, але таких!.. Коли нарешті я втовкмачу вам у ваші туші голови, що, поки я тут, нічого з вами не трапиться?

З апостолів було цілком досить. Іаков Старший, висловлюючи думку своїх колег, натякнув, що час би повернутися у місто. Кожен із них намагався себе переконати, що ця чарівна гора зрештою не така вже й страшна, як їм здалося.

Ісус не став їх більше мучити: жорстокість не відповідала його вдачі. Він погодився спуститися з гори і добратися до найближчого міста. До річч, і горизонт почав прояснятися. Коли зайнявся світанок, вони були вже внизу.

По дорозі Ісус розтлумачив своїм учням, що це пробне вознесіння і бесіда з підвішеними пророками на воздушях відбулися спеціально для них, а тому вони повинні зберігати все бачене і чути в якнайглибшій таємниці.

— Нікому не кажіть про це видіння! — наказав син голуба.

Можливо, саме тому малюк Іоанн уперто мовчить про це пишне видіння? Він був єдиним євангелістом, який бачив цей спектакль, і він же єдиний із чотирьох нічого про це не пише.

Відкрийте євангеліє, і ви знайдете розповідь про чудесне видіння: а) у святого Матфея (гл. 17, ст. 1—13), хоча святого Матфея, як відомо, на горі Фавор не було;

б) у святого Марка (гл. 9, ст. 1—12), який також там не був;

в) у святого Луки (гл. 9, ст. 28—36); святий Лука має до цієї історії не більше відношення, ніж два вищезгаданих його колеги.

І лише четвертий, святий Іоанн, мовчить про це як риба. Отже, малюк Іоанн свято зберіг таємницю пробного вознесіння на горі Фавор. Але, даруйте, яким тоді чином про неї дізналися три інших євангелісти?

А втім, ще раз пробачте, я зовсім забув; адже вони писали під диктовку голуба!

Отож, порадивши апостолам притримати язика, Ісус далі оголосив їм, що воскресне з мертвих.

Тут знову не завадить узяти в руки євангеліє.

Апостоли не могли опам'ятатися.

— Як же він зможе воскреснути з мертвих? — питали вони себе. — І куди подівся Ілія? Адже книжники говорили, що Ілія повинен явитися раніше від месії і спочатку все влаштувати! Виходить, наш учитель зовсім не Христос?

Якщо вірити «святому письму», ці питання дуже турбували Ісусових учнів.

Давайте, проте, внесемо деяку ясність. Одно з двох: бачили апостоли чудеса Ісуса або не бачили? Бачили, чи не так? У такому разі, чому ж вони сумнівалися? Якщо Ісус міг у них на очах воскрешати інших мерців, чому б йому, всемогутньому, не воскреснути самому?

Щодо мене, то, якщо, скажімо, останній дурень на моїх очах повисне у повітрі без усякої мотузки або якихось інших пристосувань, якщо він на моє прохання оживить мою бабуся, сказавши їй «таліфа кумі», якщо він при мені зцілить глухонімого, засунувши пальці йому у вуха і плюнувши йому в рот, я, незважаючи на весь свій скептицизм, навіть телепня проголошу богом і молитимусь на нього.

Коли я думаю про апостолів, перед очима яких Ісус творив незчисленні чудеса і які все-таки час від часу сумнівалися, чи Христос він, я міркую таким чином.

Раю нема, я в цьому переконаний, але якби він був, я б туди напевне потрапив. Апостоли, які час від часу сумнівалися у господі богові, хоча не мали на те ніяких підстав, і навіть навпаки, зайняли там найкращі місця і вважаються святими першого розряду. Я ж не бачив жодного чуда, а тому, якщо я їй не вірю в бога, у мене є обставини, що пом'якшують мою провину, і вічний отець наш — сподіваюся, того дня, коли я перед ним стану, він буде у доброму настрої — вручить мені диплом святого хоча б четвертого розряду. Більшого мені не треба. «Блаженний Лео Таксіль» — їй-богу, це непогано виглядатиме у календарі святих! Але досить про це: ми і так приділили сумнівам апостолів занадто багато місця.

Ісус той довго не розмірковував.

Він просто сказав їм:

— Може, ви думаєте, що я не Христос? Ви себе питаєте, як я воскресну з мертвих? Хай це вас не хвилює! Кажуть, Ілія повинен прийти раніше від мене... Так от знайте: він уже приходив, тільки ніхто не звернув на нього уваги. Він переходував в образі мого кузена Хрестителя, — ось і все! А оскільки хрестильник з Йордану в дійсності був не хто інший як переодягнений Ілія, значить, я — усім місяцям міся!

ВІРА ГОРИ РУХАЄ

озмовляючи таким чином, Ісус і троє апостолів дісталися до міських околиць. Тут вони зустріли решту своїх компаньйонів, оточених великим натовпом.

Під час відсутності Ісуса його учні здумали зцілити глухонімого епілєптика. Вони повірили в обіцянку свого учителя, що теж зможуть творити чудеса, і ось спробували це зробити, але в них чомусь нічого не виходило.

Коли батько глухонімого прийшов до Андрія, той йому сказав:

— Твій син глухонімиий і до того ж припадочний? Пусте! Ми володіємо чудодійною силою і вилікуємо твоє чадо враз...

Глухонімиий кілька разів зойкнув і скорчився. Його схопили якнайміцніше, й апостоли почали над ним чаклувати, наслідуючи словам і жестам Ісуса. Лише з тією невеликою різницею, що це не давало ніяких наслідків.

Марно кожен з них по черзі плював глухонімому в рот, марно тикали вони пальцями у вуха, марно простягали над його головою руки і викрикували всяку тарабарщину. Провал був повний.

Книжники, які давно недолюбували апостолів, сміялися з їх марних потуг і справляли перемогу. Але, коли на сцені з'явився син голуба, все відразу змінилося.

— Ах, ось і наш учитель! — вигукнув Варфоломей, з якого піт котився градом.— Вчасно ж він наспів!

— Про що це ви тут сперечаєтеся? — запитав миропомазаній.

Із натовпу вийшов батько глухонімого.

— Равві! — сказав він.— Я привів до них мого сина, що з дитинства страждає загадковою хворобою. Мало того, що він глухий і німиий, часом його ще страшенно корчить, він качається по землі, скрегоче зубами, бризкає слиною і сохне з кожним днем. Ти сам розумієш, усе це неприродно; певно, у животі у нього сидить диявол, який і змушує його виробляти такі акробатичні номери. Я просив твоїх учнів вигнати біса, та у них нічого не вийшло. Але ти, господи, не такий, як усі люди, і я вірю, що ти без великих зусиль покінчиш з

нечистим духом, який терзає мого сина. Зроби мені таку послугу, зціли його, благаю тебе, адже це моя єдина дитина!

З цими словами він розпростерся біля ніг Ісуса. Великий зцілитель був задоволений.

— Підведи сюди свого сина! — звелів він.

Дитину підвели. Та ледве вона побачила Ісуса, як забила-ся у падучій і, бризкаючи піною, почала качатися по землі.

— І часто його так забирає? — поцікавився миропомазаний.

— Дуже часто. Він так змучився, що одного разу кинувся у воду, щоб утопитися, а іншого разу закотився у вогонь... О господи, яке нещастя! Це явно диявол штовхає його на такі жахливі вчинки... Равві, равві, зглянься над ним, зглянься над нами!

— Якщо ти віруєш у мене, твій син звільниться від нечистого духа.

Від страху, що він раптом виявиться не досить віруючим, батько глухонімого епілєтика навіть розплакався.

— Равві! — сказав він. — Слово честі, я зроблю все можливе, щоб у тебе повірити. Але, коли мені це не вдасться, допоможи мені ти позбавитися невіри!

Тим часом натовп оточив миропомазаного з усіх боків. Він поглянув ще раз на хлопчика, що качався в корчах, і сказав:

— Дух нечистий, глухий і німий, вийди з цього юнака і не повертайся, я тобі наказую!

Диявол несамовито потряс тіло одержимого і вискочив геть, як завжди, з голосним криком.

Хлопчик упав на землю. Піна на його губах вмить висохла, тіло більше не смикалося, але він лежав нерухомо, як мертвий.

— Оце так зцілення! — зраділо заволали книжники. — Дивіться-бо, хлопчисько помер!

Але тут Ісус узяв хлопчика за руку, трохи підняв його, і цілком здорова дитина встала, наче і не було нічого. Книжники ладні були крізь землю провалитися. Натовп плескав у долоні і кричав «браво». Це був справжній успіх. Син голу-ба, скромний, як лісова фіалка, поспішив сховатися від захопленого виявлення публікою почуттів у найближчому будинку. Апостоли рушили слідом, не сміючи дивитися один одному у вічі і не знаючи, чим пояснити своє ганебне безсилля.

Коли вони залишилися із своїм наставником самі, апостоли зажадали пояснення.

— Що ж це таке, врешті-решт? — спитав один із них від імені всієї дюжини. — Півроку тому ти вирядив нас із важли-вим завданням і дав нам здатність творити чудеса. До цього часу ми цією здатністю непогано користувалися: завдяки нам декілька чоловік навіть зцілилися. А сьогодні, коли ми хотіли повторити старий фокус, він раптом не спрацював! Чому?

Скажи чесно, ти що відібрав у нас чудесну силу? І якщо так, то на якій підставі?

— Бідні мої баранчики, — відповів Ісус. — Усе набагато простіше. Справа в тому, що у вас більше нема тієї віри, яку ви мали півроку тому. Істинно, істинно говорю вам: хто повірить у мене безконечно, той і силу матиме безконечну. Кожен, хто має віру в мою божественність, може сказати горі: «Перейди звідси туди!», і гора перейде. Запам'ятайте: віра гори рухає (дивись з цього приводу євангелія від Матфея, гл. 17, ст. 14—20; від Марка, гл. 9, ст. 13—29; від Луки, гл. 9, ст. 37—43).

Ці слова, приписувані євангелієм Ісусові і безперестанку повторювані всіма християнами, наводять мене на сумні роздуми. Мені здається, вони свідчать про те, що служителі французької церкви — погані патріоти. 1870 року німецька армія загарбала Францію, ту саму Францію, яку богослови називають старшою дочкою католицької церкви. Що ж стосується німців, то, за словами тих же богословів, це еретики, приречені горіти в пеклі. Тепер про віру. Перш за все віра в господа бога нашого повинна бути у священників; бо якщо вже вони не будуть вірувати, то що вимагати з нас, простих смертних! Так от, оскільки віра священників безмежна, вони могли б за своїм бажанням навіть гори рухати. Спробуйте тепер собі уявити, як славно могла б Франція розправитися з німцями, якби у французьких священників була хоч крапля патріотизму! В міру просування пруссаків углиб Франції вони могли б нагромаджувати на їх шляху перешкоду за перешкодою. Противникові довелося б залишити всяку думку про вторгнення. За словом архієпископа паризького на шляху ворога стали б непрохідні Гімалаї, і пруссаки не перейшли б навіть нашого кордону. І якщо б завдяки німецькій упертості війська Вільгельма все-таки видерлися б на схили Гімалайського хребта, перенесеного на Рейн, кардинал ліонський міг би негайно скомандувати:

— А тепер, хребет Гімалайський, відправляйся на Північний полюс!

Франція назавжди позбулася б німецьких вояк, і Гарібальді не довелося б приходити до нас на допомогу³⁸.

КОЛИ СЛОВА РОЗХОДЯТЬСЯ
З ДІЛОМ

и вже знаємо, що Ісус відчував особливу прихильність до жителів Капернаума: його там завжди добре зустрічали до тієї пам'ятної суботи, коли він здумав викладати свої людодські теорії.

Тому він вирішив знову завоювати симпатії населення цього міста. Сказано — зроблено. І ось миропомазаний уже на шляху в Капернаум.

«За півроку відсутності,— гадав Ісус,— вони повинні були за мною хоча б скучити».

Та він глибоко помилявся. З того часу, як син голуба запропонував капернаумцям покуштувати своїх біфштексів, вони втратили в нього всяку віру. Вступ Ісуса в місто цього разу нічим не нагадував колишнього тріумфу: мізерна купка святих бродяг непомітно пройшла через весь Капернаум під ворожими поглядами натовпу.

Лише збирачі податків ув'язалися за ними, і один із них сказав Петрові:

— От що, чоловіче добрий, ваш наставник до цього часу вивів нас за носа. Як тобі відомо, нам доручено збирати дідрахми, тобто по дві драхми, з кожного іудея щорічно — це викуп, що сини Ізраїля платять Єгови за свої гріхи. Дідрахми платять усі: бідні й багаті,— бо вони призначаються на утримання храму Єрусалимського. Лише вчені богослови звільняються від цієї данини. До цього часу ми вважали вашого ватажка за доктора богослов'я, а тому ніколи з нього нічого не вимагали. Але тепер-то ми знаємо, з ким маємо справу: він такий же доктор богослов'я, як я або моя покійна бабуся. Він просто дурисвіт з добре підвішеним язиком, і більше нічого! Так що прошу сказати йому, щоб він сплатив нам встановлену дідрахму, або ж півстатира, що одне й те ж, поки добром його просять. А не захочете — будьте ласкаві у боргову яму, це у нас запросто!

Півстатира були не дуже великі гроші — щось близько півтора франка або не більше чверті карбованця. Та й цього Ісус заплатити не міг, бо у нього, як звичайно, не було ні щеляга. Якби Магдалина була в Капернаумі, він би звичайно пішов до неї і позичив у неї потрібні півстатира.

— Слухай, голубонько,— сказав би він їй,— мене спіткало лихо! Ці тварюки, збирачі податків, вимагають у мене дідрахму на тій підставі, що я не маю диплома доктора богослов'я. Будь ласкава, красуне, вируч, позич мені карбованця, вже я з тобою якось розплачуся! Не зараз, звичайно, сама розумієш...

І, зрозуміло, Магдалина не відмовила б Ісусові, якому служила майном своїм.

Та, на жаль, Магдалини в Капернаумі не було.

Ісус лише знизав плечима, коли Петро повідомив йому про вимогу збирачів податків.

— Ну що за люди! — сказав він.— Не розуміють найпростіших речей. Ти сам подумай, старина Петро. Дідрахми збирають на храм Єгови, так? Так. А тепер скажи: як тобі здається, царі земні з кого беруть мито або податки? Із своїх синів чи з чужих?

— Яка дурниця! Авжеж з чужих, із своїх підданих!

— Таж я син божий! Чому я повинен платити данину своєму татові?

— Дійсно, чортівня,— зам'явся Петро.— Звичайно, з точки зору логіки міркуєш ти здорово, тут не підкопаєшся, та, з другого боку, боюся, що ці проклятущі збирачі від нас все одно не відчепляться. Їм балачки не потрібні, їм давай гроші! А якщо не заплатиш, погрожують запроторити в клопівню.

— У такому разі треба заплатити. Мій час ще не настав.

— Заплатити? Але чим?

— Чи нема у нас тут якого-небудь приятеля, що позичить нам цю маленьку суму?

— Це в Капернаумі? Після промови про твоє м'ясо і твою кров капернаумці стали не ті. Тепер у них не випросиш ні шеляга навіть під заставу всього царства небесного!

— М-да, ну й діла...

— А ти сотвори чудо, учителю!

— Чудо, воно, звичайно, можна, та чудесами не слід зловживати... А втім, коли іншого виходу нема, слухай мене гарненько! Роздобудь десь вудочку, волосінь і гачок. Потім ти підеш на озеро вудити рибу. Першу рибу, що клюне, постарайся не упустити. Відкрий їй рота і знайдеш там статир, тобто чотири драхми. Візьми цей статир і заплати дань за мене і за себе.

Петро скорився. Чудо звершилося, і данина була сплачена (Матфей, гл. 17, ст. 23—27).

Того дня Ісус перебував у доброму настрої. Він незлобиво кепкував з апостолів, що ніяк не могли заспокоїтися: чому це на гору Фавор він узяв лише трьох обраних, а не всіх? Бачачи, що всі вони однаковою мірою прагнуть зайняти пост віцепрезидента святого товариства, він їм сказав:

— Хто хоче бути першим, повинен бути найостаннішим і служити всім іншим.

Загальновідомо, що папа римський вважається главою християнської церкви, та я ніколи не чув, щоб він виконував на практиці цей заповіт Христа і чистив черевики прочанам, що сходяться на нього подивитися. Навпаки, прочани лижуть йому пантофлю.

Потім Ісус узяв на коліна дитину, поцілував її і пояснив апостолам, що вони повинні любити малюків, а головне — оберігати їх невинність.

— Якщо хто-небудь спокусить одного з таких карапузів, — сказав він, — то краще б йому млинове жорно на шию і потонути в глибині морській!

Як бачите, євангеліє іноді вкладає в уста Ісуса цілком розумні слова, — явно для того, щоб урівноважити аморальні висловлювання, про які вже йшлося у попередніх розділах.

На жаль, секретарі святого голуба — Матфей, Марк, Лука та Іоанн — жодного разу не показали нам, як Христос здійснював свої нечисленні добрі поради на ділі. З одного боку, він проповідує чесність і закликає апостолів оберігати дітей, але з другого — сам тягається з повіями, перебуває у них на утриманні і виявляє до малюка Іоанна таку ніжність, що мимоволі задумаєшся.

Очевидно, тому брати ченці не звертають уваги на слова Ісуса, вважаючи за краще наслідувати його вчинки.

Продовжуючи бесіду, миропомазаний оголосив апостолам, що кожного разу, коли їх збереться принаймні троє, він буде серед них четвертим, хоча вони його і не побачать.

Насмілившись, Петро запитав дорогого учителя, до якого часу слід прощати своїм ворогам і взагалі чи повинна бути межа терпінню.

— Фарисеї, — сказав Петро, — прощають одній і тій же людині до трьох разів. Якщо мене допикатимуть, досить буде, коли я прощу до семи разів?

— Не до семи, — відповів Ісус, — а до семи разів по сімдесят!

Ну чим ще, як не цим заповітом Христа, пояснити, що нема на землі нікого мстивішого і нетерпимішого від служителів церкви Христової! Спробуйте хоч раз зачепити якогось священнослужителя — він миттю настрочить на вас клязузу і, якщо ви його не улестите, затягає вас по судах, — за це я вам ручуся!

І нарешті, щоб думка його була цілком ясною, Ісус розповів апостолам чергову притчу.

У деякому царстві, у деякому государстві жив-був цар. І ось одного разу покликав він усіх своїх слуг і наказав відзвітуватися у справах. І знайшовся серед слуг такий, що за-

боргував цареві десять тисяч талантів, тобто десять тисяч фунтів срібла — скільки це виходить, порахуйте самі.

Цей слуга государів був губернатором багатой провінції, збирав для царя податки, але, як видно, програвся. За законом цар мав право конфіскувати все майно губернатора-розтратника і навіть продати у рабство всю його сім'ю: його самого, дружину і дітей. Та цар був найдобрішою людиною. Він простив губернатора за умови, що той буде поводитися скромніше і помаленьку виплатить борг.

Отож, губернатор спокійно пішов з палацу. Коли він уже ступив з останньої сходинки, на нього ледве не налетів один чоловік, що був йому винен сто динаріїв, тобто набагато менше одного таланта.

— Ага, ось ти мені й попався! — закричав губернатор, кидаючись на бідолашного. — Я тебе вже давно шукаю! Віддавай зараз же все, що мені винен, а то я тебе придушу, як муху!

І лихого слова не кажучи, він і насправді вчепився йому в горло. Бідолаха почав його просити, але губернатор був неблаганний. Він особисто відвів свого боржника в участок і наказав тримати його в борговій ямі, поки той не виплатить всі сто динаріїв плюс проценти.

Чутка про це дійшла до царя. Він звелів привести до нього губернатора і влаштував йому добрячу прочуханку.

— Ах ти, негіднику! — кричав государ. — Я від тебе не вимагав негайної сплати десяти тисяч талантів, паршивий розтратнику, а ти не зглянувся над бідняком, що заборгував тобі усього сто динаріїв! Ну добре ж!

І, розгнівавшись, государ віддав його катам, які тут же повісили губернатора високо і надійно.

Така була притча Ісусова. Апостолів вона вельми зацікавила і розважила: такі казочки були цілком їм до вподоби.

До цього часу священики пережовують ці притчі у своїх проповідях на науку віруючим. Та, ледве закінчивши ганьбити користолобного губернатора, що засадив у холодну свого боржника через якісь нещасні сто динаріїв, той же священик не церемонячись шпетить на всі заставки свого бідняка-прихожанина, що не встиг йому заплатити за хрестини (дивись євангелія від Матфея, гл. 18, ст. 1—35; від Марка, гл. 9, ст. 32—49; від Луки, гл. 9, ст. 46—50).

СВЯТО КУЩІВ

одії, описані у трьох попередніх розділах, відбувалися у той час, коли євреї звичайно справляли своє національне свято, так зване свято скіній. Як правило, воно відзначалося восени. Це свято було встановлено на згадку про перехід давніх євреїв через пустелю. Тривало воно сім днів, і всі ці сім днів іудеї жили в зелених куренях, як колись їхні предки під покровом наметів.

Якщо перекласти буквально давньоєврейське слово, яке служить для позначення цього свята, ми побачимо, що його треба було б називати свято наметів або свято куренів, а зовсім не свято скіній чи кущів, як говорять сьогодні.

У ці дні радість панувала по всій країні. Люди залишали свої домівки і будували поряд веселі курені з оливкових, соснових, миртових і пальмових гілок. Сім ночей спали вони під зеленим покровом цих саморобних споруд, що заповнювали всі площі, вулиці, двори і навіть околиці міста. Цілий тиждень Єрусалим був як шумливий ліс, на велике задоволення злодіїв і грабіжників, які обходили опустілі будинки і тягли все, що їм траплялося під руку. Та це був уже зворотний бік медалі, і ніхто не хотів про нього думати, такими великими були загальні радість і веселощі.

Всюди лунали превеселі пісеньки, які перегукувалися із звуками труб, що гриміли з терас храму Єрусалимського. На знак радісного настрою всі ходили з пальмовим листям в руках або носили з собою гілку, обсипану персиками, лимонами чи ще якими-небудь плодами, що дозрівали у цю пору року. Радість іудеїв була тим більшою, що свято куренів наставало безпосередньо вслід за великим днем очищення, або судним днем, і кожен відчував себе вільним і чистим від усіх гріхів, скоєних з попередньої пасхи.

Народ сходився в Єрусалим звідусіль.

Коли наші герої згадали про наближення осіннього свята, Іоанн, гарнюсінький хлопчик, вигукнув:

— Свято куренів? От буде здорово!

Та миропомазаний тут же остудив запал свого улюбленого учня.

— Золотко моє! — сказав він. — Нам у Єрусалимі показуватися небезпечно. Прикмети наші відомі, і, якщо ми туди з'явимося, усім нам буде погано.

Потім до Ісуса прийшли його родичі, які чомусь опинилися в Капернаумі, і теж почали запрошувати його на свято.

— Ми обов'язково підемо, — заявили вони. — Чому б тобі не вирушити разом з нами? Якщо ти справді великий пророк, як ти запевняєш, кращої можливості проявити свої таланти тобі не знайти. Усі давно вже пащекують, що ти чомусь тиняєшся лише по селах та по глухих містечках. Покажися тепер у столиці, всьому народові, інакше твої вороги тебе засміють. Врешті-решт, якщо у тебе і справді є якісь божественні здібності, чому ж ти ховаєшся?

— Мій час ще не настав, — відповів Ісус без усяких пояснень. — А вас я не тримаю, ідіть і веселіться на здоров'я.

У глибині душі Ісусові до смерті хотілося податися в Єрусалим. Він це старанно приховував лише для того, щоб обманути інших, бо при нагоді миропомазаний не гребував і брехнею.

Він давно вже вирішив не пропускати цього свята куренів, однак хотів, щоб про його перебування в священному місті не знав ніхто. Ісус побоювався синедріону, фарисеїв і книжників, які могли під будь-яким приводом нацькувати на нього натовп.

Процитуємо євангеліста Іоанна:

«Наближалось свято іудейське: поставлення кущів. Тоді брати його сказали йому:

Піди звідси і йди в Іудею, щоб учні твої бачили діла, які ти робиш. Бо ніхто не робить чогось таємно і сам прагне бути відомим. Якщо ти твориш такі діла, то покажи себе світові.

Во і брати його не вірували в нього.

На це Ісус сказав їм:

...Ви підіть на свято це, а я ще не піду на це свято, тому що мій час ще не кінчився.

Це сказавши їм, zostався в Галілеї. Але коли прийшли брати його, тоді й він прийшов на свято, не відкрито, а ніби потай» (Іоанн, гл. 7, ст. 2—10).

Отже, миропомазаний спекався свої рідні. Його брати рушили в Єрусалим по дорозі понад Йорданом, а він зі своїми апостолами попрямував туди ж обхідним шляхом через Самарію.

За словами євангеліста Луки, син голуба був у жахливому настрої. Свято вабило його до себе невтримно, і в той же час у нього були найтяжчі передчуття. Не дивно, що він вирішив попередньо розвідати, чи вільний шлях, і, як говорить Лука, «послав вісників перед лицем своїм».

Якщо вірити «святому письму», подорож ця була не з веселих. Самаряни завжди заздрили столичним жителям і диви-

СВЯТО КУЩІВ

одії, описані у трьох попередніх розділах, відбувалися у той час, коли євреї звичайно справляли своє національне свято, так зване свято скіній. Як правило, воно відзначалося восени. Це свято було встановлено на згадку про перехід давніх євреїв через пустелю. Тривало воно сім днів, і всі ці сім днів іудеї жили в зелених куренях, як колись їхні предки під покровом наметів.

Якщо перекласти буквально давньоєврейське слово, яке служить для позначення цього свята, ми побачимо, що його треба було б називати свято наметів або свято куренів, а зовсім не свято скіній чи кущів, як говорять сьогодні.

У ці дні радість панувала по всій країні. Люди залишали свої домівки і будували поряд веселі курені з оливкових, соснових, миртових і пальмових гілок. Сім ночей спали вони під зеленим покровом цих саморобних споруд, що заповнювали всі площі, вулиці, двори і навіть околиці міста. Цілий тиждень Єрусалим був як шумливий ліс, на велике задоволення злодіїв і грабіжників, які обходили опустілі будинки і тягли все, що їм траплялося під руку. Та це був уже зворотний бік медалі, і ніхто не хотів про нього думати, такими великими були загальні радість і веселощі.

Всюди лунали превеселі пісеньки, які перегукувалися із звуками труб, що гриміли з терас храму Єрусалимського. На знак радісного настрою всі ходили з пальмовим листям в руках або носили з собою гілку, обсіпану персиками, лимонами чи ще якими-небудь плодами, що дозрівали у цю пору року. Радість іудеїв була тим більшою, що свято куренів наставало безпосередньо вслід за великим днем очищення, або судним днем, і кожен відчував себе вільним і чистим від усіх гріхів, скоєних з попередньої пасхи.

Народ сходився в Єрусалим звідусіль.

Коли наші герої згадали про наближення осіннього свята, Іоанн, гарнюсінський хлопчик, вигукнув:

— Свято куренів? От буде здорово!

Та миропомазаний тут же остудив запал свого улюбленого учня.

— Золотко моє! — сказав він. — Нам у Єрусалимі показуватися небезпечно. Прикмети наші відомі, і, якщо ми туди з'явимося, усім нам буде погано.

Потім до Ісуса прийшли його родичі, які чомусь опинилися в Капернаумі, і теж почали запрошувати його на свято.

— Ми обов'язково підемо, — заявили вони. — Чому б тобі не вирушити разом з нами? Якщо ти справді великий пророк, як ти запевняєш, кращої можливості проявити свої таланти тобі не знайти. Усі давно вже пащекують, що ти чомусь тиняєшся лише по селах та по глухих містечках. Покажися тепер у столиці, всьому народові, інакше твої вороги тебе засміють. Врешті-решт, якщо у тебе і справді є якісь божественні здібності, чому ж ти ховаєшся?

— Мій час ще не настав, — відповів Ісус без усяких пояснень. — А вас я не тримаю, ідіть і веселіться на здоров'я.

У глибині душі Ісусові до смерті хотілося податися в Єрусалим. Він це старанно приховував лише для того, щоб обманути інших, бо при нагоді миропомазаний не гребував і брехнею.

Він давно вже вирішив не пропускати цього свята куренів, однак хотів, щоб про його перебування в священному місті не знав ніхто. Ісус побоювався синедріону, фарисеїв і книжників, які могли під будь-яким приводом нацькувати на нього натовп.

Прочитуємо євангеліста Іоанна:

«Наближалося свято іудейське: поставлення кущів. Тоді брати його сказали йому:

Піди звідси і йди в Іудею, щоб учні твої бачили діла, які ти робиш. Бо ніхто не робить чогось таємно і сам прагне бути відомим. Якщо ти твориш такі діла, то покажи себе світові.

Бо і брати його не вірували в нього.

На це Ісус сказав їм:

...Ви підіть на свято це, а я ще не піду на це свято, тому що мій час ще не кінчився.

Це сказавши їм, зостався в Галілеї. Але коли прийшли брати його, тоді й він прийшов на свято, не відкрито, а ніби потай» (Іоанн, гл. 7, ст. 2—10).

Отже, миропомазаний спекався своїй рідні. Його брати рушили в Єрусалим по дорозі понад Йорданом, а він зі своїми апостолами попрямував туди ж обхідним шляхом через Самарію.

За словами євангеліста Луки, син голуба був у жахливому настрої. Свято вабило його до себе невтримно, і в той же час у нього були найтяжчі передчуття. Не дивно, що він вирішив попередньо розвідати, чи вільний шлях, і, як говорить Лука, «послав вісників перед лицем своїм».

Якщо вірити «святотому письму», подорож ця була не з веселих. Самаряни завжди заздрили столичним жителям і диви-

лися скося на гультяїв-туристів, що проходили через їхні краї, прямуючи до граду Соломонового. Перед Ісусом і його учнями зачинялися всі двері. Їм відмовляли в допомозі і в їжі. Зрештою Іаков і Іоанн розлютилися.

— Господи! — сказали вони. — Ну й погань же тут народець! Хочеш, ми скажемо, щоб вогонь зійшов з неба і винищив їх, як бувало робив Ілія?

— Зараз не час для таких жартів, — відповів Ісус. — Ходімо далі!

І вони продовжували свій шлях.

По дорозі їм зустрівся книжник. Цей пройдисвіт наслухався про миропомазаного всяких вигадок і вирішив, що якщо пристати до нього, то можна буде купатися в золоті і розкошувати. Та книжник явно переоцінив переваги апостольського способу життя. Він не знав, що постійне бродяжництво пов'язане з усякими злигоднями, що його чекають не лише злети, а й падіння і що лише завдяки Магдалині й іншим дамочкам того ж гатунку учні Христові могли іноді обжиратися, а здебільшого змушені були класти зуби на полицю. Якраз тепер був саме такий період.

Ісус пояснив книжникові ситуацію.

— Друже мій, — сказав він, — ти явно попав пальцем у небо. Навіть лисиці мають нори, і птахи небесні — гнізда, а син чоловічий не має де прихилити голову.

Перспектива піти слідом за такою компанією здалася книжникові не надто спокусливою, і він відійшов.

Нарешті, після всяких прикритих затримок, Ісус дістався до Брусалима. Чутка про нього випередила його. Розмов йшло багато, думки розділилися.

Деякі намагалися боязко захищати сина голуба.

— Він добрий чоловік, — говорили вони.

Інші, — а їх була більшість — заперечували:

— Чого вже тут доброго! Він обдурює народ!

Перші дні свята Ісус тримався тихше води, ніжче трави. Але потім, не маючи сил більше опиратися непереможному бажанню вразити своїми богословськими знаннями, він з'явився у храм, сів в одному з найскромніших його бокових вівтарів і почав викладати свої благоглупості.

Спочатку старійшини і народ були приголомшені такою сміливістю. Вони вірили кожному його слову. Але потім, отямившись, почали ставити миропомазаному каверзні запитання. Зокрема, його спитали, яке він має право тлумачити Біблію, коли сам нічому не вчився.

Ісус злякався, однак, бажаючи прихилити на свій бік натовп, у свою чергу запитав первосвящеників:

— За що прагнете вбити мене?

Запанувало тяжке мовчання. Усі подумали, що самозва-

ний богослов просто з глузду з'їхав. Нарешті хтось йому сказав:

— Ти, голубе, мабуть, сам не при собі. Чи не вселився в тебе нечистий, що ти верзеш усілякі дурниці! Хто домагається твоєї смерті? Кому ти, власне кажучи, потрібен?

Та Ісуса вже несло. Не звертаючи уваги на нетактовні запитання, він заходився розповідати про своє чудо в купальні «Віфезда».

Тема була благодатна, тому що чутки про цю подію ходили по всьому місту.

Ісус вчасно згадав про зціленого паралітика. Симпатії натовпу зразу перейшли на бік миропомазаного, і служителі синедріону не наважилися його схопити, хоча руки у них так і свербіли. Вони пішли геть, але наказали храмовій сторожі арештувати Ісуса, як тільки він залишиться сам, і запроторити його подалі.

Проте виконати цей наказ не вдалося. Воїни сторожі змішалися з натовпом і піддалися загальному настрою. Вони почали прислухатися до слів сина голуба, і той, зрозумівши, що справа може закінчитися погано, почав розливатися таким соловейком і так лестив народові, що навіть слуги синедріону порозвішували вуха і прогавили слухний момент.

Коли вони надвечір прийшли в синедріон з повідомленням про невдачу, розлючені первосвященники накинулися на них з лайкою, питаючи, чому Ісуса не схопили, коли натовп розійшовся і коли його можна було взяти без галасу.

— Чому ви не привели його? — повторювали вони.

Капітан сторожі щось мимрив на своє виправдання: красномовство ходячого Слова справило враження і на нього.

— Та наказувати легко, — бурмотів він. — А ви спробуйте це зробити! Що я міг? У цього парубка язик підвішений як слід. Послухали б ви його самі! Він нас просто зачарував...

— Значить, і ти спокусився, як уся ця чернь? — роздратовано запитували члени синедріону. — Дурні! Йолопи! Невже хто-небудь із начальників і фарисеїв теж у нього увірував? Адже кожен іудей, якби він умів читати хоча б по складах, не повірив би його байкам! Вони годяться лише для малих дітей, що не знають з Біблії жодного слова. Ну який проклятий народ — суцільне неучтво. А ми гадали, що ви розумніші...

Капітан і воїни сторожі не знали, куди їм подітися. Вони пообіцяли, що наступного разу постараються виконати наказ синедріону і не слухатимуть базікання ходячого Слова.

Один із членів верховного судилища — це був Никодим, котрий, як ми знаємо, не здатний був образити й муху, — спробував було урезонити своїх колег. Він теж не вірив у божественне походження Ісуса, але й не бажав миропомазано-

му лиха, вважаючи його безневинним тихим дурником. Отож Никодим зважився за нього заступитися.

— Припустімо,— сказав він,— що маячні промови цього чоловіка небезпечні. Припустімо! Однак чи буде одне це достатньою підставою для його арешту? Боюся, що ні. По-моєму, було б краще запросити його сюди і вислухати. Хай він сам розповість про свої діла, і тоді ми вирішимо, чи варті вони покарання. Не можна, хай йому чорт, засуджувати людину, не давши їй висловитися!

Та сам Никодим висловився явно невчасно. Увесь синедріон був настроєний проти Христа. І природно, що Никодиму, який здумав взяти на себе роль його адвоката, всипали, щоб пам'ятав до нових віників.

— Ти що, сам з Галілеї, чи що? — кричали йому.— Чи ти не знаєш письма? Візьми Біблію і сам побачиш: з Галілеї не було ще жодного пророка!

Никодим прикусив язика. Він уже і сам був не радий, що через нього знявся такий галас. А втім, навіть його боязке втручання відіграло свою роль, тому що збіглося з невдачею сторожі, і на якийсь час врятувало Ісуса.

Члени синедріону порозходилися по домівках, так і не прийнявши ніякого рішення (дивись євангелія від Матфея, гл. 8, ст. 19—22; від Луки, гл. 9, ст. 51—62; від Іоанна, гл. 7, ст. 1—53).

ПРИКРАШАЙТЕ СВОЇХ ЧОЛОВІКІВ РОГАМИ, ДОБРОДІЙКИ!

вечері того ж дня Ісус з обережності залишив Єрусалим. Він вирішив, що спокійніше буде переночувати на горі Єлеонській. Погода була чудова, і він безтурботно заснув під покровом дерев. Та удосвіта миропомазаний знову з'явився у храм і знову взявся за свої повчання, зібравши навколо себе величезний натовп.

Члени синедріону не відмовилися від думки позбавитися балакуна. Тільки цього разу вони вирішили спочатку підірвати його авторитет у народі, будь-що дискредитувати його, а вже потім засадити у в'язницю. Вони сушили собі голову, придумуючи, на чому б підловити меткого сина голуба, коли сталася одна подія, що значно полегшила їхнє завдання.

Сім днів і сім ночей під покровом зелених куренів було чималим випробуванням для чеснот єрусалимських дам. Усі веселилися до упаду: сміялися, співали, пустували, ходили один до одного в гості. Коли наставали сутінки, нескромні гульвіси заглядали крізь щілини між гілками куренів у затишні схованки, де роздягалися гарненькі єврейки. У нічній темряві чимало гульвіс помилялися адресою, і часом захоплені зненацька дами вважали за краще не здіймати галасу, щоб уникнути скандального розголосу. До того ж загальна радість була така велика, що багато що в ті дні здавалося простимим. У цей превеселий тиждень кожен намагався устругнути штуку якомога задьористішу, головне було не спійматися, а на все інше начхати! І якраз тієї ночі, коли Ісус ночував під оливами, одну даму застукали на місці злочину. Факт перелюбства був наявним. Її застали в обіймах юного джигуна, і поза їхня не допускала ніяких сумнівів відносно того, чим вони займалися.

Розлючений чоловік відлущував молодика, а зрадливу дружину відіслав на суд синедріону, щоб первосвященики вивели її присуд.

У ту епоху завдяки пом'якшуючому впливові римської культури найбільше, що міг зробити чоловік-рогоносець, це урочисто зректися своєї зрадницької дружини. Старі добрі часи, коли за перелюбство за законом Мойсеевим дружин побивали

камінням, минули безповоротно, і тепер ображений чоловік міг лише розлучитися з блудливою жінкою — і все.

Рим нав'язав Іудеї свій кримінальний кодекс. Тепер лише представники цезаря мали право карати на смерть чи милувати, і римські намісники ніколи не засуджували невірних жінок до найвищої міри покарання.

Коли дружину, що согрішила, привели в синедріон, щоб чоловік міг від неї відмовитися за всіма правилами закону, один старий судейський крючок раптом вигукнув, потираючи долоні:

— Вельмишановні колеги, тепер Ісус піймався!

— Яким це чином? — здивувалися вельмишановні колеги.

— А таким! Оскільки ця особа вважає себе знавцем Біблії, ми з нього добряче посміємося. За законом Мойсея жінка, обвинувачена в перелюбстві, повинна бути побита камінням. Хай він і розгляне цей випадок. Якщо він скаже, що треба судити за законом Мойсеевим, він здорово підмочить свою репутацію добряка і ніхто вже не буде вірити його розмовам про милосердя. Крім того, цим він накличе на себе гнів Пілата, римського губернатора. Якщо ж наш базікало вирішить, що досить звичайного розлучення, ми розголосимо повсюди, що він проповідує неповагу до біблійних законів. І в тому і в іншому випадку ми з вами не програємо, а він пошиється в дурні.

Члени синедріону прийняли цю пропозицію з захопленням.

Вони поспішили в той боковий вівтар храму, де звичайно розглагольствував Ісус, і застали його в оточенні численних слухачів. Ходяче Слово якраз розливалось з приводу «святого письма». Слуги синедріону привели з собою і невдачливу дружину, яка не зуміла приховати своєї пристрасності до молодиків.

— Хто це? — питали їх.

— Так, одна дамочка, що наставляла роги чоловікові. Впіймалася на гарячому...

— А вона, справді, непогана! Відна кішечка, я ладен битися об заклад, що чоловік у неї який-небудь старий шкарбан.

— Все одно вона не мала права так робити. Тим паче, якщо він дідуган — роги його не прикрасили!

— Та годі вам, усе це дурниці...

— Дурниці? Ну ні! Вона заслуговує зразкового покарання.

— Якого ж? Скажи, якщо ти сам такий зразковий.

— А чого мені говорити? У законі Мойсеевому все уже сказано.

— Таж цей закон не застосовувався ось уже сотні років.

Такі суперечливі почуття хвилювали натовп, поки слуги синедріону протискувалися до Ісуса. Особливо обурювалися

чоловіки. Вони гірко нарікали, що з перелюбницею не можна розправитися за суворим законом Мойсея.

Нарешті служителі синедріону разом з невірною дружиною добралися до ходячого Слова. Скривившись якнайскорботніше, вони заговорили з ним солоденькими голосами, вказуючи на дружину, що прошпетилась:

— Учителю, ось жінка, яку застали в ту мить, коли вона прикрашала свого чоловіка гіллястими рогами. Мойсей заповідав нам побивати камінням перелюбниць. Та ми вагаємось. Як по-твоєму, що з нею робити?

Ісус удав, що не чує зверненого до нього запитання і нічого не бачить. Замість усякої відповіді він спокійно схилився до землі і почав малювати пальцем візерунки на брудній підлозі. Більшу зневагу важко було виявити! Він наче хотів показати, що пусте виписування в пилюці безглузких букв і знаків для нього в тисячу разів важливіше, ніж усі запитання вчених докторів синедріону.

Тим часом найбільш ревниви з чоловіків, почувши згадку про закони Мойсееві, розсердилися до глибини душі. Перелюбниця була їм ненависна, а тому, не відкладаючи справи в довгий ящик, вони набрали на сусідній будові здоровенних каменюк і вже приготувалися скарати її лютою смертю. Фарисеї ж і книжники зробили вигляд, що не розуміють презирливого мовчання Ісуса. Вони продовжували наполягати і запитувати, як вчинити із зрадницею, яка, бачачи зловісні приготування до страти, почувала себе дуже кепсько. Невблаганні чоловіки оточили її з усіх боків, дехто вже замахувався каменем, — у всьому цьому не було нічого втішного.

Фарисеї і книжники не вгамовувались.

— Так що ж ти скажеш? — питали вони. — Побити цю негідницю камінням чи відступитися від законів Мойсеевих. Відповідай нам!

Врешті-решт син голуба втратив терпіння. Він випростався і сказав:

— Хай той, хто ніколи нікому не наставляв роги, першим кине у неї камінь!

Чоловіки презирнулися. Становище було дійсно скрутне.

На сором роду чоловічого, треба визнати, що багато хто з його представників завжди готовий осудити невірність дружин. Вони зразу ж ставлять себе на місце обманутого чоловіка і не знаходять для жінки, що зрадила, ніяких пом'якшуючих обставин. Та при цьому вони часто забувають одну маленьку деталь: подружня зрада, або адюльтер, неможлива без участі чоловіка. Провина коханця їх мало цікавить, хоча вона часом анітрохи не менша від провини коханки. Такі добродії з задоволенням наставляють роги ближнім, проте ладні задушити свою власну дружину навіть за те, що вона обмінялася записками із своїм кузенком чи молочним братом.

Ісус знав, на чому зіграти. Він примусив ревних оборонців подружньої вірності подивитися на речі реально. Ви осуджуєте жінок, що грішать, та ви, чоловіки, забуваєте, що саме ви у трьох випадках із чотирьох і доводите їх до гріха! Ось що означала його несподівана фраза, що справила на книжників і фарисеїв таку ж дію, ніби їх облили цебром крижаної води.

Для більшої ясності Ісус міг би сказати: «Знайдіть коханця цієї жінки і побийте камінням їх обох, якщо такий біблійний закон». Але ми знаємо, що сам Ісус наставляв роги і бідному Паппусу, чоловікові Магдалини, і багатому Хузі, чоловікові Іоанни, а тому ставився до легковажних дружин цілком поблажливо.

Отож, відповідь миропомазаного відразу остудила гнів ревливих чоловіків. Руки в них опустились, як у книжників і фарисеїв, а потім розціпилися пальці, і каміння, призначене для віроломної дружини, попадало на землю. Збентежені несподіваним оборотом справи, вони один за одним поспішили піти геть, спочатку старі розпутники, які галасували більше від інших, а потім і молоді гультяї, що не поступалися їм у жорстокості.

«І лишився один Ісус і жінка, що стояла посередині»,— говорить євангеліє.

Про що ж вони розмовляли? Треба гадати, невдачлива перелюбниця призналася, що готова поставити тесляру-зцілителью найбільшу свічку.

— Якби не ви,— мабуть, говорила вона,— мені б прийшлося сутужно. Якби ви знали, як я вам вдячна за ваше великодушне втручання!

— Мадам, ми хоч із теслярської родини й університетів різних не закінчували, однак у поведженні з прекрасною статтю дещо тямимо.

— Я це помітила. Боже, як спритно ви їх обдурили!

— Я не люблю, коли зі мною починають лукавити. У мене самого хитроців вистачає. Вони мене хотіли посадити в калюжу! Та хіба можу я осудити гарненьку жінку, винну лише в тому, що вона любить? Хіба я не сказав: «Хто багато любив, тому багато проститься?»

— Значить, ви мені радите?..

— Я вам раджу як-небудь порозумітися з чоловіком і надалі постаратися, щоб його подружній честі не було завдано ніякої шкоди. Ви ж розумієте, якщо вас ще раз застукують, а мене тут не буде, хто вас тоді оборонить?

— Так, ви маєте рацію. Та що, коли мій чоловік не захоче мене прийняти?

— Будь ласка, не турбуйтеся. Якщо це трапиться, приходьте до мене: я вам дам рекомендаційний лист до моїх вірних шанувальниць у Магдалі і в Тіверіаді, які приймуть

вас у коло моїх святих жінок. Ї гріхи куди більш тяжкі, ніж ваш. І найтяжчий гріх — це не вірувати у мене.

— Господи, я в тебе вірую!

— Спасибі.

— Значить, я тепер прощена?

— І ще як! Думай про мене частіше, і я теж пам'ятатиму про тебе... Може, нам ще судилося зустрітися: життя повне всяких несподіванок.

— Господи, думками я буду віднині завжди з тобою.

— Тим краще. Тоді ти обов'язково потрапиш у рай.

— А що це таке, рай?

— Це місце блаженства, де я дам радість і втіху кожному і кожній, хто мене любить.

— У такому разі я хочу в рай.

— Не поспішай, не все зразу... Коли настане строк, я тебе приведу в рай, це я тобі обіцяю, звичайно, якщо ти полюбиш мене над усе.

— Клянуся тобі, господи!..

— Добре, добре, встань... Сюди йдуть.

Бродлива грішниця і справді кинулася навколішки перед таємничим незнайомцем, що врятував їй життя, і вже була готова довести, наскільки сильне почуття охопило її. Та якраз у цей час на східцях храму з'явилися апостоли, що розшукували свого учителя по всьому Єрусалиму.

Миропомазаній з театральними жестами допоміг невірній дружині встати і голосно проказав:

— Іди і надалі не гріши!

Після цього Ісус попрямував у «скарбницю», особливу частину храму, призначену лише для жінок. Чутка про те, що він виступив на захист дружини-перелюбниці, випередила його, тому легко уявити, з яким ентузіазмом зустріли сина голуби вдячні дами. Євангеліє визнає, що в скарбниці Ісус міг верзти все, що йому спаде на думку, і ніхто із служителів синагогу не наслідився його арештувати, хоча книжники і фарисеї божеволіли від злості (Іоанн, гл. 8, ст. 1—20).

Анекдотична історія з невірною дружиною розцінювалася по-різному. Більшість коментаторів євангелія визнає, що їх бентежить поблажливість Ісуса до жінок, що наставляють роги своїм чоловікам. Протягом тривалого часу церква взагалі замовчувала цю історію про адюльтер. Наприклад, вірменський чернець Никон, який жив у десятому столітті, свідчить, що вона була вилучена з раннього перекладу Нового завіту на вірменську мову, як несумісна з релігійною мораллю*.

Дійсно, відшукати історію про невірну дружину в рукописних давніх євангеліях не так-то легко. Ми можемо перерахувати цілий ряд автентичних манускриптів, звідки вона була

* *Минь*. Грецька патрологія, т. I, с. 656.

вилучена: Александрійський список, Сінайський список, Ефремський палімпсест, а також основні переклади євангелія, зроблені такими авторитетними отцями церкви, як Оріген, святий Кирилл, Тертуліан, святий Кіпріан і святий Іоанн Златоуст³⁹.

Усі ці скорочення доводять, що багато хто з поважних церковників був не надто задоволений своїм богом, якого християнська легенда зображує як захисника невірних дружин. І лише один святий Августин⁴⁰, якому було наплювати на те, що скаже його паства і який охоче дарував свою прихильність гарненьким послушницям, зберіг вищезгадану історію в усіх перекладах євангелія, зроблених під його наглядом.

ЧУДЕСНІ ВЛАСТИВОСТІ
СЛИНИ ГОСПОДНЬОЇ

кби Ісус дійсно був таким розумним, як запевняв, він би задовольнився своїм успіхом серед жіноцтва у скарбниці. Та замість цього миропомазаний здумав узятися за масове вловлення душ, і ця справа ледь не обійшлася йому надто дорого. Ще б трохи, і його година, яка ще не настала, пробила б передчасно.

Він розглагольствував не вмовкаючи, наче рознощик на перехресті, що вихваляє свій товар. Для цього він перебрався у найбільший боковий вітар Єрусалимського храму. Сп'янілий від своїх власних промов, він оголосив себе «світлом миру», твердячи, що «лише ті, що за ним підуть, не ходитимуть у п'єтмі».

Дехто із слухачів почав сміятися.

— Твої слова нічого не значать,— сказали йому.— Ти свідчиш сам про себе, а тому свідчення твоє не істинне. Чому ми повинні йому довіряти? От якби знайшлися хоча б два свідки, які підтвердили б те, що ти говориш, тоді б ми, можливо, тобі повірили. А інакше — нізащо!

— Добре,— погодився Ісус (його було не так-то легко спантеличити).— Так от, я сам підтверджую свої слова,— це вам одне свідчення.

Слухачі знизали плечима, Ісус продовжував:

— Крім того, мій отець, що послав мене, говорить те ж саме, що і я,— це вам друге свідчення. Разом два свідчення на мою користь — що й треба було довести.

— Та де ж він, твій отець? — запитали його.

— А ось це вже не ваше діло. Я знаю, де він,— та й годі! Ви повинні вірити мені на слово! Хто в мене повірить, пізнає істину, і істина зробить його вільним.

Останні слова були зустрінуті ремствуванням. Євреї в ті часи перебували під пануванням римлян і не любили, коли їм про це нагадували.

— Послухай! — крикнув хтось Ісусові.— Ми й так не раби. Ми діти Авраама, значить, діти божі, і не тобі нам розповідати, що таке патріотизм!

Від таких викриків миропомазаний втратив голову. Він пустився в недоладні розумування без початку і без кінця,

доводячи, що він теж від сімені Авраамового і теж син божий, і під кінець бовкнув уже цілковиту дурницю.

— Я вище Авраама, що помер,— заявив він.— Авраам, отець ваш, радий був побачити день моєї появи на світ, він побачив мене і возрадувався.

Натовп буквально заревів.

— Тобто як це?

— Та він, мабуть, з глузду з'їхав!

— Ну, знаєте, це вже занадто!

— Та як же ти міг бачити Авраама, коли тобі щонайбільше тридцять років?

— Геть! Під холодний душ божевільного! Зв'язати його! Геть!

Проте Ісус незворушно додав:

— Істинно, істинно говорю вам: раніше, ніж Авраам був зачатий, я вже існував!

Це вже було чистісінькою маячнею. Вирішивши, що Ісус з них знущався, вважаючи їх за останніх кретинів, розлючені євреї дали волю своєму гніву. Вони кинулися до куп каміння, привезеного для храму, — в той час Єрусалимський храм ще не був добудований, — з твердим наміром скарати нахабного назаретянина каменюванням, тобто до смерті закидати камінням. Однак Ісус аж ніяк не бажав допустити, щоб його година настала завчасно. Тому він скористався штовхатиною і загальним замішанням, вискочив з храму і накивав п'ятами.

Апостоли, що не посміли стати на його захист, помчали слідом за своїм учителем. Коли вони нарешті його наздогнали, Ісус уже розпитував якогось сліпого жебрак.

Цей старець із собакою сидів на тумбі коло вуличного перехрестя; на шиї у нього висіла дощечка приблизно з таким написом: «Добрі громадяни, згляньтесь над бідолашним сліпим від народження з дозволу начальства».

— Цікавий випадок,— сказав миропомазаний, звертаючись до захеканих учнів.— Це вам не лжесліпий, яких тепер безліч розвелося всюди, це серйозний, справжній сліпий. Він щойно повідав мені про своє лихо. Душі іудеїв зачерствіли, вони не помічають його страждань і не хочуть зглянутися на його убожество. Діти сміються з нього, кидаючи в його кружку розплюснуті гудзики від штанів, і, звичайно, коли він приходить з такою монетою до булочника чи в шинок, йому не дають ні вина, ні хліба... Воістину цей бідолашний достойний жалості! Подумати лише: він не бачить навіть мене, світоча світу!

— Господи, так за чим затримка? — озвався хтось з апостолів.— Поверни йому зір, і все!

— Бачите, це не так просто. Адже він сліпий від народження, так що про «поверни» не може бути й мови. Йому

треба дати те, чого він не мав. От якби він осліп від нещасного випадку, все було б набагато легше.

Почувши такі розмови, сліпий подумав, що перед ним стоїть знаменитий на всю Іудею лікар, і почав благати невідомого окуліста про зцілення.

Ісус плюнув на землю, потім нагнувся і замісив трохи пилуки на своїй слині, щоб утворилася балабушка грязюки. Цією слинявою гряззю він натер сліпому очі. Коли жебрак був, на його думку, достатньо вимазаний і набрав огидного вигляду, Ісус йому звелів:

— Піди умийся в Сілоамській купелі.

Ванний заклад «Сілоам», що означає «З неба дароване», знаходився за два кроки. Сліпий зашкандибав до неї з граничною для себе швидкістю і шубовснув у басейн разом із своєю собачкою.

Як по-вашому: прозрів сліпонароджений чи ні? Ну звичайно прозрів!

Усі оточуючі прямо-таки остовпіли.

Сусіди, що бачили, як сліпий ще вранці просив милостиню на перехресті, не вірили своїм очам.

— Невже це той самий жебрак? — запитували вони.

— Так, той самий.

— Не може бути! — сумнівалися найнедовірливіші. — Це просто хтось на нього схожий.

— У такому випадку схожість між ними разюча!

— Певно, це його брат-близнюк: серед близнюків бувають такі, що не відрізниш.

— Найкраще — запитати в нього самого.

Навкруг колишнього сліпця зібралися цікаві.

— Пробачте, чоловіче добрий, це дійсно ви? Чи ви — ваш брат?

Колішній сліпий відповів (за Євангелієм від Іоанна):

— Ні, це я.

— Годі-бо, голубе! Як же відкрилися у тебе очі? Може, ти один із тих симулянтів, що лише прикидаються сліпими? Таких зустрінеш на всіх перехрестях! Значить, до цього часу ти нас дурив?

— Я зовсім не симулянт. Я сліпий з самого дитинства. Та ви самі все це знаєте! Скільки разів ви з мене знущалися... Та спитайте хоча б вуличних хлопчаків, — вони мене прозвали Білооким і весь час протягували через вулицю мотузки... Що ж ви думаєте, я гепався на землю собі на втіху? Клянуса вам, я був справжнім сліпим! А сьогодні якийсь чоловік — його називали Ісус — замісив на чомусь грязюку — вже не знаю на чому, тільки грязюка була липуча, — намазав мені нею очі і звелів піти умитися в Сілоамській купелі. Я зробив так, як він звелів, і ось бачите, що вийшло.

— Де ж він, твій зцілитель?

— От цього я не знаю.

«А була субота, коли Ісус зробив грязиво (змішав пилюку із слиною) і отверз йому (жебракові) очі».

Таким чином, миропомазаний знову порушив приписи рабинів, що забороняли в священний день саббат застосовувати які б то не було ліки, навіть натирати слиною хворі очі*. І це відразу ж після того, як фарисеї і книжники хотіли побити його камінням! Воістину ніхто ще не дозволяв собі так зухвало глумитися з біблійних законів.

Очевидці нового чуда негайно помчали в синедріон, сповістити про все первосвящеників.

У день саббат синедріон майже ніколи не збирався в повному складі, однак тепер, з нагоди свята куренів, більшість його членів перебувала у вітварах храму: вони там підраховували численні приношення віруючих.

Дізнавшись про те, що трапилося, фарисеї із синедріону наказали привести до них колишнього сліпого. Той був не на жарт засмучений, що в Ісуса можуть бути через нього неприємності.

— Господи, що їм треба? — бурчав він тихесенько. — І все через якусь нещасну пару очей, які раніше не бачили, а тепер бачать... Що ж мені було, не прозрівати до завтра?

— Справа не в тобі, — пояснили йому фарисеї. — Йдеться про твого зцілителя. Адже він, злється, користувався якоюсь маззю? Значить, він її виготовив? Значить, він працював у день саббат?

— Та ж він не заправив з мене за свою роботу ані копійки!

— Це не має значення. Відповідай: користувався він якими-небудь ліками? Так чи ні?

— Добрі ліки!.. Якщо грязюка, по-вашому, ліки...

— Поза всякими сумнівами!

— Гаразд, якщо так, я більше нічого не скажу, а то ви і моєму пуделю що-небудь припишете: адже він теж викупувався разом зі мною!

Члени синедріону почали радитися.

— Ісус не може бути посланим від бога, — говорили одні. — Він не додержується заборон суботи, що встановлені Мойсеєм від імені бога.

— Але якби це було гріхом, — заперечували інші, — бог не дозволив би грішникові творити чудеса!

Бачачи, що згоди їм не дійти, фарисеї знову взялися за колишнього сліпого.

— Що ти скажеш про чоловіка, який повернув тобі зір? — спитали вони.

— Повернув зір? Я його не втрачав.

* *Маймонід*, Саббат, 21; *Лайтфут*. Звичаї стародавніх євреїв, IX.

— Не має значення. Тебе питають, що ти думаєш про того, хто отверз тобі очі?

— Пробачте, перш за все прошу мені не «тикати». А що стосується мого зцілителя, то, по-перше, це найчудовіша людина, а по-друге, це справжній пророк. Тепер ви задоволені?

— Не комизись, друже! — порадив колишньому сліпому один із старійшин синаedrіону. — Щось ти надто вже розхотівся. Схоже, ти просто спільник цього так званого пророка.

Більшість синаedrіону схвально загула:

— Цілком можливо. Очевидно! Як це ми зразу не здогадалися?

Тим часом недовірливий старець продовжував:

— Я пропоную затримати цього підозрілого зціленого для з'ясування особи. Треба покликати його батьків. Послухаємо, що вони скажуть, тоді і вирішимо.

Колишній сліпий знизав плечима.

— Киньте дурня строїти! — сказав він. — Ви зробите куди розумніше, якщо повірите мені на слово. З усіма вашими розслідуваннями ви доб'єтеся лише того, що чудо мого зцілення стане для всіх очевидним. Якщо вам цього хочеться — будь ласка, та боюся, ви самі потім пошкодуєте.

Він пояснив, де мешкають його батьки, і четверо стражників вирушили за вказаною адресою. Через годину вони привели старезного діда і бабу, які тремтіли від радості, що їхній син прозрів, але в той же час були мало не до смерті перелякані несподіваним викликом у верховне судилище. Відолашні старі не знали, що їй думати. Невже їх посадять у в'язницю через те, що їхній син став видючим?

— Підійдіть ближче! — поважно промовив голова синаedrіону.

— Змилуйтесь! Змилосоердьтеся, добрий пане! — заголосили старий і старенька, попадавши навколішки. — Ми нікому нічого поганого не зробили. Ми не винні, що наш син прозрів. Простіть його, він більше не буде! Тільки не карайте нас!

Їх примусили встати, та старі довго ще не могли заспокоїтися.

— Йдеться лише про показання свідків, — продовжував голова судилища. — Якщо ви скажете правду, ми вас не затримаємо. Отже, розкажіть нам усе, що ви знаєте по цій справі, і нічого не бійтеся. Та тільки правду, чисту правду і нічого, крім правди!

— Правду, пане суддя? Та ми швидше помремо, ніж промовимо хоч одне брехливе слово!

Члени синаedrіону вирішили, що старим можна вірити: вони не були схожі ні на книжників, ні на фарисеїв, ні на первосвящеників, значить, були людьми чесними.

— Отже, відповідайте: це дійсно ваш син?

— Ну що ви питаєте! — відповіла старенька. — Адже я його мати! Я ж його виносила, я ж його породила, я ж його годувала до півтора року своєю груддю, я ж його...

— Гаразд, гаразд, досить! Він справді був сліпим від народження?

— На жаль, пане суддя! — втрутився старий батько. — Він зовсім нічого не бачив, ну ні капелинки! Це було таке нещастя... і для нього, і для нас. І головне, невідомо звідки така напасть! Мій прадід був, щоправда, лівшею, як і я, але сліпих у нас в роду ніколи не бувало.

— Ви можете поклястися, що кажете правду?

— Звичайно! Клянемося! — хором відповіли старі. — Усім найсвятішим!.. Біблією! Прахом наших покійних предків! Життям! Нашою святою вірою!

— Досить! Ще одне запитання: яким чином ваш син побавився сліпоти?

— Ах, пане суддя, ми про це самі тільки що дізналися від ваших солдатів. Вони сказали: «Ваш син більше не сліпий». Ми прямо закричали від радості! Та тут ваш капрал каже: «За це його арештували». Тоді ми так засмутилися, що заплакали... Нашого сина арештували... Яка ганьба для сім'ї! Наш син злигався із злочинцями... Хто б міг подумати? Ой, ми помремо з горя! Пане суддя, скажіть, ви його випустите? Він ні в чому не винен, клянемося! Адже він не знав, бідолашний, що йому не можна прозрівати!..

Члени синедріону також не знали, як їм тепер виплутатися. Становище було скрутним. Усе говорило за те, що Ісус дійсно сотворив чудо, а вони якраз і не хотіли визнавати його ні за які гроші. Звинуватити двох чесних наївних старих у лжесвідчення було неможливо. Їх відпустили з миром, а колишнього сліпого судді наказали затримати.

— Ну годі, пожартували і досить, — умовляли його первосвященики. — Признайтесь, що ви з дитинства обманювали своїх батьків. Признайтесь, що ви дурили всіх до сьогоднішньої суботи! Вам нічого не буде, ми обіцяємо. Чи просто подякуйте богові за зцілення, тільки не кажіть більше, що вас зцілив Ісус. Адже ми знаємо, що він грішник, а отже, не може творити чудеса.

Та колишнього сліпого наче якийсь гедзь укусив.

— Грішник він чи не грішник, це мені невідомо, — відповів він. — Усе, що я знаю, це що я був сліпий, а тепер бачу.

Тоді первосвященики почали весь допит спочатку:

— Врешті-решт, що він зробив? Як він отверз твої очі?

— О господи, як же ви мені набридли, ніякого терпіння не вистачає. — Звичайно, не ножем, адже очі не устриці! Проте, що він зробив, я вам усе сказав, усе пояснив і ви все чули. Чого ви до мене ще пристаєте, слово честі? Ви що, збираєтеся стати його учнями?

— Цей хам із нас сміється! — заремствували первосвященники.

«І стали йому дорікати», тобто ляяти останніми словами:

— Ти сам його учень, свиня недорізана! А ми учні Мойсеєві, запам'ятай, мерзотнику! Мойсея ми знали, з ним говорив сам бог, а звідки явився твій Ісус — невідомо!

— Це просто доводить, що ви мало знаєте,— заперечив, насмілившись, прозрілий сліпий.— Ви вважаєте себе осередком знань, проте не розумієте, що той, хто відкрив мені очі,— істинний пророк. Я ось не вивчав богослов'я, а зразу догадався, що це за чоловік!

Почувши таке, первосвященники від люті посхоплювалися із своїх місць. Якийсь жебрак сміє перечити пастирям стада Авраамового!

«Сказали йому у відповідь: у гріхах ти весь народився, і чи ти нас учиш? І вигнали його геть».

Скотившись із східців храму, прозрілий сліпий ледве не налетів на Ісуса, який на нього чекав. Він зразу пізнав свого зцілителя, хоча ніколи його не бачив: миропомазаний мазав йому очі слинявою гряззю, коли сліпий ще не прозрів.

— О господи! — вигукнув прозрілий.— Який я радий тебе бачити!

— Чи віруєш ти в сина божого? — спитав Ісус.

— А хто він такий, щоб мені в нього вірувати? А втім, мені все одно, я повірю, в кого ти скажеш.

— У такому разі знай: син божий — це я.

— Я так і думав... Ну, звичайно, у тебе я вірую!

І він разом із своїм пуделем простерся перед Ісусом.

Члени синагоги, стоячи на верхніх східцях храму, спостерігали всю цю сцену.

Неважко уявити, як вони біснувалися. Нарешті хтось із фарисеїв не витримав, спустився вниз і звернувся до Ісуса:

— Послухай-но, зцілителю сліпих,— сказав він.— Можливо, ти уявляєш, що в нас теж нема очей і ми нічого не бачимо?

— Можете вважати, що бачите,— відповів син голуба.— Це ваша приватна справа, і, як-то кажуть, вам самим видніше!

Потім, обернувшись до колишнього сліпого, ходяче Слово відкрило шляхи свого красномовства:

— Тебе, друже мій, вигнали з храму. Мене теж. Якщо ця неприємність засмучує тебе, утішся маленькою притчею, яку я тобі зараз розповім.

Уяви собі вівчарню. У вівчарні є вівці, а щоб пасти овець — пастирі. Що робить пастир, коли приходить у вівчарню за своїми вівцями? Він входить у двері. І навпаки, коли у вівчарню лізе злодій, він лізе через вікно, а не стукає в двері, бо знає наперед, що сторож йому не відчинить. Але це

ще не все! Коли пастир веде своїх овець на пасовисько, він іде попереду, а вівці за ним: тому що вони знають його голос. І навпаки, коли овець жене на пасовисько чужа людина, вони розбігаються хто куди, тому що його голос їм зовсім незнайомий.

Тепер слухай, що означає моя притча: я — двері у вівчарню. Усі, хто не пройде через мене,— суть злодії і розбійники. Крім того, залишаючись дверима, я в той же час пастир добрий, що не боїться вовків і покладає життя своє за овець.

Колишній сліпий був у захваті. Ті, хто стояв поблизу, збетежено перемовлялися між собою. Думки розділилися.

— Він одержимий дияволом або просто з глузду з'їхав! — говорили одні.

— Та ні ж! — заперечували інші.— Усе, що він говорить, не таке вже безглузде. І зовсім він не біснுவатий. Як може біс отверзати очі сліпонародженим?

Однак Ісуса зовсім не цікавила ця дискусія, і він пішов. Незабаром миропомазаний взагалі залишив Єрусалим, обмінявшись на прощання з колишнім сліпим дружнім потиском рук.

Я був би надзвичайно засмучений, якби мої люб'язні читачі і чарівні читачки хоч на мить запідозрили, що в цьому розділі я відійшов від першоджерела і захопився грою власної уяви. Тому я дозволю собі на закінчення вказати на цитати, які доводять, що я нічого не вигідав.

Візьміть Євангеліє від Іоанна, дев'яту главу цілком і десятую — стихи 1—21. Що стосується чудодійної слинявої грязі, то я дозволю собі процитувати відповідний уривок, щоб ні в кого не залишалася сумнівів.

«Він плюнув на землю, зробив грязиво із плюновіння і помазав грязивом очі сліпому» (Іоанн, гл. 9, ст. 6).

Тут все точно, до останньої коми.

Ну, то що ви тепер скажете про слину господа нашого Ісуса? А заодно і про його охайність?

В ЯКОМУ МАГДАЛИНА ЗНАЙОМИТЬ
ІСУСА ЗІ СВОЄЮ РОДИНОЮ

догадайтеся, куди вирушив миропомазаний з Єрусалима і що він у першу чергу зробив. Пішов він у Галілею. Це доводить, що він не любив різноманітності в своїх прогулянках і загалом віддавав перевагу протоптанним стежкам.

А зробив він ось що: оголосив необмежений додатковий набір учнів. Це, з другого боку, доводить, що дванадцяти навіть добре вимуштрованих апостолів було вже недостатньо, щоб захищати його, поки його година не настала.

Ісус звернувся із закликом до всіх галілеян, які в нього увірували. Приблизно із ста тисяч уродженців Галілеї на його заклик відгукнулося всього сімдесят чоловік. Це було не густо. Проте миропомазаний не занепав духом. Вісімдесят два чоловіка поодинокі нічого собою не являють, але якщо звести їх у одну колону і послати поперед себе в яке-небудь місто, вони справлять на жителів відповідне враження. Ця думка підбадьорила Ісуса.

Отже, він уперше зібрав усе своє воїнство, і чоловіків, і жінок. Магдалина, Іоанна і Сусанна наwerbували в його гарем нових красунь, щоб Ісусові було з ким розважитися. В цілому сформувався досить великий загін з обозом.

Порядок шиккування на марші був ретельно продуманий. Ось що говорив про це святий Лука в десятій главі свого євангелія: «...Сімдесят учнів він посилав... поперед себе у всяке місто, куди сам хотів іти». Однак, щоб передчасно не привертати уваги жителів, Ісус наказував своїм учням не вдиратися до населеного пункту всією оравою, а проходити туди потайки, по двох, пара за парою.

Він говорив їм:

— Ні про що не турбуйтеся. Не беріть із собою ні мішка, ні торби, ні взуття запасного. Ні з ким на дорозі не вітайтеся. Входитье до першого-ліпшого дому, кажіть: «Мир дому сьому» — сідайте зразу за стіл. Нас може виручити лише нахабство. У домі ж тому їжте і пийте, що у них є, нібито ви у себе. Якщо побачите, що хазяїн морщиться, розкажіть йому замість плати будь-яку байку, яку згадаєте. Якщо вас виженуть за поріг і люди міста приймуть вас за бродяг і здирників,

обтрусить порох із своїх сандаль і скажіть: «Бачите, ми нічого у вас не забрали, ні порошинки, та тим гірше для вашого міста, тому що місто ваше прокляте, коли ви не дали нам пообідати!».

Учні послухалися поради вчителя.

Та городянам було наплювати на прокляття, і, коли на них налітала зграя двоногої сарани, вони вживали рішучих заходів. Тому, щоб не простягти ноги, всі були змушені неодноразово звертатися за допомогою до Магдалини, Іоанни, Сусанни та інших заможних дам Христових.

Дізнавшись про те, що його учнів женуть у потилицю майже повсюдно, син голуба невимовно розлютився.

— Горе тобі, Хоразине! — кричав він. — Горе тобі, Віфсаїда! Міста язичників Тир і Сидон і ті поводитися з нами куди пристойніше, а тому в день страшного суду з ними теж обійдуться по-божому. Що ж стосується тебе, Капернауме, то я тобі не заздрю: ти мені за все заплатиш, коли одного чудового дня провалишся крізь землю!

Знайшлося, однак, невелике скромне селище — євангеліє не наводить навіть його назви, — яке гостинно зустріло всю ватагу Ісусових учнів. Обрадувані, що їх не закидали качанами, вони поспішно повернулися до сина голуба з несподівано доброю звісткою.

Миропомазаній у свою чергу поспішив туди з'явитися. Він об'явив жителям, що завдяки його відвідинам вони можуть відтепер не боятися ні скорпіонів, ні змій. А потім виголосив чудову промову, у якій обіцяв цьому селищу вічне життя.

Один з учених законників, що випадково опинився там, спитав, яким чином вони одержать це вічне життя без усякого еліксиру безсмертя.

Ісус відповів:

— Полюби господа бога твого і ближнього твого як самого себе, — цього буде досить.

— Але хто ж мій ближній? — не вгавав законник.

— Відкрий вуха ширше і слухай! — відповів миропомазаній. — Колись жив один чоловік. Якось раз пішов він з Єрусалима в Ієрихон і попався розбійникам, які обібрали його до нитки, відлущували мало не до смерті і кинули в лісі ледь живого: тіло нещасного було суцільною ранюю.

Того ж дня тією ж дорогою проходив один священик. Він побачив бідолашного подорожнього і сказав:

— Дивись-но, здорово ж йому перепало!

І пішов далі, не подумавши навіть допомогти вмираючому. Доброта священиків усім відома! Допомоги від них не чекай!

Потім появився левіт. А що левіт, що священик — одного поля ягоди! Левіт подивився на бідолаху, подумав те ж саме, що й священик, і пішов своєю дорогою.

На щастя, на землі є не лише священники і левіти, а ще й самаряни. І ось прийшов такий самарянин.

— Хай йому чорт! — закричав він. — Чи ж можлива річ так роззяцькувати чоловіка. Певно, тутешні розбійники — справжні нелюди!

Потім він узяв корпцю, бальзам і цілюще вино — у нього була з собою дорожня аптечка, — перев'язав бідоласі рани, посадив ззаду себе на круп свого мула і — нно-о-о, Рябий! — повіз його до найближчої харчевні. Наступного дня він витяг із свого власного гаманця два динарії і сказав хазяїнові харчевні:

— Попіклуйтеся про цього парубка! Якщо цього дріб'язку не вистачить, по дорозі назад я дам вам ще.

Хазяїн харчевні знав самарянина і повірив йому на слово.

— Оце здорово! — загув натовп, вислухавши цю баську. — Побільше б таких самарян!

Ісус обернувся до законника:

— А що ви про це думаєте, колего? — спитав він. — Хто, по-вашому, найближчий пограбованому подорожньому: самарянин, левіт чи священник?

— Звичайно, самарянин!

— Так от, — підхопив миропомазаний, — робіть так само, як він, коли вам трапиться в лісі такий же нещасний, обібраний і побитий.

Учений законник нічого не відповів, але про себе подумав:

— Ну й майстер же він базікати! Та одних красивих слів мало. Що з того, що він іноді проповідує добродієність? Час би йому перейти від слів до діла і самому дати добродієм!

Невдовзі після цього Ісус пішов у Віфсаїду. Він хотів зобити приємність своїй подружці Магдалині, у якої там були сестра і брат. Брата звали Лазар, а сестру — Марфа.

Як повідомляє євангеліє, це були люди дуже багаті. Лазар займав досить високу посаду: не випадково його сестра Марія Магдалина була, як ми знаємо, дружиною іудейського сенатора. Таким чином, це була справжня порядна сім'я.

Магдалина взялася сама повідомити сестрі й брату про шкоре прибуття свого коханця.

Коли вона з'явилася на порозі рідної домівки, Марфа з Лазарем кинулися її обнімати і цілувати.

— Маріє, любонько, як я давно тебе не бачила! — вигукнула Марфа.

— І я теж! — басив Лазар.

— Як поживає твій чоловік, цей найчудовіший Паппус? Ти залишила його вдома чи ви приїхали разом?

— Причому тут Паппус? — навіть здивувалася Магдалина. — Теж мені золото... Та я його давно послала якнайдалі!

— Тобто як це, ви хіба не разом? — не зрозумів Лазар.

— Невже ви розлучилися? — жакнулася Марфа.

— Я розлучилася?.. Далєбі, не знаю. Скажу лише одне: цей старий шкарбан мені так набрид, що далі нікуди! Він мене просто допик! Бурчав і бурчав з ранку до ночі... Тількино під моїм вікном проходив якийсь молодик, він жбурляв у нього чим попало — лампу так лампу, супницю так супницю. Якби я ще бачила від нього що-небудь, крім ревнощів, так ні ж! Вечорами, коли я ластилася до нього і казала: «Іди до мене, моє поросятко, іди, мій маленький Паппусе», він починав мені пояснювати біблійні тексти і під приводом того, що він доктор богослов'я, відповідав мені тільки стихами з Мойсея або Ієремії... Іноді для різноманітності він розповідав мені про те, що того дня обговорювалося в сенаті, тому що він, бачте, був до того ж сенатором! Уявляєте, як мені було весело!

— Справді,— промурмотіла Марфа,— веселого мало.

— Це було просто жахливо, люба!

— Поясни кінець кінцем! — не витримав Лазар.— Коли ви не могли ужитися, значить, ви розлучилися?

— Та ні, ми не розлучалися, просто я його кинула... Одного чудового ранку взяла і втекла.

— Чому ж ти не прийшла до нас відразу?

— Ну от іще!.. Коли я втекла, я пішла до озера... Ви були в Магдалі?

— Ні,— відповіла Марфа.— Та я чула, що це дуже миле містечко.

— Чарівне! Там стільки римських офіцерів, і всі такі красені!.. О господи, якби ти знала, які офіцерики є в Магдалі! Лазар незадоволено зморщився.

— Маріє, невже тобі подобаються солдафони?

— Послухай, Лазарю, з тобою мені нема чого грати у хованки. Так, я люблю військових. Вони такі душки!..

— Військових? І у множині! Хм-хм... Значить, ти завела коханця-офіцера?

— Так... спочатку одного. Він був такий милий-милий... О, як я кохала цього розбійника!

— Тобто як це спочатку одного? Значить, ти завела і другого?

— Ну що мені від тебе критися, Лазарю! Адже ти сам знаєш, тобі я не можу брехати...

— Хай йому чорт, я бачу, ти не губилася!

— А потім я познайомилася з третім... Розумієш, варт мені побачити мундир, як я зразу втрачаю голову... Ти собі не уявляєш, скільки в Магдалі гарненьких офіцерів!

— Та щоб вони пропали! Я сам не святенник, але твоя поведінка, Маріє... не знаю, як її і назвати. Сподіваюсь, хоч на третьому ти зупинилася? Не переспала ж ти з усім гарнізоном?

— З усім, звичайно, ні! Видно, Паппус назавжди відвернув мене від старих.

— Від старих? Значить, усі молоді?..

— О, усі молоді мене так любили! У мене збереглись їхні портрети, я тобі якось покажу свій альбом, і ти сам побачиш, які це красені!

Марфа зніяковіло мовчала. Лазар, як він сам висловився, не страждав надміром цнотливості, і зрештою Марія була його улюбленою сестрою. Оскільки змінити те, що сталося, він уже не міг, Лазар вирішив простити соромітницю сестру, проте він і не підозрював, що найзабавніше було ще попереду.

Покартавши її для годиться, Лазар сказав:

— Гарзд, Маріє, якщо ти щаслива, я за тебе тільки радий. Та де ж той красень офіцер, якого ти обрала? Познайом його з нами. Можеш не сумніватися, ми його зустрінемо як годиться.

— Бачиш, Лазарю, цей красень офіцер зовсім не офіцер.

— Це ще що за новини?

— Бачиш, я покинула свій гарнізон, як покинула Пап-пуса.

— О, чорт! Хто ж він, нарешті?

— Він такий милий...

— Про це я й сам здогадуюсь? Та хто він? Як його звуть?

— І ім'я в нього гарне. Його звуть Ісус...

— Ісус? Чекай, чекай, я це ім'я чув... Мені розповідали про якогось Ісуса, що вчинив бешкет під час останнього свята куренів у Єрусалимі... Це випадково не він?

— Він самий.

— Ісус із Назарета, тесляр, що закинув свою пилку і сокиру?

— Так, це він.

— Ай-яй-яй! Знаєш, Маріє, от вже цього я від тебе не чекав! У цього типа така репутація, що далі нікуди. Кажуть, він скопище всіх гріхів... Крім того, він бродяжить з цілою ватагою таких самих пройдисвітів...

— Звичайно, сказати можна все що хочеш... Відоланшка Ісус, усі на нього зводять наклепи! А ти, зразу видно, що ти чув про нього лише від його заклятих ворогів. А він такий пречудовий, такий ввічливий! Коли б ти послухав, як він говорить... прямо за серце бере! Авжеж, він увесь час ходить по містах і селах і рідко проводить дві чи три ночі підряд в одному домі, та що в цьому поганого? Він просто любить мандрувати, от і все!

— Послухай, зрештою це твоя особиста справа. Я тобі сказав те, що чув. Може, Ісус зовсім не такий, як про нього кажуть... До того ж я знаю твій смак: ти не стала б зв'язуватися з якимось неотесаним убогим мужиком. Мабуть, твій Ісус гарний на вроду і щедрий, як захмелілий купчик, чи не так?

— Та ні, Лазарю, я б не сказала... Якщо говорити про гроші, бідолашний Ісус не дуже багатий. Сокирою і пилкою багатства не набудеш, а від його пророцтв прибуток невеликий... До того ж я не з тих жінок, що прив'язуються до чоловіків заради грошей! Слава богу, я вище цього. Ісус бідний, та це не заважає мені кохати його всією душею.

— Але все-таки, якщо у нього нема багатства і якщо професія конферансьє-любителя не приносить йому ні гроша, чим же він живе?

— Я йому допомагаю маєтністю своєю.

Лазар відсахнувся.

— Значить, ти його утримуєш? — закричав він. — Сердешна Маріє, і як це ти примудрилася закохатися в цього пройдисвіта? Він же тебе оббере до нитки!

— Лазарю, ти надто суворий до мого Ісуса. Хіба він винен, що бродячим ораторам майже нічого не платять? Та й не одна я покриваю його витрати. Нас багато, обраних дам, що йому віддані і котрі допомагають йому майном своїм.

— Значить, ти у нього не одна? Щодалі, тим краще! Значить, у цього парубка багато дам? Ну і ну, знаєш, це не зовсім наші звичаї... Він, видно, уявляє, що живе в часи Соломона, твій прекрасний Ісус! І ви його не ревнуєте одна до одної?

Магдалина гордо випросталася.

— Це всі інші ревнують його до мене! — сказала вона. — Я його коханка, його фаворитка!

Лазар сумно посміхнувся. Кілька хвилин він з любов'ю і жалістю дивився на сестру.

— Бідна ти моя, бідна, — промовив він.

— Нічого ти не розумієш, Лазарю! — заперечила Магдалина. — Бути фавориткою Ісуса, його коханкою — це тобі не фунт ізюму! Ісус не просто мужчина, як усі. Насамперед він не людина...

— Що значить «не просто мужчина, як усі»? Чи вже не хочеш ти сказати бува, що він...

— Ні, ні!

— І він не людина?

— Ні.

— Хай мене повісять, якщо я що-небудь розумію!

— Якщо ти ще не здогадуєшся, я тобі скажу по секрету, хто він.

Марфа, що давно вже не знала, куди їй політися від таких розмов, ступила було крок до дверей, та Магдалина її зупинила.

— Куди ти? — запитала вона.

— Я краще піду. Я ж розумію, що мені, дівчині, не слід знати того, що ти хочеш відкрити Лазарю.

Магдалина аж зайшлася від сміху.

— Ти не те думаєш,— сказала вона.— Ти, певно, уявила, що він... Ха-ха-ха! От так дівчина! Ні, Марфо, ти спокійно можеш залишатися. Я хочу відкрити вам одну таємницю, але в цій таємниці нема нічого такого...

Марфа і Лазар наставили вуха.

— Кажі ж, Маріє! — благали вони, аж палаючи від цікавості.— Кажі, не муч!

— Так от, Ісус зовсім не людина. Ісус... бог!

Брат і сестра Магдалини скрикнули.

— Бог? — перепитав Лазар.— Але ж є лише один бог — Єгова, той самий Єгова, якому ми поклоняємося!

— Вірно, але Ісус його син і в той же час бог! Як би вам пояснити якнайкраще? Загалом, справа була так: дух Єгови, що має вигляд голуба, зачав Ісуса разом з однією дивою, дружиною тесляра Йосифа, і тепер усі троє — Єгова, Ісус і голуб — стали одним богом.

— Ну й плутанина! Це сам Ісус розповів тобі таку нісенітницю?

— Він самий, та я певна, що він мене не обманює! Він справді бог, я ладна головою накласти, а крім того, він мені це довів.

— Яким же чином?

— Ну, Лазарю, ти надто нескромний... Досить з тебе і того, що я обрана свята нової релігії, яку проповідує Ісус, і що я перша причастилася святих тайн. Повір мені на слово і запам'ятай гарненько: Ісус, якого ти щойно паплюжив,— це месія, обіцяний пророками, це агнець божий, що спокутує гріх Адама і Єви, це Христос, який у день кінця світу явиться на землю судити живих і мертвих,— ось хто він такий!

Усе це Магдалина випалила з таким ентузіазмом, який може зародитися в серці жінки лише під впливом пристрасної... зрозуміло, віри.

Однак Лазар усе ще вагався.

— Ти справді віриш у те, що кажеш? — спитав він.— Якщо це правда, тут справа серйозна, дуже серйозна!

— Це так, клянуся тобі своєю честю!

— Ну, якщо вже ти клянешся честю, значить він справді бог.

Питання було вирішене. Лазар і Марфа теж увірували в сина голуба. Магдалина торжествувала.

— Тепер ви розумієте, як це приємно бути коханкою бога? — питала вона.— Розумієте, як мені надзвичайно поталанило?

І вона бундючилась від гордості.

Марфа була від природи цікава, як усі жінки. Вона запитала Магдалину:

— А можна його побачити, твого пана бога?

— Ти справді хочеш з ним познайомитися?

— Мабуть, так.

— І я теж,— сказав Лазар.

— У такому разі я піду за ним: він прийшов зі мною у Віфсаїду. Ви самі побачите, який красень мій божественний учитель! Жоден офіцер із Магдали йому і в підметки не годиться. Ви мені потім скажете, як він вам сподобався. Тільки пам'ятайте: про таємницю, що я вам відкрила, нічичирк! Робіть вигляд, що вам нічого не відомо.

Із цими словами вона випурхнула.

А Марфа поринула в мрійливі роздуми.

Приблизно через годину Магдалина повернулася разом з Ісусом. Миропомазаний за всією формою був представлений брату і сестрі.

«Вона бачить його зором серця,— сказав собі Лазар.— Він зовсім не вродливий, скоріше навпаки. Та оскільки він бог, їй все-таки пощастило, що вона підчепила такого коханця».

Зустріч пройшла без особливих церемоній. Ісус розговорився і швидко полонив своїх нових слухачів. А втім, треба сказати, що Магдалина непогано підготувала для цього ґрунт.

Лазар запросив Ісуса залишитися обідати. Назарянин не став відмовлятися. Марфа заходилася куховарити. Пораючись по господарству і наглядаючи, щоб усе було на місці, вона час від часу нишком позирала на миропомазаного, і він теж здався їй красенем. Вона ловила кожне його слово, стежила за кожним його порухом. Незабаром їй довелося признатися самій собі, що вона ще в житті не зустрічала такого чарівного чоловіка. Марфа від душі заздрила своїй сестрі.

— Гульгтяйкам завжди щастить,— бубоніла вона, начищаючи в кухні каstrулі.— Після цього просто не хочеться лишатися чесною дівчиною!

У серці Марфи розгорялася пристрасть не менш полум'яна, ніж у її сестри. Вона з ревнощами стежила за всіма знаками уваги, які Ісус виявляв до Магдалини.

Лазар на хвилину вийшов у погріб націдити ще один глек вина.

Користуючись цим, Магдалина розніжено ластилася до Ісуса, у той час як Марфа поралася по господарству.

Під кінець Марфа вже не могла стримати накипілої досади. Уперши кулаки в стегна, вона стала перед парочкою, що залицалася, і накинулася на сестру:

— Як тобі лише не соромно, ледарко! Нема щоб мені допомогти по господарству, сидить собі як приклесна! Є у тебе хоч якась совість?

І оскільки Магдалина не спромоглася їй навіть відповісти, Марфа продовжувала, звертаючись до Ісуса:

— Господи, прошу тебе, хоч ти накажи їй, щоб вона мені допомогла! Чи тобі байдуже, що сестра моя залишила мене прислужувати саму!

Син голуба непогано розбирався в людських серцях. Він зразу зрозумів, що відбувається в душі Марфи. Це нове збуджене ним кохання тішило його самолюбство, і, щоб розпалити його ще сильніше, він відповів із посмішкою, що приголомшила бідолашну дівчину:

— Ах, Марфо, Марфо, ти все поразешся, стараєшся мені догодити, і ти правильно робиш. Але ти сердишся на сестру, а це вже неправильно. Вона обрала собі це місце біля мене, і воно в неї не відбереться.

— Дістала? — фиркнула Магдалина.

Марфа ледве не пошпурила в свою сестрицю тарілкою. Ледь стримуючись, вона понесла свою образу на кухню, потай утираючи гіркі сльози (дивись Євангеліє від Луки, гл. 10, ст. 1—42).

Та невже Ісус так її і не втішив?

Євангеліє дає підставу гадати протилежне.

Напевно миропомазаний вибрав після обіду сприятливий момент, відвів Марфу вбік і шепнув їй:

— Я тільки що засмутив тебе, бідолашна Марфо, чи не так?

— О так, господи.

— Чому ти ревнуєш мене до Марії? Невже ти так мене кохаш?

— Господи, я вся твоя. Померти за тебе — для мене велике щастя.

— Таж ти мене знаєш усього півдня!

— Справжнє кохання, господи, народжується миттєво, без роздумувань.

— Так чого ж ти від мене хочеш, Марфо?

— Господи, я дуже нещаслива. Я відчуваю, що ти не відповіси мені взаємністю. Твоє серце вже зайняте Марією.

— Утішся, чарівне дитя моє! Божественна любов невичерпна, вона може поширюватися на все суще одночасно. Тому, якщо ти, Марфо, мене любиш, я також тебе люблю.

— Який ти добрий! Як мені приємно це чути!

— Віруй у мене, довіряй мені, і ти будеш щаслива на лоні господньому.

— Ти мені обіцяєш?.. Я буду щаслива?..

— Така щаслива, що сама не знатимеш меж своєму щастю.

— Ти мене любитимеш?.. Трошки? Багато? Пристрасно?

— До нестями!

І дійсно, серце Ісуса було справжньою капустиною. Він роздавав по листку то одній, то другій, то третій. Таким чином, і Марфа причастилася небесних блаженств, проте більша і краща їхня частина, як і раніше, діставалася Магдалині.

ВЕЛИКЕ ПАТЯКАННЯ

росто дивом дивуєшся, скільки притч було в запасі у ходячого Слова!.. А втім, наодинці з гарненькою жінкою можна було вже і не вдаватися для освідчення до притч і алегорій. Після кількох днів знайомства з Марфою, непорочною квіткою, видно не позбавленою принади, Ісус вирушив у турне по Переї, області, підвладній Іроду Антипі. Тут він улаштував справжній фестиваль притч. Переповідати їх усі було б надто довго. Схоже на те, що місцеві жителі весь час кепкували з апостолів; коли ці жебраки заявлялися в яке-небудь селище, їм совали в торбу найрізноманітніші і найнепридатніші предмети. Так, одного разу Андрій, а може, Петро — точно цього ніхто не знає — попросив у селянина хліба, риби і яєць, а той замість хліба вклав йому в руку камінь, замість риби — змію, а замість яєць — скорпіона. Ісус тут же розтлумачив апостолам, що вони повинні продовжувати жебракувати, незважаючи на всі ці неприємності.

До одного чоловіка, говорив він, бідного, але гостинного, прийшов серед ночі прочанин. Хазяїн негайно кинувся до свого друга. «Позич мені три хліби,— закричав він, стукаючи в його двері,— бо в мене гість, стомлений далекою дорогою, а мені нічим його пригостити». Проте друг його спав, діти теж, двері були замкнені, і нікому не хотілося вставати серед ночі. «Ах так! — закричав ревний хазяїн, що радо приймав прочан,— ти не хочеш вставати? Ну, почекай же!» І він заходився щосили грюкати в двері і грюкав доти, поки його друг не встав і не дав йому необхідні три хліби, щоб хоч якось відкараскатися від нахаби.

— Так от,— сказав на закінчення Ісус,— наслідуйте йому. «Просіть, і дасться вам; шукайте, і знайдете, стукайте, і відчинять вам» (Лука, гл. 11, ст. 5—13).

Приблизно в той самий час він зцілив двох сліпих і одного німого. Зцілення німого, видно, так обрадувало одну жінку, що та вигукнула:

— Блаженна утроба, що носила тебе, і соски, що тебе годували! *

* Відносно всього цього періоду див. Євангеліє від Луки, гл. 11, ст. 27.

Невдовзі після цього Ісус погодився пообідати в домі фарисея, що підклав йому свиню, запросивши самих фарисеїв і книжників, сиріч переписувачів. Ледь увійшовши в зал, Ісус побачив, що потрапив у пастку.

Тоді, щоб помститися хазяїнові, він возліг за столом, не омивши ніг, як того вимагав звичай. Гості почали ремствувати. Ісус удав, що не розуміє причини їхнього незадоволення, і пообідав наче й не було нічого.

За десертом він замість тоста вилив на тих, що зібралися, фонтан проклять, дорікаючи їм за те, що вони завжди вибирають у синагогах кращі місця і жадають, щоб їх вітали на вулицях, порівнявши їх за це з гробами схованими, дотик до яких оскверняє, і т. д. і т. п.

Патякання це — горе вам, що робите те! Горе вам, що не робите іншого! — вивело із терпіння присутніх. Почулися викрики:

— Зухвалець! Намилити йому шию за таке нахабство, та так, щоб довго пам'ятав!

Та Ісус не розгубився. Він швидко скочив на стіл, поперекидав лави, і у величезному залі почалася божевільна гра в ката-мишки. Кінець кінцем мишку обов'язково спіймали б і провчили як слід, коли б натовп, що зібрався біля дверей, не вломився в зал і не захистив Ісуса (Лука, гл. 11—12).

Скориставшись нагодою, він тут же почав перебирати чотки своїх притч:

№ 1. Багатий землероб збирає з свого поля такий урожай, що не знає, де його зберігати. Значить, треба будувати комори більші й місткіші. Та ледве він передав архітекторові своє замовлення і план, як тієї ж ночі — бах! — і помер.

№ 2. В іншого землероба всього одне фігове дерево, що ось уже три роки не дає плодів. Землероб каже: «Цього року я ще раз обкопаю дерево й угною, та, коли на осінь на ньому знову не буде фіг, зрубаю його без пощади і кину безплідну смоківницю у вогонь!»

Як бачите, хитрість невелика.

Між двома притчами він зцілив жінку, що страждала цікавою хворобою. Вона перебувала в розквіті сил, але здавалася більше зігнутою, ніж вісімдесятирічна бабуся. Видно, сам чорт зігнув її, причому буквально пополам. Вона пересувалася, здійнявши зад до небес, а підборіддям торкаючися землі. Неважко зрозуміти, що в такому стані їй було неможливо займатися будь-яким ремеслом. Заробляти на життя вона могла б хіба що підбиранням недокурків, але в ті часи цигарки ще не винайшли, а тому вона була до краю бідна й нещасна.

Ісус над нею зглянувся; він вимовив два слова, і добра жінка вмить розпрямилася і стала струнка, як тополя.

Перебування Ісуса в Переї не затяглося: до свята освячення він повернувся в Єрусалим. Походження цього свята таке:

як відомо, Іуда Маккавей був одним з єврейських воєначальників, що героїчно билися з іноземними загарбниками. Значно менше відомий той факт, що після перемоги над сирійським царем Маккавею довелося справити обряд очищення і освячення єрусалимського храму. Так от, коли він увійшов у храм, виявилось, що загарбники перебили майже всі посудини із священною олією — залишилася тільки одна. Становище було безвихідним! Виготовлення священної олії — справа не проста, вона супроводжується складним, а головне, довготривалим ритуалом. Що робити? На всякий випадок Іуда Маккавей хотів наповнити олією хоча б частину світильників, і, уявіть, однієї-однісінької посудини вистачило на всі світильники храму на цілий тиждень!

На спомин про це чудо євреї кожного року веселяться вісім днів підряд, так само як на пасху і на свято кущів. Син голуба був присутній на цих розвагах і ледве не був побитий камінням за те, що в громадському місці вперто твердив, начебто він і його отець становлять одне ціле (Лука, гл. 13, ст. 6—9, 10—18; Іоанн, гл. 10, ст. 29—42). Цього разу справа була такою гарячою, що Ісусові довелося спішно повернутися туди, звідки він явився.

Під час других відвідин Переї він відзначився чудом, здійсненим у розпалі бенкету, на якому знову ж були присутні самі фарисеї. Цей жартівник Ісус так любив добре попоїсти, що не перебираючи, приймав усі запрошення до обіду і від друзів і від ворогів.

Той обід відбувся в суботу. Фарисеї навмисно привели з собою чоловіка, хворого на водянку, роздутого, наче величезний бурдюк.

Ісус негайно зметикував, яку пастку йому розставили, і, випереджаючи події, першим поставив тим, що зібралися, запитання:

— Чи дозволено зціляти в свято саббат, у день суботній?

Запитання було зухвале, а головне, відповіді на нього було дуже важко. Сказати «так» означало порушити закон Мойсея, а на нього фарисеї посилалися на кожному кроці. Сказати «ні» у присутності хворого означало накликати на себе невдоволення і гнів народу за безсердечність. Тому ті, що зібралися, нічого не відповіли.

Тоді Ісус наблизився до хворого на водянку, зробив один порух, і величезний живіт хворого зразу стух. У євангелії не сказано, куди поділася вода, що заповнювала його. Будемо сподіватися, що її не перетворили цього разу на вино.

Зціленому, видно, нічого було робити, тому що він тут же побіг хвалитися своїм скудлим пузом. І ось усі криві, сліпі й інші каліки повалили в бенкетний зал, а за ними — юрби міських голодранців. Народу набилося стільки, що про десерт

нічого було й думати. Тоді Ісус шепнув на вухо хазяїнові дому:

— Вам би належало запросити всіх цих людей до столу, випити з ними по чарчині...

— Що? Сподіваюся, ви жартуєте! Усю цю потолоч? Гарненька компанія!..

Негайно ж ходяче Слово спеціально, щоб допекти гостям, пустилося у вихвалання бідності і навіть указало хазяїнові дому, що йому годилося б швидше запросити цих босяків, ніж своїх друзів і батьків.

Гості шоковані. Натовп у лахмітті аплодує. А Ісус береться до чергової притчі.

— Один чоловік,— каже він,— вирішив влаштувати бенкет і розіслав усім приятелям запрошення. У призначену годину, бачачи, що ніхто не з'являється, він послав слуг попередити своїх друзів, що все готове і він їх чекає, та всі почали вибачатися і відмовлятися, наче змовилися. Один сказав: «Вельми шкодую, що доводиться відхилити таке люб'язне запрошення, та я купив ферму, і якраз сьогодні мені треба поїхати їй оглянути». Другий сказав: «Ніяк не можу прийти: у мене захворіла теща, а я її так люблю, що навіть на секунду не можу відлучитися від її узголів'я». Третій сказав: «Я одружений усього шостий день, так що самі розумієте, а це дуже зайнятий». Четвертий сказав: «Змилюйтесь! Я проковтнув недавно персикову кісточку, і в мене запор, так що, поки все не мине, мені не до бенкетів!» П'ятий сказав: «Сьогодні день народження моєї консержки; я замовив їй препишний букет і обов'язково повинен вручити його особисто». І всі інші виправдання були подібними.

— Ах, таке ставлення?! — закричав глибоко вражений хазяїн дому і звернувся до слуг: — Ідіть же на площі і перехрестя, по всіх шляхах і вздовж загорож, зберіть усіх жебраків, калік, кривих і сліпих і женіть їх сюди, щоб наповнився дім мій, я не бажаю, щоб мої соуси пропадали марно!

Притча ця, між нами кажучи, у даному випадку була ні до ладу, ні до прикладу, оскільки того дня всі гості дружно відгукнулися на запрошення хазяїна, та Слово не було б Словом, якби втрималося від чергового базікання, хай навіть і недоречного, як це бувало в трьох випадках із чотирьох (Лука, гл. 14, ст. 1—24).

Як приклад можна процитувати ще декілька милих напучень, висловлених Ісусом перед багатолюдним натовпом:

«Якщо хто приходить до мене, і не зненавидить отця свого, і матері, і дружини, і дітей, і братів, і сестер, а до того ж і самого життя свого, той не може бути моїм учнем» (Лука, гл. 14, ст. 26).

Хай спробують святенники після цього твердити, буцімто їхня релігія проповідує любов до сім'ї! У відповідь їм завжди

можна тицьнути під носа відповідний текст їхнього власного євангелія.

Сучасники Ісуса дорікали йому за те, що він водився лише з неосвітеними покидьками. Ось що повідомляє Лука (гл. 15, ст. 1—6):

«Наближалися до нього всі митарі і грішники — слухати його. Фарисеї ж і книжники нарікали кажучи: він приймає грішників і їсть з ними. Але він розповів їм таку притчу: хто з вас, маючи сто овець і загубивши одну з них, не залишить дев'яноста дев'яти в пустелі і не піде за загубленою, поки не знайде її?

А знайшовши, візьме її на плечі свої з радістю; і, прийшовши додому, скличе друзів і сусідів, і скаже їм: порадуйтеся зі мною, я знайшов мою загублену вівцю».

З точки зору здорового глузду ця притча, що викликає у святенників сльози розчулення, досить-таки схожа на злу пародію. Фарисеї і книжники, чий розумовий розвиток набагато переважав нульовий рівень інтелекту вірних послідовників Христа, мабуть, животи рвали зо сміху, слухаючи цю нісенітницю. Уявляю собі, як міг відповісти Ісусові який-небудь веселий іудей:

— Твій пастух, напевне, був великим жартівником. Кинув дев'яноста дев'ять овець в пустелі, а сам подався рятувати одну заблудну! Цікаво, скількох ще у нього зжерли вовки, поки він шукав цю одну паршиву вівцю?

Та Ісусові було наплювати на такі заперечення. Думка його досить прозора, і він сказав саме те, що хотів сказати: один негідник для нього дорожче дев'яноста дев'яти чесних людей.

Ось із цього приводу ще одна історія з тієї ж самої п'ятнадцятої глави Євангелія від Луки.

Жив колись один чоловік, у якого було два сини. Приходить якось молодший із синів до батька і каже:

— Тату, у тебе є дещо в кубушці, і після смерті ти мені залишиш кругленьку суму. Так от, мені потрібні гроші, мені страх як хочеться гульнути. Я зовсім не бажаю, щоб ти сьогодні ж помер, це було б з мого боку надто нешанобливо. А тому я тебе добром прошу: дай сьогодні те, що я так чи інакше одержу потім. Я не люблю довго чекати.

Тато негайно взявся за рахівницю:

— У мене є стільки-то. На долю твого брата припадає стільки-то, а тобі стільки-то. Ось твоя частка. Бажаю, щоб тобі її вистачило на якомога триваліший строк.

Не татко, а просто золото, чи ж не так?

Молодший син згріб свою частку і тут же подався в далекі краї, щоб там із гулящими дівками прогуляти все до останку. Це йому цілком удалось. Незабаром він залишився без гроша

і не знав, що далі робити. Куди б він не звертався, у борг йому не давали. Коли у нього ще були гроші, він забув заплатити кравцеві, той тепер відібрав у нього навіть одяг, і наш гуляка залишився на вулиці майже голим.

Потинявшись у чергах біля контор по найму, він одержав нарешті місце свинопаса на фермі якогось мужика. Проте мужичок виявився занадто вже скупеньким: своєму робітникові він давав рівно стільки, скільки потрібно, щоб лише не померти з голоду. Відолашний дійшов до того, що почав заздрити навіть свиням, яких пас. Він радий був наповнити свій живіт лущинням, яке їли свині, але свині не уступали йому свого корму.

Довго вдавався він у сумні роздуми і нарешті сказав: — У найостаннішого конюха мого батька є надлишок хліба, а я тут здихаю з голоду як дурень. Якого біса, повернувшись до тата! Не вистачить же у нього совісті відмовити мені в місці якого-небудь наймита!

Сказано — зроблено. Шлях був неблизький. Ледве доплетався він додому.

І уявіть, яка удача! Якраз у той момент, коли блудний син появився на шляху, тато загоряв у себе на балконі.

«Що це там за жебрак унизу? — запитав себе добряк татко. — Увесь у бруді, в лахмітті. У житті ще я не бачив мерзнішого бродяги... Ба! Таж це мій менший синок! Ну, звичайно хто ж іще!..»

І от батько стрибає прямо з балкона (балкон був на першому поверсі) і біжить по дорозі назустріч своєму синові. «І, побігши, кинувся йому на ший, і цілував його» (Лука, гл. 15, ст. 20).

— Яке щастя, що ти повернувся! Без тебе я так скучав, що ледве не помер... Ти, напевне, розтринькав усю свою спадщину?.. Так, так, не відмагайся, я бачу... Ну, не будемо говорити про твої витівки... Головне, що ти здоровий... Обніми мене ще... О господи, господи, як я щасливий!

Молодший син не чекав такої зустрічі. Він знав, що його батько добрий, та все-таки не думав, що до такої міри.

— Тату! — кивив він. — Ти найкращий, найдобріший, найнай із тат! А я негідник, падлюка, мерзотник, каналія...

І в тузі бив себе кулаками в груди.

— Годі, годі, синку! Якщо ти так барабанитимеш по животу, ти ушкодиш собі шлунок... Адже ж я сказав, що все забуто, так що нема чого себе калічити.

Потім бравий татусь скликав своїх слуг і сказав:

— Бачите цього жебрака? Це мій син, той самий, що пропадав і знайшовся. Віжіть і принесіть найкращу туніку з мого гардероба, я хочу, щоб мій дорогий молодший синочок був у неї одягнений. Надіньте йому на палець мій найдорожчий перстень. Та не забудьте сандалії, бо він прийшов босоніж.

А потім розставте столи, як для великого свята,— влаштуємо бучний бенкет! У хліву у мене стоїть вгодоване жирне теля, заколіть його негайно. Будемо їсти і веселитися. Ще сходіть за музиками: якщо вже бенкетувати, так бенкетувати!

І дійсно, влаштували гулянку на славу. Батько був такий щасливий, що навіть забув про другого свого сина, про старшого, який працював у полі і якого треба було хоча б із ввічливості почекати.

Коли старший син, повертаючись, наблизився до дому, він почув співи і веселощі і дуже здивувався.

— Що за дивина? — подумав він. — Сіли за стіл передчасно і навіть мене не дочекали. Бенкетують і веселяться, а я навіть не запрошений. Дивно, дуже дивно...

І, покликавши одного із слуг, що снували з дому і в дім, він запитав:

— Що це таке?

— Брат ваш повернувся, — відповів шельма слуга. — Татко ваш так радується, вже так радується!..

— Ось як? Дуже мило з його боку. Подумати тільки! Не міг навіть послати за мною на поле... І все через цього пустомолота Анатоля, що розтринькав свою частку, навіть не вступивши за законом у права спадкування!

Гнів старшого брата був далеко не безпідставним. А коли вже його не запросили взяти участь у загальних веселощах, він взагалі не захотів увійти до бенкетного залу. Довелося самому татові його упрощувати.

— Послухай, Ернесте, — сказав батько, — не будь таким дріб'язковим. Ходімо, цокнемося за здоров'я твого брата!

— Ти сам не знаєш, що кажеш, тату, і ти до мене несправедливий. Ось уже скільки років я перериваюся, щоб примножити твої багатства. Я кручуся, як чорт, завжди виконую твої накази, я просто зразковий син, приклад слухняності. А цей ледащо Анатоль, якому пальцем було ліньки поворухнути, який не здатний заробити собі на життя, — його ти прощаєш і панькаєш!.. Тобі ніколи і на думку не спадало дати мені хоча б козеня, щоб повеселитися з моїми друзями, а на честь Анатоля, що розтринькав з блудницями половину твого добра, ти заколов вгодоване теля, ти влаштував ні з того ні з сього справжній бенкет... Ні, це несправедливо!

— Заспокойся, Ернесте, не заздри своєму молодшому братові, якого я так люблю. Усе моє добро дістанеться тобі після моєї смерті... А поки що ходімо і звеселімося з нагоди повернення нашого славного Анатоля!..

У притчі не сказано, чи зміг батько переконати такими резонними доказами свого старшого сина. А втім, це й неважливо. Головне відзначити, що Ісус проповідував досить цікаві, щоб не сказати більше, ідеї правосуддя і справедливості.

Чи потрібні ще приклади, які доводять, наскільки абсурдні повчання Христа? Досить навести іншу притчу, де безчестність вихваляється ще більш відверто, ніж в історії з блудним сином, якщо тільки це взагалі можливо.

Був чоловік багатий і мав управителя. Проте цей управитель безсоромно його обкрадав, підчищав звіти і крав, як хотів, із каси свого хазяїна, щоб оплачувати свою розпусту.

Хазяїн дізнався про шахрайство свого управителя.

Він покликав його і сказав йому таке:

— Що це я чую про тебе? Ти живеш явно невідповідно до своїх достатків! Витрачаєш у сто разів більше, ніж одержуєш. Очевидно, решту ти платиш з моєї кишені, тобто каси. негайно подай мені звіт, і, якщо він не зійдеться, гнів мій упаде на тебе!

Управитель пішов, похнюпивши носа.

«Що робити? — сказав він самому собі. — Я пропав! Добре ще, якщо хазяїн просто викине мене за поріг. Подати йому звіт неможливо! Скористаюсь-но я тією маленькою відстрочкою, яку він мені дав, щоб завести друзів, поки я ще орудую в домі. Вони приймуть мене і нагодують, коли я залишусь без місця».

І, не гаючи часу, він скликав усіх боржників свого хазяїна.

— Скільки ти винен моему господарю? — запитав він першого.

— Сто мір олії. Я обіцяв їх повернути наприкінці місяця.

— Чудово! Хазяїн нічого не тямить у господарстві. Ти обіцяв йому повернути сто мір олії. Ось твоя розписка. Я її рву! Сідай і мерщій пиши: винен лише п'ятдесят!

— Уклібно дякую! — відповідає боржник. — Мати з вами справу — одне задоволення.

Потім управитель взявся за другого боржника.

— А ти скільки винен?

Він відповів:

— Сто мір пшениці.

— Прекрасно! Сідай за цей стіл. Твою розписку я рву: напиши — вісімдесят. Бачиш, я змушений покинути це місце, а тому перед його залишенням хочу зробити тобі послугу, ти мене розумієш?

— Ви ділова людина, краще і не придумаєш. Все життя буду вам вдячний!

І так далі і тому подібне. Так пройдисвіт управитель завів купу друзів за рахунок свого хазяїна.

Що ж ви думаєте, засудив Христос цього управителя-пройдисвіта у своїй притчі? Як би не так! Навпаки, євангеліє твердить, що пройдисвіт управитель вчинив правильно і що всевишній суддя в день страшного суду виправдає цього пройдисвіта управителя і всі його шахраювання за те, що «сини

віку сього догадливіші від синів світу в своєму роді» (Лука, гл. 16, ст. 8), тобто за те, що він був спритнішим від інших шахраїв.

І Христос додає (дослівно):

«І я кажу вам: здобуйте собі друзів багатством неправедним, щоб вони, коли зубожієте, прийняли вас у вічні обителі» (Лука, гл. 16, ст. 9).

Крадуть скільки вашій душі завгодно, тільки приносьте вашому священникові частину накраденого, і тоді він відпустить вам усі гріхи і царство боже отверзеться перед вами.

Та поки ми його ще не досягли, продовжимо огляд євангельської моралі.

Головне, що становить пафос святого Луки,— це прославлення бідності. Однак давайте розберемося. Тут бідність показана завжди як наслідок лінощів і неробства, і все-таки злидні гультяя завжди протиставляються в нього достаткові, який в очах вірної пастви він чомусь намагається видати ледве не за порок. І якщо управитель обкрадає свого хазяїна, він молодець.

Після цього я нікому б не радив наймати в касири християнина, якому його священник проповідує такі принципи християнської бухгалтерії!

Тип абсурдного багатія зображений в анекдоті про Лазаря. Цей Лазар, що не має нічого спільного з братом Магдалини, був неприторенним ледащом. Замість того щоб працювати, він випрошував недоїдки із столів багатіїв. Так воно було і простіше, і вигідніше.

Слуги одного з багатіїв, чоловіка, одягненого в пурпур і лляне полотно, що звук бенкетувати кожного дня, як говорить в євангелії, жодного разу не дали навіть крихти хліба цьому жебракові-паразиту.

І ось одного дня жебрак і багатій померли. Лискучий від бруду і ліні Лазар був вознесений ангелами на лоно Авраамове, а що стосується багатія, то він був скинутий у пекло. І коли багатій смажився у пекельному вогні, серед сатанинських язиків полум'я, він раптом помітив Лазаря в одному з куточків лона Авраамового. І тоді він заволав:

— Отче Аврааме, зглянься наді мною і пошли до мене Лазаря, щоб він омочив у воді кінчик свого пальця і зволожив мені язик, бо я страждаю в цьому пеклі неймовірно!

Та Авраам відповів:

— Кожному своє, малюк. При житті ти бенкетував дні і ночі, а Лазар, навпаки, залишався бідний, як Іов. Тепер усе перемінилося. Лазар бенкетує, а ти пошився в дурні.

Багатій заперечив:

— У такому разі, і коли вже так заведено, що достаток при житті обертається нещастям після смерті, пошли Лазаря, щоб він попередив моїх родичів. У мене п'ятеро братів, далеко

не бідних, і торгують вони собі не на шкоду. Нехай Лазар їм розтлумачить, що з ними буде після смерті, щоб вони вжили відповідних заходів і не прийшли до мене в це місце мук.

Авраам розреготався, і Лазар вторив йому. Ну що сказати про якогось дурня багатія, який турбується про долю своїх братів!

— У них є Мойсей і пророки; хай слухають їх! А Лазаря нема чого турбувати!

Багатій наполягав:

— Ні, отче Аврааме! Коли хто-небудь з мертвих погодиться нанести хоча б короткий візит моїм братам, це буде добрим ділом. Брати мої, звичайно, повірять мертвому на слово, смиряться з усіма нестатками, покаються і будуть щасливі хоча б у загробному житті.

Авраам знизав плечима:

— Якщо твої брати Мойсея і пророків не слухаються, то, коли б хтось із мертвих воскрес, не повірять.

І тут отче Авраам пирснув, а Лазар показав носа багатієві, що смажився в пекельному полум'ї, як шашлик (Лука, гл. 16, ст. 19—31).

СМЕРТЬ, ЩО ПРИЙШЛАСЯ
ДО РЕЧІ

забув сказати, що Віфанія знаходилася зовсім недалеко від Єрусалима.

Ісус розсудливо не став зловживати гостинністю Лазаря № 1, брата Магдалини і Марфи, проте під час свого вояжу по Переї він продовжував підтримувати з цією вірною йому родиною дружній зв'язок по пошті.

І ось, поки син голуба мандрував від села до села в Переї, розповідаючи повсюди безглузді старі анекдоти, з'явився до нього одного ранку гонець з довірливо-простодушним листом, де було написано: Панові Ісусу Христу в Переї. У разі зміни адреси знайти адресата.

«Господи, той, кого ти любиш, хворий.

Марфа і Марія».

Ісус зібгав записку і відповів гінцеві:

— Дурниці! Вони даремно турбуються. Не від усякої хвороби помирають. Лазар видряпається, я в цьому певен.

І гонець вирушив до двох улюблених овечок з цією відповіддю їхнього пастиря.

Та оскільки Лазар був важко хворий, така відповідь їх анітрохи не заспокоїла. Марфа і Марія Магдалина почували себе як на голках і вважали, що Ісус ставиться до цієї справи занадто вже безтурботно. Невже він нічого не розумів, їхній красень шатен?

О, ні в якому разі! Син голуба чудово знав і розумів усе, що стосувалося здоров'я його друга Лазаря. Просто він не хотів втручатися в перебіг хвороби. Чому? А ось про це ми зараз дізнаємося.

Протягом двох днів Ісус удавав, що зовсім забув про пошання двох сестер. Наприкінці другого дня Лазар упокоївся. Марія і Марфа в розпачі! Вони беруть Лазаря, обмивають його, намащують пахощами, дуже міцно сповивають напахченими простирадлами, розсилають повідомлення про похорони.

Оскільки Лазар займав серед євреїв досить високе становище, ховали його за першим розрядом. Народу зібралося сила-силенна. Лазаря поклали в чудову печеру, що відігравала роль родинного склепу. Протягом трьох днів його оплакували за найвищим тарифом: Магдалина вирішила, що на сльозах

економити нічого, так що обумовлених ритуалом ридань було цілком достатньо.

Марфа і Марія теж приєдналися до хору плакальниць і старанно проливали цілі потоки сліз. Щоправда, їхні сльози були щирими, бо вони дійсно дуже любили свого брата. Особливо побивалася Магдалина, що ніяк не хотіла вірити в таку несподівану кончину.

— Дорогий наш Лазарю! — голосила вона. — Усього тижень тому він був здоровий і міцний, як дуб, а сьогодні лежить у труні... Не може бути, щоб він помер!

І вона зажадала, щоб склеп відкрили. З обличчя Лазаря зняли полотно. Він мав вигляд найсправдешнішого покійника. Тоді печеру знову заклали каменем і замурували. Друзі сім'ї остаточно пересвідчилися, що брата Марії і Марфи поховали не даремно.

Та в ту мить, коли Лазар врізав дуба, Ісус, від якого ніщо не приховано, зразу ж одержав — зрозуміло, від свого батька-голуба — повідомлення про цю сумну подію.

Раптом він сказав учням:

— Ходімо знову в Іудею.

— В Іудею? — закричали учні. — Певно, ти жартуєш! Зовсім недавно ти ледве уник люті своїх ворогів, а тепер знову хочеш повернутися в Єрусалим? Годі! Ти що, забув, як тебе хотіли побити камінням? Хай йому чорт; коротка ж у тебе пам'ять!

— Усе це не має значення, — відрізав Ісус. — Ми йдемо в Іудею. І якщо не в Єрусалим, то вже у Віфанію напевно.

— Що, за Магдалиною скучив? — фамільярно запитав один з апостолів, вважаючи, що здогадався про причину такого несподіваного бажання повернутися в Іудею.

— Та ні ж, про Магдалину я зараз і не думаю. Я думаю про мого брата Лазаря, що заснув, але я йду розбудити його.

— Дивись-но, справді! — згадав хтось. — Адже два дні тому тобі повідомили, що Лазар хворий. Та якщо зараз він заснув, значить, видужав, — це добра прикмета!

Апостол, який це сказав, думав, що його наставник, кажучи про заснулого Лазаря, мав на увазі той благодатний сон, який при деяких захворюваннях є ознакою видужання. Однак Ісус тут же виправив його помилку.

— Коли я сказав, що Лазар заснув, я хотів сказати, що він помер.

— Лазар помер?

— Так, друзі мої.

— Що ж тепер?

— Тепер я в захопленні.

— У захопленні?

— Так, у захопленні, бо тепер я одержав можливість його воскресити. А коли я його воскрешу, вам усім до одного дове-

деться визнати, що я всемогутній... Та досить слів, ходімо до нього!

Проте апостоли все ще вагалися. Тоді Фома, що відзначався від решти своєю мужністю, показав їм приклад.

— Ходімо з ним,— сказав він великодушно,— і помремо з нашим учителем!

І ось святий взвод вирушив у дорогу. Коли вони добралися до Віфанії, йшов уже четвертий день після покладення Лазаря в гроб. Численні друзі, як могли, втішали обох сестер.

Марфа, почувши, що Ісус підходить до Віфанії, кинулася йому назустріч. А Магдалина лишилася вдома.

І Марфа сказала Ісусові:

— Ах, господи, чому ти не прийшов раніше? Коли ми з сестрою сповістили тебе, ще можна було врятувати бідолашного Лазаря. Якби ти прийшов вчасно, то зміг би його зцілити і зараз наш Лазар був би живий.

— Що ж з того, що Лазар помер? Він воскресне!

— На жаль, що втіху я тільки й чую останні чотири дні. Воскресне в день кінця світу! Усі мої єрусалимські друзі мені це повторюють.

— Та ні ж, Марфо, я кажу про інше. Я сам по собі єсмь воскресіння і життя; віруючий у мене, якщо й помре, оживе. Чи віруєш у мене, Марфо?

— Звичайно, господи. Вірую, що ти Христос, син отця Саваофа. Тепер ти задоволений?

— Так, Марфо. Перестань плакати, я поверну вам радість.

Марфа подумала про Магдалину, що залишилася вдома, і поспішила до неї.

— Маріє! Маріє! — зашепотіла вона.— Учитель тут і кличе тебе.

Слова ці вона шепнула сестрі на вушко, щоб ніхто з друзів, що зібралися в домі, не міг їх почути.

Магдалина, як тільки дізналася, що її коханий за два кроки від неї, поспішно встала і пішла до нього.

— Куди це вона зібралася? — сполошилися друзі дому.

— Вона пішла плакати на гроб Лазаря.

І вони пішли за нею, щоб поплакати разом з нею і тим пом'якшити гіркоту її сліз.

А Магдалина, прийшовши туди, де був Ісус, і побачивши його, впала до ніг його і почала повторювати дорікання Марфи:

— Ах, господи, якби ти був тут хоч декількома днями раніше, не помер би брат мій!

І більше вона нічого не додала. З очей її полилися потоки сліз, більш красномовних, ніж будь-які слова. Такий вибух розпачу виявився заразливим. Усі іудеї, що прийшли з Магдалиною, заревіли хором. Сам Ісус був глибоко зворушений і ледве не приєднався до загальних ридань. Проте син голуба

вчасно згадав, що він усе-таки бог і що йому квилити нема чого, оскільки він зараз воскресить бідолашного покійника.

— Де ви його поклали? — раптом запитав він.

Йому відповіли хором:

— Господи, зроби ласку піти за нами, і ти сам побачиш.

І він пішов за ними. Розмисливши, він вирішив, що не погано буде, якщо він усе ж поплаче разом з усіма. І от Ісус пустив сльозу. Євреї ж, що сприйняли його сльози за щирю правду, говорили пошепки:

— Дивись-но, він його все-таки страшенно любив!

А втім, деякі, за свідченням того ж євангелія, скептично проіракали:

— Коли б він його справді так любив, він би не дав йому померти, адже ж відкрив він очі сліпонародженому! Хоча, може, усі його чудеса — шахрайство?

Ці слова сумніву підхльоснули Ісуса. Він прискорив крок.

— Поспішімо! — сказав він. — Де цей склеп?

Це була, як уже говорилося, печера, завалена важким каменем.

— Відваліть камінь! — скомандував Ісус, наблизившись до місця поховання.

Але тут запротестувала Марфа.

— Відвалити камінь? — вигукнула вона. — Спасибі! Як я не любила брата, я все-таки не бажаю нюхати мертвечину. Господи, він же, напевно, смердить!

— Не заважай мені, Марфо, — спинив її Ісус.

Євреї відвалили камінь, і син голуба, ставши на порозі печери, голосно закричав:

— Лазарю, Лазарю, встань!

За цим наказом мрець сів. Усі присутні закричали. Лазар заворушився і, роблячи неймовірні зусилля, хитаючись, устав. Зробити це було не так-то просто, тому що сестри дуже міцно зв'язали його поховальним полотном. Нарешті с'як-так йому вдалося набрати хоча й вельми хиткого, та все ж вертикального положення.

Видовище це сповнило всіх жахом.

— Ворушіться мерщій! — накинувся на них Ісус. — Допоможіть моєму другові Лазарю! Розв'яжіть полотно, будь воно неладне! Інакше він ніколи не вибереться з цієї могили.

Нарешті зважилися розв'язати воскреслого. Йому позичили сяку-таку одежину, тому що, звільнившись від полотна, Лазар залишився в чому мати породила, і простувати у такому вбранні через усе місто було не дуже пристойно.

Тим часом цікаві іудеї, отямившись від першого потрясіння, оточили колишнього мерця. Марфа щиро дякувала Ісусові. Магдалина, у якої не залишалось більше приводу для сліз, знову стала веселою і жартувала з брата:

— Подумати тільки! — зі сміхом говорила вона Лазарю. — Тепер ти розповідатимеш своїм онукам, де ти побував! А й справді, що ти бачив за ці чотири дні своєї смерті?.. Скажи, тобі було страшно? Послухай-но, поділися з нами враженнями!

Ісус безперечно встиг подати Лазарю знак мовчати, бо в євангелії ніде не сказано, щоб брат Марії і Марфи комусь розкрив таємницю загробного життя... А жаль! Справді, жаль. Замість усяких слів Лазар лише несамовито чухав стегна і інші місця, бо все тіло у нього свербіло через хробаків, що вже розпочали було трапезу.

Присутні дивилися, як він чухається, витріщивши очі. Їхній переляк змінився безконечним здивуванням! Ще б пак! Не кожного ж дня можна зустріти людину, що чотири чи п'ять днів пробула трупом!

Доскочу намілувавшись воскреслим, вони пішли собі. Розходячись по домівках, багато хто з них говорив:

— Провалитися мені на місці, цей Ісус вам не перший стрічний!

І багато хто увірував у нього.

А інші кинулися щодуху до фарисеїв і нашіптували їм з таємничим виглядом:

— Чули, у Віфанії таке скоїлось!..

— Та невже? Що ж саме?

— Ви знаєте цього, як його, Ісуса, Ісуса з Назарета?

— Знаємо. А далі що?

— Того самого, у якого коханка на ім'я Марія Магдалина...

— Далі, далі!

— Так от, у цієї Марії з Магдали був, вірніше, є брат. Ні, я правильно сказав: був брат!.. Тобто і те й інше: був брат і є брат...

— Що за нісенітниця!

— Його звали... чи його звать Лазар...

— Далі! Цього Лазаря всі знають.

— Чотири дні тому його поховали.

— Так, чутка про це дійшла до Єрусалима.

— Проте сьогодні Лазар прогулюється з ціпком по Віфанії, наче ніколи й не помирав!

— Дивно. За яким же правом він перестав бути покійником?

— А ось за яким! Ісус прийшов до печери і сказав трупові: «Лазарю, встань!»

— Ви самі це бачили?

— Не лише бачили! Ми ще допомагали цьому норовистому покійникові звільнитися від поховального полотна...

— Значить, він прикидався покійником, а тепер прикидається воскреслим.

— Не вважайте нас ідіотами. Ми ясно відчували трупний запах. Він смердів так само, як перележала дичина,— помилитися неможливо!

— Мабуть, не дуже приємно для його близьких.

— О, та це мине!

— Ну, а що ви самі думаєте про таке чудо?

— Те, що це воістину чудо з чудес.

— Справи погані, хай йому чорт!

Фарисеї були в тяжкій скруті. Вони повідомили новину первосвященикам.

Тоді фарисеї і первосвященики зібрали раду в якогось Кайафи, що був старшим первосвящеником на той рік.

— Ситуація вельми делікатна,— сказав один з них.— Якщо ми дозволимо цьому чоловікові і далі творити свої чудеса, весь народ ув'яжеється за ним. Римляни подумають, що готується повстання, знову підуть на нас війною, і тоді від Єрусалима нічого не залишиться.

— Ви нічогосінько не тямите! — заперечив Кайафа.— Якщо ми самі вживемо заходів, римляни дадуть нам спокій.

— Яких же заходів?

— Треба цього Ісуса спекатися. Чи не краще, щоб один чоловік помер за людей, аніж щоб весь народ загинув?

Фарисеї і первосвященики схвалили цю пропозицію переважною більшістю голосів. З цього дня, як говорить євангеліст, вони тільки те й робили, що старалися порішити Ісуса на виконання прийнятої постанови. А тому Ісус, година якого наближалася, однак ще не пробила, уже не ходив явно між іудеями, а пішов у країну поблизу пустелі, в паршиве містечко Єфраїм, і там залишався з учнями своїми (Іоанн, гл. 11, ст. 1—56).

Ще кілька слів, щоб покінчити з приголомшливою історією воскресення Лазаря.

Про це чудо оповідає лише один євангеліст із чотирьох — святий Іоанн. Цікаво, чи ж не так? Адже чудо першосортне, і решта євангелістів, далєбі ж, не пропустила б нагоди про нього хоч би згадати! Проте Лука, Марк і Матфей справляють гробову мовчанку, наче ніколи ані чутки не чували про таку подію, як воскресення брата Марії і Марфи.

З другого боку, за словами Іоанна, іудеї менш за все чекали, що Лазар воскресне. Вони лише говорили: «Чи не міг отой, що відкрив очі сліпому, зробити, щоб і цей не помер?» (Іоанн, гл. 11, ст. 37). Інакше кажучи, якщо вірити Іоаннові, іудеї навіть не підозрювали про здібності Христа оживляти мерців.

Однак в такому разі вони просто не знали ні про чудо, здійснене ним у Наїні над сином удовиці, ні про чудо в Капернаумі з дочкою Іаїра! Та як же так? Адже Марія Магдалина саме тому й познайомилася в домі фарисея Симона в

Наїні з Ісусом, що той воскресив сина вдовиці! Чого ж вона так тужила за померлим братом? Хіба вона не була упевнена зарані, що Ісус зуміє повторити у Віфанії те, що він уже звершив у Наїні і Капернаумі? Забавно, чи не так? Якщо Лука, Марк і Матфей жодним словом не згадують про воскресення Лазаря, то сам Іоанн, видно, поняття не мав про два попередні воскресення. Принаймні у його євангелії на них нема навіть натяку.

Перед тим як сідати строчити свої легенди, авторам чотирьох євангелій не завадило б спочатку домовитися між собою!

НОВЕ ПАТЯКАННЯ

оромлячись за своїх співвітчизників, яким навіть найчудесніші чудеса не змогли відкрити очі на його божественну сутність, Ісус не став довго затримуватися у Віфанії. До того ж він вчасно второпав, що жодне місто більше не може бути йому безпечним притулком, і віднині старався якомога частіше міняти своє місце проживання.

Проходячи чи то через Самарію, чи то через Галілею, він разом зіплив десять прокажених жителів маленького сільця. Проте з десяти лише один здогадався подякувати великому зіцелителю, і цей один виявився самарянином.

З цього приводу Ісус сказав своїм апостолам:

— Бачили? Пам'ятаєте, що я вам казав одного разу? Самаряни — найзразковіші люди в усій Іудеї. Коли самарянин проходить і бачить нещасного, обібраного злодіями, він піклується про нього і веде його в харчевню... Погляньте-но на цього самарянина! У нього була проказа, він зіплився і подякував мені за це, тим часом як інші дев'ять прокажених... До речі: чи не десятеро очистились! Де ж ще дев'ять? Як, вони не повернулися скласти хвалу богові? Піді-но подивись, Іоанне, може, вони повернуться! (Лука, гл. 17, ст. 11—19).

Тоді фарисеї, що опинилися поблизу, запитали його:

— Ви повсюди провіщаєте царство боже. Чи не були б ви такі ласкаві пояснити, де воно, це царство, або, вірніше, чи скоро воно прийде?

Він відповів:

— Царство боже прийде непомітно. І ніхто не зможе сказати: «Ось воно, тут» чи «Ось воно, там». І ніхто його не побачить. Скажу навіть більше: уже зараз царство боже всередині вас.

Тамтешні фарисеї були куди добросердші від іудейських. Замість того, щоб закидати базіку камінням, як це неодмінно зробили б в Єрусалімі, вони лише знизали плечима і пішли собі, не бажаючи більше слухати таких нісенітниць. Ісус залишився із своїми учнями, яким і довелося дослухати до кінця його вельми занудні розглагольствування.

Промова сина голуба настільки чарівно безглузда, що я прошу в моїх читачів дозволу навести її дослівно, не міняючи жодної коми:

«Настануть дні, коли побажаєте бачити хоча б один з днів сина людського, та не побачите.

І скажуть вам: «ось, тут» або: «ось, там»,— не ходіть і не ганяйтеся.

Бо, як блискавка, що блиснула від одного краю неба, світить до іншого краю неба, так буде син людський у день свій.

Але перше належить багато страждати йому і бути відкинутим родом цим.

І як було за днів Ноевих, так буде і у дні сина людського: їли, пили, одружувалися, виходили заміж, аж до того дня, коли Ной увійшов у ковчег, і настав потоп, і погубив усіх.

Так само як було й за днів Лотових: їли, пили, купували, продавали, садили, будували; проте в день, у який Лот вийшов із Содому, пролився з неба дощ вогненний і сірчаний і винищив усіх.

Так буде й того дня, коли син людський з'явиться.

У той день, хто буде сидіти на даху, а речі його в домі, той хай не сходить узяти їх; і хто буде в полі, так само хай не обертається назад.

Пригадуйте дружину Лотову.

Хто буде зберігати душу свою, той погубить її; а хто погубить її, той оживить її.

Кажу вам: тієї ночі будуть двоє на одній постелі: один візьметься, а другий залишиться.

Дві молотимуть разом: одна візьметься, а друга залишиться.

Двоє будуть у полі: один візьметься, а другий залишиться.

На це сказали йому: де, господи? Він же сказав їм: де труп, там зберуться орли» (Лука, гл. 17, ст. 22—37).

Трохи перепочинемо. І таку нісенітницю священики приписують своєму богові! І кажуть при цьому, що іудеї прирекли на муки цього сина голуба, якого назвали сином людським! Зрозуміло, за таку маячню його треба було б скоріше приректи на холодний душ.

А ось іще з тієї ж бездонної бочки:

«В одному місті був суддя, що бога не боявся і людей не соромився.

У тому ж місті була одна вдова; і вона, приходючи до нього, говорила: «Оборони мене від мого супротивника».

Але він довгий час не хотів. А потім сказав сам собі: «Хоч я й бога не боюся і людей не соромлюся, але, коли ця вдова не дає мені спокою, захищу її, щоб вона більше не приходила докучати мені». І промовив господь: чуєте, що говорить суддя неправедний? Чи ж бог не захистить обраних

своїх, волаючих до нього день і ніч, хоч і баряться захищати їх? Кажу вам, що дасть їм захист незабаром. Та син людський, як прийде, чи знайде віру на землі?» (Лука, гл. 18, ст. 2—8).

А ось на інший мотив:

«Два чоловіки увійшли до храму помолитися: один фари́сей, а другий митар. Фарисей, ставши, молився про себе так: «Боже! Дякую тобі, що я не такий, як інші люди, здирники, кривдники, перелюбники, чи як цей митар. Пощу два рази на тиждень, даю десяту частину з усього, що надбаваю».

А митар, стоячи віддалік, не смів навіть підвести очей до неба; але, б'ючи себе в груди, говорив: «Боже! Будь милостивий до мене, грішного!»

Кажу вам, що цей повернувся у дім свій більш виправданим, аніж той...» (Лука, гл. 18, ст. 10—14).

А ось іще, для різноманітності:

«Принесли до нього (Ісуса) і дітей, щоб він доторкнувся до них; учні ж, бачачи те, забороняли їм. А Ісус, покликавши їх, сказав: пустіть дітей, щоб приходили до мене, і не забороняйте їм; бо таких є царство боже» (Лука, гл. 18, ст. 15—16).

Це було, звичайно, дуже зворушливо.

А тут якраз проходив мимо якийсь молодий і цілком порядний чоловік. І ось він звернувся до оратора, друга дітей:

— Учителю благий! Ти роздаєш людям блага вічного життя на якихось певних умовах. Що ж це за умови?

— Насамперед, — відповів йому Ісус, — чому ти називаєш мене благим, тобто добрим? Я зовсім не добрий. Добрий один тільки бог.

— Припустімо, що я тебе так не називав...

— Ну, гаразд. Ти виконуєш заповіді Мойсея?

— Зрозуміло. Я нікого не вбив, ні з ким не перелюбствував, ніколи не крав, не лжесвідчив, шанував отця свого і матір свою.

— Цього замало. Якщо хочеш жити вічно, продай усе, що маєш, а гроші роздай нужденним. Після цього приходи до мене і йди за мною повсюди, куди я піду.

Молодий чоловік зморщився. Він був дуже багатий.

Тоді Ісус звернувся до своїх учнів:

— Усі вони однакові, усі тримаються за свої скарби. Якби вони тільки знали, як важко багатим людям пройти в царство боже! Як ви гадаєте, може верблюд пролізти крізь вушко голки?

— Та нізащо! Скільки б він не старався, у нього все одно нічого не вийде.

— Добре сказано. Так от знайте: легше верблюдові пролізти крізь вушко голки, ніж багатієві потрапити на небо.

— У такому разі,— зауважив хтось,— вхід у царство боже не дуже-то впорядкований.

— Бог впустить на небо, кого захоче,— відповів Ісус.— Неможливе людям можливе богові.

— Мені-то турбуватися нема чого,— зауважив Петро.— Було в мене ремесло, я його кинув і тепер зовсім не працюю, і грошей у мене ні копійки. Значить, я на царство небесне маю всі права!

Ісус йому у відповідь:

— Між нами кажучи, Петре, ти пожертвував не дуже багато чим, але й це тобі зарахується. Істинно кажу вам: хто залишить заради мене дім свій, чи батьків, чи братів, чи сестер, чи дружину, чи дітей, одержить взамін чимало вигід і нині, і у вік майбутнього життя вічного.

Раптом його осяяла думка. Відкликавши вбік своїх учнів, Ісус сказав:

— Я тут наговорився вдосталь. Тепер ми повернемося в Єрусалим. Я прекрасно знаю, що мене там чекає, та мій час пробив. Сина людського віддадуть у руки добрим людям, що насправді зовсім не такі вже добрі, вони глумитимуться з нього, битимуть його і плюватимуть йому в обличчя, а потім уб'ють, та це йому все одно, тому що через три дні він воскресне.

І от вони знову рушили до Єрусалима.

Дорогою, біля Ієрихона, Ісус, щоб не втрачати практики, змілив ще одного сліпого (Лука, гл. 18, ст. 15—43).

Як говорить далі євангеліє, він заночував у Ієрихоні, у домі якогось Закхея, чоловіка дуже лихої вдачі, чим і викликав загальне обурення. Проте нас, що простежили крок за кроком весь шлях Ісуса, цей вчинок аж ніяк не дивує.

Тут була розказана притча, яка заслуговує на увагу, про міни, монети, рівні за вартістю фунтові срібла.

Якийсь чоловік високого роду хотів заволодіти царством в одній країні, розташованій від його дому на чималій відстані. Справа була досить ризикованою, проте він вирушив у дорогу, покликавши перед цим десять своїх рабів і сказавши їм:

— Ось вам по міні кожному. Поки я старатимусь прибрати до рук царство, що мені уподобалось, пустіть ці гроші в оборот. Чим більше від них буде прибутку, тим краще. Коли повернуся, відзвітуєте.

Чоловікові цьому пощастило, і він завоював таке жадане царство. Тоді він покликав своїх десять рабів і почав розпитувати, скільки кожен з них заробив.

Прийшов перший раб і сказав:

— Пане, твоя міна принесла десять мін.

— Чудово, мій друже! — вигукнув новоявлений цар.—

У нагороду за вірність призначаю тебе правителем десяти міст мого царства.

Другий сказав:

— Я був не настільки вдачливий, як мій колега, тому твоя міна у мене принесла всього п'ять мін.

— Нічого, мій хлопчику, адже ж ти старався, а це — головне. Я тобі віддаю в управління п'ять міст.

Прийшов третій раб.

— Пане,— почав він,— комерційних здібностей у мене нема, а тому я боявся, що прогорю. І от я сказав собі: «Якщо я не зможу повернути панові його срібло, він з мене шкуру спустить! Тож краще, хай йому чорт, я збережу хоча б те, що маю». І я зав'язав ваш фунт срібла в носову хусточку. Ось воно!

— Ах ти рило! — закричав розлючений монарх.— Погань ти, а не раб. Невже ти не міг покласти мої гроші в банк, принаймні набігли б проценти!

І додав, звертаючись до присутніх.

— Візьміть у нього цю міну і віддайте тому, хто зміг заробити десять.

Та тут йому хтось зауважив, що цей паскудний раб насправді не такий вже й простак і що його міна теж принесла йому десятерний прибуток. Після цього цар наказав лукавого раба удушити.

Закінчення притчі вражає своєю надзвичайною жорстокістю, хоча ми вже знаємо, що Ісус інколи скидав з себе маску лагідності.

— Кажу вам,— звернувся він до учнів,— що всякому, хто має, дано буде і багатих я зроблю ще багатшими. А у всякого, хто не має, забереться і те, що має. А ворогів моїх, тих, що не хотіли, щоб я царював над ними, приведіть сюди, наказую! І хай їх переріжуть у мене на очах! (Цитата майже буквально. Лука, гл. 19, ст. 11—27).

Зауважимо мимохідь, що ця притча повністю суперечить тому, що Ісус зовсім недавно говорив відносно презирства до багатства. Крім того, нагадаємо, що вся його лють проти тих, хто не хотів визнавати його царем, не мала ніяких наслідків: жоден апостол не зрушив з місця, і нікого вони не зарізали.

Звідси Ісус прямим ходом попрямував у Віфанію, де його чекали Магдалина і Марфа. Він пообідав у прокаженого на ім'я Симон. За десертотом Магдалина розбила об його голову алебастровий глечик з освіжаючими пахощами, безперечно для того, щоб він заспокоївся. Євангеліє повідомляє, що в глечик було духів щонайменше на триста франків.

Іуда Іскаріот, рахівник і касир всієї братії, довго оплакував втрату цих дорогоцінних пахощів. Коли б їх реалізувати,

можна було б роздати міським жебракам цілих триста динаріїв. У всякому разі, така була його думка.

Проте Ісус, вельми втішений люб'язною увагою своєї фаворитки, вирішив, що його голова варта пакощів на триста динаріїв, і швидко осадив Іуду Іскаріота, що здумав робити недоречні зауваження і засмучувати Марію Магдалину (Матфей, гл. 26, ст. 6—13; Марк, гл. 14, ст. 3—9; Іоанн, гл. 12, ст. 1—11). Можна гадати, що вночі Ісус засвідчив Магдалині свою вдячність і повне задоволення не лише на словах.

ПРЕПОГАНИЙ
ТИЖДЕНЬ

ДЕШЕВИЙ ТРИУМФ

от настав той час, коли бога невинного мусили принести в жертву богові справедливому, щоб умилостивити бога грізного. Стрілки дзигарів, що відзначали хід життя Христового, наблизилися до тієї години, коли їм судилося зупинитися. За чотири тисячоліття до цього Адам і Єва, двоє індивідуумів, зліплених один з глини, друга з відбивної котлети на реберці, вчинили страшний злочин, скуштувавши по кусникові яблука. Цей злочин тяжів з того часу над усім людством. Та й хто, справді, міг його спокутувати? Людство? Ох, ні. Тільки той, хто до нього не належав, тобто сам бог, бог-судія, бог, що виніс вирок. Спочатку бог виступав як обвинувач, тепер він має стати водночас катом і жертвою, бо Ісус і Саваоф у компанії з голубом повинні по ідеї являти собою ту саму особу.

Було б куди простіше, коли б Ісус не влізав у людську шкуру і коли б цей Саваоф-Христос-голуб узяв би та й вибачив одноголосно такий страшний злочин — яблуко, з'їдене у земному раю!

Тим самим Ісус був би позбавлений необхідності пережити вельми неприємний тиждень, тиждень страстей господніх, про який панове священики розбалакують з невичерпним красномовством, намагаючись нас розчулити. Правду кажучи, ці милі оповіді про вельми сумнівні страждання не викликають у мене найменшого співчуття.

Ах, коли б усе це було правдою, коли б Ісус справді існував, коли б навіть просто якийсь несповна розуму шарлатан був насправді підданий бичуванню і розп'ятий, я б не зміг зубоскалити з цього приводу. Можна зневажати злочинця, та ніхто не стане сміятися над його муками під час страти. Проте Ісус навіть на Голгофі залишається блазнем. І вся ця історія лише плід уяви священнослужителів. Священик — єдиний реальний персонаж будь-якої релігії, точнісінько так само як необхідність платити священикові за молебень — це єдина реальна кара, що гризе душі віруючих йолопів, заляканих страхотами пекла. Отже, не варто проливати сліз, згадуючи про страждання міфічної істоти з Назарета, бо навіть церковна легенда твердить, що страждала ця істота лише тому, що са-

ма цього бажала, і залишимо наші жалощі тим нещасним, які терплять реальні муки, людям з плоті й крові, що зустрічаються нам у повсякденному житті на кожному кроці.

Закінчивши з цим, звернімося, не гаючи більше часу, до найнеймовірнішого епізоду християнської легенди.

Місце дії — Єрусалим; час — пасха у самому розпалі. Іудеї дивувалися, чому не видно Ісуса у храмі, куди він акуратно приходив у дні цього свята в усі минулі роки.

— Де ж він? — запитували вони.

Ті, що вважали себе більш обізнаними, відповідали:

— Він у Домі фініків.

Інші заперечували:

— Ні, він у Домі зелених смокв.

Бо давньоєврейською мовою Віфанія означає «дім фініків», а Віффагія — «дім зелених смокв».

— Але що ж він там робить, у Домі фініків?

— Від рання до смеркання воскресша померлих. От недавно сконав його дружок Лазар, так він його витяг з домовини живим, хоча хробаки трошки його і поцували.

— Діло варте того, щоб піти подивитися.

І як тільки свято саббат скінчилося, багато іудеїв попрямувало хто до Віфанії, хто до Віффагії.

Євангеліст Іоанн повідомляє, що цікаві, прибувши до Віфанії, побачили Лазаря таким свіженьким і товстеньким, наче він ніколи й не вмирав. До речі, чи бачив хтось із цих цікавих добрягу Лазаря мертвим, євангеліст чомусь забув куди уточнити.

Як би там не було, це видовище вельми порадувало гостей з Єрусалима і водночас допекло до живого первосвящеників.

— Щоб покінчити з отакими розмовами, лишається одне,— запропонував якийсь служитель божий,— убити цього воскреслого!

Так вони й порішили, та тут на них звалилися нові турботи. Справді, з Віфанії до Єрусалима дійшла чутка, ніби сам Ісус збирається прибути туди наступного дня. Це вже було куди серйозніше.

На другий день Ісус і насправді залишив дім Симона, де він гостював, палко обняв Магдалину і покірливу Марфу, потиснув руку своєму другові Лазарю і попрямував до гори Єлеонської, або до Оливкової. За ним рушили учні його і купка цікавих зівак.

— От що,— сказав Ісус,— не личить нам з'являтися в Єрусалим наче простим волоцюгам. Врешті-решт, цар я людей чи не цар?

— Цар, цар! — закричали апостоли.

— У такому разі мені потрібна карета.

Як на лихо, поблизу не було навіть воза. Але це не збило Ісуса з пантелику.

— Ходіть-но в оте сільце, що видніється праворуч,— наказав він.— Входячи в село, ви побачите осла. Відв'яжіть його і приведіть сюди. А якщо хтось почне дорікати вам за таке нахабство, скажіть йому: «Осел потрібен великому вченому Іудеї». Тоді вас ніхто не зупинить*.

Усе відбулося саме так, як передрік Ісус. Його учні знайшли за поворотом дороги осла, прив'язане до дверей, і відв'язали його. «Що ви робите?» — закричали сусіди, побачивши, що у них ось так, запросто почали забирати ослів. «О, не звертайте уваги, ми виконуємо наказ господи нашого!» — відповіли учні. Господи нашого! Ці слова вмить заспокоїли сусідів і одразу затулили їм рота.

Викрадаючи осла у селянина, якому ця тварина була явно потрібніша, ніж йому, мессієр Ісус діяв цілком у дусі своїх сімейних традицій. Ви, звичайно, пам'ятаєте, як його батечко Йосиф перед втечею в Єгипет забрав з хліва у Віфлеємі чужого осла точнісінько з такою ж безцеремонністю.

На бідну тварину замість прикрас навалили гору плащів. Осля покійно дозволило себе нав'ючити, і триумфальний похід почався. Йї-право, хотілося б мені бути на цьому спектаклі, мабуть, видовище було надзвичайне!

Усі учасники походу озброїлися пальмовим віттям. Вони йшли, розмахували цим віттям і вигукували: «Осанна синові Давидовому! Благословен грядущий во ім'я господне цар Ізраїлю! Слава у всевишніх!»

Спантеличені перехожі зупинялися.

— Що тут коїться? — питали вони.

— Се торжество Ісуса, — відповідали апостоли, задираючи голови. — Віднині у народу Ізраїлю новий цар з іудеїв.

— Так оце цар? — із зневажливою гримасою питали гулять. — Та я такому не довірив би зав'язати мої сандалії.

Коротше кажучи, успіх походу був дуже сумнівний: він обмежився репетуванням апостолів та маленької групки зівак, які прийшли з Віфанії. Так вони добралися до вершини гори Єлеонської, звідки видно було весь Єрусалим. Побачивши місто, Ісус гірко заридав. Євангелісти пояснюють таке його раптове горе тим, що йому враз відкрилася сумна доля Єрусалима в майбутньому. За їх словами, Ісус напрозорив, що град Соломонів буде назавжди зруйнований, що там не залишиться каменя на камені. Проте це не завадило Єрусалиму стати одним з найбільших міст Малої Азії. Набагато логічні-

* Щодо цього епізоду євангелісти явно не домовились між собою. Лука, Марк та Іоанн говорять тільки про осла, а тим часом Матфей твердить, що там була ослиця з осями. З іншого боку, Матфей, Марк і Лука визнають, що Христос його просто вкрав, зате Іоанн знайшов для цього вчинку чудове формулювання: «Ісус же, — говорить він, — знайшов молодого осла і сів на нього», аби справдилися слова пророцтва! (Іоанн, гл. 12, ст. 14—16).

ше було б припустити, що в Ісуса настав один з рідких моментів просвітлення і він розплакався, уявивши собі всі наступні напасті, які сам же він на себе й накликав, бо його блазенське торжество було тільки прелюдією до найнеприємнішого. Та відступати було пізно.

Почувши Ісусові ридання, його прихильники стривожились, але ненадовго: вони вже настільки звикли до раптових змін настрою свого вчителя, що тривога їх швидко розтанула.

Нарешті вони прибули до Єрусалима. Кілька гуляк приєднались до походу, але не додали йому великої пишності. Осел біг підтопцем, звисивши голову, Ісус ледве-ледве тримався на купі лахміття, докладаючи всіх зусиль, щоб зберегти вигляд переможця; якісь жартуни скинули з себе туніки й розстелили їх на дорозі, аби осел сина Давидового наступив на них своїми копитами, тимчасом як апостоли з останніх сил репетували, вигукуючи безпardonні дурниці. Незважаючи на все це, поява їх не викликала у місті сенсації. На них дивилися й підсміювалися: видовище було жалюгідне.

Фарисеї — по суті, вони ніколи не були такими вже лиходіями — пройнялися батьківським співчуттям до дорослого шалапутя з Назарета. Вони підступили до Ісуса, бажаючи дати йому добру раду.

— Равві,— сказали вони,— вгамуй своїх учнів і не дозволяй їм так галасувати: вони тебе компрометують.

Проте Ісус, сп'янілий від хоч і не дуже щирих, зате голосних похвал своїх нечисленних прихильників, згорда відповів:

— Хай величають, як можуть! Якщо вони замовкнуть, то навіть камені закричать.

Звідси видно, що у певних випадках Сатані зовсім нічого було спокушати Ісуса: він і без того грішив найстрашнішим гріхом гордині. І він попрямував далі вулицями, думаючи, що це його тріумф.

Та скільки ж можна кричати й захоплюватися?

Поступово похід розсіявся: першими відстали цікаві, потім прихильники сина голуба і, нарешті, апостоли, один за другим. Дійшовши до схилу горба, на якому стояв храм, Ісус побачив, що залишився сам. Цей факт визнають усі коментатори святого письма.

За словами євангеліста Марка, син голуба вдовольнився тим, що поглянув на торгові ряди, і більше у цей день нічого не робив. Наближалася ніч. Навкруги не було нікого, хто б міг підтримати його, тому Ісус поспішив сховатися в надійнішому місці, тобто залишив місто. Куди ж він попрямував? Святе євангеліє про це мовчить, але можна здогадатися, що нарешті він зустрів кількох своїх учнів і в їхньому колі провів ніч просто неба.

Щодо віслюка, то про нього Новий завіт більше не згадує, проте інші легенди розповідають про його дальшу долю. Міс-

сон⁴¹ у своїй «Подорожі до Італії» (том I) наводить цілу епопею цього преславного чотириноного.

Коли Ісус залишився на самоті, він зійшов з осла і кинув його напризволяще, навіть не подумавши, що його слід було б повернути хазяїнові.

Отже, наш осел пішов сам блукати по місту. Оскільки він прекрасно розумів усе, що з ним трапилось, осел вирішив для розваги здійснити невеличку прогулянку.

Спочатку він вештався по всій Іудеї. Детально ознайомившись з рідною країною, він вирішив помандрувати за кордон.

Йому спало на думку прогулятися по Італії. Щоб туди добратися, нашому ослові довелося б здійснити дуже далеку подорож в обхід Чорного моря або перепливти на кораблі Середземне. Проте він надто цінував свою незалежність і не без підстав побоювався, що на кораблі його можуть прив'язати або ще гірше — віддати кокові, який наробить з нього ковбас для пасажирів.

Але тут святий осел дуже до речі згадав, що Ісус ходив по водах, як посуху, і мовив сам собі: «А чом би мені не зробити так само?»

Сміливо попростував він на пляж і поставив копито на першу ж набіглу хвилю. І — о диво! — хвиля одразу ж стала твердою, як роги татуса Йосифа. Він зважився поставити друге копито на другу хвилю, яка поспішила затвердіти, як і попередня, і от, на диво всім, наш осел, весело перескакуючи з гребеня на гребінь, добрався до острова Кіпр. Один за другим він відвідав острови Родос, Крит, Мальту, Сіцілію, поцінуючи дорогою будяки, які спеціально виростали серед затвердчих хвиль, і нарешті прибув у Венеціанську затоку. У ті часи Венеція ще не існувала. Було тільки місце, де виникло це чарівне місто, про яке згодом почали говорити: «Побачити Венецію — і померти». Тому наш осел-турист узяв свою валізу та картонку з циліндром і попрямував до Верони.

Саме в цьому місті він закінчив свої дні, оточений загальною шанною завдяки великим чудесам, які він звершив. Досі у Вероні поклоняються реліквіям святого осла, які побожно зберігають в олтарі церкви Ортської богоматері. Двічі на рік влаштовують урочистий похід: вулицями проносять його славетні чудодійні кістки.

Такий осялячій славі може позаздрити інший осел, той, на якому святе сімейство тікало в Єгипет: його моці не збереглися. За що ж його колезі такі привілеї?

ОСТАННІ ПРИТЧІ
Й ОСТАННІ ПОГРОЗИ

увши богом, мессієр Христос залишався все ж людиною; ми вже знаємо, що в його розпорядженні завжди були дві сутності — на вибір. Ніч, яку він провів просто неба, його дуже втомила. Крім того, за весь попередній день, що почався начебто з триумфу і закінчився поспішно втечею, він ніде не спромігся навіть перекусити. Захват натовпу може бути п'яним, але не дуже поживним; коли жижки трусяться, тікає апетит, та коли перестають труситися, голод стає ще відчутніший.

Ходяче Слово відчувало люту різь у порожньому шлунку. А навкруги було чисте поле. Де тут розговорітся?

— Петро! Іаков! Андрій! Іоанн! Варфоломей! — закричав зголоднілий син голуба.

Апостоли прибігли на його поклик.

— Ви здогадалися захопити з Єрусалима яких-небудь харчів?

— Звичайно, господи.

— Чудово. Давайте все сюди!

— Але ж, господи...

— Які тут можуть бути «але ж»?

— Але ж ми все вже з'їли вчора ввечері.

Ісус не втримався від вигуку розчарування й досади.

— Тоді роздобудьте хоч що-небудь!

— Це у чистому полі? Звідки ж узяти, господи?

— Гаразд. Піду сам на дорогу, може відшукаю хоч плід дикої смоківниці...

І він пішов на дорогу в супроводі двох своїх учнів.

Вздовж дороги простяглися сади, в яких потопали вілли єрусалимських багатіїв. Поодинокі гілки дерев звішувалися через огорожі і простягалися над дорогою. Слід зазначити, що за єврейським звичаєм кожен перехожий має право заспокоїти голод і спрагу плодами з придорожніх дерев, якщо їх гілки виступають поза огорожу.

Перше таке дерево, що його помітив Ісус, виявилось чудовою смоківницею. Зголоднілий син голуба кинувся до нього

мало не риссю. Він розсунув гілля, обнищпорив листя, та, як на те, смокв там було не більше, ніж на осіці.

Ходяче Слово, як ми вже мали нагоду переконатися, не відзначалося лагідним характером. Не знайшовши на цій чудовій смоківниці жодної смокви, Ісус позеленів від злості. Вилаючи ні в чому не повинне дерево, він наостанку прокляв його за всіма правилами мистецтва. Смоківниця з переляку тут же почала засихати.

Цей випадок, між нами кажучи, зайвий раз підтверджує, що лагідний син голуба при нагоді вивергав таку хулу, що йому позаздрив би кожен буйно божевільний. До речі, дерево було зовсім не винне, що на ньому не виявилось плодів: просто для них ще не настав час! Не слід забувати, що все це відбувалося у понеділок перед пасхою, а смокви, як відомо, не визрівають напровесні у жодній країні. До того ж, якщо Ісус міг засушити дерево силою свого закляття, чому б йому замість цього не використати свої надприродні здібності за прямим призначенням? Адже було б набагато гуманніше примусити нещасну і ні в чому не повинну смоківницю вмиць прикраситися доспілими соковитими плодами!

В Ісуса, очевидно, не вистачило часу над цим поміркувати. Він прокляв смоківницю, і смоківниця зів'яла. Не догодила мені — так ось на тобі, маєш!

Варто навести дослівно цю історію, про яку нам оповідає євангеліст Марк:

«Другого дня, коли вони вийшли з Віфанії, він зголоднів. І, побачивши здалеку смоківницю, вкриту листям, пішов, чи не знайде чого на ній; але, прийшовши до неї, нічого не знайшов, крім листя; бо ще не настав час збирання смокв.

І сказав їй Ісус: віднині хай не вкушає ніхто від тебе плода вовіки!» (Марк, гл. 11, ст. 12—14).

Його собрат Матфей, який викладає цей випадок приблизно так само, додає: «І смоківниця одразу ж засохла» (Матфей, гл. 21, ст. 19).

Настрій в Ісуса був такий, що він не міг утриматися, щоб тут-таки не вирушити до Єрусалима і не зчинити там скандалу. І от він з'явився у храм і повторив виставу, яку вже репетирував три роки тому: обізвав злодіями продавців голубів і агнів, поперекидав лотки і столи міняйл.

Свята братія на той час дійшла до краю і ладна була все зробити, щоб тільки роздобути хоч трохи їжі й грошей.

Потім Ісус зцілюв оптом цілу купу кульгавих і сліпих. «Сліпих і кульгавих»,— сказано в євангелії. Жоден інший хворий або каліка того дня не дістав полегшення. Зазначимо, що за час свого перебування на землі Ісус не розпрямив жодного горбатого. Може, вони викликали в нього відразу? Цього ніхто не знає. Це свята таємниця.

Один з отців церкви, Євсевій Кесарійський, твердить, що у той самий день, так званий святий понеділок, миропомазаний зцілив також одного прокаженого і зробив це, як кажуть, заочно, листом. До одного з апостолів, Філіппа, прийшли чужоземці й сказали, що хочуть бачити Ісуса. Філіпп направив їх до Андрія. Той доповів Ісусові, який не став тримати своїх відвідувачів у передпокої й одразу запросив на аудієнцію.

— Чим могу служити? — запитав він.

— Нас послав наш володар Абгар V, цар Едесси. Він пропонує вам притулок у своєму царстві, якщо ви не уживетеся з властями вашої країни.

Ісус подякував їм за таку люб'язну пропозицію, але прийняти її відмовився. Справді, якби він погодився, хто звільнив би від гріховного тягара рід людський?

Тоді посланці повідомили, що їхній пан захворів на проказу. Ця страшна недуга не минала навіть царів, але ті принаймні мали якісь переваги: прокажених царів і тоді не саджали у карантин.

Ісус поспішив заспокоїти своїх благородних прохачів і запевнив, що його величність зцілиться того самого дня, коли одержить його відповідь.

Євангеліст Іоанн згадує про ці відвідини знатних іноземців, тільки він видає їх за греків, тоді як Євсевій клянеться всіма святими, що це були посланці царя Абгара V (про нього, до речі, ніхто нічого не знає). Втім, це не має ніякого значення.

Той самий Іоанн розповідає, як увечері цього дня страх охопив господа бога нашого:

«Душа моя тепер неспокійна...— говорив він.— Отче! Врятуй мене від години сеї! Та на сю годину я й прийшов...» (Іоанн, гл. 12, ст. 27).

Інакше кажучи: «Татусю, а чи не можна якось від цього відкрутитися? Не можна? Ну що ж, хай буде, що буде!»

У вівторок апостоли знову побалакали трохи про зів'ялу смоківницю, яку прокляв Ісус.

— Дивись-но,— зауважив Петро,— і дня не пройшло!

— Я її бачив сьогодні вранці,— відгукнувся Варфоломей.— Вона була суха, як найсухіше поліно.

Ходяче Слово втрутилося у розмову:

— Друзі! Якщо у вас є віра, ви теж здійсните чудеса не гірші від тих, які ви бачили. Головне — мати віру. Доки ви не будете сумніватися, ви зможете не тільки засушувати смоківницю. Ви зможете навіть сказати оцій горі: «Зсунься з місця і впади в море!» — і гора одразу ж звалиться у море.

Апостоли, яких захопив фокус із смоківницею, були вражені, дізнавшись, що й вони зможуть творити не гірші чудеса. Здивовано подивилися вони на гору Єлеонську, і дух їх збентежився від думки, що вони зможуть похитнути

таке громадище. Спробуйте на мить поставити себе на їхнє місце.

Опівдні вся компанія знову спустилася в Єрусалим. Їх проводир побалакав ще трохи у храмі, намагаючись, як завжди, дискредитувати фарисеїв. Він порівняв їх з людьми, які на словах служать богові, а насправді підкоряються тільки власним примхам.

Він розповів притчу:

«У чоловіка було двоє синів. Прийшов він до першого і сказав:

— Іди сьогодні працювати на виноградник.

Той відповів:

— Щось не хочеться!

Та потім розкаявся і пішов.

З тими самими словами батько звернувся до другого.

Той відповів:

— Зараз, татусю!

Та спокійнісінько залишився сидіти вдома».

Побоюючись, проте, що фарисеї не зрозуміють навіть цього прямого натяку, Ісус поспішив уточнити свою думку:

«Істинно кажу вам, що митарі й блудниці попередю вас ідуть у царство боже!» (Матфей, гл. 21, ст. 31).

Оскільки і цього йому здалося замало, він тут-таки придумав іншу притчу, ще образливішу. У ній він порівняв фарисеїв з виноградарями, які замість того, щоб чесно доглядати виноградник хазяїна, вбили всіх його слуг, а потім і хазяїнського сина. Та прийде хазяїн виноградника і повбиває у свою чергу всіх недбайливих виноградарів.

Нарешті, він розповів байку про якогось сварливого багатія. Цей пан одружився. На весілля він запросив багато гостей. У розпалі учти наречений раптом помітив, що один з них не у святковій одежі. Що ж зробив наш молодий? Він покликав рабів, наказав схопити гостя, який виявив таку неповагу до нього, зв'язати йому руки й ноги і кинути до темниці, аби той зазнав у темі непроглядній плачу і скрежету зубовного.

Розгнівані усіма цими словесними шпильками, спрямованими у найчутливіші місця, фарисеї вирішили помститися Ісусові і пішли до прибічників Ірода. Ті з'явилися у храм, удали, що посперечалися між собою, а потім раптом приступили до невтомного балакуна і попросили його просвітити їх.

— Равві,— надто лагідно звернулись вони до нього,— ми знаємо, що ви обізнані у багатьох речах, як ніхто. Будьте ж такі ласкаві, поясніть нам: повинні ми сплачувати данину Цезарю чи не повинні?

Пастка на цей раз була поставлена хитро. Засудити сплату данини означало підкласти свиню Понтію Пілатові, який правив Іудеєю від імені римлян. Оголосити данину законною

означало полестити переможцям, але образити патріотичні почуття іудеїв.

Проте Ісус одразу ж розгадав цю хитрість.

— Дітки! — сказав він. — Щоб мене зловити на слові, треба бути розумнішими. Принесіть-но мені монети, якими ви платите данину!

Хтось простягнув йому динарій.

— А ну, хто зображений на цій монеті і чие тут вибите ім'я? — запитав Ісус.

— Кесар! Кесаря! — хором відповіли йому.

— Так от, віддавайте кесарю кесарево, а богу — богове.

Хто яму копав, той у неї й упав! Ходяче Слово попросту обійшло питання. Відповідь була вкрай униклива, але водночас це була фраза, та ще й яка! Тому неосвічений натовп, який в усі часи був і залишається жертвою гучних слів, зустрічав відповідь Ісуса бурхливими оплесками, що переходили в овацію.

Після прибічників Ірода до Ісуса підійшли саддукеї — прихильники впливової іудейської секти⁴². Вони йому поставили таке запитання:

— У одного саддукея було шестеро братів. Цей чоловік одружився і помер, залишивши дружину вдовою. Удова вийшла заміж за одного з братів покійного. Цей у свою чергу помер. Вдова вийшла за третього брата, потім, з тієї самої причини, за четвертого і так далі. В результаті всі брати віддали богові душу. Так от, чия ж вона буде вважатися дружиною, коли у судний день усі брати воскреснуть?

Ісус відповів:

— Коли всі мертві воскреснуть, у чоловіків не буде жінок, а у жінок — чоловіків, бо всі уподібняться до ангелів на небах. Отже, ви можете не хвилюватися, ніяких ускладнень не виникне.

На допомогу саддукеям прийшов якийсь писець чи книжник.

— Учителю, — сказав він, — як ви вже взяли тут розв'язувати богословські проблеми, дозвольте запитати, яку з заповідей Мойсеєвих ви вважаєте найважливішою?

— Першу заповідь, — відповів Ісус. — «І возлюби господа бога твого усім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всім розумінням твоїм, і всією силою твоєю» (Марк, гл. 12, ст. 30). Але є й друга заповідь, не менш важлива, ніж перша: «Возлюби ближнього твого, як самого себе» (Марк, гл. 12, ст. 31).

— Браво! — вигукнув книжник. — Чудова відповідь!

Очевидно, цей книжник не прагнув, подібно до фарисеїв, саддукеїв і прибічників Ірода, поставити ходяче Слово в скрутне становище. Ісус на той час вже стомився. Він був ситий донесочу усіма цими питаннями.

Повернувшись до народу, він накинувся на ворогів з усією силою свого красномовства. Усі лайки, які він тільки міг пригадати, посипалися на голови фарисеїв. Він обливав їх помями, змішував з багном, опльовував і топтав ногами. Він обзивав їх «лицемірами», «пожирачами домів удовиць», «доїтелями комарів», «пожирачами верблюдів», «гробами повапленими, повними кісток і всяких нечистот», «зміями, виплодками єхидни» і т. ін., а наприкінці склав на них вину за всю проливу на землі кров невинних, починаючи з Авеля Праведного і кінчаючи Захарією, сином Варахіїним.

Назвати когось убивцею Захарії вважалося в іудеїв найтяжчою образою. Це було гірше, ніж, скажімо, назвати Дон Жуана свнухом. Ізраїльтяни вважали вбивство Захарії найтяжчим злочином, через який розгніваний Яхве покарав Єрусалим. І незважаючи на те, що вбивство Захарії сталося близько сотні років тому, євреї кидали це жахливе обвинувачення в обличчя тим, хто був їм ненависний.

Захарія був священником, який приносив жертви. Його колеги пристукнули Захарію при виконанні службових обов'язків, коли він ішов до олтаря. Так от, кров його продовжувала кипіти на храмових плитах, і ніщо не могло її змити. Коли цар Навуходоносор прийшов у храм, він побачив це кипіння і вельми здивувався. Бажаючи умилювати кров праведника, цар вирішив помститися за нього: він звелів притягти на це саме місце усіх рабинів і зарізати їх. Та кров продовжувала кипіти. Цар наказав схопити дітей, які повертались зі школи, і теж приніс їх у жертву. Кров кипіла, як і раніше. Навуходоносор закликав юних жерців і вбив їх. Кров Захарії не заспокоювалась. Близько ста тисяч жертв так і не змогли умилювати кров цього праведника. Тоді Навуходоносор наблизився до місця вбивства і заволав:

— Захаріє! Захаріє! Ти вже знищив цвіт свого народу. Невже хочеш ти, щоб я винищив іудеїв під корінь?

Тільки після цих слів кров перестала кипіти.

Така легенда про Захарію. Як бачите, звинуватити когось у його смерті було не жартом. Тому фарисеї, які вже не раз помишляли покінчити з Ісусом, вирішили тепер не відкладати цього діла на безрік.

Поки вони кували лихо проти ходоного Слова, воно у супроводі апостолів походжало по храму, спостерігаючи реставраційні роботи. На одній з терас стояли карнавки для пожертвувань. Ми знаємо, що звичай цей зберігся до наших днів: у багатьох церквах стоять карнавки для пожертвувань на каплицю божої матері, на панахиди за душі неправедних, на підтримку храму, на утримання семінарії, на допомогу бідним, на навернення до Христової віри маленьких китайчат, на бозна-що — усіх карнавок і приводів не перелічити. У Єрусалимському храмі таких карнавок було тринадцять,

одна більша за іншу, з ненажерливими зяючими пельками, куди віруючі, хизуючись один перед одним, кидали великі срібні монети. Та ось підійшла бідна жінка і соромливо поклатала у карнавку два мідяки вартістю в кодрант, як говорить евангеліє, тобто приблизно півкопійки.

— Ви бачили цю бідну жінку? — спитав Ісус в апостолів.

— Так, учителю.

— Так от, вона дала більше за всіх інших багатіїв, бо вони віддають лишки своїх багатств, а вона — хто знає? — може, віддала останні копійки, яких сама потребувала.

Щоб залишатися до кінця логічним, він міг би додати, що навіть багатії, які віддають свої лишки, були набагато щедріші, ніж він сам, бо ні він, ні його апостоли взагалі жодного разу не пожертвували ні копійки.

Забравшись на риштування, Ісус заявив, що храм не варто добудовувати, тому що одного чудового дня від нього не зостанеться каменя на камені. У даному разі він не збрехав, бо така доля всіх архітектурних пам'яток: як би міцно їх не будували, вони безсилі протистояти руйнівній роботі часу.

І нарешті, вже надвечір, Ісус повів своїх апостолів на гору Блеонську, яку, очевидно, вважав нічліжкою. Перше ніж лягти у постіль, тобто простягнувшись на траві, він розповів на сон грядущий останній анекдот.

Були собі колись десять незайманих дівчат, які мали супроводжувати на весіллі свою подругу, що виходила заміж. За звичаєм, усі десять прийшли ввечері в дім нареченої. Та от у чому річ: п'ятеро з цих дівчиць були мудрі, а п'ятеро — нерозумні. Знову ж таки за звичаєм, кожна з них принесла з собою світильник, щоб при його світлі провести ніч. Проте п'ять нерозумних дівчиць забули налити у світильники олії. І так сталося, що наречений загуляв, справляючи парубочий вечір, і з'явився тільки за північ, коли всі дівчиці поснули. Та от почувся голосний крик: «Жених іде! Виходьте йому назустріч!» Десять дів підхопилися, як одна, але в п'ятьох, у тих, у кого було не досить олії, світильники вже згасли.

— Подружки милі, — звернулися п'ять нерозумних дів до п'яти мудрих, — дайте нам краплину олії з ваших світильників.

— Бач чого захотіли! — відповіли п'ять мудрих дів. — А раптом нам самим не вистачить! Віжіть-но краще до крамниці й купіть!

П'ять нерозумних дів помчали до продавця олії. Та на їхню біду, поки вони бігали, наречений, п'ять мудрих дів і наречена увійшли до покоїв, весілля почалося і двері будинку зачинили, щоб погуляти досхочу, не побоюючись непроханих гостей. Через якийсь час хтось постукав: це були п'ять нерозумних дів, які запаслись олією.

— Хто там? — спитав молодий.

— Це ми, п'ять подружок вашої дружини, — відповіли діви. — Ви бенкетуєте, ми теж хочемо бути з вами.

— А де ж ви раніше були, ціпоньки? — відказав молодий. — Зараз уже пізно, і я вас знати не знаю.

І він не відчинив їм дверей.

Усі ці нісенітниці вельми розважили апостолів.

Проте Ісус не хотів, щоб вони заснули з грайливими думками, а тому почав докладно розповідати, як настане кінець світу. Ця байка відома всім.

Зненацька розверзнуться могили, усі скелети обростуть плоттю, розкидані члени поєднаються, і навіть ті, хто знайшов останнє заспокоєння у шлунках людоджерів або хижаків, швиденько виберуться з своїх живих склепів, так що всі з'являться на світ божий цілі й здорові. Мільярди мільярдів чоловік, усі, хто будь-коли жив на землі, зберуться у малу купу у вузькій долині Йосафата. Тоді з'явиться найвищий судія на осяйній хмарі. Буде безліч блискавиць з громом, але без дощів. Ангели задудять у сурми, гармидер підніметься пекельний! Це означатиме початок страшного суду: «Встати! Суд їде!» Суд складатиметься з одного господа бога, та оскільки він троїстий, то формальності будуть додержані: в собі одному він втілить і суддю, і засідателів. Розгляд справ не займе й секунди.

— Вівці праворуч! — крикне суддя. — Козли ліворуч!

Вівцями виявляться усі ті, до кого благоволили священики, решта буде козлами. Вирок теж буде коротким:

— Овечки благословенні, — скаже голова суду, — віднині і на вічні віки успадкуйте царствіє небесне з усіма його радощами. А вам, козлищам проклятим, стільки ж часу горіти у вогні і ніколи не заритися у власному соку. Що ж до чортів, які будуть вас підсмажувати, то вони теж будуть горіти в тому самому полум'ї.

Відносно всього викладеного вище можна знайти відомості у першоджерелах. В'їзд Христа у Єрусалим описаний у Матфея (гл. 21, ст. 1—2), Марка (гл. 11, ст. 1—2), Луки (гл. 19, ст. 29—44 і гл. 21, ст. 37—38), Іоанна (гл. 11, ст. 55—56 і гл. 12, ст. 12—19); прокляття смоківниці — у Матфея (гл. 21, ст. 18—22), Марка (гл. 11, ст. 12—14, 20—26); скандал у храмі — у Матфея (гл. 21, ст. 12—17), Марка (гл. 11, ст. 15—19), Луки (гл. 19, ст. 45—48); візит греків до Ісуса — у Іоанна (гл. 12, ст. 20—50); притча про двох синів — у Матфея (гл. 21, ст. 28—32); притча про виноградарів-убивць — у Матфея (гл. 21, ст. 33—46), Марка (гл. 12, ст. 1—12), Луки (гл. 20, ст. 9—19); про динарії кесаря — у Матфея (гл. 22, ст. 15—22), Марка (гл. 12, ст. 13—17), Луки (гл. 20, ст. 20—26); запитання саддукеїв — у Матфея (гл. 22, ст. 23—33), Марка (гл. 12, ст. 18—27), Луки (гл. 20, ст. 27—39); запитання книжника — у Матфея (гл. 22, ст. 34—40), Марка (гл. 12,

ст. 28—34), Луки (гл. 20, ст. 27—39); обмовляння фарисеїв — у Матфея (гл. 22, ст. 1—36), Марка (гл. 12, ст. 38—40), Луки (гл. 20, ст. 45—47); лепта вдовиці — у Марка (гл. 12, ст. 41—44), Луки (гл. 21, ст. 1—4); руйнування храму — у Матфея (гл. 24, ст. 1—2), Марка (гл. 13, ст. 1—2), Луки (гл. 21, ст. 5—6); притча про дів мудрих і дів нерозумних — у Матфея (гл. 25, ст. 1—13); страшний суд — у Матфея (гл. 25, ст. 31—46).

ЗА ТРИДЦЯТЬ СРІБНИКІВ

орт би його забрав! Провалитися йому на місці! Щоб його підняло та грюкнуло! І... в усіх святих і батьків!..

Такі вигуки злітали з уст князів церкви, фарисеїв і прибічників Ірода, що зібралися в палаці Кайафа.

Було це в середу, наступного дня після того, як лагідний Ісус вилив на них потік прокльонів.

Особливо лютилися фарисеї: з «пожирачами верблюдів» вони ще могли б змиритися, але перетравити «гробі поваплені» було понад їхні сили.

— Ось уже три роки ми збираємося нарізно, — промовив один з них, кістлявий, худий довгань, — і нарізно обговорюємо, як нам позбутися цього нещасного Ісуса. А наслідки? Я питаю: яка користь від усіх наших розмов, якщо Ісус досі походжає на волі?

Промова його була сповнена гіркоти.

— Менше б нам базікати, а більше діяти! — підтримав його старий з деренчливим голосом.

— Правильно! Добре сказано! — хором підхопила решта.

Кайафа, який на правах верховного первосвященника того року виконував роль голови, зажадав тиші.

— Панове, — сказав він, коли збори заспокоїлися, — дії, зрозуміло, мають свої переваги, але їх треба мудро обговорити задалегідь. Усі раніше прийняті нами ухвали свідчать про наше нестримне бажання діяти, тимчасом як нескінченні відстрочки та зволікання з виконанням прийнятих ухвал так само незаперечно свідчать про нашу терпимість, гуманність і милосердя. Ми довели всьому світові, що були й залишась надалі людьми великодушними, які вміють поєднувати почуття обов'язку з великим довготерпінням. Та нині навіть нашому терпінню настав кінець. Непристойне словоблудство Ісуса виходить за всякі межі! Тому пропоную негайно прийняти невідкладну ухвалу, яка на цей раз буде виконана без усяких відстрочок і зволікань.

— Чудово! Прекрасно! Нарешті! — одностайно підтримали його збори, за винятком Никодима: той взагалі вважав за краще утримуватися і не порушував цього правила ніколи.

— Хто ще просить слова? — спитав головуючий Кайафа. Піднявся якийсь фарисей.

— Кажіть!

Відкашлявшись і висякавши носа, фарисей почав свою промову:

— Панове, цілком очевидно, що ми маємо справу з дуже небезпечним бунтівником. Завдяки своїм дивним вихваткам він зумів зібрати цілу ватагу шахраїв і йолопів: одних привабила до нього їх порочність, других — неосвітенна дурість. Цей взвод пройдисвітів сьогодні являє собою загрозу для громадського порядку і безпеки, але, зрозуміло, стане зовсім смирним, коли втратить свого ватажка. Отже, всі наші зусилля мають бути спрямовані на те, щоб захопити баламута зненацька, не викликавши підозри в інших членів ватаги. Коли ж він опиниться в наших руках, ми з ним хутко розправимося, бо нема такого пороку, до якого він не був би схильний, і нема такого проступку або злочину, передбаченого нашим кримінальним кодексом, якого б цей дурень не вчинив.

— Правильно! Здорово викладає!

— Починаючи від статті, яка карає ворожок і провісників майбутнього за зловживання громадським довір'ям, і кінчаючи указом проти вербувальників робочої сили, які дають фальшиві зобов'язання, він порушив усі наші закони. Скласти обвинувальний висновок буде дуже легко: заборонені збори, явне і таємне носіння зброї, вуличні беспорядки, таємне товариство, заворушення, що загрожують громадській безпеці, бродяжництво, маніфестації з лозунгами і символами, що пропагують непокору, жебрацтво, образи дією, заклики до злочинних актів, розпалювання ненависті та міжособного розбрату, агітація проти законної влади, крадіжки, шахрайство, образи служителів культу, висміювання державної релігії, замах на приватну власність, аморальна поведінка, заклики до розвалу сім'ї, спроба повалення існуючого державного ладу, захист дій, що їх закон кваліфікує як злочини, замах на свободу торгівлі, протидія і опір властям і таке інше і тому подібне... Тож, панове, приймімо одностайну ухвалу: одразу після пасхи вищеназваний Ісус негайно має бути схоплений і засуджений. Я кінчив, панове. Дякую за увагу.

Під грім оплесків схвильованої аудиторії оратор сів, і Кайафа подякував йому від імені зборів.

— Ви зуміли висловити наші спільні почуття, — сказав він. — Прийміть мої найщиріші поздоровлення. Не думаю, щоб хто-небудь зміг спростувати такі переконливі й логічні докази, тому ставлю вашу пропозицію на голосування.

— Правильно! Голосувати! Голосувати!

— Отже, усі, хто згоден з тим, щоб вищезгаданого Ісуса одразу ж після пасхи арештували і передали до рук компетентних слідчих органів, повинні опустити бюлетень із словом

«за». Якщо ж хто-небудь — хоч я в таку можливість не вірю — не побачить у діях вищезгаданого Ісуса ніякого злочину, той хай напише «проти».

Члени лічильної комісії синедріону рознесли по рядах урни, і незабаром головуючий Кайафа оголосив наслідки голосування.

Слухали: Пропозицію арештувати зазначеного Ісуса одразу ж після пасхи.

Присутні — 247 чоловік.

Брало участь у голосуванні — 247 чоловік

За пропозицію проголосувало — 246 чоловік

Проти — 0 чоловік

Утримався — 1 чоловік

Ухвалили: Прийняти пропозицію одноголосно.

Утримався, само собою зрозуміло, непохитний Никодим. Як би там не було, цього разу переговори дали відчутний наслідок: було прийнято недвозначно ясну ухвалу. Виконання її покляли на верховного первосвященника, і той вже збирався оголосити збори закритими, коли слова попросив капітан варті храму. Він сказав, що у нього повідомлення надзвичайної важливості, і всі знову посідали на свої місця.

— Капітане,— спитав Кайафа,— чи має ваша новина відношення до вже не раз згаданого Ісуса?

— Так точно, має!

— Річ у тім, що ми зараз, як бачите, цікавимосся тільки діями цього заколотника. Та якщо має, кажіть.

— Пане голово, от уже скільки разів ви наказували мені і моїм бравим хлопцям затримати названого Ісуса. Та чи відомо вам, чому досі ми не могли виконати вашого наказу?

— Звичайно, відомо. Ви йшли за ним з найкращими намірами, але щоразу приходили у той момент, коли він виголошував свої промови, і вас зачаровувала його балаканина — втім, як і багатьох моїх неосвічених співвітчизників,— так що ви просто забували пред'явити йому ордер на арешт. Та чи варто згадувати минуле? Адже ви вже обіцяли при першій нагоді діяти швидко і рішуче...

— При першій-то при першій, пане голово. Та тільки дозвольте мені дещо пояснити. Річ не тільки в тому, що нас заворожували його промови, як ви говорите...

— Зачаровували.

— Вибачте, не зрозумів...

— Я сказав «зачаровували».

— Зачаровували чи заворожували — мені все одно. Так що, вибачайте, річ не в цьому, а в тому, що кожного разу, віддаючи накази, ви настійно вимагали уникати скандалу, а оскільки особа, яку ми мали затримати, щоразу виявлялася оточеною досить численним натовпом, слід було побоюватися,

що в якийсь непередбачений спосіб вона зуміє зникнути, а тому...

— Ближче до діла!

— От я саме й кажу, прошу пробачення, пане голово і високи збори, я й кажу: а тому зараз момент найбільш підходящий, тобто сприятливий...

— Ви що, збираєтеся арештувати Ісуса у розпалі святкування пасхи?

— Так точно, пане голово, тобто ні... Тут, бачте, є одна тонкість...

— Поясніть, та якнайкоротше!

— Так точно, пане голово... Так от, один з цієї ватаги...

— Якої ватаги?

— Ватаги згаданого Ісуса, чорт забирай!

— Ну так що?

— От я й кажу, є тут один такий, як би вам сказати... ну, словом, він пропонує видати злочинну особу завтра чи післязавтра, як вам буде вигідно, і в такому місці, де не буде натовпу, тобто за місцем проживання згаданої особи... тобто не за місцем проживання, бо вона такого не має; я хотів сказати: далеко від усяких скандальних зборищ, на горбі, де вона проживає... тобто не проживає, звичайно, а... ну, загалом, ясно.

— Ми теж зрозуміли, що ви хотіли сказати, капітане.

— Дякую, пане голово.

Кайафа звернувся до зборів.

— Що ви про це думаєте? — спитав він.

— Якщо є можливість арештувати Ісуса зараз же і без особливого галасу, треба це зробити, — одізвався один з первосвящеників.

— Та спочатку слід було б вислухати цього члена ватаги, який згоден видати свого ватажка правосуддю.

— Я дотримуюсь тієї ж думки, — сказав Кайафа.

— Він уже тут, — зауважив начальник варти.

— Уведіть його!

Чоловік увійшов.

— Як тебе звуть?

— Іуда, ваша милість.

— Ти член товариства цього Ісуса?

— Я один з дванадцятьох, кого він називає апостолами.

— Що тебе змусило покинути свого проводиря?

— Бачте... я завербувався в його компанію, бо завжди прагнув бути вільним, ні від кого не залежати. Його промови мені сподобалися, він обіцяв нам безтурботне і щасливе життя... Згодом я помітив, що цей балакун — звичайний ошуканець. До того ж от уже кілька разів він пропонував нам скуштувати його плоті й крові, а я людина гидлива... Я давно вже зрозумів, що цей хлопець замишляє! Він хоче, щоб його ого-

лосили царем Ізраїлю замість нашого шановного монарха його величності Ірода... А я не бажаю втручатися в політику. Подумати тільки: повстання! Треба бути сліпим і глухим, щоб не розуміти, чим усе це закінчиться... Крім того, він змушує нас красти... От і зовсім недавно, минулої неділі, ми через нього встряли у справжнє шахрайство...

— Шахрайство?

— Так, він примусив нас украсти осла, щоб в'їхати на ньому в Єрусалим.

— Отже, це був крадений осел?

— А хіба в нього є хоч що-небудь своє? Осла ми забрали з одного села... Так що, ви розумієте, з мене досить усіх цих фокусів, і я вважаю за свій обов'язок зробити послугу урядові. Я можу вказати вам місце, де він переховується, і навіть можу провести туди взвод храмової варти, коли стемніє або рано-вранці, поки не розвиднілось. З цим ділом нічого зволікати!

— Іудо, ми виносимо тобі подяку і приймаємо твою пропозицію.

— Можете не сумніватися. Тільки бажання виправити помилку, якої я припустився, і допомогти правосуддю...

— Ясно, ясно! Скільки ти хочеш за турботи?

— Ох, панове, як ви могли подумати?..

— Кожна послуга заслуговує на винагороду. Як дорого ти оцінюєш свою?

— Я вважав, що сорок шекелів...

— Стоп, не захоплюйся! Середній раб коштує зараз вісімдесят шекелів. Мені здається, що для такого злочинця, як Ісус, красна ціна — чверть вартості раба. Скажімо: двадцять шекелів.

— Я не люблю торгуватися, панове. Зійдемося на середині.

— Тобто тридцять шекелів?

— Саме так.

— Хай буде так, згода!

— Коли я зможу одержати цю скромну суму?

— Іди до касира, він тобі відрахує все сповна.

Через п'ять хвилин Іуда одержав свої тридцять шекелів, або срібників. Шекель, або сикль, коштував тоді один франк двадцять п'ять сантимів, що приблизно відповідає теперішнім двадцяти п'яти копійкам. Отже, господа бога нашого Ісуса сучасники оцінили у сім з половиною (дивись у Матфея, гл. 26, ст. 1—5, 14—16; Марка, гл. 14, ст. 1—2, 10—11; Луки, гл. 22, ст. 1—6).

ТАІНСТВО ОБМИВАННЯ НІГ

четвер вранці до Ісуса звернулися Петро та Іоанн.

— Слухай-но, хазяїне, — сказали вони, — час би вже подбати про пасхальний обід. Де ми влаштуємо нашу Валтасарову учту? ⁴³

— Прокляття, я й сам ще не знаю! Дайте поміркувати...

— Про Єрусалим нема чого й думати. Там нас зустрінуть дрюччям, а тобі в місті взагалі небезпечно з'явитися.

— Пусте! — заявив Ісус, який мав свій план. — Слушайте, що я вам скажу. Будь ласка, спустіться у місто. Коли прийдете в Єрусалим, уважно спостерігайте за перехожими, доки не побачите чоловіка, який нестиме посудину з водою. Ідіть за цим чоловіком...

— А далі?

— Ви зайдете услід за ним у дім...

— Зрозуміло, а далі?

— Ви спитаєте, хто господар дому, і скажіть йому таке: «Добродію, настав час нашого великого рави, нашого вчителя. Будьте ласкаві вказати нам приміщення, де ми могли б розташуватися». Тоді він покаже вам зал, високий і просторий, прикрашений килимами і заздальегідь прибраний. Там ви приготуєте все, що потрібно для учти.

Іоанн і Петро послушалися.

По дорозі в Єрусалим вони вихваляли Христа:

— Що не кажи, а другого такого, як наш шеф, не знайти в усьому світі!

— Що правда, то правда, він завжди щось надумає.

Біля міських воріт вони помітили чоловіка з глеком на плечі: він ішов від Силоамської купелі.

— Ось той, хто нам потрібен! — вирішили апостоли.

Усе відбулося так, як передрік Ісус. Апостолів це навіть не здивувало: вони вже почали звикати до всіляких чудес, які спочатку так їх захоплювали.

Господар дому зізнався Іоаннові й Петрові, що він сам завзятий шанувальник Ісуса і що він з великою радістю віддасть у розпорядження назаретянина свій високий зал.

Досі мусульмани, що володіють Єрусалимом, показують прочанам-християнам якесь місце, де, як вони твердять, стояв колись дім, у якому Ісус пообідав востаннє. Прочани-християни задоволені. Вони дивляться на це місце, цілують землю і роздають гроші хитрунам-мусульманам.

Хоча сьогодні там нічого не залишилося, крім пустого місця, до того ж вельми сумнівного, де начебто знаходився знаменитий бенкетний зал, богослови детально описують цю кімнату. Це був нібито зал із склепінням і білими стінами; посередині стояв низький яскраво розмальований стіл, оточений з трьох боків досить широкими ложами для гостей; а з четвертого, вільного, боку підходили слуги із стравами та напоями. На цих трьох ложах і розташувався Ісус з дюжиною своїх учнів.

Богослови так само обізнані щодо того, в якому порядку розмістилася свята компанія за столом.

«Ісус,— говорить абат Фуар,— зайняв місце посередині, Іоанн ліг праворуч від нього, і йому досить було відкинути голову, щоб покласти її на груди вчителя. Петро знаходився поруч з улюбленим наставником, а Іуда — біля Ісуса».

Отже, миропомазаний опинився між Іудою і юним Іоанном.

Бум! Бум! Бум! Бум! Бум!

Цього разу час насправді настав. Ісус був у радісному настрої. Він прекрасно знав, що йому доведеться пройти крізь цілу серію вельми неприємних випробувань, проте зараз думав насамперед про закуски.

— Я жагадав великим жаданням вкусити від пасхальної трапези разом з вами,— сказав він,— перш ніж постраждати за вас.

Він весело підняв чашу, наповнив її і, омочивши вином губи, пустив чашу по колу.

Слуги принесли великий таз з водою для обмивань. Ісус підвівся.

— Ні,— сказав він,— руки мити не треба!

— Але ж за звичаєм усі повинні омити руки,— заперечив хтось з апостолів.

— Що з того? Я внесу поправку до звичаю.

З цими словами він засукав рукава — а за словами деяких богословів, навіть зняв туніку й оголився до пояса, — узяв рушник і з тазом, повним води, наблизився до Петра.

— Що таке? — здивувався Петро.— Що тобі від мене треба?

— Мовчи! Зараз я тобі помию ноги.

— Помий мені ноги?!

— Так. Роззувайся.

Петро зняв сандалії і виставив свої лапи, чорні, як траурне повідомлення.

— Еге ж, таких брудних копит навіть я не бачив, — визнавав Ісус. — Тут доведеться попрацювати.

Зніяковілий Петро підбгав ноги.

— Ні, господи, — пробурмотів він. — Я не дозволю тобі принизитися до того, щоб здирати з мене бруд... Ні, ні, ніколи!

— Ну добре, годі капризувати! Ти навіть не розумієш, що я хочу зробити, тому прошу: не заважай мені!

— Ні, ні й ні!

Тоді, щоб зламати опір Петра-Каменя, Ісус сказав:

— Не хочеш? Тим гірше для тебе. Але попереджаю: якщо не дозволиш мені вимити твої ноги, то після смерті ти не ввійдеш за мною у царство небесне.

— Чорт забирай! — вигукнув старина Петро. — У такому разі я згоден. Можеш вимити мені не тільки ноги, але й руки, і голову, і...

Однак Ісус визнав за необхідне вгамувати надмірний запал свого апостола.

— Омитому треба тільки змити пил з ніг, — зауважив він, — бо він і так весь чистий.

Цей епізод миття ніг описаний у євангелії з усіма деталями.

Після того як син голуба зішкрябав бруд з мозолів Петра, прийшла черга решти апостолів. Усі без винятку зазнали цієї гігієнічної операції.

Нам, грішним, смішно про це читати. У нас ця сценка з миттям брудних ніг викликає лише сміх, а у брудливіших — відразу. Це, звичайно, тому, що ми не віримо у сина голуба. Зате Боссюе⁴⁴, у якого віри хоч відбавляй, приходиться від цього епізоду в екстаз:

«Зауважте, — пише він у своїх «Роздумах над євангелієм», — зауважте, що Ісус усе робив сам! Він сам знімає свій одяг, сам бере рушник, сам наливає води у таз — усе це власними руками, божественними руками, одного покладення, одного дотику яких було досить, щоб зцілити хворого або воскресити мертвого! І ось цими руками він наливає воду в таз, мие і витирає ноги своїх учнів».

Бо це масове миття ніг має, виявляється, особливе значення, незбагненне для нас, зарозумілих скептиків, дітей Сатани. Омиваючи ноги апостолам, Христос, виявляється, змивав одночасно всі їхні гріхи.

Але в такому разі Христос змив заодно і великий гріх зрадництва, вчиненого Іудою, — адже він і йому зробив педикюр! Чи це Іскаріота не стосується?..

Закінчивши обмивання нижніх кінцівок своїх апостолів, Ісус знову ліг на ложе.

— Чи знаєте ви, що я зараз зробив? — звернувся він до учнів.

— Звичайно, чорт забирай! Ти вимив нам ноги.

— Хвилиночку! Дайте договорити... «Ви називаєте мене учителем і господом, і правильно говорите, бо я справді є тим. Отже, якщо я, господь і учитель, умив ноги вам, то й ви повинні умивати ноги один одному. Бо я дав вам приклад, щоб і ви робили те саме, що я зробив вам» (Іоанн, гл. 13, ст. 13—15).

(Про все це дивись у Матфея, гл. 26, ст. 17—20; Марка, гл. 14, ст. 12—17; Луки, гл. 22, ст. 7—18 і того ж Іоанна, гл. 13, ст. 1—20).

— А тепер, — закінчив Ісус, — віддамося, друзі мої, славному заняттю, заради якого зібралися.

І всі дружно запрацювали щелепами.

ПЛОТЬ І КРОВ
ПІД ВИГЛЯДОМ ХЛІБА І ВИНА

іж двома скибками хліба мессір Ісус замислився про те, що ось його сусід зліва — Іуда явно збирається підставити йому ніжку. Син голуба вирішив дати йому зрозуміти, що не такий уже він дурний і що коли він дозволить себе зловити, то тільки з власної доброї волі. Тим часом за столом точилася бесіда про погоду, тобто ні про що.

Ісус нагадав своїм апостолам, що наближаються великі події.

— Ми тут обідаємо і ні про що не дбаємо, чи не правда? — сказав він. — Так от, перш ніж ви узрите світанок, а я — полудень, станеться таке, чого ніхто ще не бачив, от подивитесь! Серед усього цього мотлоху старих священних книг є деякі пророцтва, які мусять здійснитися. Кажу вам: те, що повинно статися, станеться без зволікань. «Той, хто їсть зі мною хліб, підніме на мене п'яту свою». Кажу вам про це тепер, щоб, коли пророцтво здійсниться, ви говорили один одному: «Диви-но! Наш Ісус і справді не з тих, хто попадає пальцем у небо!»

З цими словами він скося подивився на Іуду, та той зробив вигляд, що не зрозумів натяку.

— Істинно, істинно кажу вам, — продовжував Ісус, — один з вас зрадить мене, той, хто сьогодні вкушає зі мною.

Апостоли Perezirнулися, немало дивуючись.

— Ти, певне, смієшся, господи, — сказали вони, — ніхто з нас тебе не зрадить. Та ти просто жартуєш!

— Пробачте, але мені не до жартів, — заперечив миропомазаний.

— Так хто ж це? Чи ж не я? Хто? — загомоніли навперebій апостоли.

Ісус відповів:

— Це один з дванадцятьох. Він тягне руку до їжі водночас зі мною. Він і видасть мене ворогам моїм.

Треба думати, що в цей момент не один лише Іуда вмочав свою скибку хліба у підливу, бо в такому разі всі швидко здогадалися б, що мова йде саме про нього, і йому напевно стало б скрутно у той вечір.

Тим часом Ісус продовжував свої викриття.

— А що ж ви хочете? — говорив він. — Це написано на небесах. План складений задалегідь мною і моїм богом-отцем. Я маю бути принесений у жертву і при цьому повинен впасти жертвою зради. Іншого виходу немає. Та горе тому, хто має мене зрадити! Краще б тій людині зовсім не народжуватися!

Іуда, як можна собі уявити, почував себе ні в сих ні в тих. «Чорт мене забирай з усіма бебехами! — думав він. — Невже він щось пронюхав?»

Щоб вияснити, як йому поводитися, він нахилився до Ісуса і шепнув йому на вухо:

— Скажи, господи, чи не я тебе зраджу?

Ісус також пошепки відповів:

— Ти сказав, Іудо, це ти.

У зрадника навіть ніс витягнувся. Він уже не мав сумнівів, що зараз його остаточно викриють і здорово попсують йому кров. Проте, бачачи, що син голуба мовчить і явно не збирається віддавати його на поталу іншим членам ватаги, Іуда підбадьорився. Сам собі він напевне подумав: «Справді, якщо він уже вирішив зробити так, щоб я його видав храмовій варті, значить, у нього були на те свої міркування, а тому мені соромитися нема чого. Хто знає, може, у глибині душі він навіть радіє такому кінцеві? Путі господні несповідими. У даному разі я не більше ніж знаряддя у руці божій. Так що, поки не здійснився замисел, визначений згори, і поки я ще не зіграв своєї ролі, треба як слід випити і закустити».

І з цими думками він хильнув добру чарку вина. Втім, Іуда не тільки пив, але й їв за трьох, ні про що не дбаючи. Коротше кажучи, він один з усіх апостолів віддав пасхальному столу належне.

Коли учта доходила кінця, Ісус дотягся до одного довгастого хлібця на столі й відщипнув від нього шматочок.

«Оце так! — подумали апостоли. — Невже він ще не наївся? Ну й апетит!»

Усі витріщилися на миропомазаного.

Він же підняв відламаний шматочок хліба і мовив:

— Я вже давно казав вам, що мою кров воістину можна уподібнити до пиття, а плоть — до м'яса і що настане день, коли ви будете пити кров мою і вкушати від плоті моєї. Так от, кажу вам, цей день настав.

— Господи, помилуй! — хором заволали апостоли, зрештою, не дуже й вірячи у ці слова, тому що вже звикли до жартів свого керівника.

— От-от, я цілком серйозно маю честь повідомити вас: цей день настав.

Апостоли були збиті з пантелику.

— Проте не хвилюйтеся,— продовжував Христос.— Я не буду примушувати вас пити з моїх вен і заїдати біфштексом з моїх... гм-гм... Бачите цей шматочок хліба?

— Бачимо!

— Так от, цей хліб — моя плоть. Звичайно, на вигляд він не схожий на м'ясо, але не слід довіряти оманливій зовнішності. Цей шматок хліба, який можна прийняти за звичайний хліб, спечений у сусідній пекарні, насправді моя плоть. З'їжте його, і ви вкусите від плоті моєї. І не робіть великих очей — я кажу цілком серйозно!

Потім він звернувся до Іоанна і Петра:

— «Прийміть і їжте, бо се є тіло моє!» Жуйте і ковтайте, та не по крихті, а все до решти!

І він примусив кожного з'їсти по скибці хліба.

От вам ще одна сцена, в якій ми, грішні, бачимо лише дивне перекручення почуттів і думок. Святенники ж, навпаки, впевнені, що Ісус навіть не думав насміхатися з своїх апостолів.

Потім миропомазаний узяв свою чашу і почав повторювати над нею ті самі нісенітниці:

— Пийте всі, бо се є кров моя, хоч вам здається, наче це вино. Насправді ж це кров моя, пролита за вас. А тому не відвертайте носів і пийте, пийте, друзі, мою кров — смак у неї зовсім непоганий!

Апостоли позаспокоювалися. Такої крові вони могли б випити не один літр. Тому довго вмовляти нікого не довелося.

Так було встановлено на віки таїнство святого причастя. Саме на цей уривок з євангелія посилаються священники, щоб мати привід присьорбувати щоранку, очікуючи на сніданок, біле винце і в той же час удавати, наче вершать якесь велике таїнство, незбагненне для простих смертних.

Потім Ісус додав:

— Коли мене вже не буде серед вас і коли ви захочете згадати про свого дорогого вчителя, зробіть так, як я вас навчив, тобто випийте і закусіть, і це буде в пам'ять про мене.

Слід гадати, що син голуба не втримався від ще одного натяку на зрадника, який був у тому самому залі, бо Петро захотів вяснити це питання до кінця. В ту мить, свідчить євангеліє, Іоанн, якого Ісус любив найбільше з усіх, простягся на своєму ложі й поклав голову на груди вчителя.

Петро підштовхнув Іоанна ліктем і шепнув йому на вушко:

— Коли вже ти в нього любимчик, спитай його: хто ж серед нас зрадник?

Іоанн припав до грудей Ісуса і тихенько повторив запитання.

— Мене зрадить той, кому я передам скибку хліба, змоче-

ну у блюді,— відповів мессір Христос так, щоб його міг чути тільки Іоанн.

Іуда навіть не підозрював, що цього разу вчитель так недвозначно викаже його одному з апостолів. Тому, коли Ісус простяг йому скибку хліба, він спокійно прийняв угощення.

«Ох, каналія!» — мабуть, вигукнув у душі Іоанн.

Однак улюблений учень визнав за краще приховати своє обурення про себе: у євангелії ніде не сказано, що він хоча б спробував викрити лицемірного колегу.

А проте час ішов, нічна пільма густішала, було вже пізно. Ісус хотів покінчити з усім цим скоріше:

— Слухай-но! — звернувся він до Іуди.— Коли вже у тебе є діло, нема чого зволікати. Іди й роби!

— Про що ти, о господи? І ти говориш мені таке!..

— Гаразд, іди, куди тобі треба, та скоріше!

Учні почули останні слова Ісуса, але подумали, що той доручив Іуді докупити ще чого-небудь для святкування: адже саме в розпорядженні Іуди була спільна каса всієї компанії.

Тільки Іоанн міг зрозуміти, що відбувається насправді. Він бачив, як Іуда, прийнявши з рук Христа хліб, одразу ж піднявся і вийшов. Тепер його ніщо не стримувало. Відкинувши останні докори сумління, він побіг у напрямку до храму.

Коли він пішов, бесіда за столом відновилася.

Ісус звернувся до апостолів з останніми повчаннями. Він називав їх своїми дітьми і говорив про те місце, куди він іде і куди ніхто не зможе його супроводжувати.

Петро, який за весь час не пропустив жодного тосту, був уже, як то кажуть, тепленький.

— Що це за місце, куди ми не зможемо піти слідом за тобою? — вигукнув він.— Нема такого місця на землі!.. От я, наприклад, клянуся, що не залишу тебе нізащо! Куди ти підеш, туди піду також я... Де ти будеш, там буде і Петро... З тобою на життя і на смерть!.. Тисяча чортів! Скажи лише слово, і я помру за тебе!

Син голуба знизав плечима.

— Боронь боже, який ентузіазм! — зауважив він.— Добре, що я все знаю наперед... Якби я розраховував тільки на тебе, голубе, моїм ворогам не було б чого робити. Та я надіюся лише на себе самого... Я повинен принести себе в жертву. І я до цього готовий...

— Провалитися мені на місці! — репетував далі Петро.— Яка це така жертва, що її не можна відмінити?! Клянуся, я піду за тобою і до в'язниці, і на смерть!

— Досить, Петре, годі вихвалитися...

— Господи, не кажи так!..

— Краще слухай мене! Перше ніж півень проспівас, ти вже сьогодні тричі відречешся від мене.

— Оце ще видумав! Та я...

— А я тобі кажу, Петре, що так воно і буде.

Не знаючи, що ще сказати, Петро похнюпився.

Та в думці вирішив довести вчителеві, що той дуже помиляється і явно його недооцінює.

Ісус знову звернувся до апостолів з запитанням:

— Коли я послав вас у гори Галілейські без грошей, без взуття і навіть без торби, вам чого-небудь не вистачало, якщо не рахувати цих дрібниць?

— Ні, господи.

— Так от зараз той, хто має торбу або мішок, хай візьме його, а той, хто нічого не має, хай продасть усе, аж до одягу, аби купити собі меча, бо скоро почнеться така бійка!.. І справдиться в той день пророцтво щодо Ізраїлю.

— Яке пророцтво?

— А таке, що месія буде поставлений в один ряд з розбійниками.

— Не бійся! Ми тебе оборонимо! Бачиш, у нас уже є два мечі!

— О, це навіть більше, ніж треба,— мовив Ісус і закінчив:

— Ну, поговорили і досить. А тепер ходімо подихаємо свіжим повітрям.

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 26, ст. 21—29; Марка, гл. 14, ст. 18—25; Луки, гл. 22, ст. 19—23; Іоанна, гл. 13, ст. 23—38).

ТЕ, ЩО НАЛИТЕ,
МУСИТЬ БУТИ ВИПИТЕ

тепер ходімо подихаємо свіжим повітрям,— сказав Ісус і пішов до дверей.

Учні пішли слідом за вчителем. Ніч була чудова. Миропомазаний повів усю компанію по дорозі, яка веде до гори Єлеонської.

Ідучи, він продовжував бесіду із своїми апостолами. Він так довго розповідав їм про свого божественного тата, який на небесах, що Філіпп, цікавий, як монастирська послушниця, не витерпів і спитав:

— А чи не можна його побачити, твого татуса, про якого ти стільки говориш?

— Подивися на мене, Філіппе,— відповів Ісус.

— Дивлюся, господи. Ну і що?

— Що ти бачиш?

— Як що? Тебе, звичайно!

— Чудово сказано, друже мій. Так от, знай: хто мене бачить, той...

— Що «той»?

— Той одночасно бачить і мого отця.

— Ну, коли ти це твердиш, я тобі вірю.

Потім Ісус, що складав одне ціле із своїм богом-отцем,— який, до речі, не був йому отцем, бо справжнім його татом був голуб,— так от, Ісус порівняв себе з істинною виноградною лозою. Євангеліст Іоанн розповідає про цю промову, яка була останнім публічним виступом ходячого Слова.

— Я є істинна виноградна лоза,— оголосив нащадок колишнього теслі.

Після такої заяви можна подумати, начебто інші виноградні лози зовсім не істинні; бачте, є лози справжні, а є підроблені! Ісус, зрозуміло, зарахував себе до категорії неспідробних лоз.

— А якщо я істинна виноградна лоза,— твердив він,— то отець мій виноградар. Як істинна лоза, я, звичайно, маю гілки і паростки*. Та не кожна гілка дає плоди. Так от, мій отець відсіче всі гілки, на яких не буде винограду. Для того

* Чи не звідси пішов вираз «мої паростки (нащадки)»?

щоб бути гілкою плодоносною, треба триматися ближче до лози. Ви, друзі,— мої гілки, так тримайтеся ж близько моєї лози. А хто не буде цього робити («не перебуватиме у мені»), той «вивергнеться геть і засохне; такі гілки збирають і кидають у вогонь, і вони згорають», як старі безплідні лози.

Яка глибока думка, чи не правда? Які прекрасні слова в устах бога! Справді, релігія — чудова річ! Якщо хто-небудь з моїх читачів зажадає натішитися цим зразком красномовства повністю, то може відшукати його у главах 12—16 Євангелія від Іоанна.

Закінчив Ісус так:

— Ще багато маю сказати вам, та шкода — часу мало, і до того ж ви тепер не можете всього вмістити.

Міркування цілком здорове!

У цей момент учитель з учнями дійшли до нижнього мосту через річку Кедрон, звідки починалася дорога на Гефсиманію. Ісус звернувся з іще одним закликком до свого отця, перейшов міст і опинився біля підніжжя горба. Досі там існує жалюгідний садок з сімома миршавими олівами. Паломники-християни, які прибувають до Єрусалима, впевнені, що ці сім дерев збереглися з тих часів, коли євангелісти розп'яли доброго сина божого. Саме це місце і називається Гефсиманським садом, або просто Гефсиманією, що давньоєврейською мовою означає «давильня для олів».

Ісус запропонував своїм учням сісти і відпочити.

— Крісел я вам запропонувати не можу,— вибачився він,— отже, посидьте на землі та побалакайте. А я тим часом помолюся, та для цього мені треба залишитися на самоті. Через кілька хвилин я буду до ваших послуг.

Потім, подумавши, додав:

— А втім, от що: вас тут одинадцяттеро, на три чверті більше, ніж треба. Залишайтеся увісьмох, а трьох — Іоанна, Петра та Іакова — я візьму з собою для компанії.

Названі апостоли вийшли з гурту і пішли за Ісусом.

У цю мить — тут усі євангелісти, як не дивно, повністю одностайні — відчув Ісус скорботу, подібну до передсмертних мук.

Він сказав, звертаючись до Іоанна, Петра та Іакова:

— Не знаю, що зі мною, та мені явно не по собі...

— Може, ти з'їв зайве? — припустив Петро.

— Та ні, я здогадуюсь...

— Так що ж з тобою, господи?

— А те, що цього разу мій час і насправді настав...

О нечиста сила! Не дуже велика приемність...

— Учителю, може, ми тобі підсобимо?

— Ні, друзі. Кажу вам: отець мій пошле одного з своїх ангелів, і той піднесе мені чашу з досить-таки гірким напоєм. Ви б могли, звичайно, відпити з цієї чаші по ковтку, та про це

нема чого й думати! Ця чаша скорботи призначена мені одному...

Вимовляючи ці слова, він був сумний, як побитий пес. Євангеліє твердить, що учні ніколи ще не бачили його таким засмученим: «...і почав жахатися і сумувати» (Марк, гл. 14, ст. 33).

Опис цей можна було б замінити більш лаконічним: «У нього жижки трусилися».

Ісус звернувся до своїх супутників:

— Побудьте тут і не спіть, і моліться,— пробурмотів він.

Потім відійшов від них на відстань кидка каменем («на вергання каменя...», Лука, гл. 22, ст. 41), зігнув коліна, упав ниць і молився.

— Отче! Отче! — вигукував він, звертаючись до татуся Саваофа,— Боюся, що, погодившись на муки тут, на землі, я переоцінив свої сили. Я хотів було перетерпіти всі муки, навіть які-небудь тортури, приправлені кількома стусанами, але тепер, коли я знаю, що мене чекає, я всією душею шкодую, що покинув небеса, і зовсім не хочу перевтілюватися у мого приятеля — святого духа!

Тут з небес злетів ангел з чашею, наповненою гіркотою. Ісус у розпачі тяжко зітхнув.

— Слухай-но,— сказав йому ангел,— адже ти сам цього хотів. Ніхто тебе не примушував влізати в людську шкуру, щоб зазнавати всіх тих неприємностей, з якими ти вже познайомився. А тепер усі майбутні твої страждання вже записані у книзі доль. Так що нічого не поробиш.

— Отче, отче мій, ну якщо я був дурнем, то це все ж таки не причина, щоб карати мене без усякого жалю!.. Отче, отче мій, заклинаю тебе, звільни мене від моїх зобов'язань!

І він рішуче відхилив чашу, яку простягав йому ангел. Проте небесний посланець наполягав:

— Щодо твоїх страстей, тобто страждань, ти підписав контракт. Строк виконання договору минув. Свого слова треба дотримувати, Ісусе,— адже ти підписався під документом! Якщо ти не перетерпиш усіх обумовлених мук, контракт буде розірваний, і тебе оголосять банкрутом.

— Леле! — стогнав богочоловік.— Тоді я буду знеславлений!.. Краще вже випити цю чашу, яка б вона не була гірка... О тату, таточку, хай буде воля твоя, а не моя!

Ангел підніс йому чашу, і Христос відпив ковток гіркоти.

— Бр-р-р! Ну й гидота ж!

І він схопився на ноги, скривив жахливу гримасу.

«Ісус повернувся до учнів своїх, шукаючи у них утіхи і полегшення від страждань, але почув себе ще більш покинутим і самотнім»,— зазначає благочестивий коментатор.

Петро, який хильнув зайвого тієї ночі, хропів, як взвод пруссаків. Іаков, який похвалювався своєю мужністю, і улюбле-

ний ученъ Христа Іоанн вторували йому не менш дзвінким кропінням з присвистом і переливами. Слухати це тріо в іншому місці і в інший час було б навіть приємно і повчально, але Ісус розівлився.

«От свині! — подумав він. — Я їх просив не залишати мене на самоті, молитися зі мною і не спати, а вони... Щойно виявляли таку відданість, таку запопадливість, але варто було мені відвернутися, як одразу ж захропли на всі заставки. А ще вихвалялися своєю стійкістю і мужністю... Яка самовпевненість! Хіба ж це люди? Паршиві байбаки — от хто вони такі!»

Ісус узявся без церемоній розбуркувати Петра.

— Гей, Симоне-Петре, ти спиш?

Петро трохи підвівся, продираючи очі:

— Що таке? Хто це? Чого треба?

— Це я, твій учитель і бог... Я, Ісус!

— Так, так, знаю... Чого тобі треба? Чим можу прислужитись?

— Нічим. Я лише хотів упевнитися, чи не спиш ти, чи молишся, як я тебе просив...

— Звичайно, господи... Я не сплю... і молюся. Я думаю про тебе.

— Вже краще б мовчав! Ти так хропив, що заглушив би навіть грім небесний, якби зараз почалася гроза!

— Слово честі, господи... Я тільки-тільки задрімав.

— Розкажи це комусь іншому!

— Клянуся тобі, вчителю...

— Не клянися: цим ти збільшуєш свій гріх. А твої колеги?.. Теж сплять без просипу! Гарненькі ж у мене учні!

Ісус розбудив Іакова з Іоанном і влаштував обом прочуханку:

— Кажу вам: не спіть і моліться! Я конче мушу знати, що ви зі мною. Не спіть, аби не піддатися спокусі.

На це Петро міг би йому відказати: «Саме уві сні ми найменше ризикуємо спокутитися!»

Та він нічого не відповів.

— Дух сильний, а плоть слабка,— зробив висновок Ісус і повернувся на попереднє місце.

Очевидно, він ще не до кінця осушив пресловуту чашу гіркоти.

Опинившись перед цією неапетитною чашею, богочоловік знову почав свої кривляння і причитання.

— Господи, боже мій, яка страшна морока!.. О-ля-ля, якби я знав, що на мене чекає, коли проникав у непорочне лоно своєї невинної мами, я б ні за що не вчинив такої дурниці! А головне, я вже зараз передбачаю: люди навіть не подумують подякувати мені за те, що я приношу себе в жертву... Отче, отче мій, забери від мене цей огидний напій!..

Та ангел продовжував простягати йому фатальну чашу.
— Пий, Ісусе, пий! — умовляв він миропомазаного.— Те, що налите, мусить бути випите. Тобі все одно не відкараскати-ся, так що краще покінчити з цим якомога скоріше. Адже вмирають тільки один раз!

— Знаю, чув я ці байки, ангельський друже мій, але розкажи їх ще кому-небудь. Ти так говориш, щоб позолотити мені пілюлю, а сам не віриш жодному своєму слову.

І він затремтів усім тілом. Проте невдовзі Ісус трохи оговтався і заголосив з новим запалом:

— Отче мій, отче! Якщо не може чаша ця оминати мене, щоб мені не пити її, хай буде воля твоя!

Одним духом перекинув він злощасну посудину собі в горлянку, так що на дні залишився тільки гіркий осадок.

Коли Ісус повернувся до своїх учнів, вони спали, як і перше. Довелося знову їх розбуркувати і соромити за негідну поведінку. «І вони не знали, що йому відповідати»,— зазначає євангеліст Марк.

Ісус пішов утретє. Ангел очікував на нього, наполягаючи, щоб син голуба вилизав навіть гущу, все до останньої краплі. Справді, це було вже занадто! Заразом ангел розповів Ісусові, які неприємності чекають його найближчим часом, і той заявив, що витерпіти усі ці страждання понад його сили. Потім він учинив справжню істерику, точнісінько як краля із занадто слабкими нервами, і добрих чверть години колотився об землю, підскакуючи, як ляц на сковорідці.

— Ні, ні, це вже занадто, отче мій! — волав він, сіпаючись у конвульсіях.

«І був піт його, як краплі крові, що спадають на землю»,— запевняє євангеліст Лука (гл. 22, ст. 44).

Проте ангел був невмолимий.

— Долизуй усе! — гримнув він і примусив Ісуса проковтнути прегіркий осадок до останньої краплини.

Тільки тоді татусь Саваоф пожалів нарешті свого, так би мовити, сина. Коли чаша спорожніла, він послав ангелові хорошу ідею.

Ісус у цей момент перебував у повній протрації. Ангел нахилився над ним і шепнув йому на вушко:

— Не будь дурником і не псуй собі нервів через якусь дюжину ляпасів! Якби ти був простим смертним, тоді, звичайно, тобі було б зовсім непереливки, але ж ти бог! Ти що, забув про це? Отже, ти будеш страждати рівно стільки, скільки сам побажаєш. А якщо тебе це влаштовує, можеш взагалі не страждати і тільки удавати, наче терпиш муки за рід людський... Зрозумів?

Ісус одразу ж піднісся духом і зірвався на ноги. Він подякував ангелові за те, що той вчасно нагадав йому про його всемогутність, і з гордовитим жестом промовив:

— Нині я почуваю в собі сили перетерпіти будь-які муки!
Утретє повернувся він до своїх учнів, утретє побачив, що вони хропуть ще дужче, та утретє насилу розбудив.

— Ви невинуваті,— заявив син голуба.— Вставайте, хай вам всячина! «Встаньте, ходімо: ось наблизився той, хто зраджує мене».

(Дивись про це у Матфея, гл. 26, ст. 36—46; Марка, гл. 14, ст. 32—42; Луки, гл. 22, ст. 40—46; Іоанна, гл. 15, ст. 1—27; гл. 16, ст. 1—33; гл. 17, ст. 1—26).

ГОЛГОФА

овернімося, з вашого дозволу, до невірною апостола Іуда.

Ісус, як відомо, досить виразно висловив свою згоду на те, щоб Іуда віддав його до рук первосвящеників. Тому Іуда попрямував на пошуки храмової варті.

Побачивши заhekаного апостола, капітан священної поліції стрепенувся.

— Уже? — спитав він. — Отже, беремо його сьогодні?

— Не можна втратити ні хвилини! — відповів Іуда. — Зараз Ісус тільки-но повечеряв і простує до гори Єлеонської, вона ж Гора олив; ця маленька прогулянка необхідна для його травлення. Якщо ви зволите піти за мною, ми його легко схопимо. Другої такої можливості не буде!

— Зараз підніму взвод по бойовій тривозі.

Зібравши варту, капітан скомандував:

— Вз-во-о-од, праве плече вперед, кроком... руш!

Слідом за вартою причепилося кілька відповідальних чиновників синедріону та слуг первосвящеників. Так уся процесія добралася до огорожі Гефсиманського саду. Тут капітан варті занепокоївся:

— Стій-но! А як ми впізнаємо мессіра Ісуса у натовпі інших голодранців?

— Будь ласка, не турбуйтеся, — відповів Іуда. — Це я беру на себе. Кого я поцілую, той і є наша людина.

Було ще темнувато. Солдати запалили факели і ліхтарі. Простодушні апостоли, розбуджені цією ілюмінацією, наївно дивувалися:

— Дивись! Що воно за факельний похід? Мабуть, десь недалеко весілля, і вони хочуть віддати почесні молодій!

Вони навіть гадки не мали, що роль молодої тієї ночі мав грати син голуба.

Щодо Ісуса, то він не тішив себе жодними ілюзіями. Він знав. І спокійно чекав, щоб варта увійшла в сад.

Іуда тим часом вирішив попередити солдатів варті відносно надприродних здібностей особи, що підлягала затриманню. Яким би це не здалося дивним моїм читачам, проте факт

залишається фактом. Євангеліє твердить, начебто Іуда, звернувшись до капітана варти, сказав:

— Будьте обережні! Він може творити різні чудеса, отже, хапайте його швидше, поки він не отямився. Коли ви його схопите, він уже нічого вам не зробить, тоді всі його божественні якості йому не допоможуть. Але діяти треба швидко. Головне — навалитися на нього і схопити, як тільки я на нього вкажу.

Проте здійснити свій план він не встиг.

Ледве солдати увірвалися в сад, Ісус вийшов їм назустріч і спитав:

— Кого ви шукаєте?

Іуда зрозумів, що всі його розрахунки пішли прахом, і наче язика проковтнув. Але капітан варти, якому нічого було приховувати, відповів:

— Нам потрібен Ісус з Назарета.

Миропомазаний зробив крок наперед і просто сказав:

— Це я.

Слова його справили надзвичайний ефект. Вимовляючи їх, Ісус дихнув, і весь взвод варти повалився на землю, наче карткова хатка. Вийшла загальна мала купа. Нещасні солдати думали, що їх вразила блискавка. Лежачи на землі, вони з острахом мацали свої руки й ноги та перешіптувалися:

— Оце так! Рука начебто ціла... А нога?

— А моя рука? Ага, ось вона!..

— Я вже думав, що помер...

Такі нарікання чулися з усіх боків. Ісус посміхався. Він тільки хотів продемонструвати свою чудодійну силу, і це йому цілком вдалося. Йому важливо було підкреслити, що коли він і потрапить до рук своїх ворогів, то лише з власної доброї волі. Коли бажаного наслідку було досягнуто, син голуба приготувався грати свою роль далі.

— Так скажіть нарешті, хто вам потрібен? — знову спитав він.

— Нам потрібен Ісус з Назарета, — знову відповів капітан варти.

— Так я ж уже сказав вам, що Ісус з Назарета — я!

Цього разу ніхто не полетів догори ногами. І ніяких сумнівів у варти вже не залишалося. Тож Іуді зовсім не варто було цілувати свого вчителя, який уже двічі представився поліції сам.

І все ж храмова солдатня була дуже збентежена. Правопорушник, котрий одним подихом може повалити на землю цілий взвод, видавався їм надто небезпечним.

— Оскільки вам потрібен саме я, — продовжував Ісус, — дозвольте моїм приятелям відійти.

Варта охоче пішла йому назустріч. І тоді Іуда, який обіцяв поцілувати Ісуса і прагнув виконати взяте на себе зобов'я-

зання, наблизився до сина голуба, хоч у таких ніжностях те-пер уже не було найменшої потреби.

— Учителю! — вигукнув він.

— А, це ти?

— Так, учителю, я хочу з тобою попрощатися.

І замість того, щоб просто потиснути Ісусові руку, Іуда його обняв і поцілував. Слід сказати, що цей поцілунок Іуди був те саме, що гірчиця після обіду — річ абсолютно зайва. Проте Ісус його витерпів і тільки сказав зрадникові:

— Друже мій, між нами кажучи, я чудово знаю, що означають твої обійми. Бачиш, мене не так легко ошукати. Мені відомо, нащо ти сюди з'явився, і я можу тобі тільки поспівчувати. Видати поцілунок сина людського — це, знаєш, просто непристойно!

Тим часом солдати помітили, що Іуда, незважаючи на все своє нахабство, не був повалений на землю ні до, ні після зрадницького поцілунку. Тому вони не без підстав вирішили, що боятися більше нема чого, і дружно кинулися до богочоловіка, який, очевидно, втратив свою всемогутність.

Ми вже знаємо, що в апостолів на одинадцять чоловік було два мечі. Один з цих мечів належав Петрові.

І ось один з тих, хто був з Ісусом, власник другого меча, спитав:

— Може, помремо героями?

Ісус не встиг відповісти, як Симон-Петро вже пустив у хід свою зброю. Він ринувся на одного з рабів первосвящеників, який стояв поблизу, і своїм сікачем для капусти геть-чисто відрубав йому праве вухо.

Євангеліст зберегло ім'я невинної жертви: слугу, який втратив вухо, звали Малх.

Цей відчайдушний опір з кровопролиттям міг привести до непередбачених ускладнень. Розлючені солдати, щоб помститися за свого покаліченого приятеля, безсумнівно кинулися б на апостолів і за три хвилини зробили б з них січений бішптекс, якби Ісус не втрутився. І вчасно! Лише кілька хвилин тому від надмірного страху у нього був нервовий припадок, та зараз до нього повернулася уся його колишня холоднокровність, і він зумів заспокоїти інших.

Підійшовши до Малха, Ісус підібрав з землі відрубане вухо, поплював на нього і притулив до голови нещасного раба. І — о чудо! — вухо одразу ж приросло, і з того дня трималося на своєму місці міцніше, ніж досі.

Якщо вірити євангелію, Малх відплатив чудотворцеві чорною невдячністю і не сказав Христові навіть «спасибі». Тим часом Ісус, повернувшись до Петра, по-батьківському покарав свого учня:

— Що це таке! Ти чиниш опір владі! Я цього не потерплю!.. Яке тобі діло до всього, що тут відбувається? А ну,

хутко ховай шаблю у піхви! Бо той, хто підняв меч, від меча й загине.

Петрові це зауваження здалося явно недоречним. Він проявив свою відданість і ревність. Він показав апостолам приклад мужності. І ось у подяку йому доводиться вислуховувати кисло-солодкі нотації. Тут би кожен збентежився. Нічого не розуміючи, Петро сховав меч у піхви. Раз учитель велів, хай буде так, проте сам собі він подумав:

«От і відстоюй цю скотину! Якщо мене ще раз попросять за нього заступитись, я за себе не ручуся. Ну та й ускочив же я!.. Під три чорти, хай тепер виплутується сам, як знає!»

Якщо Петро не вимовив цих слів на повний голос, то напевне пробурчав їх крізь зуби, бо Ісус, щоб покласти край його буркотні, сказав:

— Я сам напросився на всі ці неприємності, зрозуміло? Невже ти думаєш, що я не міг би їх уникнути, якби схотів? Чи думаєш, що я не можу тепер умолювати отця мого, і він не дасть мені більше дванадцяти легіонів ангелів, щоб мене захистити? Та вся річ у тому, що коли я знищу солдатів — а мені це раз плюнути, — як же здійсниться писання? Ні, цього я не зроблю, бо треба, щоб пророцтва справдилися.

На цей раз Петро вирішив, що більше не зронить ні звука і не поворухне навіть пальцем, що б не сталося.

Солдати теж зміркували, що, судячи з дивної мови дивного правопорушника, їм ніщо не загрожує і його цілком можна хапати, не боячись наслідків. Тому вони оточили Ісуса і міцно зв'язали йому руки мотузами.

Серед штовханини й метушні перед сином голуба раптом з'явилася кучка старих знайомих з синедріону. Ісус їх упізнав і звернувся до них.

— Що я бачу! — закричав він. — Наче на розбійника виїшли ви з мечами і кілками, щоб узяти мене! А тим часом щодня бував я з вами у храмі й навчав, і ви не брали мене. Так от, кажу вам те, що вже сказав Петрові: «Хай здійсниться писання!» Бо, якби я схотів і не дав збутися тому, що збулося, усі ці писання і пророцтва можна було б викинути свиням на підстилку!

Цілком природно, що завсідники храму, почувши такі слова, образилися й зняли страшний крик, паплюжачи Ісуса. Перед лицем такого одностайного спалаху гніву апостоли полякалися.

— Час нам проявити себе, — несміло сказав хтось із них.

— Так, зараз саме час...

— В такому разі тікаймо!

І вони кинулися навтікача з воістину рідкісною одностайністю. Ісуса ж забрала з собою варта.

Тільки один юнак, як свідчить євангеліст Марк, втім не називаючи навіть його імені, йшов за вчителем на достатній

відстані. Це був підліток, який мешкав у долині Кедрону. Коли серед ночі його розбудили голосний шум і крики, він одразу зметукував, у чому річ, і вискочив з дому, ледве встигнувши накинути, як сказано у євангелії, «покривало» — очевидно, туніку. Помітивши його, воїни варті запідозрили щось недобре.

— А це що за хлопець? — загомоніли вони. — Чи не збирається він звільнити затриманого? Тут явно пахне смаленим. Захопимо його разом з цим Назарянином — так воно буде спокійніше!

Солдати спробували було схопити юнака, та він вивернувся як вуж і, залишивши покривало в їхніх руках, помчав у чому мати породила.

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 26, ст. 47—56; Марка, гл. 14, ст. 43—52; Луки, гл. 22, ст. 47—53; Іоанна, гл. 18, ст. 2—11).

ПРИГОТУЄМОСЯ ЗАПЛАКАТИ
І ЗАРИДАТИ

К оли мама Єва разом з татом Адамом, своїм благовірним, гризали у земному раю яблуко, вони навіть не підозрювали, до яких наслідків приведе цей маленький пікнік на лоні природи. Точнісінько так само, коли крихітка Марія разом з духом святим вкушали від яблук дещо іншого сорту, вони й припустити не могли, що плід галантного флірту, виношений у благословенній утробі, згодом буде приречений на цілий ряд дуже неприємних переживань.

Тому, добродійки, ніколи не їжте яблук, бо невідомо, до чого це приведе.

Коли б не було Єви, не було б проблеми первородного гріха. З другого боку, якби дочка Іоакима не побавилася з голубом, не було б ні Ісуса, ні страстей господніх.

Та який сенс жалкувати про те, що вже сталося? Як покарання за порушення правил внутрішнього розпорядку земного раю — порушення, за яке, до речі, рід людський, як відомо, вже зазнав суворої кари,— син господа бога нашого мусив перетерпіти всілякі муки, які він сам визначив і розписав задалегідь. Так що діставайте чисті носовики. Бо тепер, друзі мої, треба приготуватися до ридань і плачу.

Ретельно зв'язаного Ісуса відвели спочатку до Анни, який був тестем Кайафи.

Говорячи «відвели», я висловлююсь не зовсім точно. Згідно з євангелієм, всемогутнього господа нашого, творця небес і тверді земної, тягли до самого будинку вищезгаданого Анни, підбадьорюючи стусанами і запотиличниками. Та чим сильніше лютували грубі солдафони, тим більше радів всемогутній творець і звеселявся у серці своєму.

«От пощастило так пощастило! — говорив він собі, — Солдатики працюють хоч куди! Трах!!! — кулаком у спину... Бум!!! — чоботом трохи нижче... Правильно! Справедлива кара за з'їдене яблуко... І якщо татусь Саваоф усе ще не задоволений, йому сам біс не догодить!»

Анна вчинив Ісусові допит відносно доктрин, які той проповідував.

Ісус, прагнучи постраждати якомога більше, відповів йому досить зухвало:

— Те, що я казав, я повинен був сказати. Чому питаєш мене? Спитай тих, хто чув, що я їм казав: вони все знають.

І він вказав на натовп, який оточив їх.

Тоді один з присутніх, ображений тим, що його намагаються заплутати в якусь темну історію, вліпив Ісусові ваговитого лясаса по божественній ланіті, сказавши:

— Отак ти відповідаєш первосвященникові?

Цей доказ отверезив миропомазаного, і він одразу став ладним, як агнець.

— Якщо я сказав погано, — забурмотів він, — покажи, що погано. А якщо добре, за що ти б'єш мене?

Слід нагадати — і більше не забувати, — що Христос мав два єства: божественне і людське. Саме тому протягом всіх страстей господніх ми бачимо, як він то сміється зі своїх ворогів, будучи богом, якому наплювати на будь-які страждання, то корчиться від болю і по-людському мріє тільки про те, щоб ця безглузда вистава якомога швидше скінчилася.

Визначити, в який момент діяло божественне єство Христа, а в який людське, — одна з найважливіших богословських проблем. Таємниця двох сутностей надзвичайно заплутана і складна.

Між нами кажучи, — сподіваюсь, з вами я можу поділитися, друзі читачі? — якби я був одним з тих спритників, які придумали християнську релігію, я б не став до неї вводити блазеньську догму про двоєдину сутність. Я б просто сказав, що з того моменту, як голуб запхав у лоно діви Марії свого колегу з божественної трійці, останній втратив божественність, щоб знову віднайти її лише після смерті. Я б показав пана Ісуса в усіх його земних перипетіях звичайною простою людиною; він би не творив у мене жодних чудес, і щоразу, коли б по ходу дії необхідне було божественне втручання, ця роль з успіхом грав би у мене сам тато Саваоф, доводячи маловірам, що вони з Ісусом діють заодно. Мій Ісус, якби я його придумав, знову перетворився б у божество, тільки випустивши останній подих як людина.

Ну розміркуйте самі, чи можна приймати всерйоз муки страстей господніх, коли навіть священники твердять, що син голуба був водночас людиною і богом і міг за бажанням або терпіти страждання, або нічого не відчувати?

Чесно кажучи, треба мати немалу частку глупоти, щоб зворушуватися від переживань якоїсь незрозумілої істоти з такою вибірковою чутливістю.

Анна так нічого й не домігся від нашого чи то бога, чи то чоловіка, зв'язаного мотузами, як сирокочена ковбаса, і відіслав його у такому ж вигляді до свого зятя Кайафа.

Кайафа, якого попередив капітан храмової варти, встиг до того часу скликати синедріон, що відігравав в Іудеї роль верховного суду. Це зібрання складалося з сімдесяти одного чле-

на у дні повного кворуму, та досить було і двадцяти трьох присутніх, щоб ухвали духовного трибуналу набували сили закону.

Старійшина синедріону, або назі, під час розгляду різних справ сидів на особливому підвищенні; у разі відсутності його заступав верховний первосвященик, обраний на поточний рік. Навкруги на подушках, покладених просто на землю, півколом розташовувалася решта членів суду. По краях цього півкола сиділи двоє секретарів; обов'язком одного було записувати обвинувачення, а другого — збирати все, що можна було сказати на користь обвинуваченого. Праворуч від назі поміщалася ще одна велика цяця — саган, або отець судилища, який стежив за ходом дискусій, а біля нього — мудреці, постійні радники суду. Молодші офіцери варті з мотузами і ремнями в руках охороняли обвинуваченого, готові щомиті скрутити його, якщо він здумає чинити опір. Як бачите, все відбувалося за твердо встановленими правилами, без усякої сваволі.

Саме таким, якщо вірити євангелію, був духовний суд, перед яким представ Ісус.

Слід сказати, що в даному разі декому з судейських зовсім нічого було робити: мова йде про секретаря, зобов'язаного записувати сприятливі для обвинуваченого свідчення. Поміркуйте самі: апостоли втекли усі як один, а більше там не було жодного свідка, який міг би виступити на захист господа нашого.

Писець почав викликати свідків обвинувачення. Їх набралася ціла купа. Читачі цієї книги, написаної точно за матеріалами євангелія, вже знають, що Ісус провадив далеко не бездоганне життя, тому представлені суду відомості про вчинки обвинуваченого напевне справили на суддів найгірше враження. Що ж до його обурливого фанфаронства, то тут доказів було аж надто багато. Зокрема, двоє свідків нагадали Ісусові, як він не раз вихвалявся у храмі: можу, мовляв, зруйнувати храм божий і за три дні створити його знову без сторонньої допомоги!

Пам'ятаєте цю історію? Мессіє Христос, коли почував підтримку натовпу, частенько нахвалявся, начебто має надприродну могутність і може утинати найнеймовірніші трюки.

Свідки пояснили суду, що саме завдяки таким похвальбам Ісус спокушав натовпи наївних дурників, готових вірити на слово навіть несосвітенним шарлатанам. Свідків привели до присяги.

— Знайте, — сказав їм Кайафа, — якщо ви збрехали, кров невинного паде на вас і потомство ваше.

Це було традиційне формулювання. Після такого урочистого попередження свідки повторили свої показання.

Дуже потішно — я сподіваюсь, читачі це оцінять, — що всі четверо євангелістів називають лжесвідками цих людей, які кінець кінцем просто повторили те, про що трохи раніше розповіли самі ж євангелісти!

Ісус на це обвинувачення нічого не відповів.

Кайафа підвівся і звернувся до затриманого.

— Ти чув свідчення? — спитав він. — Чи правда, що, зловживаючи довір'ям темних людей, ти намагався спокусити їх, хвалився, начебто маєш надприродну могутність, і обіцяв за три дні знову звести храм божий, якщо він зруйнується? Чи правда, що ти це казав?

Ісус, як і раніше, уперто мовчав.

— Чому ж ти нічого не відповідаєш? — продовжував первосвященик. — Адже якщо ти це говорив, виходить, ти похвалився всемогутністю. Для того щоб здійснити таке чудо, треба бути самим богом або щонайменше сином божим... Тому закликаю тебе богом живим, скажи мені: ти насправді син божий?

— Він самий! — відповів нарешті миропомазаний.

Слова його викликали величезне обурення. Верховний первосвященик і весь синедрион були ображені.

Щодо Кайафи, то він не тямив себе від люті.

— Ви чули, як він богохульствує? — волав первосвященик. — Ні, ви всі чули? Воістину, це жахливо! Горе нам!

І тоді у благочестивому гніві Кайафа розірвав одягу свою. Присутнім у залі жінкам довелося сором'язливо відвернутися, щоб не бачити досить грубих стегон святого отця, виставлених на загальний огляд.

Подолавши приступ люті, Кайафа так-сяк прикрився лахміттям, що залишилося від його одяжі. В душі він уже шкодував, що вчасно не втримався, — такі бурхливі прояви почуттів ідуть на користь лише кравцям.

— Гадаю, — сказав він, звертаючись до синедриону, — все ясно. Нащо нам ще свідки? Тепер ви чули його блюзнірства. Що скажете, колеги?

Всі дружно закричали у відповідь:

— Смерть йому!

Кара, слід прямо сказати, надто сувора за такі незначні провини. На мою скромну думку, слова Ісуса, навіть якщо припустити, що вони були блюзнірством, не потребували найвищої міри покарання. На місці Кайафи я б присудив Христові примусове лікування холодним душем, аби трішки охолодити його, і сподіваюсь, читачі зі мною погодяться.

Як бачите, люди вільнодумні куди милосердніші, ніж віруючі! Іудейські святенники вважали, що єретик безумовно заслугує на шибеницю, а коли влада перейшла до рук найхристиянніших отців церкви, вони за такі самі провини почали спалювати своїх противників живцем.

Отже, не християнам дорікати іудеям за жорстокість, хоч вони й засудили на смерть звичайного хвалька, що не являв собою, по-моєму, ніякої небезпеки для оточуючих.

Вияснивши, таким чином, громадську думку, Кайафа перервав засідання і, залишивши впертого теслю під охороною солдат, поспішив до себе, щоб жінка залатала йому туніку і штани.

Тим часом народ обурювався поведінкою Христа, і якби не вярта, від сина голуба лишилися б тільки пух і пір'я. Щодо самих стражників, то вони вбачали в усій цій історії скоріше комічну сторону: як відомо, солдатня завжди відзначалася веселою вдачею — як у давнину, так і тепер.

Вони посадили Ісуса на лаву і затіяли милу гру, яку можна порівняти хіба що з сучасною грою в «жучка», коли треба вгадувати, хто тебе стукнув по виставленій назад долоні. Синові голуба зав'язали очі, й почалися всілякі потішні пустощі, під час яких солдати поводилися, як вигнані за несплату по-жильці, котрим нарешті потрапила до рук їхня відьма-консьержка.

Один з солдатів щипав господа бога нашого за сідницю, а решта кричала:

— Гей, всезнайка! Пророче! Ясновидцю! А ну, скажи, хто тебе вщипнув?

Інші надіяли його ваговитими запотиличниками, дзвінками щиглями, солідними стусанами, а деякі навіть «вдаряли його по ланітах». Найбрутальніші плювали йому в лице.

Ісус, звичайно, міг припинити ці ігри після першого ж щипка чи ляпаса. Для цього йому було досить одразу відповісти:

— Мене вщипнув Іаков Трухелюбабель, капрал храмової варті; місце народження — Сихар, час — третій день серпневих календ сорок один рік тому!

Цілком очевидно, що, якби він так відповів, солдати не тільки дали б йому спокій, але й одразу визнали б і проголосили божеством. З обвинуваченого він, не сходячи з місця, перетворився б на переможця.

Проте Ісус цього не захотів.

Навпаки, він, очевидно, відчував істинну радість, одержуючи ляпаси й стусани. Про себе він напевне говорив:

«От, як кажуть, пофортунило! Щипки, стусани, щиглі, ляпаси — як з рогу достатку! Тепер Адам і Єва повинні нарешті перетравити це яблуко, яке засіло в них у шлунках... Якби я назвав на ймення усіх цих вояк, вони б одразу ж припинили свої брутальні розваги... Але ж тоді первородний гріх залишився б неспокутуваним!..»

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 26, ст. 57—68; Марка, гл. 14, ст. 53, 55—64; Луки, гл. 22, ст. 54, 63—65; Іоанна, гл. 18, ст. 12—14, 19—24).

Розділ шістдесят перший

В ЯКОМУ ПЕТРО ПОКАЗУЄ СЕБЕ НАДЗВИЧАЙНИМ БОЯГУЗОМ

той час, коли всемогутній творець небес і тверді земної терпів брутальні витівки храмових воєк, апостол Петро робив усе можливе, щоб виправдати пророцтва свого вчителя.

Накивавши було п'ятами з Гефсиманського саду, він відчув сором за своє ганебне боягузтво і повернувся.

«Куди, чорт забирай, повели мого вчителя?» — питає він себе.

Потім, розмірковуючи — які-такі клепки у нього в голові ще не порозсихалися, — він вирішив, що Ісуса слід шукати у палаці первосвящеників. Прийшовши до такого висновку, апостол попрямував у палац.

Коли він прийшов туди, біля входу стояв натовп цікавих, і проникнути в зал засідань було неможливо. Петрові довелося задовольнитися скромним місцем у куточку двору.

Хоч пора року була дуже благодатна — якщо пам'ятаєте, апостоли спали просто на голій землі, — за словами євангелія, раптом стало холодно. Слуги, солдати й раби, які товпилися у дворі, розпалили велике вогнище з колючого чагарника, і всі наблизилися до вогню, щоб погрітися. Кожен розважався, як міг: одні судачили про нічні події, інші розповідали анекдоти.

Петро тримав язика за зубами та тільки слухав: він хотів знати, чим усе це кінчиться.

Раптом одна із служниць Кайафи ляпнула по руках воїна, який надто вже настирливо стискував їй коліно, і, втупившись у яскраво освітлене вогнищем обличчя апостола, сказала:

— Слухай-но, а я тебе знаю!

— Це ви мені, добродійко? — одізвався переляканий Симон-Петро.

— Звичайно, тобі! Де ж це я тебе бачила?..

— Мене?

— Атож.

— Де ж це було?

— Згадала! Ти був з Ісусом з Назарета.

Петро знизав плечима.

— Ви самі не знаєте, що кажете,— відповів він.

— Це я не знаю? Не прикидайся невинним дитятком!

— Та я цієї людини у вічі не бачив!

І щоб довести, що йому все байдуже, апостол безтурботно наблизився до вогню.

Служниця не наполягала, однак тут-таки поділилася своїми підозрами з подружками.

— Справді,— зауважила одна з них,— я чудово пам'ятаю цього старого шкарбуна! У нього така пика, що не скоро забудеш!

І в свою чергу наблизилася до Петра, щоб розглядіти його якнайкраще. Апостолові всі ці розглядання починали вже діяти на нерви. Він з досадою покривився.

— Ну а цій... чого від мене треба? — процідив Петро крізь зуби.

— Гаразд, гаразд, без лайки! — напосіла на нього служниця.— Тут і не таких бачили! А тебе ми знаємо як облупленого. Так що можеш не відпиратися. Ти один з тих, хто був в Ісусом з Назарета,— скажи, що ні!

Симон-Петро почав уже втрачати терпець.

— Слухайте! — сказав він.— Давайте говорити серйозно. Я вам офіційно заявляю, що ви помиляєтесь. А якщо це жарт, то жарт поганий. Розігруйте когось іншого, а мені дайте спокій.

— Подивіться на нього! — не вгавала служниця.— Мовчав би вже краще або розповідав свої байки старим дівкам. А ми, знаєте, не перший раз замужем, і нас не лелека приніс. Тебе бачили разом із твоїм хазяїном-богохульником, і, що б ти не казав тепер, ніхто тобі не повірить.

— У бога, в душу, в печінку й селезінку! — обурився Петро, стукнувши кулаком по найближчому столу.— Коли бабі щось засяде в голові, їй хоч вогню прикладай! Кажу вам, що нічого не знаю, значить не знаю, чорт вас усіх забирай!

Один з солдатів, який чув цю суперечку, спитав:

— Насправді, ти не з цієї братії? Серйозно?

— Звичайно, серйозно.

— Ну тоді гаразд.

На цей раз Петрові дали спокій, і майже годину він мирно грівся біля вогнища.

На свою біду, уявивши, що він уже в цілковитій безпеці, апостол скоро втрутився у загальну розмову і почав пускати різні заульні слівця. Так він балакав доти, доки інший солдат не вигукнув:

— Тисяча чортів! Ну звичайно, він з ватаги цього Ісуса! І не замилуй нам очей, старий, твій акцент тебе видав: ти родом з Галілеї.

— Стій-но! — промовив один з рабів первосвященика.— Ну звичайно, ти один з підручних цього теслі з Назарета!

Я навіть пам'ятаю, що бачив тебе разом з ним у саду цієї ночі, прекрасно пам'ятаю!

Петро ніби на жару сидів. Раб, що його викрив, як на гріх був родичем того самого Малха, котрому апостол відсік вухо.

Тоді він вирішив піти ва-банк.

З усім запалом почав він переконувати присутніх, що став жертвою якогось фатального збігу обставин і не розуміє навіть, про що мова. При цьому він божився і клявся, як тільки міг.

І тоді у сусідньому курнику закукурікав півень*. Через дивний збіг обставин, Ісуса, який донесчочу скуштував солдатського гумору, саме в цю мить вели через двір, щоб знову доставити до Кайафи. Проходячи повз Петра, учитель затримав на ньому багатозначний погляд. Погляд цей говорив:

«Ну що, Петре, тепер ти переконався, що я слів на вітер не пускаю? Я тобі напророчив, що ти відречешся від мене тричі, перше ніж проспівас півень. Чуєш? Півень проспівав!»

Симон-Петро зрозумів.

У відчаї, ні про що більше не дбаючи, вискочив він з двору на вулицю і так гірко заривав, що сльози його переповнили придорожню канаву.

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 26, ст. 58—75; Марка, гл. 14, ст. 54—72; Луки, гл. 22, ст. 54—62; Іоанна, гл. 18, ст. 15—27).

* Анекдот з півнем залишається досить сумнівним для всіх, хто добре знає історію і звичаї Іудеї. Справді, існувала найсуворіша заборона тримати і годувати півнів у стінах Єрусалима, і правила цього всі шанобливо додержувалися.

ЯК КІНЧИВ ШАХРАЙ ІУДА

врора вже вистромила з-за горизонту кінчик свого рожевого носика, коли Ісус знову став перед синедріоном.

Кайафа і його колеги — за винятком Никодима, який і далі мовчав, як могила, — поспішали позбавитися неспокійного Назарянина.

Поки йому вдома зашивали туніку, розідрану згори донизу, верховний первосвященик збагнув одну річ, яку мало не випустив з уваги: справа в тому, що після перемоги римлян іудейська юстиція втратила право виносити смертні вироки — це стало виключним привілеєм намісників кесаря.

Слід сказати, що Кайафа був палким патріотом: якби Ісус був просто великим пройдисвітом, це б ще було півбіді, але Кайафа вважав, що той дуже і дуже небезпечний для всіх його співгромадян.

Ісус, наче маніяк, повсюди твердив, що він цар іудейський. Це могло рано чи пізно повернути на його бік натовп зівак і спричинити заворушення, котрими римляни неодмінно скористалися б як приводом, щоб учинити нове винищення євреїв і обложити переможених новою даниною.

«Треба негайно засудити затриманого, — розмірковував сам собі Кайафа. — Він незліченну кількість разів порушував наші закони і заслуговує на тяжку кару. Таким засудженням ми покажемо римським властям, що не хочемо мати з цим ледацюгою і його ватагою нічого спільного. А потім можна буде відіслати його до Понтія Пілата — губернатор хутко зведе з ним рахунки!»

Отже, другий допит Ісуса став простою формальністю, що не має ніякого інтересу.

Його спитали, чи насправді він вважає себе Христом, тобто месією, або спасителем, що покликаний звільнити євреїв.

— Якщо ти Христос, скажи нам! — зажадав Кайафа.

В Ісуса в цю мить відмовила божественна сутність і функціонувала тільки людська слабкість, він не відповів ні «так», ні «ні», сподіваючись таким чином пом'якшити свою долю.

— Еге ж, — пробурмотів він, — якщо я скажу, що я Христос, ви мені все одно не повірите, а якщо я почну в свою

чергу ставити вам питання, ви мені не дасте відповіді і мене не відпустите. Краще вже я помовчу.

— Оскільки обвинувачений упирається і відповідає двозначно, хай відведуть його до Понтія Пілата! — наказав Кайафа.

Капітан варту передав наказ своїм підлеглим, ті поспішили виконати його.

Що ж відбувалося у цей час з Іудою?

Після того як солдати залишили Гефсиманський сад, Іуда, трошки відставши, пішов слідом за ними і так дійшов до палацу первосвящеників. Поки дійшло до діла, він уважно стежив за подіями. І нарешті — як кажуть, знайшов час і місце — він відчув докори сумління.

Він раптом виірши, що непостійність, безчесність та інші пороки Ісуса все одно не виправдають зрадництва, яке вчинив він, Іуда.

Не гаючи ні хвилини, Іуда взяв гроші, з яких не витратив жодної копійки, і з'явився до первосвящеників і старійшин.

— Чого тобі ще треба? — спитали його. — Ти вважаєш, що тобі мало заплатили?

— Та ні ж бо, ні! Навпаки, я хочу повернути вам ваші тридцять срібників. Мені вони не потрібні.

— Оце так номер! Усе це дуже дивно. Два дні тому торгувався, як на базарі, за кожний динарій, а тепер і тридцять шекелів йому не потрібні! В чому річ?

— Візьміть собі ваші гроші! — вигукнув Іуда. — Вони печуть мені руки. Кінець кінцем, Ісус не так уже й винен, як я думав раніше. Я видав невинного. Я осел і покидьок — от хто я такий! Веріть назад ваше прокляте срібло.

Первосвященики і старійшини презирнулися.

— Та що ти, голубе, — сказав один з них, — пізенько ж ти схаменувся! Ісус сам себе засудив і підписав собі вирок. Він блюзнірствує безперестанку... Гроші ти заробив чесно, тому можеш спокійно залишити їх собі.

— Та ні ж бо, кажу вам, я не хочу!..

— А крім того, це заплутає нашу звітність. Ми щиро жалкуємо, що не можемо тебе виручити з скрутного становища, та це вже так... Влаштуйтеся тепер сам як знаєш.

Іуда плюнув, кинув злочасні срібники, повернувся і вибіг з храму.

Він дійшов до злиття Кедрону з потоком Хінном і повісився там на дереві, яке стояло на полі якогось гончаря. У Діяннях святих апостолів, доповненнях до євангелія, говориться, що вірówka при цьому урвалася. Урвалася так урвалася — це ми охоче допускаємо.

Великі світочі християнства по-різному висвітлюють обставини смерті Іуди.

Це питання так і лишилося нев'яясненим до кінця. Євангеліст Матфей говорить, що Іуда «пішов і повісився» (гл. 27, ст. 5). Лука у своєму євангелії не говорить про це нічого, зате в Діяннях апостолів оповідає, начебто зрадник повісився, але вірówka при цьому урвалася (Діяння апостолів, гл. 1, ст. 18—19.). Євангеліст Марк уперто мовчить відносно останніх днів Іуди. І нарешті, Іоанн не обмовився про це у своєму євангелії жодним словом, зате потім розповів своєму вірному учневі Папію, що поганий апостол все-таки повісився, що вірówka справді урвалася і що недоповішений щасливо жив потім довгі роки.

Спробуй тепер розберися в цій купі стародавніх суперечностей! Щодо мене, то навряд чи необхідно викладати тут мою думку: читач уже з нею знайомий. Я певен, що Ісуса взагалі ніколи не було, так само, як Іуди, Матфея, Марка, Луки та Іоанна, і що всі ці євангелія написані в кращому разі не раніше кінця II століття нашої ери, саме в ту епоху, коли й була винайдена християнська релігія, що подарувала людству таких агнів божих, як Александр VI Борджіа та Пій IX Маса ⁴⁵.

ВІД ПІЛАТА ДО ІРОДА І НАЗАД

арта, слухай мою команду! — завів капітан. — Напря́м — на палац правителя. Вперед, кроком... руш!

І от Ісус у супроводі солдатів закрокував до преторії римського правителя Понтія Пілата. Священики залишилися у храмі, де вже починалися вранішні жертвоприношення, інші поспішили за солдатами, утворивши досить багатолюдну процесію. Поки вона просувалася містом, до неї вливалися цікаві перехожі та зіваки, і незабаром вона стала ще велелюднішою.

На той час городяни прокинулись і вже збиралися взятись до повсякденних справ, та де там!

Городники, що торгували морквою і цвітною капустою, продавщиці корму для птахів, сажотруси, зеленярі, що прямували на ринок з овочами і фруктами, молочниці з їхніми бідонами, бакалійники, що вже відкрили свої крамнички, — коротше, весь Єрусалим покинув свої заняття і рушив за засудженим до палацу правителя, бо всім хотілося подивитися на дармове видовище.

Ісуса завели у преторію. На якийсь час його залишили там самого, але варта охороняла усі входи і виходи. Пілат вийшов до обвинуваченого. Міцно зв'язаний, син голуба мав такий жалюгідний вигляд і настільки не був схожий на небезпечного злочинця, що Пілат пройнявся до нього співчуттям. Він уже чув про пророцтва цього темного простолюдина і про його заклики до повстання проти римлян, проте, поки ніякого повстання не передбачалося, волів не піднімати караючої десниці.

Отже, Пілат подивився на колишнього теслю, вийшов до іудеїв і спитав:

— У чому ви обвинувачуєте цього чоловіка, приведеного у мою преторію?

У відповідь посипались обвинувачення, як з дірявого мішка:

— Він бунтівник!

— Гріховодник!

— Він повставав проти наших законів, які карають перелюбниць!

— Він порушував закон суботи, який забороняє трудитися у день свята саббат!

— Він тягався з гулящими дівками!

— Він підбурював народ проти уряду!

— Це волоцюга!

— Мародер!

— Він украв осла!

І так далі і тому подібне.

— Усе це зрозуміло, — відповів Пілат, — та яке мені діло до вашого полоненого? Беріть його і карайте за своїми законами.

— Бачте, — заперечив йому один з мудреців синадріону, — ряд злочинів, які він вчинив, у нас карається за законом смертною карою. А ви самі знаєте, що після того, як наша країна ввійшла до складу Римської імперії, ми втратили право виносити смертні вироки без попереднього узгодження з представниками цезаря.

— Це вельми небезпечний заколотник! — додав другий, очевидно, збирач місцевих податків. — Не раз закликав він народ не платити податків, говорячи, що він цар іудейський. Крім того, він запевняв, начебто він Христос, тобто спаситель, або месія, покликаний звільнити Іудею. А це ще гірше!

— Добре, — погодився Пілат. — Та спочатку я хочу його допитати.

Правитель повернувся до Ісуса.

— Послухай, ти насправді вважавш себе царем іудейським? — спитав він.

Ісус відповів:

— Ви питаєте про це за власним бажанням? Чи за намовою ворогів моїх, що обвинувачують мене, начебто я вважаю себе царем іудейським?

У нього знову діяла тільки людська сутність, а тому Христос просто уникнув відповіді.

Пілат скривився.

— До твоїх ворогів мені нема ніякого діла. Я римлянин, а не єврей. У ваші іудейські чвари я не втручаюся. Твій народ і твої жерці привели тебе до мене. Поясни, що ти зробив?

Проте Ісус утримався від відповіді.

— Скажи хоча б, що являє собою твоє царство, на яке ти, кажуть, претендуєш?

— Моє царство не тут. Якби це царство було на землі, мої прихильники боролися б за мене і не дали б мені потрапити до рук ворогів моїх.

— Отже, ти цар без царства?

— Повторюю: моє царство не від миру сього.

— Де б воно не було, ти все-таки вважаєш себе монархом, чи не так? Отже, ти цар?

— Саме так ви сказали.

«Схоже, бідолаха просто несповна розуму»,— подумав Пілат. Він знову вийшов до первосвящеників і народу.

— По-моєму,— сказав він,— ваш полонений не заслуговує шибениці.

У відповідь увесь натовп дружно закричав:

— Ні, ні! Заслуговує! Смерть йому!

І знову на помазану миром голову посипалися найстрашніші обвинувачення.

Тоді правитель наказав привести Ісуса і звернувся до нього:

— Чуєш, скільки свідків проти тебе?

Колишній тесля вперто мовчав. Його знову обвинувачували у підбурюванні до бунту, і Пілат спитав:

— Де ж він вів бунтівничі розмови?

— Усюди!— відповіли йому.— Від Галілеї до Єрусалима!

Слово «Галілея» підказало правителеві вихід з становища: він зовсім не збирався брати на себе відповідальність за цю заплутану справу.

— Слухай-но, Ісусе,— сказав він з полегкістю,— а ти випадково не галілеянин?

— Звичайно, галілеянин!

— У такому разі, панове,— промовив Пілат, звертаючись до первосвящеників і народу,— ця справа не входить у мою компетенцію. Вона стосується тільки Ірода. Так що беріть вашого обвинуваченого, і хай його вішає Ірод, якщо хоче. Я тут ні при чому.

І от Ісуса повели до тетрарха. Ірод уже багато чув про Христа. Як повідомляє євангеліст Лука, «Ірод, побачивши Ісуса, дуже зрадив, бо давно бажав бачити його, тому що... сподівався побачити від нього якесь чудо». На жаль, у той день Ісус був не в настрої і рішуче відмовився продемонструвати навіть найпростіший фокус. Даремно вмовляв його Ірод: колишній тесля, за одним словом якого начебто пересувалися гори, нічого не сказав і нічого не вчинив.

Ірод, як і Пілат, подумав, що у обвинуваченого просто клепки в голові бракує і що навряд чи можна покладати на нього відповідальність за бунтівничу балаканину.

Він наказав обрядити Ісуса в білу одягу — загальноприйнята у ті дні форма для божевільних і недоумкуватих — і в такому вигляді відіслав його назад до Пілата.

Римський правитель був уже ситий цією історією по саму зав'язку.

— Ви приводили до мене цього чоловіка,— сказав він первосвященикам,— і обвинувачували його в тому, начебто він підбурює народ на повстання. Я його допитав і не вважаю за

небезпечного злочинця. Я відіслав його до Ірода, але й той не визнав за можливе скарати його на смерть. Чого ж ви ще хочете?

Жерці храму, які вже виконали вранішні жертвоприношення і прибігли на той час до палацу Пілата, зустріли його слова приглушеним ремством. Їм треба було відкараскатися від Назарянина за будь-яку ціну! Як відомо, священнослужителі усіх часів і народів відзначалися однаковою жорстокістю.

Почувши ремствування, Понтій Пілат вирішив заспокоїти жерців і запропонував:

— За різні дрібні провини Ісуса покарають: я накажу його висікти, але потім відпущу.

— Ні, ні! — закричали єрусалимські попи. — Ми зовсім не за тим прийшли! За нашими законами він мусить вмерти. Смерть йому!

Тоді у правителя з'явилася думка, яка зайвий раз свідчить про те, що він був людиною гуманною. Понтій Пілат згадав про своє право амністувати на пасху одного в'язня. Таке робилося, щоб народ не забував про милосердя римлян.

Він наказав своїм воїнам привести з в'язниці наймерзнішого злочинця. Це був такий собі Варавва, що вчинив на своєму віку всі мислимі й немислимі злодіяння.

Задум Пілата був простий.

«Я покажу натовпові Ісуса і Варавву, — думав він. — А потім спитаю: «Кого ви хочете, щоб я відпустив?» Священники злі на Ісуса, але народ повинен більше страшитися Варавви. Крім того, сьогодні тут біля палацу зібрався мало не весь Єрусалим. Якщо цей Ісус насправді зцілив безліч калік, як запевняють його послідовники, всі ці колишні кульгаві, сліпі, криві, прокажені й паралітики мусять стати стіною за свого рятівника».

Ідея була, їй-право, непогана!

Але, на превеликий жаль, Пілат не врахував людської невдячності. Він і гадки не мав, що колишні криві, колишні кульгаві, колишні безногі й тому подібні першими вимагатимуть смерті для свого рятівника і вже неодмінно приєднаються до хору ворогів Ісуса. Тому, коли Пілат представив народові Ісуса і Варавву, він почув у відповідь одностайний крик:

— Відпусти нам Варавву! Розіпни, розіпни Ісуса!

Це була остання спроба. Марно дружина Пілата, мадам Клавдія Прокула, яка турбувалася про долю сина голуба, надіслала своєму чоловікові записку, де говорилося: «Не втручайся у цю справу. Вночі мені приснився через Ісуса кошмарний сон, це погана прикмета». Пілат вирішив, що перед лицем такої одностайної і недвозначної вимоги натовпу відступати вже пізно.

Він наказав звільнити Варавву від кайданів, оголосив первосвященикам, що вони можуть робити з Ісусом усе, що їм заманеться, а щоб ясніше показати, що він умиває руки, звелів принести глечик і таз і підтвердив свою заяву дією.

Тим часом солдати вже бичували Ісуса на превелике задоволення всіх присутніх.

Богослови християнської церкви, аби розжалобити паству, розповідають про це бичування всілякі страхіття: з Ісуса начебто зірвали одержу, оголили його до пояса, прив'язали до стовпа і почали шмагати вірвочками, різками та бичачими жилами. На це можна було б їм відповісти, що тортури інквізиції були куди страшніші від бичування Христа, якому не викручували ні рук, ні ніг, не дробили в лещатах кісток, не обливали киплячою олією чи розтопленим свинцем, не припікали грудей гарячою смолою, не здавлювали череп спеціальним обручем і не вливали йому у відкритий за допомогою особливої розпірки рот цілі відра води, причому не одразу, а крапля за краплею на засунуту між зубів губку або м'яку ганчірку. До цього можна додати, що іудейські священики не відрубали Ісусові кисті рук, не розстрожили йому ніг в «іспанському чоботі», не вирізали ременів з його спини, не посадили його на залізну палю, не вивихнули йому рук з плечей і не підвісили його за ноги. Тесля з Назарета, котрий був одночасно богом і завжди мав у своєму розпорядженні другу божественну сутність, яка дозволяла йому взагалі нічого не відчувати, якщо страждання перевищували людські можливості, не зазнав, таким чином, навіть сотої частки того, що перетерпіли мученики вільнодумства від милосердних служителів божих.

Та ми не будемо говорити усього цього нашим священикам. Досить буде взяти в руки євангеліє і сказати їм, що всі байки про бичування Христа, про пролиту кров і розсічену шкіру — плід їхньої розпаленої уяви.

У Євангелії від Матфея (гл. 27, ст. 26) сказано:

«Тоді відпустив їм Варавву, а Ісуса, бивши, видав на розп'яття».

Євангеліє від Марка (гл. 15, ст. 15) повторює:

«Тоді Пілат, бажаючи догодити народові, відпустив їм Варавву, а Ісуса, бивши, видав на розп'яття».

Лука про цю деталь взагалі не згадує.

Євангеліє від Іоанна (гл. 19, ст. 1) гласить:

«Тоді Пілат узяв Ісуса і *звелів* бити його».

Слід зазначити, що у перекладі дієслово «бити» не передає значення оригіналу «шмагати», пов'язаного з поняттям різки. По суті справи славнозвісна мука господня, через яку чутливі святенники проливають стільки сліз на страсному тижні, зводилася до звичайнісінької хлости. Крім того, з оповідей євангелістів випливає, що коли первосвященики і народ Єрусалима і вимагали смерті Ісуса, то воїни варті обмежувалися лай-

кою, ляпасами та головним чином брутальними жартами, які не мають нічого спільного з витонченим садизмом. Кілька запотилічників, півдюрини стусанів, зневажливий плювок — от і всі страхіття славнозвісного бичування!

Щоб не відставати від превеселих іудеїв, Пілат не тільки залишив Ісусові білу одержу божевільного, але ще додав від себе «багрянницю» — плащ з червоної вовни, — дав йому у праву руку палицю і звелів надіти йому на голову вінець, сплетений з молодого очерету з кількома гілочками будяка*.

У такому уборі Ісуса показали натовпові, кажучи:

— Ось він, цар іудейський! Радуйтеся!

Солдати для більших веселоців затягли колишнього теслю на поміст, відібрали тут у нього палицю і кілька разів стукнули цією самою палицею.

Пілат, як слід помивши руки, востаннє звернувся до народу:

— Попереджаю вас якнайсерйозніше: раз ви засудили цього чоловіка й одностайно вимагаєте його смерті, я не буду противитися, але запам'ятайте: це ви його засудили, а не я. І якщо він невинний, хай його кров паде на вас.

— Згодні! — закричав натовп. — Хай паде! Не заперечуємо!

При цьому Ісус певне подумав, що, на жаль, його кров не може пасти ні на кого, бо він для того й з'явився, щоб пролити її на землі для покутування колишніх, теперішніх і майбутніх гріхів усього роду людського.

Відбувалося це між пів на одинадцятую й одинадцятую годину ранку. Тепер уже ніщо не перешкоджало страті засудженого.

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 27, ст. 2—31; Марка, гл. 15, ст. 1—20; Луки, гл. 23, ст. 1—25; Іоанна, гл. 18, ст. 28—40; гл. 19, ст. 1—16).

* Цей знаменитий «терновий вінець», як запевняє архієпископ паризький, зберігається у нього в соборі Паризької богоматері. За невелику ціну його можна там побачити. Я сам його бачив. Це звичайний віночок з морського очерету, на якому нема ніяких колючок.

ЛОБНЕ МІСЦЕ

от ми на шляху до місця страти. Підемо ж з євангелієм у руках за істотою з двома ествами і подивимось, чи зуміє вона вмерти не здригнувшись, як личить героєві. Насамперед, куди її повели з преторії Пілата? Римські ліктори змішалися з солдатами храмової варти, і за ними повалив весь натовп на чолі з первосвященниками, книжниками і фарисеями. Для початку весь кортеж рушив до єрусалимської в'язниці. Там з Ісуса зняли червоний плащ та убір божевільного і повернули йому його одяг. Там же до Ісуса приєднали ще двох пройдисвітів, засуджених, як і він, до найвищої кари.

Доповнена таким чином процесія знову вирушила в путь, прямуючи до горба за межами міста, де звичайно відбувалися страти. Цей горб називався Голгофа, або Лобне місце. Таку назву він одержав через те, що верхня його частина являла собою голу скелю, яка віддалено нагадувала людський череп. Коментатори євангелія, одержимі сверблячкою всюди розшукувати всілякі чудеса, запевняють, начебто пагорб, на якому Ісуса підвісили до хреста, називався черепом через те, що під цим горбом покоїться череп Адама. Слід одразу сказати: досі там ніхто не відкопав нічого, що хоч би віддалено нагадувало вищезгаданий предмет.

Далі я розповім, як священники пояснюють цю недоречність, продовжуючи втім твердити, ніби славнозвісний череп справді похований під Голгофою.

Отже, процесія рушила вулицями міста. На кожному перехресті злощасний син голуба терпів усе нові й нові насмішки. На кожному розі він зустрічав якого-небудь колишнього сліпця, якому повернув зір, або колишнього паралітика, якого поставив на ноги, і, мабуть, розраховував, що ці люди, які так багато йому завдячували, кинуться на солдатів і визволять свого благодійника. За своє життя він створив стільки чудес, що всіх чудесно зцілених, які спостерігали страсті господні, було цілком досить, щоб стерти його ворогів на порох.

Та ба! Безсердечні екс-каліки тільки сміялися, дивлячись на жалюгідну постать свого зцілителя. Жоден з них навіть не подумав прийти йому на допомогу!

Гріх надкушеного яблука покутувався за всіма правилами мистецтва.

Першими, хто зглянувся над засудженим, були солдати варті.

Головний склад хрестів для розп'яття знаходився в будинку в'язниці. Засуджений, за звичаєм, повинен був тягти на собі свій хрест аж до місця страти. Обидва розбійники досить легко несли свої хрести, поклавши їх на плече. Що ж до Ісуса, то йому на додачу до всіх нещасть дістався найтяжчий, погано обструганий хрест, від якого у нього відразу почало ломити спину.

Ми знаємо, що колишній тесля розумівся на теслярстві, тому зараз він відчував подвійні муки: фізичні — від ваги хреста і моральні — від того, як він зроблений, бо поглядом професіонала одразу побачив, яка це неоковирна робота.

Крім того, не слід забувати, що вже у Гефсиманському саду, де ангел змусив його проковтнути чашу гіркоти, наш миропомазаний був у найтяжчому стані. Так звані святі книги твердять, начебто у Гефсиманському саду почалася його агонія. Тому зараз, коли його людське ество переважало божественне, він ледве пересував ноги і мало не падав під вагою хреста. А за міськими воротами він взагалі плюхнувся на дорогу і не зміг більше встати.

Тоді солдати почали радитися.

— Відолаха зовсім видихався, — казали вони. — Примувати його далі тягти на собі цей стовп з перехрестям було б просто жорстоко.

Вони озирнулися на всі боки. У натовпі цікавих вирізнявся здоровезний паруб'яга.

— Гей, ти, як тебе звати? — гукнув йому один з солдатів.

— Симон.

— А ну, Симоне, берися-но до хреста: донесеш його до Голгофи!

Симонові — як виявилось, він був кірінеянином — ця позиція прийшлася не до смаку.

— Несіть цю шибеницю самі! — пробурчав він. — При чому тут я?!

Проте відкараскатися йому не вдалося.

Лаючись на всі заставки, Симон узяв хрест на плече і поніс його за Ісусом.

До речі, я давно себе питав: чому це священники так вихваляють Симона Кірінеянина? Вони видають його за відданого друга Христа і мало не роблять з нього святого, хоч у євангелії ясно сказано, що солдати «примусили його нести хрест». Саме так говорить євангеліст Матфей і всі інші.

Злощасний творець неба і землі був настільки змучений, що варті довелося буквально тягти його до Лобного місця (дивись у Марка, гл. 15, ст. 22).

По дорозі вони зустріли невеликий гурт жінок. Плачевний вигляд Ісуса розжалобив їх, і вони заплакали. Про цю деталь згадує тільки святий Лука. Інші троє євангелістів, навпаки, твердять, що на протязі всієї хресної путі з натовпу не пролунало жодного вигуку співчуття миропомазаному страдникові.

Отже, якщо вірити святому Луці, кілька дам пролили сльози. До Ісуса тут-таки повернулася мова, і він звернувся до них з такими словами:

— Дочки єрусалимські! Не плачте за мною, а плачте за собою і за дітьми вашими. Бо скоро настануть дні, коли скажуть: блаженні неплідні, і утроби, які не народжували, і соски, які не годували. Тоді почнуть говорити горам: «Впадіть на нас!» І горбам: «Покрийте нас!» Бо якщо з зеленіючим деревом це роблять, то з сухим що буде?

До цієї байки євангеліста Луки церква додала згодом іншу легенду, якої нема у жодному так званому «священному» тексті. Втім, автентичність цих текстів і без того вже досить сумнівна.

Священнослужителі твердять, начебто далі відбулася така сцена.

Одна з ридаючих жінок, яку звали Веронікою, помітила, що Ісус весь змокрів. Очевидно, боячись, щоб він не застудився, вона наблизилася до нього і притулила до його обличчя свою носову хусточку, аби втерти піт з божественного чола.

І от — нове чудо! Риси Ісуса залишилися відбитими на хусточці. Це була своєрідна моментальна і до того ж кольорова фотографія, яка в усіх подробицях відтворювала фізіономію засудженого.

Зверніть увагу, наскільки велика провина єврейського народу і солдатів: навіть після цього чуда вони не здогадалися, що їхня жертва була справжнім сином божим! На жаль, ніщо не може просвітити людей, заздалегідь упереджених. Ті, хто не хоче чути, гірші за всіх глухих, і ті, хто не хоче бачити, не зрівняються навіть зі сліпонародженими.

Як і слід було сподіватися, носовичок Вероніки зберігся до наших днів. Ні втирання, ні прання не змогло стерти з нього рис Ісусового обличчя. Тепер ця дорогоцінна реліквія зберігається у римських священників у скарбниці собору святого Петра. Бажаючі можуть її там узріти, перед тим помазавши як слід жирну лапу папського ключаря.

Люди, обізнані у давніх мовах, запевняють, правда, що доброї жінки на ім'я Вероніка, згодом прилученої за свій милосердний жест до лику святих, насправді ніколи не існувало, бо етимологія імені Вероніка сягає двох слів — «веракс іконіка», що означає «справжнє зображення». Звичайно, це словосполучення скоріш можна застосувати до носовика з собору

святого Петра, ніж до істоти з крові й плоті. Та якщо «веронікою» була носова хусточка, то що ж залишається від легенди про милосердну жінку?

Нарешті, коли піт Ісуса був утертий носовиком — звичайно, якщо вірити Луці і не вірити решті євангелістів, — троє засуджених рушили далі й досягли вершини Голгофи.

Христос до того часу вибився з останніх сил. Солдати поквапились змішати вино із смірною і запропонували цей напій синові голуба. Звичайно, такий напій смаком не нагадував навіть найдешевшого бургундського, проте він мав живодайні властивості, і солдати діяли з найкращих міркувань. Річ у тім, що смірна викликає сильне штучне збудження, яке дозволяло засудженому легше переносити біль.

Але Ісус не хотів відсьорбнути ні ковтка. Тоді солдати змусили його сісти на землю і почали останні приготування до страти.

Спочатку вони викопали ями для хрестів. Потім поставили біля ям драбини. Після цього засуджених поклали кожного на свій хрест і прибили їм гвіздками руки й ноги. Двоє пройдисвітів-розбійників, які залишалися при повній свідомості, мабуть, мучилися при цьому незрівнянно більше, ніж Ісус. Втім, хіба це важливо? Навіть якщо припустити, що Христос час від часу для перепочинку закликав собі на допомогу своє божественне єство, все одно розп'яття на хресті, по-моєму, було надто жорстоким покаранням за одне з'їдене яблуко, тим більше, що з'їв-таки його зовсім не Ісус!

Отже, злощасний бог і двоє розбійників, його колег, зазнали цієї неприємної операції. Римські воїни, виконуючи наказ Пілата, прикрасили хрест Ісуса написом, прибитим над його головою. І тут знову наші веселі жартуни-євангелісти починають плести хто на що здатний.

Матфей (гл. 27, ст. 37): «І поставили над головою його напис, який визначав провину його: «Сеє є Ісус, Цар Іудейський»».

Марк (гл. 15, ст. 26): «І був напис провини його: «Цар Іудейський»».

Лука (гл. 23, ст. 38): «І був над ним напис, написаний словами грецькими, римськими і єврейськими: «Сеє є Цар Іудейський»».

Іоанн (гл. 19, ст. 19): «Пілат же написав і напис, і поставив на хресті. Написано було:

«Ісус Назарей, Цар Іудейський»».

Людей, які поважають точність, не можуть не збентежити ці вельми дивні різночитання у панів-євангелістів. Може, саме тому наші священики не відтворюють на розп'яттях жодного з цих написів? Вони воліють ставити латинські ініціали — J. N. R. J., що частенько вводить в оману богомільних стареньких, які уявляють, начебто Христа звали Інрі, хоч насправді

це просто скорочення від *Jesus Nazarenus Rex Judaeorum* — Ісус Назарей, Цар Іудейський.

Якщо вірити Іоаннові, Пілат сам зробив такий напис. Очевидно, римський правитель мав якісь каліграфічні здібності і, слід гадати, вельми ними пишався.

За словами того самого улюбленого Іоанна, первосвященики прискіпалися до змісту напису. Вони прийшли до Пілата і сказали йому:

— На вашому написі, зробленому для Ісуса, стоїть: «...Цар Іудейський». Якщо вам не важко внести маленьку поправку, ми будемо вам дуже вдячні. Напишіть, будь ласка: «Який називав себе Царем Іудейським».

— О боже, які формалісти! — вигукнув Пілат, підводячи очі до неба.

— Ми, звичайно, розуміємо, це нюанс, так би мовити, відтінок, але для нас він важливий.

— Я дуже шкодую, — відповів Пілат, — але ви пізно схаменулися. Що я написав, те написав.

(Дивись євангелія від Матфея, гл. 27, ст. 32—38; Марка, гл. 15, ст. 21—28; Луки, гл. 23, ст. 26—38; Іоанна, гл. 19, ст. 17—22).

ЗВЕРШИЛОСЯ!

рихильники завзяті, душі полум'яні, овечки Христові, наблизилася мить ридань! Ой леле, найсумирніший агнець, який приніс себе в жертву, щоб назавжди спокутувати первородний жахливий гріх, що стався через яблуко, з'їдене в Едемі, син білого голуба і дівиці непорочної, повисівши трохи на своєму хресті, почав приходити до пам'яті й скоро поринув у роздуми, ще більш гіркі, ніж вміст чаші, випитої у Гефсиманському саду.

Він говорив собі, що старий Саваоф — за сумісництвом його батько, хоч невідомо, з якого боку, — зле пожартував з нього, дозволивши його розіп'ясти, замість того щоб покінчити з цим жертвоприношенням скоріше.

Спробуємо на хвилину вникнути в розумування Ісуса.

Мова йшла про темну пляму, якою наша совість позначена з дня народження, чи не правда? До розп'яття Христа люди, які несуть на собі цю чорну пляму гріха з моменту появи на світ, були задалегідь приречені на муки і не могли навіть мріяти про царство небесне. Потім — алле гоп! — ходяче Слово перетворюється на висяче, обравши останньою своєю трибуною хрест на Голгофі, і з цієї миті людство позбавляється первородного гріха. Душі малят віднині нічим не заплямовані, так якби Адам і Єва зовсім не куштували яблук. В усякому разі, так міркуєте ви, мої неупереджені грішні читачі.

Одначе, виявляється, справа стоїть інакше. Людству розп'яття не дало анічогісінько. І первородний гріх продовжує тяжіти над невинними малятами, наче Христос ніколи й не висів на своєму хресті.

Насправді, чого навчає нас церква?

Що без хрещення ми не можемо потрапити на небо. Отже, тільки винайдене Іоанном Хрестителем хрещення, що ввійшло в моду завдяки Ісусові, може змити горезвісну чорну пляму з нашої совісті?

На це священики відповідають:

— Так, звичайно, та якби агця божого не прибили гвіздками до хреста, хрещення не мало б ніякої сили.

Чудово, панове священики! Але тоді облиште верзти дурниці, начебто Ісус постраждав за весь рід людський. Насправді — зрозуміло, йдеться тільки про церковну легенду — він дозволив себе розіп'ясти тільки і виключно заради тих, кому пощастить зустріти в житті якогось благодійника у рясі, котрий покапає їм води на голову.

Таким чином, якийсь нещасний малюк, якщо він помре, тільки-но з'явившись на світ, і його не встигнуть охрестити, буде, як і раніше, позбавлений на віки вічні усіх райських блаженств. Цьому бідному маляті все одно, пролилася за нього кров невинного агнця чи ні. А ви ще говорите, що отець Саваоф — бог праведний і милосердний! Посоромилися б так безбожно брехати, панове священнослужителі!

З цього зачарованого кола неможливо вийти, якщо хочеш залишатися до кінця логічним. Коли Ісус був насправді добрим посланцем доброго бога, він повинен був з висоти хреста послати свого отця Саваофа під три чорти і проклясти його за те, що його муки підуть на користь лише незначній меншості з усього роду людського. Бо кінець кінцем розп'яття обернулося безсоромною містифікацією, жорстоким жартом, який бог-отець утнув богові-синові.

Проте миропомазаного у той момент турбували не тільки наслідки жертви, яку він приносив.

Він глянув на солдатів, які біля підніжжя хреста ділили його одягу. Вони розрізали його плащ на чотири частини, а коли справа дійшла до хітона, то вирішили не роздирати його, а кинути жереб: кому дістанеться, тому й дістанеться. Мова йшла про той самий чудовий хітон, зітканий дівою Марією, який вірою і правдою служив Ісусові з дня його народження і, очевидно, ріс одночасно з ним. Схоже, що солдат, який одержав хітон, заповів його якомусь ревному християнинові, бо потім, переходячи з рук в руки, він опинився нарешті у кюре з Аржантейля. В усякому разі, цю хламиду досі демонструють у церкві Аржантейля, поблизу Парижа, де вона збирає немало цікавих.

Від видовища дільби його одяжі й гострого болю у продірявлених долонях — божественне єство Слова не діяло — Ісус остаточно отямився. У мить просвітління він вимовив:

— Отче! Прости їм, бо самі не знають, що роблять.

Проте народ і солдати, у яких були справді кам'яні серця, тільки сміялися над розіп'ятим і його молитвами.

— Гей! — кричали вони. — Ти, який руйнує храм і за три дні створює! Ось тобі чудова можливість звершити ще одне чудо: відчепись і зійди з хреста, якщо можеш! Вже й подивуємося ми!

Другі їм вторували:

— Нахвалявся, що спасе всіх, а себе не може спасти!

Треті додавали:

— До речі, він же нам усі вуха протуркав, начебто він син божий! Чому ж небесний батько його не рятує?

Проте Ісус, який мав на те свої причини, волів не злазити з хреста.

Двоє злодіїв, розіп'ятих праворуч і ліворуч від сина голу-ба, теж почали чіплятися до нього з питаннями.

З цього приводу євангелісти знову не можуть дійти згоди.

Матфей пише: «Також і розбійники, розіп'яті з ним, ганьбили його» (гл. 27, ст. 44).

Марк йому вторує: «І розіп'яті з ним ганьбили його» (гл. 15, ст. 32).

Іоанн взагалі не згадує про лайку братів-розбійників.

Що ж до Луки, то він твердить:

«Один з повішених злочинців лихословив його і казав:

— Якщо ти Христос, спаси себе і нас!

Другий же, навпаки, вгамовував його і казав:

— Чи ти не боїшся бога, коли й сам засуджений на те саме? І ми засуджені справедливо, тому що достойне за діла наші прийняли; а він нічого поганого не зробив.

І сказав Ісусові:

— Пом'яни мене, господи, коли прийдеш у царствіє твоє!

І сказав йому Ісус:

— Істинно говорю тобі, нині же будеш зі мною в раю» (гл. 23, ст. 39—43).

Ці п'ять стихів Євангелія від Луки стали основою для легенди про доброго розбійника. Коментатори-богослови, розміркуючи, видумали для побожного пройдисвіта ім'я Димас і тепер запевняють, начебто це був той самий Димас, який виявив гостинність Марії, Ісусові та Йосифу, коли вони тікали в Єгипет. Подумати тільки, де люди не зустрічаються! Справді, світ тісний...

Отже, згідно з ученням церкви, першим на небо потрапив грабіжник і злодій. Втім Димасові скоро склали товариство інші численні насильники й убивці, які встигли перед стратою висповідатися.

Що ж відбулося далі?

Тут я змушений знову процитувати всіх чотирьох євангелістів одного за другим, щоб показати, як вони заплутуються дедалі більше, хоч у принципі їх мав надихати той самий дух святий.

Матфей (гл. 27, ст. 45—50): «Від шостої ж години тьма була по всій землі до години дев'ятої. А близько дев'ятої години заволав Ісус гучним голосом:

«Ілі, Ілі! ламá савахфані?»

Тобто: «Боже мій, боже мій! для чого ти мене покинув?»

Деякі з тих, що стояли там, почувши це, говорили:

— Ілію кличе він.

І зараз же побіг один з них, узяв губку, наповнив оцтом і, наклавши на палицю, давав йому пити.

А інші казали:

— Стій; подивимосся, чи прийде Ілія порятувати його.

Ісус же, знову заволавши гучним голосом, спустив дух».

Марк (гл. 15, ст. 33—37) подає опис, досить схожий на оповідь Матфея.

У Луки дурний жарт з губкою, просоченою оцтом, відбувається набагато раніше, ще до того, як розп'яті злодії взяли ся ганьбити Христа. Що ж до його останніх слів, то у Луки замість усяких «Ілі, Ілі! ламá савахфані» або маркових «Елоі, Елоі! ламма́ савахфані» він говорить просто: «Отче! У руки твої віддаю дух мій!»

Та от ми добралися до Іоанна. Саме він ніяк не згоден із своїми колегами-євангелістами. Ні з того ні з сього він заявляє, що біля підніжжя хреста раптом опинилися Марія, мати Ісуса, сестра матері його Марія Клеопова, Марія Магдалина, а також улюблений учень його, себто сам Іоанн.

Троє інших євангелістів одностайно твердять, що всі ці дами трималися віддалік від хреста на Голгофі. Ну, та бог з ними.

Отже, улюблений учень, який у момент появи солдатів у Гефсиманському саду кинувся навтікача поперед усіх апостолів, тепер невідомо звідки з'явився на місці страти. Ісус тут-таки сказав йому, вказуючи на свою матір: «Іоанн, се матір твоя!» А матері своїй сказав, показуючи на Іоанна: «Жінко! Се син твій!» І з того часу, говорить далі євангеліст, учень сей узяв її до себе. Це «до себе» — просто шедевр! Ми ж знаємо, що апостоли не мали ні кола ні двора і постійно бродяжили!

Потім Ісус закричав: «Прагну!» — тобто «Пити дуже хочеться!» Тільки тоді, якщо вірити Іоаннові, солдати на прохання розп'ятого піднесли йому губку, і він висмоктав оцет. Та при цьому Ісус ні за що не дорікав своєму отцеві і не казав: «Ілі, Ілі! ламá савахфані?» Навпаки, він виявив гідний подиву спокій. Схиливши голову, Ісус пробурмотів: «Звершилося» — і спустив дух.

На додачу до всього цього ні Матфей, ні Марк, ні Лука не знають, що, коли Ісус спустив дух, один з воїнів штрикнув покійника списом під ребро, звідки «одразу ж витекла кров і вода», а щодо двох інших злодіїв, то «у першого перебили гомілки і у другого, розп'ятого з ним». Про це знає один Іоанн (гл. 19, ст. 25—37).

Потім сталися дві дивовижні події.

На завісу храму смерть Ісуса справила таке сильне враження, що вона за прикладом штанів первосвященника Кайафи розірвалася згори донизу, з тією лише різницею, що завіса це зробила без сторонньої допомоги.

Земля, у свою чергу, втратила розум. Її почав проїмати нервовий дрож, і певний час — євангеліє не уточнює, який час, та, мабуть, досить тривалий — вона трусилася, як у паду-чій. У кількох місцях вона навіть розверзлася! Голгофа, зокрема, відкрилася, як устриця на осонні, і череп Адама, що, як ми вже говорили, там покоївся, провалився крізь землю. Саме тому його досі не знаходять.

Водночас численні могили в усіх частинах світу самі собою розверзлися, покійники попіднімали надгробні плити і вистромили носи на світ божий. Як запевняють богослови, почалося загальне воскресіння. Страшенно задоволені тим, що спромоглися вибратися з могил, покійники весело швендяли вулицями. Кафе і ресторани того дня були переповнені. Населення землі раптом збільшилося, бо до живих додалися всі ті, хто упокоївся, спочив, відійшов у вічність, сконав, врівав дуба, зітнув зуби, витяг ноги, гигнув, опрягся, околів або ще яким-небудь чином помер за всі попередні тисячоліття.

Я нітрохи не перебільшую. Так сказано у Матфея, і це слова євангелія: «І, вийшовши з гробів після воскресіння його, ввійшли у святий град, і явилися багатьом» (Матфей, гл. 27, ст. 53).

Я тобі вірю, Матфею! Таке видовище навряд чи могло залишитися непоміченим.

Сотник воїнів, які охороняли Ісуса, відчуваючи, що земля під ним почала витанцьовувати божевільну польку, з усіх сил учепився за хитку скелю і заволав:

— Чорт забирай! Щоб мені тільки не провалитися — цей хлопець воістину був син божий!

До цього він, мабуть, додав:

— Йй-богу, шкода, що він помер! Яка досада!

Та євангеліє останніх слів не зберегло.

Щодо первосвящеників, книжників, фарисеїв, невдячних калік, зцілених Ісусом, та інших, то всі вони теж чудово зрозуміли, з ким мали справу. Поміркуйте самі, хіба таке загальне порушення законів природи не було вирішальним доказом божественного походження їхньої жертви?

Проте за тих часів люди були такими хитрими бестіями, що всі, як один, змовились ніде і ні за яких умов навіть не згадувати про цю таку надзвичайну подію. Навіть воскреслі виявили чорну невдячність. Всілякі знаменитості, яких смерть Христа знову покликала до життя, якимсь чином влаштували так, що за весь час їхнього другого існування про жодного з них не було ні слуху ні духу.

Очевидно, саме цим пояснюється той факт, що у жодній книзі того часу, зрозуміло, крім євангелія, нема навіть натяку на це чудо, якому немає рівних.

ЧУДЕСА
ПРИ
ЗАЧИНЕНИИХ
ДВЕРЯХ

ЯК ЗНИМАЮТЬ З ХРЕСТА

рузі читачі, я сподіваюсь, ви не забули Никодима, того самого потішного книжника, що прийшов якось уночі побалакати з Ісусом і пішов до себе, так і не повіривши, що син Марії — син божий. Никодим вагався. На засіданнях синедріону він не голосував ні за, ні проти Ісуса, воліючи мудро утримуватися від будь-яких рішень.

Шалений танець старенької землі у п'ятницю перед пасхою поклав кінець його болісній невпевненості. Тепер він знав, чого йому дотримуватися. Так само як сотник на Голгофі, він сказав собі:

— Воістину, чоловік сей був сином божим!

Точнісінько так думав про Христа і інший високопоставлений чинуша. Йдеться про впливового та могутнього сенатора, який володів казковими багатствами. Звали його Йосифом з Аримафеї. Він при бажанні напевне міг би врятувати Ісуса від підвішування на хресті, якби схотів втрутитися в судову справу і виступити на його захист. І якщо він не зробив цього раніше, то зовсім не тому, що боявся, а просто тому, що вважав нижче своєї гідності втручатися в дрібну тяжбу якогось теслі з синедріоном.

Незвичайний спектакль — загальне воскресіння давно похованих покійників — умить обернув його на одного з найбільш ревних прихильників Христа. Само собою зрозуміло, він трошки припізнівся, та, як кажуть, краще пізно, ніж ніколи.

Отже, цей Йосиф Аримафейський прийшов до Пілата і сказав:

— Вітаю вас, правителю! Ви зробили добре діло!..

— Дозволивши розіп'ясти Ісуса?

— Звичайно!

— Не розумію, що ви хочете сказати.

— Сподіваюся, тепер ви вже переконались, що мали справу не з звичайним дармоїдом?

— Ще б пак, тепер я вже знаю, що пошився у дурні. Та послухайте, якби цей Ісус захотів виявити свою справжню

сутність — а як ми з Іродом його вмовляли! — нічого подібного не сталося б.

— Візнайтеся краще, що у вас не вистачило твердості.

— Дорогий мій, я можу зізнатися лише в одному: навіть не підозрюючи божественного походження Ісуса, я, проте, зробив усе, що було в моїх силах, намагаючись його врятувати. Та ваші єрусалимські жителі просто сказалися! Цей хлопець зробив своїм співвітчизникам значні послуги, а ті замість подяки зажадали його смерті. Запевняю вас, я використав усі способи...

— Знаю, знаю: біла хламида, хлоста, Варавва... А потім ви умили руки...

— Ще б пак! Я б вимив заодно шию, ноги та інше, якби знадобилося... та до чого це ви гнете?

— А от до чого. Я дуже сумую, що син божий упокоївся, а тому хочу принаймні пристойно його поховати. Я готовий навіть віддати в його розпорядження свій власний чудовий склеп у одному з моїх маєтків.

— Будь ласка, у мене нема ніяких заперечень. Проте дозвольте поставити вам одне запитання, шановний Йосифе... Я вас питаю: ви цілком певні, що він помер?

— Доводиться вірити! Я розмовляв з одним з воїнів, які охороняли Лобне місце, і той запевняє, що нещасного господа бога нашого на всякий випадок проштрикнули ще списом для повної гарантії, так що тепер він напевне покійник.

Слід гадати, що у цей час сотник уже повернувся з Голгофи, бо Пілат, за свідченням євангелія, звернувся до нього з запитанням, чи є можливість задовольнити побажання сенатора.

Офіційний звіт сотника підтвердив слова Йосифа Аримафейського, і Пілат оголосив, що не буде заперечувати, якщо друзі колишнього теслі поховать його труп.

Виходячи з палацу, Йосиф Аримафейський зіткнувся носом до носа з Никодимом, який поспішав до Пілата з аналогічною справою.

Дві високопоставлені особи привітались, обмінялися новинами і, з'ясувавши, що ними керує одна й та сама ідея, вирішили об'єднати свої зусилля.

І от уже вдвох вони подалися за бальзамувальником, бо хотіли зробити все як годиться.

Тут не буде зайвим нагадати про одну важливу обставину: все це відбувалося у п'ятницю, і час був вже досить пізній. Слід було поспішати, бо наступний день, субота, вважався днем священного байдикування.

Отже, Йосиф і Никодим розвинули шалену активність. За кругленьку суму бальзамувальник погодився відкласти свою вечерю й почав збирати інструменти. Поки він готував полотно і пахощі, Йосиф з Никодимом знову видерлися на Голгофу, сподіваючись зустрітися там з родичами покійного.

Справді, усі три Марії, серед яких була і мати Ісуса, не відходили від підніжжя хреста, і люб'язний Іоанн був разом з ними.

— Матусю, не побивайтеся так! — говорив улюблений учень Христа.

— Ох, Іоаннчику, синку мій! — відкликалася Марія з Назарета.

Почувши таке, Никодим від подиву відкрив рота і вирячив очі. Проте нас його здивування не вражає, бо ми знаємо, що старого книжника не було на Лобному місці у той зворушливий момент, коли Ісус призначив маленького Іоанна своїм заступником по синівській лінії.

Першим до групи жінок наблизився Йосиф Аримафейський.

— Добродійко, — вимовив він, з повагою схиляючись перед Марією з Назарета, — прийміть наше найщиріше співчуття. Понесена вами тяжка втрата справді непоправна, і ми вам глибоко співчуваємо.

Мати Ісуса гірко заридала. Незважаючи на всі неприємності, яких завдавав їй старший син, вона все ж таки віддавала йому перевагу перед іншими своїми дітьми.

— Добродію, — відповіла вона, — дякую вам за те, що ви прийшли сюди в такий скорботний час і не залишилися байдужим до нашого горя... Проте з ким маю честь?.. Мені здається, я не мала щастя...

— Йосиф Аримафейський, сенатор, — відрекомендувався той, вклонившись.

Усі три Марії відсахнулися.

— Вибачте, — заговорила Марія Магдалина, — але, якщо ви справді сенатор, як ви говорите, ми не розуміємо, про яке співчуття може йти мова? Хіба ви не були серед ворогів Ісуса?

Йосиф Аримафейський пояснив, в чому справа, і заодно відрекомендував Никодима. Спочатку Марії слухали його з недовір'ям, та показаний їм дозвіл зняти тіло за підписом Пілата зміг їх переконати.

Найкраще враження справив на них Никодим, услід за яким прибіг бальзамувальник з великим набором різноманітних пахощів. Євангеліст Іоанн, який був при цьому, без найменших вагань говорить про сто фунтів суміші з алое та смирни (гл. 19, ст. 39). Трохи не п'ятдесят кілограмів парфумів — це вам не жарт!

Сенатор привів з собою своїх рабів з драбинами, кліщами, мотузками, полотном та іншим причандаллям, необхідним, щоб зняти з хреста доброго сина божого.

Операція ця була явно не з легких, особливо якщо врахувати, що кати напевно прицвяхували свою жертву на совість. І все ж, як запевняють священники, вона пройшла ціл-

ком благополучно, і руки Ісуса навіть не були при цьому подряпані.

Дехто з моїх читачів може скептично зауважити:

— Певне, мессір Христос при цьому мало не зірвався від сміху! Ще б пак: адже він тільки вдавав трупа, тому що бог не може вмерти. Він і не вмирав ні на мить, а останній подих та інше — весь цей спектакль був задуманий для публіки з гальорки.

Але тут я не можу погодитися. Мессір Ісус був насправді мертвий, і слуги Йосифа Аримафейського з бальзамувальником Никодима поралися саме з трупом.

Мої друзі священики розтлумачать вам навіть, куди саме відлетіла його душа, бо, на їхню думку, в нас є душа, що живе своїм особним життям, незалежним від життя тіла.

Так от, душа Ісуса, покинувши своє земне пристановище, як кажуть містики, спустилася, подібно до Орфея⁴⁶, в оселю тіней. І там, за твердженням богословів, вона побачила душі всіх померлих з дня створення світу.

Щоправда, ці чарівливі богослови забувають, що лише п'ять хвилин тому запевняли нас, начебто в час смерті Христа відбулося загальне воскресіння покійників на всій земній кулі. Та не будемо педантами! Чи варто так схиждати з приводу нескінченних суперечностей, в яких плутаються церковники? Адже врешті-решт це викликає скоріше сміх, ніж обурення. Посміємося ж і підемо далі!

Отже, інші душі зустріли душу Ісуса з надзвичайним ентузіазмом. Їй влаштували справжню овацію. Якщо нагорі, на землі, смерть сина божого оплакували, то тут, унизу, почалися такі веселощі, аж дим коромислом.

— Добрий наш Христос! Який він милий! Який люб'язний! Він помер за нас! Він урятував нас! Він постраждав за нас! Як це великодушно!

Особливо раділа вдова Юдіф⁴⁷, та сама, що вбила Олоферна, щоб догодити старому Саваофові. І ще як раділа!.. Зараз ви зрозумієте чому.

Юдіф, за біблійною легендою, мала всі достоїнства на світі: жодна дівчина не була більше за неї достойна зайняти місце в раю. Та, на жаль, через той самий первородний гріх рай залишався для неї недосяжною мрією. Разом з Авраамом, Мойсеєм, Давидом, Іаковом та іншими Юдіф мусила очікувати на час покутування у похмурій оселі тіней, яку богословикатолики чомусь називають також переддвер'ям раю.

От чому зараз душа Юдіфі не могла втриматися від того, щоб не поцілувати душу Ісуса. Звичайно, це був цнотливий поцілунок — обійми душ не можуть образити охоронців моралі.

— Ох, спасителю мій, який ти добрий! — вигукнула вона.

— Дусечко моя! — відповів їй Ісус.

Коротше, там панували у той день такі буйні веселощі, що ні в казці сказати, ні пером описати.

Христа розпитували, як пройшли його страждання,— так любителі музики обговорюють прем'єру якоїсь опери.

— Кажуть, вас висікли. Це правда? — цікавилась душа Гедеона⁴⁸.

— Так, і треба сказати, серед тих, хто мене шмагав, я запримітив одного сержанта з такою важкою рукою, що тільки ну!

— Тим краще, тим краще! — закричали душі, радіючи, що тепер райська брама розчиниться перед ними навстіж.

Нарешті Ісус примусив душі розрахуватися по порядку, запам'ятати свої номери і повів їх за собою, щоб представити своєму батькові Саваофу.

Старий бог-отець неказанно зрадив від того, що його царство небесне віднині заповниться строкатим натовпом спокутуваних душ — усе ж таки якась розвага! І звелів прийняти всіх якнайкраще.

Коли процесія вже заходила до раю, душа Ісуса раптом вигукнула:

— Господи, адже завтра неділя!.. Якби я не скаменувся вчасно, наші пророки виявилися б брехунами... Дуже шкодую, панове, але я змушений вас залишити. Мені ще треба повернутися в моє тіло, щоб на пасху воскреснути. До скорого побачення, отче мій, до скорої зустрічі, мої любі душі!

І з цими словами божественна душа стрімголов скотилася вниз на землю.

Поки на тім світі відбувалися всі ці події, на цім світі друзі Ісуса бальзамували його труп. От як це звичайно робилося.

З тіла виймали усі нутрощі, а з голови — мозок. Потім усі порожнини й вени заповнювали різними пахощами. Після цього тіло занурювали в запашні олії і, нарешті, бинтували погребальним полотном.

Таким чином Ісуса випотрошили, як курча, і, коли душа його повернулася до місця поховання, куди Йосиф Аримафейський, Никодим, Іоанн і святі Марії поклали його труп, вона не могла не помітити, що там багато чого не вистачає. Та досить! Божественне провидіння вирішило, що Христос після свого воскресіння проведе на землі всього сорок днів — про що ж тут може йти мова? Раз Ісус всемогутній, для нього прожити цей час без мозку та шлунку було легше легкого (дивись євангелія від Матфея, гл. 27, ст. 57—61; Марка, гл. 15, ст. 42—47; Луки, гл. 23, ст. 50—56; Іоанна, гл. 19, ст. 38—42).

ФАЛЬШИВИЙ ПОКІЙНИК

осиф Аримафейський мав сад, розташований на самій Голгофі, поблизу того місця, де стояли хрести. В євангелії нема точних вказівок, що сад належав саме сенаторові, але священники так твердять, і, справді, ліньки з ними сперечатися з приводу такої дурниці.

Божественний труп донесли на руках до саду Йосифа Аримафейського. Тут був той самий чудовий новий склеп, про який сенатор казав Пілатові. Три Марії та красень Іоанн були єдиними свідками поховання, що відбулося похапцем і без усякої помпи.

Марія, Марія Клеопова і Марія Магдалина хотіли на власні очі переконатися, що все буде зроблено без обману. Вони уважно спостерігали за усіма подробицями невеселого обряду і пішли тільки після того, як слуги Йосифа заклали вхід до склепу важким каменем.

Тим часом, невдовзі після відвідин сенатора Аримафейського, до Пілата з'явилася делегація від первосвящеників.

— Правителю,— сказали посланці синадріону,— Ісус помер, та це ще не все. Ми пригадали, як він за життя нахвалявся: коли мине три дні, я, мовляв, воскресну! Так от, ми побоюємося, що його прихильники викрадуть труп, а потім почнуть усюди кричати: «Дивіться, його нема! Дивіться, він був воістину богом і воістину воскрес!»

— Ну то що? — відказав Пілат.— Навіть якщо вони це зроблять, хіба зникнення трупа доводить істинність воскресіння? Навпаки, єдиним неспростовним доказом може бути тільки поява Ісуса при здоров'ї, цілого й неушкодженого.

— Ох, ви не знаєте, які пройдисвіти його учні та які легковірні вуличні зівачи! Одні казатимуть що заманеться, а інші їм віритимуть, навіть якщо тіло страченого просто зникне.

— Так що ж ви пропонуєте?

— Накажіть поставити біля склепу варту, щоб вона нікого навіть близько не підпускала принаймні перші три дні. Пілат трохи подумав, потім відповів:

— А чому б вам не поставити свою варту? Хіба у вас нема солдатів?

— Є, пане правителю.

— В такому разі поставте їх біля склепу або охороняйте його самі.

Первосвященики пішли за солдатами храмової варти, привели їх у сад Йосифа Аримафейського і якнайсуворіше наказали стерегти склеп як знищю ока. Крім того, з обережності вони опечатали камінь, який закривав вхід до склепу.

Пасхальна субота закінчилась без будь-яких пригод. Тіло Христа було звичайнісіньким трупом, бо душа його в той день представляла батькові Саваофу душі чистилища, удостогені райських блаженств. Зате у неділю зранку справа почала повертати на інше.

Варта, звичайно, спала на своїх постах сном праведників. Було ще темно, коли Магдалина з другою Марією прийшли до домовини з новою порцією пахоців: вони боялися, що п'ятдесяти кілограмів алое та смирни, пожертвованих Никодимом, не вистачить, і вирішили додати ароматичних олій, щоб краще зберегти тіло.

Раптом земля затремтіла у них під ногами. У ту саму мить прокинулася й перелякана варта.

Вони побачили, що з небес спускається ангел з обличчям сліпучим, як блискавка, в одежі білій, як сніг. Єдиним рухом ангел відвалив від склепу важкий камінь. Солдати, охоплені жахом, попадали носами вниз. Певне, саме у цей момент Ісус вийшов з домовини.

Четверо євангелістів, знову ж кожен по-своєму, розповідають про воскресіння Христа. Якщо вірити Матфею, Магдалина з другою Марією йшли до домовини і, тільки-но ввійшли у сад, побачили появу ангела, проте Христа не помітили. За словами Марка, сінок було три — Магдалина, Марія, дружина Клеопова, і Саломея, і, коли вони прийшли, воскресіння вже відбулося: ангел сидів на надгробному камені, відкинутому вбік на значну відстань, а солдати всі розбіглися. Лука розповідає, начебто в сад крім Магдалини та Іоанна з'явилися всі інші дами, які були на Голгофі, що ангелів було два, а не один і сиділи вони не біля входу, а всередині склепу. За Іоанном же виходить, начебто до домовини прийшла одна Магдалина, ніякого ангела не побачила і побігла за Петром, аби той разом з нею засвідчив, що склеп порожній.

Оскільки євангелісти суперечать один одному, розумніше ґрунтуватися на якійсь одній версії. У цьому так званому «святому» письмі стільки недоладностей, що сам чорт спіткнеться. Краще вже дотримуватися когось одного, хоча б Іоанна.

Отже, Магдалина увійшла в сад.

— От так історія! — вигукнула вона. — Таж склеп відкритий!

Вона зазирнула всередину.

— І порожній, їй-богу, порожній!

Щодоку кинулася вона з саду, щоб попередити Петра та Іоанна.

— Ідіть швидше! — сказала вона. — Забрали мого коханого з домовини, забрали вашого вчителя і володаря! Спробуйте тепер дізнатися, куди його поділи!

— Заспокойся, Магдалино, — відгукнувся Петро. — Труп не парасолька, його не так легко сховати. Знайдеться!

Магдалина, Петро та Іоанн поспішили у сад сенатора. Іоанн, який біг найшвидше, опинився там першим. Він наблизився до самого склепу, нахилився, зазирнув усередину, але не побачив нічого, крім поховального полотна і савана, дбайливо згорнутого і покладеного осторонь. За ним приспів Петро, ввійшов до склепу і констатував те ж саме. Підбадьорений його прикладом, Іоанн зайшов за Петром. Вражені апостоли подивилися один на одного і вибралися назовні, не сказавши ні слова. Потім вони повернулися до себе.

Біля домовини залишилася тільки Магдалина. Вона обливалася сльозами і голосила:

— Бідний мій Ісусе! Нещасний мій бідолашко! Щоб цим усім фарисеям і книжникам пуття не було! Варвари... Поглумитися так над тілом мого коханого! Я певна, це вони його вкрали... Леле, леле! І нащо тільки їм знадобився покійничок!

Плачучи, нахилилася вона, щоб іще раз глянути на порожню домовину і раптом побачила в склепі двох ангелів у білих одягах: один сидів у головах домовини, другий у ногах.

— Жінко, чого ти плачеш? — спитали ангели.

— Господа мого забрали, і не знаю, де поклали його, — відповіла Магдалина.

Поки вона відповідала, поруч неї невідомо звідки з'явився чоловік у крислатому солом'яному брилі з лопатою в руках.

— Садівник? — здивувалася Магдалина. — Чого йому тут треба?

Чоловік повторив запитання ангелів:

— Жінко, чого ти плачеш? Кого шукаєш?

— Пане садівнику! — почала благати Магдалина, ламаючи руки. — Якщо ти виніс його, скажи мені, де ти поклав його, і я візьму його (цитую дослівно).

Садівник ступив до неї і, ніжно дивлячись їй в очі, промовив:

— Маріє...

— О цей голос! — вигукнула коханка Христа. — Я впізнаю тепер цей голос!.. І цю борідку, адже це борідка мого любого Ісуса!

І вона кинулася до нього, щоб обійняти його, повторюючи:

— О мій учителю! О мій володарю!

Проте миропомазаний зупинив її поспішним жестом:

— Дивись, та не доторкайся. Я тільки-но воскрес, у мене немає нутроців, і взагалі я ще дуже слабкий. Спочатку мені треба підкріпитися, а тим часом ти біжи, розкажи про те, що бачила, моїм учням.

Магдалина, слухняніша від овечки, поспішила до апостолів і розповіла їм про все, що сталося.

У євангеліста Матфея у цій сцені беруть участь дві жінки. Він розповідає, що вони обцілували воскреслому ноги і той не протестував проти їхніх дотиків.

Той самий Матфей закінчує свою оповідь епізодом, відсутнім в інших трьох євангелістів, — очевидно, ця деталь була їм невідома.

Оговтавшись від пережитого жаху, солдати прожогом кинулися геть із саду, де розгулював ожиллий мрець. Коли вони добігли до палацу первосвящеників, на них лица не було.

— Що сталося? У чому річ? — кинулися до них священнослужителі храму.

— А те, що ваш покійник, якого нас примусили стерегти, витинає гарненькі штучки!

— Що за чорт! Про кого ви?

— Про вашого фальшивого мерця!

— Фальшивого?

— Звичайно! Бачили б ви його приятелів, які спускаються з небес... Усі в білому, пики виблискують... Відвалили надгробний камінь!.. Влаштували землетрус!.. З нас досить! Не дуже весело стерегти таких покійників...

Первосвященики не могли отямитися від подиву. Нарешті вони сказали:

— Ну, гаразд, гаразд. Тільки нікому не розп'якуйте про те, що розповіли нам. Тримайте, ось вам на горілку... Якщо питатимуть, кажіть усім: вночі прийшли учні Ісуса і вкрали тіло, поки ми спали.

За словами Матфея, вони вручили воїнам чималу суму грошей, і ті попрямували до корчми, щоб як слід випити там за здоров'я первосвящеників та Ісуса.

(Дивись про це у Матфея, гл. 27, ст. 62—66; гл. 28, ст. 1—15; Марка, гл. 16, ст. 1—11; Луки, гл. 24, ст. 1—12; Іоанна, гл. 20, ст. 1—18).

ХТОСЬ ХОЧЕ ВКЛАСТИ
ПЕРСТ У РАНУ

се-таки наскільки властива людям недовірливість! Це, мабуть, найприродніша наша якість. Коли Магдалина прибігла до апостолів і розповіла про те, що бачила, вони взяли її на глум. Один Іоанн, за словами євангелія, одразу повірив у чудо воскресіння. «Тоді ввійшов і другий учень, який раніше прийшов до домовини, і побачив (що вона порожня), і увірував», — сказаво у «святому» письмі... від того самого Іоанна (гл. 20, ст. 8).

Щодо Петра, то він теж бачив розкидане по землі полотно і акуратно складений саван, проте це видовище ні про що йому не сказало. Він чухав потилицю, у поті чола намагаючись збагнути, куди ж подівся труп учителя.

— Учитель вознісся, — підказав Іоанн.

— «Вознісся, вознісся!» — передражнив його Петро. — Сказати «вознісся» найпростіше. А я готовий поставити чотири гроші проти одного: покійника поцупили ці каналії фари塞ї. Вони хочуть його спалити потай, щоб ми не знали, де він, і не поклонялися гробові його.

Решта учнів, з якими Петро поділився своїми міркуваннями, стала на його бік. Відсутність трупа неспростовно доводила, що домовина порожня, але порожня домовина ні в якому разі не означала, що щезлий покійник ожив. Тому, коли Магдалина з'явилась услід за Петром та Іоанном у трапезну — бенкетний зал, де відбувалася славнозвісна учта з прилученням до плоті й крові Христа і де апостоли збиралися після його смерті, всі почали з неї кепкувати.

Спочатку вона сказала, що бачила у погребальній печері двох ангелів. На це Симон-Петро відповів, що ангелів там було не більше, ніж волося у нього на долоні. Іоанн, який схилився до варіанта з вознесінням, зробив суворий докір коханці Ісуса за спотворення істини. Ангели, цілком очевидно, були плодом фантазії гарненької грішниці. Він вважав, що слід просто вірити у воскресіння Христа, проте переконувати в цьому інших, посилаючись на херувимів або серафимів, яких він сам не бачив, по-перше, заборонений прийом, а по-друге, — свідчення поганого смаку.

— Хто хоче довести надто багато, не доводить нічого,— закінчив Іоанн.

Проте Магдалина наполягала:

— Дайте мені розповісти до кінця, що я бачила, тоді й будете судити.

— Як, ти ще щось бачила? — насміхались апостоли.— Ну-ну, розкажи, послухаємо!

— Після ангелів я бачила самого Ісуса.

— Насправді? Цікаво!..

— Ісуса у плоті й крові.

— І він, звичайно, тебе обійняв і поцілував, як у старі добрі часи у Капернаумі, чи не так?

— Ні, він мене не обійняв, але ми з ним говорили.

— Ви тільки її послухайте! Що ж він тобі сказав?

— Він спитав, чого я плачу... бо я плакала. Потім він спитав, кого я шукаю...

— І ти йому відповіла: «Поросятко ти моє, звичайно, тебе!» Так було діло?

— Ні, я йому просто сказала, що шукаю мого коханого Христа... Дайте-но сказати! Я спочатку не зрозуміла, що це він сам і є.

— Подумати тільки, не впізнала свого милого! Як же це?

— А так, через його одяг. Я спочатку подумала, що це сенаторський садівник. У саду, з лопатою в руках, у величезному солом'яному брилі, він був такий чудний... Тільки коли він назвав мене по імені своїм ніжним голосом, я здогадалася, хто він. Я була така щаслива... як принцеса! Я хотіла кинутися йому на шию, та він не дозволив, тому що був ще надто слабкий. «Руками не торкатися!» — сказав він. А потім звелів піти до вас і оголосити, що він воскрес і тепер живісінький, начебто й не вмирав.

Апостоли слухали й недовірливо крутили головами. А один з них взагалі дивився на Магдалину як на дурненьку: це був Фома на прізвисько Близнюк.

— Краще б він сам прийшов і оголосив нам про своє воскресіння,— зауважив Фома.— Щодо мене, то, «якщо не побачу на руках його ран від гвіздків, і не вкладу перста мого у рани від гвіздків, і не вкладу руки моєї в ребра його, не повірю» (Іоанн, гл. 20, ст. 25).

Посміявшись над Магдалиною, апостоли змилювались над нею і звеліли їй заспокоїтись.

— Відолашна! — перемовлялися вони між собою.— Вона так його любила! Не дивно, що його така передчасна й сумна кончина позбавила її розуму. Це ж треба — сенаторський садівник здався Ісусом! Ну, нічого, з часом це минеться... Будемо сподіватися...

Того ж дня двоє колишніх супутників Христа — не апостоли, а так, учні другого сорту — вирушили у справах до Емма-

уса, маленького містечка, розташованого за дві години ходьби від Єрусалима. По дорозі вони обговорювали події минулої ночі. Незабаром до них приєднався ще один супутник і почав з ними розмову.

— Про що це ви бесідуєте? — спитав він. — І чом у вас такий сумний вигляд?

Один з другорозрядних учнів, на ім'я Клеопа, відповів:

— Одразу видно, що ви не з Єрусалима, інакше ви б знали, яка історія тут скоїлася!

— Історія? — чужоземець зробив великі очі. — Яка історія?

— Нечиста сило! Невже ви ніколи не чули про Ісуса з Назарета?

— Ні. Але я буду вам вельми вдячний, якщо ви мене просвітите.

— Тоді слухайте. Цей Ісус, син теслі і сам за фахом тесля, був одночасно великим пророком і всемогутнім чудотворцем. Три останні роки свого життя він тільки те й робив, що дивував народ своїми чудесами. Наші первосвященники і сенатори заздрили його славі, і от недавно вони засадили його в холодну, а потім повісили...

— Так, це справді сумно.

— Чекайте, це не все. Найсумніше те, що Ісус зобов'язався протягом трьох днів воскреснути. Так от, сьогодні якраз третій день після страти, проте ні апостоли, ні ми досі його не бачили. Правда, коли Іоанн і Петро — це два моїх приятелі — прийшли до місця поховання, вони виявили, що домовина порожня, та, очевидно, покійника просто поцупили фари塞ї. Правда, коханка Ісуса клянеться, що бачила його переодягненим у садівника, проте і це скоріш за все плід її хворої уяви — адже вона зараз сама не своя від кохання і відчаю!.. Тепер, сподіваюся, ви розумієте, що нам веселитися нема з чого? Адже ми знали покійника...

— Справді? Ви з ним були знайомі?

— Звичайно. Такий був потішник, не ліз за словом у кишеню, а вже анекдотів знав — без ліку! Бідний хлопець...

— Ви думаєте, він насправді був пророком?

— Більш пророчого пророка світ не бачив.

— І він був всемогутній?

— Всемогутніше нікуди.

— У такому разі, даруйте на слові, ви просто телепні.

— Дозвольте! Тобто як це?

— А так це. Якщо він був всемогутній, якщо він був справжній пророк і якщо він обіцяв воскреснути, то, слід гадати, він дотримав свого слова і тепер мусить бути живий точнісінько так, як ви чї я.

І далі, щоб довести, що і він у пророцтвах дещо тямить, незнайомиць почав сипати відповідними цитатами з Біблії.

Так вони дійшли до Еммауса. Незнайомець сказав, що йому треба йти далі.

— Не йдіть! Адже скоро ніч, а шляхи тут ненадійні... Не йдіть! — запротестували приятелі Ісуса. — Ви такий цікавий попутник. Зробіть нам честь: переломіть наш хліб і розділіть з нами вечірню трапезу. Переночуємо в харчевні, а завтра підете, куди вам треба; адже вже ніч, а шляхи тут небезпечні...

Попутник погодився. За столом бесіда не вщухала. Коли вони вже добралися до десерту, незнайомець раптом сказав:

— Ви хотіли, щоб я переломив з вами хліб. Так от, дивіться!

Заінтриговані приятелі перестали жувати. Незнайомець, у якого ми, грішні, давно вже впізнали Христа, хоч і не маємо ні віри, ні прозорливості апостолів, узяв шматок хліба і повторив комедію, яку він розіграв у минулий четвер: благословив м'якушку і скоринку і сказав, що у хлібі дає їм свою плоть. Цього було досить, щоб розкрити його шанувальникам очі.

— Господи! Ісусе! — закричали вони і вже хотіли кинути-ся перед ним на коліна, як раптом — бум-трах-та-рарах! — обожнюваний учитель зник, наче його й не було.

Неважко уявити, як потім жалкували ці добряги, що не пізнали Христа з першого погляду. Негайно підхопили вони свої валізки й помчали назад у Єрусалим, щоб принести приятелям добру звістку.

— Який же я дурень! — докоряв собі дорогою Клеопа. — Міг би одразу здогадатися! Коли він заговорив, у мене вся кров закипіла, як бульйон на повному вогні.

— А в мене? По жилах наче лава струмувала!

— Обоє ми ідіоти, оце й усе.

— Що правда, то правда.

Тепер обоє знаходили тисячі ознак, за якими могли б упізнати, хто був їх супутник.

Добравшись до трапезної, вони розповіли про все апостолам. Ті були буквально приголомшені. Але тільки-но до них повернулася мова і вони почали обговорювати дивну подію — бум-трах-та-рарах! — стіна отверзлась, і Ісус знову став перед ними, цього разу вже перед усією чесною компанією*.

* Тут знову євангелісти припускаються нерозв'язних суперечностей. Якщо вірити Маркові й Луці, апостоли перебували в цю мить усі в зборі, «у числі одинадцяти». Отже, Фома побачив Ісуса, що з'явився під час розповіді двох мандрівців з Еммауса, проте навіть не подумав висловити сумніву, який створив йому таку похвальну репутацію. А за Іоанном, ніяким мандрівником в Еммаусі Христос взагалі не з'являвся: його бачила в образі садівника Магдалина, а потім він одразу вломився до апостолів, які забарикадувалися від іудеїв у трапезній. При цьому Фоми не було, і він побачив Ісуса тільки через вісім днів. Згідно ж з Матфеем, Ісус під час побачення з Магдалиною звелів апостолам зібратися у горах Галілей-

«Вони, зниківши й злякавшись, подумали, що бачать духа», — говорить євангеліє (Лука, гл. 24, ст. 37). Переконати їх було нелегкою справою. Ісус показував їм свої руки й ноги, змушував мацати своє тіло й ребра. Незважаючи на це, апостоли ніяк не могли повірити своєму щастю.

Тоді Ісус запитав:

— Знайдеться у вас чим-небудь закусити?

Йому подали печеної риби і шматок стільникового меду. Він з'їв частину в усіх на очах і простяг їм залишки. Потім подув кожному в лице, даючи таким чином зрозуміти, що віднині на них зійшов дух святий.

— Я не просто дму вам у ніс, — сказав він. — Подув цей не що інше, як мій батько-голуб, який набув образу дихання мого, аби проникнути у вас. Віднині гріхи, які ви простите, простяться, а які залишите, залишаться. Ви зможете виганяти бісів, зможете говорити всіма мовами, не утруднюючи себе їх вивченням, зможете брати в свої руки змії, і вони вас не вкусять, і, нарешті, якщо хтось надумає піднести вам киплячий бульйон з миш'яком, вип'єте його, як тепле молочко.

Нічого й казати, як зраділи апостоли, почувши такі заманливі обіцянки. Довелося їм визнати, що Ісус воістину воскрес і, таким чином, дотримав свого слова.

Магдалина була рада-радісінька і тепер підпускала шпильки учням свого коханого за те, що вони не хотіли їй вірити. Вона була безжалісна — втім, не без підстав.

— Уяви собі, господи, — іронізувала Магдалина, — коли я розповіла, як ти з'явився мені переодягненим у садівника, вони казали, що я з глузду з'їхала. Га? Бач як?

— Мене це не дивує: віри в них ні на копійку. Якби не всі мої надприродні й незвичайні чудеса, вони взагалі ні в що б не повірили!

— Учителю, пробач нам! — калялися присоромлені апостоли. — І ти, Магдалино, не ображайся. Хто давне пом'яне...

Нарешті Магдалина, яка по суті була доброю жінкою, перестала дошкуляти їм насмішками, і Христос пішов, дружньо порадивши своїм учням надалі не дивуватися нічому в світі.

За словами євангеліста Іоанна, у той день, коли Ісус дозволив собі розкіш явитися учням, один апостол був відсутній. Це був Фома.

— У які ж дурні ти пошився! — потім казали йому приятелі. — І надало ж тобі кудись подітися! Адже в той день наш учитель снідав разом з нами! Він живий і здоровий. Магдалина мала рацію.

Фома відповідав своєю звичайною фразою:

ських, і саме там, на горі, а не у трапезній в Єрусалимі з'явився перед ними один-єдиний раз, так що ніхто, крім апостолів, його не бачив, а мандрівники з Еммауса тут взагалі ні при чому.

— Вірте, скільки хочете, а я не повірю, поки не вкладу перста...

Він був такий упертий, цей Фома Близнюк, що апостоли втратили надію його переконати і відступилися.

Фомі потрібне було ще одно явлення Христа народові. І воно не примусило на себе довго чекати.

Через кілька днів свята компанія знову зібралася у звичайному місці своїх засідань, тобто у трапезній. Цього разу кворум був повний. Упертий невіра теж був присутній.

Бум-трах-та-рарах! Стіна знову розверзлася, і Христос знову просунувся у щарку між камінням.

— Ай-ай-ай, друзяко Фома, ти не віриш у моє воскресіння? Як тобі не соромно! Ти хочеш засунути свої пальці у мої зяючі рани? Так тому й бути, засовуй, не соромся. Тоді ти зрозумієш, що це справді я.

Фома вилупив очі.

«А що, коли все це — жарти моїх приятелів?» — подумав він.

І без найменших церемоній оголосив, що хоче помацати Ісуса руками.

І от він мацає.

Він тиче пальцем у рани свого спасителя і, тільки переконавшись, що все це йому не сниться, кидається перед сином голуба на коліна і вигукує:

— Тепер я не сумніваюся, це справді Ісус, мій спаситель! Тепер усе гаразд!

Ісус допомагає йому встати.

— Ах, Фома, Фома, — бурмоче він докірливо. — Ти не вірив, поки не вклав перста. Блаженні, хто вірує і не перевіряє! (Дивись євангелія від Марка, гл. 16, ст. 12—14; Луки, гл. 24, ст. 13—43; Іоанна, гл. 20, ст. 19—31).

ІЗ ЗЕМЛІ НА НЕБО
ПРЯМИМ ХОДОМ

а цей раз апостоли одностайно визнали, що Христос ожив.

До того ж сам Ісус засвідчив про своє воскресіння багатьма чудесами. Проте почуття справедливості змушує мене висловити жаль, що він не створив усі ці чудеса особисто і всенародно, під носом у Пілата, Ірода і Кайафи. Ніколи й ніхто, за винятком апостолів, навіть не чув про ці чудеса — обставина справді гідна жалю! Адже грішні скептики можуть сказати, що син голуба і не збирався воскресати і що просто апостоли вигадали чергову байку.

Правда, скептики можуть піти ще далі: оголосити, що Ісуса взагалі не було і що легенду про нього сфабрикували засновники християнської релігії не раніше початку третього століття. Та на те вони й скептики.

Справді, якщо жоден історик не повідомляє про чудесне воскресіння якогось Ісуса, прибитого до хреста, це ще було б півбіди, але, з другого боку, жоден історик і жоден автентичний документ того часу не підтверджує навіть факту існування вищезгаданого індивідуума, а це вже набагато гірше.

Різні автори тієї епохи — а їх немало, бо культура Римської імперії була тоді у повному розквіті — часто згадують про тетрарха Ірода, про правителя Іудеї Понтія Пілата, про первосвященика Кайафу, проте ніде, крім євангелія, не сказано, що хоча б один з цих історичних персонажів будь-коли мав справу з якимсь чоловіком на ім'я Ісус. Навіть смерть його, що неминуче мусила викликати якийсь відгук завдяки незвичайним обставинам, що її супроводжували, не відзначена у жодній з праць сучасників імператора Тіберія.

Таким чином, грішні скептики можуть доволі іронізувати над євангелієм, побрехеньки якого не тільки не підтверджуються жодним з авторів, що заслуговують на довіру, але, крім того, буквально кишать найбезглуздішими суперечностями.

Зробивши це застереження, я можу тепер легко прийняти точку зору богословів.

— Ісус, — кажуть вони, — вийшов з домовини.

— Ну звичайно, чудово придумано!

— Він з'явився апостолам.

— Ще б пак, чорт забирай!

— Він повторив усю серію чудес, зроблених до страти.

— Згоден, катайте далі!

Для початку, одного чудового дня, Симон-Петро пішов з іншими ловити рибу і не спіймав жодного бичка. Син голуба, за своєю милою звичкою, з'явився до них у той критичний момент, коли апостоли поверталися, похнюпивши носи, з пустими руками.

— Діти, чи є у вас якась їжа? — спитав Ісус.

— Ні.

— Ну, нічого! Закиньте сіль праворуч від човна і пиймаєте.

Петро і його колеги послухались. Через кілька хвилин сітка затріщала, переповнена рибою, а човен мало не перекинувся.

Коли рибалки добралися до берега, Петро підрахував здобич і побачив, що спіймав сто п'ятдесят три здоровенні риби. Не більше й не менше — так твердить євангеліє.

— Прийдіть і обідайте, — сказав Ісус.

Апостоли взялися за діло. Та чим жадібніше вони жерли, тим більше ставало великих риб.

Який жаль, що бідняки не мають надприродної могутності Ісуса! Вона б їм вельми пригодилася, щоб прогудувати свої голодні сім'ї.

Обід удався на славу, риби були найкращих сортів, які лише водилися у тих місцях, проте не вистачало десерту. На солодке Ісус пригостив апостолів невеличкою промовою.

— Петре, ти мене любиш? — звернувся він до Симона-Каме-
меня.

— Так, господи, люблю.

— Тоді я тебе зроблю пастирем агнів моїх.

Хвилин через п'ять Ісус повторив своє запитання:

— Петре, ти мене любиш?

Симон-Камінь відповів, як і першого разу.

На це ходяче Слово, яке обожнювало повторення, знову прорекло:

— Тоді паси овець моїх.

Ще через п'ять хвилин глибокодумний діалог цей повторився майже дослівно. Саме на цій підставі церква твердить, що Петро був першим папою.

Ісус іще не раз з'являвся своїм апостолам.

Якось вранці, ще вдосвіта, він повів їх на гору.

По дорозі апостоли питали себе, що це могло б означати.

— Може, він збирається знову підбурювати нас на бунт? Мало йому, що його один раз уже розіп'яли?

Дехто всерйоз захвилювався:

— А що, коли надійшла наша черга постраждати?

Перспектива бути прибитим і підвішеним до хреста нікого не приваблювала.

Коли вони досягли вершини пагорба, ходяче Слово звернулося до них так:

— Комедія скінчена, час опускати завісу. Моя місія завершена: у цій юдолі сліз мені більше нема чого робити. Тому я повертаюся до отця мого Яхве. Обнімемось і — до побачення у кращому світі!

Апостоли оторопіли.

— Як це? Ти нас покидаєш?

— Нічого не поробиш, треба. Так записано у книзі доль.

— Але що буде з нами, якщо ти нас покинеш? Хто буде надихати нас особистим прикладом?

— Не бійтесь, я про вас подбаю. Я вже подув на вас, а незабаром мій отець номер два, тобто дух святий, злетить з небес, аби вручити вам обіцяні мною дорогоцінні риси. Ану, цмокнемося востаннє! А то скоро третій дзвоник.

Апостоли полізли цілуватися з учителем.

Потім, обійнявши на прощання Магдалину, Ісус заліз на камінь, присів, сильно відштовхнувся і стрибнув угору.

У Фоми тут майнула думка, що зараз він звалиться назад. Нічого подібного.

Син голуба чудово тримався у повітрі й підіймався досить швидко.

Він летів усе вище й вище, поки апостоли не помітили, що більше нічого не можуть розглядіти.

Тоді поруч із ними з'явилися два ангели і проспівали мелодійними голосами:

— Добрі галілеяни, досить вам витріщатися на небозвіді! Ісус піднісся, і піднісся надовго. Він повернеться тільки перед кінцем світу, щоб судити живих і мертвих.

З цим і повернулись апостоли у трапезну. Йшли вони мовчки, похнюпивши носи, бо добре розуміли, що віднині шлях їхній буде всіяний аж ніяк не трояндами (дивись євангелія від Матфея, гл. 28, ст. 16—20; від Марка, гл. 16, ст. 15—20; від Луки, гл. 24, ст. 44—53; від Іоанна, гл. 21, ст. 1—25).

ерез кілька днів після вознесіння Христа на небеса голуб, третій член святої трійці, перетворився у вогненні язики, що почали лоскотати і обпалювати потилиці апостолів та їх учнів, які зібралися у тому ж бенкетному залі.

На згадку про цю подію церква установила свято, назване трійця, або п'ятидесятниця, від грецького слова «пентекосте», що означає п'ятдесятний день. Згідно з легендою, явлення голуба, який перетворився у вогненні язики, було приурочено точно до п'ятдесятого дня після воскресіння Христа, що, як нам відомо, відбулося у пасхальну неділю.

Насправді ж християнська церква, вписавши до свого календаря п'ятидесятницю, просто запозичила це свято в іудеїв. Причому навіть такий відвертий плагіат вона не зуміла зробити як слід. Адже в євреїв було і є своє свято п'ятдесятого дня з приводу того, що Яхве, розщедрившись, на горі Сінай вручив своєму великому магу Мойсею десять заповідей. Сталося це, якщо вірити Біблії, точно на п'ятдесятний день після виходу євреїв з Єгипта, а єврейська пасха якраз і відзначає цю знаменну подію.

Так от, євреї, які завжди і скрізь займали на математичних конкурсах перші місця, зовсім не випадково призначили своє свято на п'ятдесятний день. Спочатку воно іменувалося святом семи тижнів. Назва «п'ятидесятниця» виникла пізніше, коли Палестина була захоплена військами Александра Великого і перетворилася при Селевкідах в провінцію грецької Сирії, саме в цю епоху грецька мова поширилася по всій території, яку займав народ Ізраїля. Не дивно тому, що іудеї відзначають свято десяти заповідей на п'ятдесятний день після своєї пасхи, незалежно від того, на який день року припадає пасха за іудейським календарем. Тепер, наприклад, якщо іудейська пасха припадає на вівторок, іудейська п'ятидесятниця відзначається не через сім тижнів на восьмий вівторок, а точно через п'ятдесят днів, на восьму середу. Математика є математика!

На жаль, у церкві господа нашого Ісуса Христа немає такого порядку! Християнська арифметика, яка допускає, що один на три буде один, і в цьому випадку твердить, що сім на сім буде п'ятдесят. Спаситель наш начебто воскрес у пасхальну неділю, голуб у вигляді вогнених язиків спустився полоскотати апостольські потилиці через сім тижнів теж у неділю, тобто на сорок дев'ятий день після згаданої вище події, і проте цей сорок дев'ятий день, за розрахунками церковників, все-таки п'ятдесятий — п'ятидесятниця.

Слід нагадати, що згідно із святою легендою у той день в ерусалимську трапезну з нагоди візиту святого духа набився крім апостолів цілий натовп їх учнів, так що всього зібралось сто двадцять чоловік. Тут же, звичайно, була й Марія, мати Ісуса. Цікаво, пізнала вона у танцюючих язиках полум'я свого давнього коханого, колишнього голуба, чи ні? Цю проблему варто б винести на обговорення собору. Адже врешті-решт так і не вдалося встановити, у якому саме образі божественний дух оплодотворив дочку Іоакима. І якщо хто-небудь почне твердити, що він міг це зробити тільки в образі голуба, на це можна відповісти, що Юпітер, аби спокусити прекрасну Егіну, дочку Азона, перетворився у стовп полум'я і під виглядом вогню прекрасно зробив їй дитячко, яке потім прославилось під іменем Еака. А чому б і ні? Цей Еак, знаменитий суддя, принаймні не менш реальна особа, ніж Ісус Христос!

Який-небудь запеклий сперечальник може нам сказати, що, мовляв, боги Олімпу були куди могутнішими від трьох богів чи одного триединого бога християнського раю. Християнські боги, наприклад, не змогли обійтися без жінки, коли захотіли створити месію, тобто одного із них трьох. А от Юнона, навпаки, зуміла-таки зачати бога Марса, не звертаючись до чоловічої допомоги! Це так дошкулило Юпітерові, що він вирішив перевершити свою божественну дружину і особисто народив собі дочку Мінерву, причому під час вагітності він перетворив у живіт свою божественну голову, а тому бравий Вулкан змушений був стукнути його сокирою по тім'ячкові, щоб громовержець зміг розродитися.

Християнський же месія був народжений вицезгаданою Марією, яка, навіть будучи його матінкою, нібито залишалася дівчиною. Страшенно пишаючись цим анекдотом, священнослужителі нам кажуть:

— Хіба це не доводить, наскільки могутня наша трійця? Яке чудо, га? Перший сорт!

На це можна відповісти:

— Нічого ваше «чудо» не доводить! У скандинавській міфології був Хеймдалль, чий погляд такий гострий, що розрізняє предмети за сто миль від нього, а слух такий тонкий, що він чує, як проростає з-під землі трава і як росте вовна на

баранах. Так от, цей бог Хеймдалль, син Одіна, народився не від якої-небудь однієї мадам-панночки, а відразу від дев'яти незайманих матерів — дев'яти дочок гіганта Гейревдура. Тому поки три християнських боги — як один, триєдиний, — не зроблять подібного чуда, добродіям священникам краще мовчати!

Нам доводиться постійно нагадувати захисникам церкви, що різноманітні язичеські міфи при всій їх фантастичності все-таки кращі за християнський міф, бо в жодному з них, узятому окремо, немає такої кількості кричущих суперечностей. Наприклад, скандинавська релігія хороша уже тим, що, скажімо, історія Хеймдалля існує лише в одній версії і ніякі матфеї, марки, луки й іоанни не псують її, безбожно перебріхуючи важливі подробиці.

Повернемося, проте, до нашої п'ятидесятниці. Як тільки вогненні язики полоскотали сто двадцять апостолів з учнями, всі вони зараз же заговорили на ста двадцяти іноземних мовах, яких ніколи не вивчали. «Святе» письмо твердить далі, що багато хто з євреїв, розсіяних у ту епоху по всьому світу, прийшли до Єрусалима на свято десяти заповідей і що вони говорили на п'ятнадцяти різних наріччях, ні більше, ні менше. Були там парфяни, мідяни і еламіти, мешканці Месопотамії, Іудеї і Каппадокії, Понта й Асії, Фрігії і Памфілії, Єгипту і частин Лівії, що належали до Кірінеї, нарешті латиняни, крїтяни й араби. Почувши галас у трапезній, вони вломилися туди цілим стовпищем. Тут автори письма забули згадати про те, що стіни цього залу для прийняття причастя, напевно, розсунулися в усі боки, щоб умістити тисячі цікавих. Перед цим натовпом сто двадцять перших християн і заговорили ста двадцятьма мовами.

Незважаючи на неминучу при цьому метушню, яка вельми нагадує заключний акт вавілонського стовпотворіння, представники п'ятнадцяти національностей, якщо вірити письму, чудово розрізняли свої мови в загальному гармидері. Мало того, вони зараз же здогадалися, що апостоли та їх учні були всі галілеянами, хоч їм про це ніхто не казав. Дивно, чи не правда? Проте «святе» письмо запевняє, начебто незвані гості «вражались і дивувалися, говорячи між собою: «Сіі, хто говорить, чи не всі галілеяни? Як же ми чуємо кожен власне наріччя, в якому народилися?»».

Офіційний автор письма не пояснює цього дивного епізоду, який, до речі, і неможливо ніяк пояснити. Яким, наприклад, чином можна було б у такій штовханині зрозуміти, що тут зібралися мешканці саме п'ятнадцяти країн? І як мідянин міг догадатися, що при ньому говорять мовою Єгипту чи Крїту? Який араб міг відрізнити грецьку від латині? Чудеса!

Та це ще не все. Потім, знову ж якщо вірити письму, дехто почав насміхатися з апостолів та учнів, які пророкували

всі разом, перебиваючи один одного. Насмішники говорили:

— Мабуть, вони хильнули зайве, упилися молодим вином!

Ображений таким припущенням, Петро зажадав тиші, а коли всі замовкли, відповів на цей образливий докір цілою промовою, такою переконливою, що три тисячі чоловік, не сходячи з місця, навернулися до християнської віри. Однак, пробачте, адже для того, щоб промова була переконливою, всі ці три тисячі слухачів повинні були її зрозуміти? Виходить, Петро говорив п'ятнадцятьма різними мовами одночасно?

Що ж до історії самого Христа, то з нею ми покінчили. Проте на закінчення варто ще раз зупинитися на феноменальному нахабстві священників, які цілком серйозно твердять, що їх боголюдина була не лише сином самого себе, адже ж він невіддільний від голуба і вогненних язиків, але, крім того, була цілком реальною історичною особою — ні більше, ні менше!

Свою вигадану від початку до кінця легенду богослови намагаються видати за справжній документ, такий же вірогідний, як «Коментарі» Цезаря⁴⁹. До свого безглузлого міфа вони включили кілька дійсно історичних персонажів, які жили і діяли в ту епоху, коли нібито жив і діяв їх недорозп'ятий герой. Та саме те, що говориться про цих реальних осіб у римській і єврейській історіях, доценту спростовує нісенітні претензії неуків, які склали всі чотири євангелія.

Візьмемо, наприклад, прокуратора Понтія Пілата. Його справжня історія написана його сучасниками, про нього і його справи згадують історики тієї епохи. Відомо, що він був римським вершником, що він був призначений у Єрусалим шостим за рахунком прокуратором Іудеї, що його попередником був Валерій Грат, що на свій пост він вступив на одинадцятому році правління Тіберія, тобто в 25 році нашої ери, а через сім років він безжалісно і навіть, можна сказати, жорстоко придушив релігійний бунт, що спалахнув у Галілеї. Потім, ще через два роки, тобто через рік після того, коли нібито був розп'ятий Христос, спалахнуло нове, ще масовіше повстання, про яке нам відомі усі подробиці. Щоб побудувати новий акведук, Понтій Пілат загарбав до своїх рук скарби Єрусалимського храму, за що і був звинувачений одночасно у зловживанні владою і у святотатстві. Через деякий час мешканці Самарії, змучені здирствами ненажерливих чиновників, звернулися зі скаргою до правителя Сирії Люція Вітелія, який був безпосереднім начальником Понтія Пілата, простого прокуратора, що ніколи не мав титула правителя, як це неодноразово твердять євангелісти.

Захисники євангелія можуть заперечити, що це, мовляв, неістотна помилка! Та ми з ними не можемо погодитися. У справжніх історичних документах такі помилки непри-

пустими! Особливо, коли їх роблять євангелісти, про яких нам говорять, що це були люди і цілком грамотні, та до того ще одержали найвище одкровення у день п'ятидесятниці, коли на них зійшли вогненні язики. І раптом — сплутати правителя з прокуратором! Як же так?

Та повернемося до скарги самарян. Люцій Віттелій її прийняв і відправив до Єрусалима свого ревізора, якогось Марулла, щоб той розслідував обставини справи. Понтій Пілат, який ніколи не був повновладним правителем, як це твердять євангелісти, змушений був стати перед судом Марулла, якому були надані усі повноваження Люцієм Віттелієм, єдиним справжнім правителем країни. Рапорт Марулла виявився несприятливим для Пілата, і прокураторові Іудеї довелося їхати до Рима, щоб там відповідати перед самим Тіберієм. Та перш ніж він прибув до Італії, Тіберій помер. Пілат звітував перед Калігулою. Розжалуваний новим імператором, Пілат уже не повернувся до Єрусалима, де його змінив Марулл.

Якщо гучний процес Ісуса Христа дійсно мав місце, чому про нього немає у документах навіть натяку, у той час як історики, говорючи про Пілата, детально описують такі, по суті, незначні події, як будівництво акведука або два повстання, хоч ні те, ні інше не мало ніяких наслідків і не привело навіть до виникнення нової секти? Як це пояснити?

Що ж стосується участі Ірода у страстях господніх, то він виявився вплутаним у цю справу тільки через кричуще невігластво одного з євангелістів, який, будучи натхненим богом істини і знань, міг би таких ляпсусів не допускати. Насамперед три інших євангелісти не мають ні найменшого уявлення про такий значний епізод процесу Ісуса, як відсилення звинувачуваного до Ірода, а потім знову до Пілата. Пам'ятаєте? Пілат нібито відіслав Ісуса на суд до Ірода, але той нарядив його в убрання божевільного і повернув до Пілата. Про цей епізод знає чомусь один Лука (гл. 23, ст. 6—12). Матфей, Марк та Іоанн не тільки про це нічого не говорять, а навпаки, підкреслюють, що Пілат допитав Ісуса, поставив його в один ряд з Варавою, потім наказав його шмагати і увінчати тернами і, нарешті, дав священнослужителям храму, щоб вони розпинали його на свою відповідальність. Отже, вся ця прогулянка Христа від Пілата до Ірода і назад просто пуста вигадка, і автор її — Лука.

Невдачливого Луку неважко спіймати за руку. Він описує Ірода у його палаці, оточеному вартою, у Єрусалимі! Насправді Ірод Великий, який був царем Іудеї, Ірод, якому євангеліє приписує винищення двадцяти тисяч дітей чоловічої статі у Віфлємі, щоб у загальній купі напевно вже прикінчити майбутнього месію, Ірод, цей жорстокий Ірод, згідно з історичними фактами, помер за 4 роки до народження Христа. Після його смерті залишилися три сини, які розділили між собою

Палестину за згодою римського імператора. Архелай став царем Іудеї з областями Самарією і Ідумеєю, Філіпп став тетрархом Ватанеї, Трахонітиди та Голанітиди, Ірод Антипа став тетрархом Галілеї та Піреї.

Архелай процарював всього дев'ять років. Прислухавшись до численних скарг, імператор Август позбавив його трону і відправив у вигнання, де той і помер, майно його було конфісковане, а володіння приєднані до земель римської провінції Сирії. З тих пір у Єрусалимі і з'явився римський прокуратор, а у євреїв Іудеї та Самарії не стало царя.

Філіпп, перший чоловік своєї племінниці Іродіади, з якою він розлучився, поступившись нею своєму братові Антипі, царював як тетрарх тридцять сім років і помер, не залишивши наступника. Столицею його володіння була Кесарія-Філіппова, маленьке місто поблизу верхів'я Йордану. Після його смерті Тіберій приєднав його землі до Сирії, точно у такий спосіб, як зробив Август з володіннями Архелая.

Ірод Антипа правив як тетрарх до смерті Тіберія, після чого був скинутий Калігулою, який відправив його у вигнання до Ліону, посадивши на трон його племінника Ірода Агріппу. Останньому було повернуто, правда, чисто формально, звання царя і права на всі колишні володіння Ірода Великого.

Таким чином, під час сумнівного суду над Христом у Єрусалимі не було ніякого Ірода. Трон Ірода Великого, що перейшов потім до сина Архелая, після смерті останнього пустував двадцять сім років. Резиденція Ірода Антипи, тетрарха Галілеї, знаходилася не в Єрусалимі, а в Тіверіаді, а новий Ірод, який також був тетрархом Галілеї, але носив, крім того, корону царя іудейського, цей Ірод Агріппа повернувся до Єрусалимського палацу свого діда Ірода Великого і свого дядька Архелая лише через чотири роки після славнозвісної драми розп'яття сина божого. Тому відсилати Ісуса до якого б то не було Ірода Пілат не мав можливості.

Нарешті, торкнемося двох первосвящеників, Анни і Кайафи, які теж відіграють у християнській легенді значну роль. З ними справа стоїть ще простіше. Ні той, ні інший фізично не могли брати участі у вигаданому суді над Христом, тому що перший з них помер задовго до цього уявлюваного суду, а другого взагалі ніколи не було на світі. Все це зайвий раз доводить, що автори чотирьох євангелій ніколи не були в Єрусалимі і до того ж не знали історії Єрусалимського храму.

Як і слід було чекати, чотири вигадники не змогли між собою домовитися. Якщо вірити Матфею, арештованого у Гефсиманському саду месію ведуть прямо до Кайафи, а від нього — до Пілата. Матфей ані чутки не чував про первосвященика Анну! Якщо ж вірити Маркові, богочоловіка, затриманого вартою синедріону, відвели до якогось первосвященика, котрий після допиту оголосив його богохульником, засудив до

страти і віддав у руки Пілатові. Марк не називає цього первосвященика ні Анною, ні Кайафою.

За версією Луки (гл. 3, ст. 2), і Анна, і Кайафа були первосвящениками, хоч у всі епохи верховним священиком у євреїв одночасно могла бути лише одна людина. А втім, Лука вирікає це лише у зв'язку з пророцтвом Іоанна Хрестителя, а коли справа доходить до страстей господніх, він говорить лише про одного первосвященика, не згадуючи навіть його імені.

Нарешті, за версією Іоанна, месію солдати припровадили з Гефсиманського саду до Анни, якого цей євангеліст характеризує не як первосвященика, а всього лише як тестя первосвященика Кайафи. Анна наказує зв'язати Ісуса якнайміцніше і відсилає до Кайафи, який його не допитує, не засуджує, а просто пересилає до Пілата. Той, знову ж якщо вірити Іоанну, зовсім не умиває руки — цей епізод є лише у Матфея, — але, навпаки, судить його «на судилищі, на місці, що називається Ліфостротон (тобто Кам'яний поміст), а по-єврейському Гавафа» (гл. 19, ст. 13), і зрештою засуджує на смерть, боячись, що його самого видадуть цезареві Тіберію.

А тепер спробуємо протиставити цим чотирьом суперечливим легендам історичні факти, оскільки хронологія єрусалимських первосвящеників збереглася у працях письменників періоду перших цезарів. Історики принаймні не суперечать один одному, і їх записи ґрунтуються на документах тієї епохи. Ананія, який за традиційним перекладом перетворився у Анну, став первосвящеником через рік після скинення Архелая і заміни царя іудейського римським прокуратором, тобто в 7 році нашої ґрішної ери. Він змінив Ісуса, що передував йому, сина Сіаха, і був дев'ятнадцятим за рахунком первосвящеником, якщо починати з Іуди Маккавея. З 7 по 18 рік цю найвищу у євреїв священну посаду послідовно займали три первосвященики: Ісмаїл, син Фабії, Єлезар, син покійного Ананії, і Симон, син Каміта. У 19 році у цей верховний сан було висвячено Йосифа з роду Іуди; він залишався первосвящеником вісімнадцять років, до самої своєї смерті, яка наступила у 36 році. Інакше кажучи, Йосиф був на своєму священному посту і через три роки після гаданого розп'яття Христа. А потім його функції перейшли до Іонафана з роду Ананії.

Таким чином, при Понтії Пілаті первосвящеником був Йосиф, а не якийсь Кайафа. Серед єрусалимських первосвящеників взагалі ніколи не було жодного Кайафи, з самого початку і до самого кінця — 79 року, коли останній із них, Фанаїас, син Самуїла, став свідком падіння Єрусалима і зруйнування Єрусалимського храму.

У тому, що в часи Августа і Тіберія у Палестині з'являлися люди, які називали себе месіями, можна не сумніватися. Патріотизм євреїв, особливо народних мас, був високим; ні-

хто не бажав миритися ні з римським завоюванням, ні з владою царів із династії Ірода, бо вони теж були чужоземцями, які прийшли з Ідумеї.

Таких месій було насправді немало. Всі вони називали себе посланцями бога, які прийшли звільнити свій пригнічений народ і повернути дітям Ізраїля первородство, провіщене пророками. Зокрема, месія Февда на четвертому році правління імператора Клавдія, тобто через одинадцять років після міфічної смерті Христа, повів за собою велику кількість своїх одноплемінників, і це повстання довелося придушувати Куснію Фадію.

Проте до нього був ще один, куди значніший месія. Галілеянин, як і наш Ісус, він прийняв помазання на царство і став таким чином Христом. Звали його Іуда. Підняте ним збройне повстання досягло широкого розмаху і знайшло великий відгук.

Цей Іуда Галілеянин, за словами істориків, дотримувався своїх, особливих поглядів на релігію. Йосиф Флавій називає його великим софістом і вважає засновником нової релігійної секти, такої ж значної, як секти фарисеїв, саддукеїв і ессеїв. Цей релігійний бунт був придушений Публієм Сульпіцієм Квірінієм, який правив Сірією від імені імператора Августа, тим самим Квірінієм, при якому був проведений великий перепис єврейського народу. Проте секта Іуди Галілеянина продовжувала існувати як таємне товариство із своїми релігійними наставниками. Під керівництвом Менахея, сина основоположника секти, замученого в Єрусалимі, а також його родича Єлеазара іудаїти, або зелоти, поборники віри, починаючи з 64 року, розвивають шалену активність. Вони захоплюють Єрусалимський храм, фортецю Антонія, все верхнє місто і укріплений палац Ірода, влаштовують римлянам справжню різню і примушують відступити воєначальника римської армії Цестія Галла. Розгромивши його армію, вони піднімають потім повстання по всій Палестині, убиваючи всюди своїх співвітчизників, які дотримувалися більш поміркованих поглядів. Все це призвело врешті-решт до появи у Палестині Веспасіана на чолі шістдесятитисячної армії. Подальше відоме: після семи-місячної облоги, яка коштувала життя більшій частині єврейського народу, Єрусалим було взято, зруйновано, а храм його спалений дотла.

На чолі обложених стояли три вожді, які представляли три різні партії: Єлеазар, послідовник Іуди Галілеянина, Іоанн Гіскал та Симон Гераза. Єлеазар покінчив життя самогубством, щоб не потрапити живим до рук ворогів, Іоанн закінчив свої дні у в'язниці, а Симон був збережений для участі у тріумфальному поході імператора Тіта.

Протягом усієї облоги міста Давидового між обложеними точилися шалені суперечки. Потім почався страшний голод,

через який багато хто божеволів. Розповідають про одного простолюдина на ймення Ісус, який ходив по місту і голосно засуджував чвари між вождями повсталих. «Горе вам!» — кричав він. — Горе всім нам! Горе Єрусалимові! Горе мені!» Одного разу, коли він вигукував свої похмурі пророцтва із Миської стіни, його убило каменем, випущеним римською катапультою. Іудео-християни ледь не проголосили його мучеником і пророком.

Чи можна на підставі всього цього твердити, що християнство веде своє походження від секти Іуди Христа Галілеянина, противника офіційної єврейської релігії і греко-романського язичества? Мабуть, так. Про іудео-християн згадується уже в часи Нерона⁵⁰, як про масову секту, що поширилася по всій імперії і всюди переслідувалася. Після зруйнування Єрусалима мешканці, що уцілили, стали рабами, тому перші християни з'явилися саме серед рабів. Вони вели таємну релігійну пропаганду, збиралися потай у катакомбах, залучаючи на свій бік рабів-язичників ідеєю майбутнього звільнення. І цілком певно, що саме іудаїти для своєї таємної пропаганди придумали ті самі братські вечори, які перетворилися пізніше у таїнство євхаристичного причастя, і що саме тоді виникли в їх середовищі суперечливі туманні легенди, в яких змішалися й переплуталися спогади про Іоанна і Симона, про Іуду й Ісуса.

Справді, варто лише звернути увагу на дату, до якої отці церкви відносять початок гоніннь проти християн, і багато що стане ясним! Офіційно це 64 рік, коли Нерон видав свій едикт. Так от, саме у 64 році Єлеазар, родич і послідовник Іуди Галілеянина, підняв у Палестині прапор повстання проти Рима. Іудаїти винищили три тисячі римських легіонерів, майже весь римський гарнізон Єрусалима. І нема нічого дивного у тому, що Нерон, не обмежуючись репресіями в Іудеї та Галілеї, наказав вжити найсуворіших заходів проти всіх євреїв, розсіяних по великих провінціях, якими правили його проконсули. Не дивно і те, що він наказав розшукати по всій Італії членів іудаїстської секти, в яких, на відміну від інших євреїв, бачив небезпечних змовників. Тих, хто був виявлений у Римі, жорстоко страчували. Таким чином, переслідування Нерона були спрямовані проти послідовників Іуди Христа — цілком реальної особи.

Пізніше, починаючи з царювання Веспасіана і Тита, тобто після зруйнування Єрусалима, яке було наслідком повстання Єлеазара, уцілилі і розсіяні повсюди представники єврейського народу з абсолютно зрозумілих причин були під підозрою; і цілком можливо, що серед усіх релігійних сект іудаїти були найбільш гнані і переслідувані. Можна припустити, що, намагаючись якомога краще замаскуватися і відвести від себе підозру, керівники цієї секти приховували свою прихиль-

ність до Іуди Галілеянина, вигадуючи всілякі легенди, з яких потім священнослужителі скроїли свої євангелія.

Звичайно, це не більше ніж гіпотеза. Та не можна пройти повз той факт, що коли деякі письменники тієї епохи і говорять про християн, які цілком могли бути просто іудаїтами, то жоден історик при цьому навіть не згадує ні імені євангельського Ісуса Христа, ні його численних чудес, хоч вони навряд чи могли залишитися непоміченими. От чому ми схильні гадати, що, починаючи з другого століття, священники уже подумували про те, як би їм здобути вигоду із цих легенд. Язичество помирало, люди переставали вірити в Юпітера і відкрито глузували з богів Олімпу, про що яскраво свідчать сатири Лукіана із Самосати⁵¹, що жив у ті роки. Був найслухніший час для заснування нового культу.

Так, у цих умовах секта християн могла виникнути і поширитися всюди, але для цього та для її релігійної пропаганди зовсім не потрібно було ніякого реального Ісуса Христа. І всі сонми мучеників за ідею християнства, які загинули при Доміціані, Траяні та інших імператорах, не доводять у цьому розумінні зовсім нічого, принаймні не більше, ніж смерть тисяч мучеників під колесами колісниці Джаггернаута доводить реальність існування Будди та його втілень⁵².

Справді, як можна вірити в існування Ісуса Христа і в усі його неймовірні чудеса, якщо ні один історик, ні один письменник тієї епохи жодного разу не згадує про нього, з чудесами чи без оних!

Тацит (бл. 58 — після 117 рр.)⁵³ описує у своїй історії величезну кількість другорядних подій, але про Ісуса Христа він нічого не знає. Светоній (65—135 рр.), вірний літописець дванадцяти імператорів, нічого не знає про Ісуса Христа. Квінтіліан, знаменитий ритор, який народився у період правління імператора Клавдія, нічого не знає про Ісуса Христа, хоч у його книзі про ораторське мистецтво, одній із найпрекрасніших пам'яток латинської літератури, аналізуються промови усіх трибунів, адвокатів і софістів-проповідників. Пліній Старший, який народився за царювання Тіберія і помер уже за царювання Тіта, був чудовим натуралістом. У своїй науковій описі він вільно вставляє живі розповіді про всі знаменні події свого часу, але він нічого не знає про Ісуса Христа. Його племінник Пліній Молодший⁵⁴, чий численні листи так само гострі і повчальні, як листи мадам де Севіньї, говорить про все що завгодно, проте словом не обмовився про Ісуса Христа і не згадує про нього навіть у листах до Траяна, у яких говорить про християн як про секту, породжену іудаїзмом. Епіктет, великий мораліст і філософ⁵⁵, який вивчав всілякі релігійні вірування, не мав уявлення про Ісуса Христа, хоч сам був уродженцем Малої Азії, жив у Римі в часи Нерона і був вигнаний при Доміціані. Вислови і бесіди Епіктета дійшли до

нас у записах його учня Арріана, і там про Христа — ні слова! Помпоній Мела, який написав у 43 році — всього через десять років після нечуваних чудес страсної п'ятниці! — свою фундаментальну вчену працю «Країни світу», розумів географію на зразок Страбона, тобто супроводжував опис кожної країни оглядом головних подій, які у ній відбувалися. Так от, у розділі про Іудею Помпоній Мела не згадує про Ісуса Христа жодним словом.

А Плутарх? Він народився у 50 році у Херсонесі, у тій самій Греції, куди, як запевняють церковники, направилися послідовники месії після пам'ятної п'ятидесятниці. Там вони нібито проповідували святе євангеліє і творили такі чудеса, що, бачачи їх, греки наверталися до християнства юрбами! Плутарх помер у 120 році. Тридцять років він прожив у Римі, де найнеймовірніші чудеса християн відбувалися майже щодня, і часом, якщо вірити тим же церковникам, навіть на арені Колізею на очах численних глядачів. У Плутарха була одна особливість: він писав біографії знаменитих людей, не нехтуючи ніякими легендами і чудесами... Чому ж у такому разі він не написав біографії Ісуса Христа?

А Сенека? Народившись у 2 році нашої ери, він помер у Римі тільки в 65⁵⁶, тобто був сучасником нашої боголюдини. Більшу частину життя Сенека провів при імператорському дворі. Він був у Римі і з 51 по 64 рік, коли там точилася багаторічна боротьба між Симоном-Камеєм і Симоном-Волхвом.

Так от, Сенека, який написав немало, жодним словом не згадує про чудеса, які вони творили! Правда, пізніше ценці перекурили, а потім знищили назавжди його трактат «Про рух землі», який безсумнівно суперечив ортодоксальним уявленням про те, що земля, мовляв, плоска, а сонце, мовляв, ходить навколо неї. Так само вони знищили і його трактат «Про марновірство», в якому Сенека якщо і згадував про християн, то, слід гадати, без особливої поваги і, можливо, наводив їх перші легенди, відмінні від пізніших євангелій.

А що сказати про Філона Александрійського, цього єврейського Платона? Він прибув до Рима з Єрусалима, і його філософські погляди були поглядами переконаного есея. Його численні теоретичні праці лягли пізніше в основу різних християнських, богословських шкіл, проте і він нічого не знає ні про Ісуса Христа, ні про Петра, ні про Іоанна, ні про Павла, не кажучи вже про інших апостолів!

І, нарешті, Йосиф Флавій, сам Йосиф Флавій, нічого не знав про публічні пророкування месії Ісуса, нічого не знав про зроблені ним привселюдно чудеса. І це Йосиф, єврейський історик, який писав історію свого народу з величезною кількістю всяких подробиць! Особливо докладно описує він період, який передував падінню Єрусалима, бо сам брав участь

в обороні міста. Народжений через чотири роки після вистави на Голгофі, або через тридцять один рік після грандіозного повстання Іуди Галілеянина, він знав іудео-християн, але про таких християн, як Петро і Павло, навіть не чув!

Та годі! Варто придивитися поближче, і будь-кому стане ясно, що Ісус Христос — всього-на-всього міф. Дійсний процес створення його легенди можна уявити собі як повільне, приховане нагромадження вигадок, які зрештою лягли в основу нової релігії, що прийшла якраз вчасно на зміну одряхлілому греко-римському язичеству. Одним ударом імператор Тіт розсік уже розсіяний попередніми цезарями єврейський народ на дві гілки: одна, вперта і стійка, продовжувала сповідувати віру батьків; друга, більш гнучка, схилилася під ярмом завойовників, але продовжувала постійно, навпомацки, шукати вихід і врешті-решт підкорила своїх переможців. Це відбулося у той день, коли імператор Константин зрозумів, яку користь може принести його трону нова релігія.

Християнство тримається за сучасне, іудаїзм сподівається на майбутнє, і обидві релігії однаково помиляються. З того часу, як прозвучав життєстверджуючий сміх Вольтера, вільна думка примушує крок за кроком відступати огидні і безглузді забобони. І тільки вільній думці, всеперемагаючій визвольниці, належить майбутнє!

ПРИМІТКИ

¹ Перша з трьох думок, про які говорить Таксіль, належить богослов'ю. Воно виходить із догмата трійці, за яким християнський бог один, але триєдиний. Триєдиність його реалізується через поняття трьох іпостасей. У буденній релігійній свідомості вони розглядаються як три самостійних особи — бог-отець, бог-син і бог-дух святий. Одна з цих іпостасей втілилася у людину («боголюдину») Ісуса Христа, який і приніс нове, створене на небесах учення — християнство.

Друга думка висловлена ліберальними істориками християнства минулого століття і полягає в тому, що Ісус Христос не бог, а реальна історична особа, що підносилася над своєю епохою і своїм розумом, і видатними моральними якостями і творила із власної «внутрішньої глибини» нову релігію.

Третій погляд зводився до того, що Ісус не бог і не історична постать, а міф, сфабрикований свого часу користуючись людьми, і що християнська релігія виникла як продукт обману і сплетення «аморальних і безглузких вигадок».

Неважко помітити, що всі ці концепції, незважаючи на їх несумісність і навіть пряму протилежність, у певному відношенні схожі між собою. Всі вони виникнення християнства пов'язують не з об'єктивними закономірностями розвитку суспільства, соціальними аспектами його історії, рухом суспільної думки тощо, а з волевиявленням того чи іншого персонажа: в одному випадку — божества, в другому — видатної людини, у третьому — спритних обманщиків. Звичайно, такий волюнтаристський аспект у поясненні виникнення християнської релігії у корені суперечить історичним фактам і не відповідає науковому розумінню законів історичного процесу в цілому.

² Автор має на увазі євангельську фразу про божє Слово, яке стало плоттю, і т. ін. Не вдаючись у розгляд цього міфа і термінологічного різницею, зупинимося на походженні самого поняття «Слово», яке відіграв істотну роль у християнській догматиці. Поняття «Логос» — «Слово» — бере початок в античній філософії. Випустивши більш віддалені зв'язки, ми можемо вказати на александрійського філософа Філона (I ст. н. е.), у вченні якого Логос розуміється як посередник між світом Ідеї (яка є найвищим богом, не причетним ні до чого земного) і світом матерії (до якого причетна і людина). У вченні Філона Логос (у певному відношенні іпостась вишнього бога) є свого роду упорядником світу матерії і посередником між вищим богом і людьми. За цим ученням, Логос повідомляє людям волю бога і возносить богові молитви за людей. У релігійно-філософських системах гностиків функції Логоса у загальних рисах подібні до вищевикладених. Там він теж посередник між людиною, яка його сприймає, і богом. Він носій таємничого знання, осяяння, що дарує спасіння. Вплив дохристиянських учень про Логос — божє Слово на християнську теологію цілком очевидний. Одним із наочних прикладів цього служать перші рядки Євангелія від Іоанна: «На початку було Слово, і Слово було у бога, і Слово було бог. Воно було на початку у бога. Все через нього почало бути, і ніщо, що почало бути, не виникло без нього» (гл. 1, ст. 1—3).

³ *Левіти* — іудейські священнослужителі, які становили молодшу катеґорію жрецької касті.

⁴ Церковна традиція приписує авторство третього канонічного єванґелія Луці, за професією лікареві із малоазійського міста Антіохії.

⁵ *Месія* (староврейське «машіах») містить у собі позяття про помазання на царство. Таким ритуальним актом супроводжувалася церемонія зведення на іудейський престол нового царя. З плином часу образ месії ускладнився. Він пов'язувався з утопічними мріями про ідеального царя, божого помазанця, уособлення сили і справедливості, який «рукою своєю» захистить країну від зовнішніх ворогів і установить царство соціальної справедливості, де «вовк житиме разом з ягням» і буде повалено зло на чало. У старозавітній частині Біблії цей образ нашарувався на ідеалізований образ іудейського царя Давида. В міру того як мрії залишалися нездійсненими, очікуваний месія втрачав свої колишні риси. Нові ідеї — ідеї спасенності страждань, породжені безвихіддю жебрацького існування, накладалися на первісний образ. Тепер месія змальовується страдником, який покірливістю і власною безневинною смертю спокутує гріхи всіх. У подальшому ідеал месії все більше пересувається на небеса, набуваючи містичних рис (Дан., гл. 7, ст. 13—14). Та родовід його угніздився міцно, і його, як і раніше, уявляли собі паростком «дому Давида». У цьому синкретичному вигляді образ очікуваного месії з єврейської частини Біблії перекочував у християнські єванґелія, де й дістав подальшу розробку. Єванґельське слово «Христос» є грецьким перекладом старозавітного «машіах», «месія».

⁶ В єванґеліях з іменем Ірода пов'язується легенда про винищення віфлеємських малят, яке той вчинив, щоб згубити новонародженого месію — Ісуса.

⁷ Автори єванґелій, успадкувавши старозавітню традицію, зводили родовід Ісуса Христа до дому стародавнього іудейського царя Давида.

⁸ Таксілею обіграє тут один з важливих елементів символу віри, який ранньохристиянський письменник Тертуліан (близько 150—222 рр. н. е.) формулював так: «Ми віруємо, що існує єдиний бог, творець світу, який зробив його з нічого своїм Словом (Логос), народженим спредвіку. Ми віруємо, що Слово це є Син божий, який спустився за нахненням Бога — духа святого в утробу діви Марії, втілений і народжений нею, що Слово — це господь наш Ісус Христос...» (Тертуліан. Про заперечення єретикам, 13).

⁹ Автор використовує (правда, досить вільно) версію, що наводиться римським письменником II ст. Цельсом, де згадується якийсь солдат Пантер як справжній (таємний) батько Ісуса (див. *Оріген*. Проти Цельса, 1, 32). Кілька фрагментів, де якийсь Іошуа бен-Пандіра ототожнюється з Ісусом Назарянином, є у Талмуді.

¹⁰ Родоводи Ісуса наводяться лише у двох єванґеліях — від Матфея і від Луки. У двох інших (від Марка і від Іоанна) вони відсутні. Призначення цих явно штучних конструкцій — примирити у первісному християнстві суперечливі тенденції з питання про природу Христа. З одного боку, він представник земного роду. З другого — син божий, зачатий від святого духа. Вихід із суперечності єванґелісти вбачали у тому, щоб син божий у той же час був і паростком династії царя Давида. Для цього Матфей протягує генеалогічну нитку від династії Давида до Ісуса через тесляра Йосифа, не помічаючи, що, якби навіть цей останній і належав до царського дому, нитка ця все-таки розривається, оскільки Йосиф не батько Ісуса, а лише чоловік його матері. Лука зображує це родовідне дерево Ісуса Христа більш протяжно, і корені його сягають через Давида до першолюдини Адама (Лука, гл. 3).

Зіставляючи списки імен двох родоводів того самого Йосифа, неважко помітити, що вони несхожі. В одному списку від Ісуса до Давида — 28 поколінь, у другому — 42. В одному ім'я персонажа біблійної історії Зоровавеля стоїть на 12-му місці, у другому — на 21-му. Вдивляючись пильніше в ці ряди імен, ми дізнаємося і про найдавніші «кар'єри», звідки єван-

гелісти брали будівельний матеріал для своїх родоводів. Так, перші 20 імен списку Луки (від Адама до Авраама) вибрані із генеалогічних шарів старозавітної книги хронік (I хрон. 1, 1—4, 24—27). Наступні 14 імен (від патріарха Авраама до Давида) вибрані з різних розділів книг Буття та Руф. Ці ряди імен у Матфея та Луки збігаються. Далі ж, як зазначалося, шляхи їх остаточно розходяться, і кожен творить свою схему відповідно до свого релігійного світовідчуження і тих різномірних легендарних джерел, які були в їх розпорядженні.

¹¹ У книзі Буття (першій книзі Виблії) наводиться оповідь про першу людську пару — Адама і Єву, які, живучи у раю, порушили божу заборону і вкусили плід від дерева пізнання Добра і Зла. Ця провина і стала тим первородним гріхом, за який бог вигнав прабатьків з раю, і з цього моменту людина стала смертною, а у світі запанувала загальна гріховність. За християнським ученням містична потенція подолання гріховності міститься якраз у християнстві. Перший етап на цьому шляху (і з нього починається саме християнство) — прихід бога-сина, месії Ісуса і його смертя на хресті — спокунна жертва, яка символізує спасенність страждань. Заключний акт — він уявляється первісним християнам близьким — друге пришестя Христа, страшний суд, загибель старого світу і виникнення на його руїнах божого царства, вільного від прокляття первородного гріха.

¹² *Октавіан Август* — перший римський імператор, який правив між 27 р. до н. е. і 14 р. н. е. Церковна традиція відносить міф про народження боголюдини до часу його правління.

¹³ Маленька старосхідна держава Іудея, яка сформувалася у східній частині Середземномор'я в X ст. до н. е., на рубежі н. е. втратила свою самостійність. У 63 р. до н. е. римський полководець Помпей захопив столицю Іудеї Єрусалим і перетворив правлячу династію у римських васалів. Одним з таких васалів був Ірод. Через кілька десятиріч (в 6 р. н. е.) Іудея втратила і видиму самостійність і була перетворена у римську провінцію третього класу, якою управляв римський прокуратор із вершницького стану.

¹⁴ *Обряд обрізання* — культовий акт, приписуваний іудаїзмом. Його успадкувало і первісне християнство, проте незабаром він був відкинтий.

¹⁵ *Мойсейв закон* (у новозавітній літературі його нерідко називають просто Законом) — сукупність релігійних, обрядових, етико-моральних, юридичних та інших приписів іудаїзму. Вони в основному зосереджені у перших п'яти книгах Старого завіту — П'ятикнижжі.

¹⁶ *Бонавентура* — відомий церковний діяч XIII ст., генерал францисканського ордена.

¹⁷ *Єпіфаній* (IV ст. н. е.) — архієпископ кіпрський.

¹⁸ *Тиберій* — другий римський імператор. Правив між 14 і 37 рр. н. е. Церковна традиція відносить час виникнення християнства до років його правління.

¹⁹ *Понтій Пилат* — прокуратор Іудеї. Церковна традиція пов'язує з його іменем суд і страту Ісуса Христа.

²⁰ *Юстин* (II ст. н. е.) — ранньохристиянський апологет, автор зводу ранньохристиянських ересей та ряду інших творів.

²¹ *Синедрион* — верховний релігійно-політичний і судовий орган Іудеї. Функції його в різні періоди історії Іудеї були різні. З того часу, коли Іудея перетворилася у римську провінцію, синедрион майже втратив політичне значення, але в суспільно-релігійних справах він продовжував відігравати істотну роль.

²² *Фарисей* — одна з головних суспільно-релігійних груп Іудеї, яка відігравала помітну роль у політичному та духовному житті країни у передхристиянський час. У джерелах існують суперечливі оцінки цього руху, що, напевно, вказує на різномірні напрями і тенденції усереднені фарисейства. Так, якщо в одних свідченнях відзначається його радикалізм, то в інших можна зустріти вказівки на вороже ставлення народу до фарисейв-книжників, які під личиною показного благочестя приховували

численні етико-моральні пороки: користолобство, прихильність до мирських задовольень, лицемірство. В євангеліях фарисеї змальовуються як постійні підступні антагоністи первохристиянства. «Породження єхидни» — говориться про них в євангеліях.

²³ *Єзуїти* — члени католицького чернечого ордена «Товариство Ісуса». Орден був заснований у 1534 р. Ігнатієм Лойолою. З-поміж інших релігійних орденів вирізнявся надзвичайною реакційністю і підступністю у переслідуванні «єретиків» — усіх прогресивних і антиклерикальних сил у світі. Орден єзуїтів відіграв помітну політичну роль у багатьох державах. Для діяльності ордена був характерний принцип «мета виправдовує засоби», який освячував будь-який злочин, якщо він учинявся в інтересах Затікану. І по сей день єзуїти — один із впливових орденів католицької церкви.

²⁴ *Ілія* — легендарний біблійний пророк.

²⁵ Тут мається на увазі старозавітний міф про нашествя отруйних змії, посланих богом на єврейський народ за невіру. Мойсей за порадою господа виготовив мідного змія, завдяки чому євреям удалося врятуватися.

²⁶ *Самуїл* — напівлегендарний жрець, суддя і «пророк» ізраїльського племінного союзу (XI ст. до н. е.).

²⁷ *Кантор* — синагогальний півчий, головний виконавець релігійного пісенного читання священних текстів іудаїзму. Аналогічна посада була впроваджена у католицькій церкві в IV ст.

²⁸ *Ісайя* — один із найпопулярніших біблійних пророків. У Біблії зберегла його книга, що складається із 66 глав. Уже в найперших її рядках зазначено час її написання: «у дні Озії, Іоафама, Ахоза, Єзекії — царів іудейських». Час правління цих царів припадає на другу половину VIII ст. до н. е. Проте історичний аналіз самого твору виявляє, що починаючи з 40-ї глави змінюється стиль і дійові особи. З'являється новий персонаж — перський цар Кір, який жив у другій половині VI ст. до н. е.

Таким чином, між 39-ю і 40-ю главами цього твору виявляється розрив у два століття. Цілком очевидно, що той самий автор не міг виступати з проповідями і в VIII і VI ст. Тому дослідники відчленовують ці частини одну від одної. Перші 39 глав у цілому є творами автора, який жив у VIII ст. до н. е. У науці вони одержали умовну назву *Первоісайї*. Глави 40—55, де фігурує перський цар Кір, виникли у VI ст. і названі *Второісайєю*. Аналіз наступної частини (розділи 56—66), де відображені нові релігійно-філософські мотиви, властиві пізнішому часові, дає підстави розглядати цю частину як таку, що належить ще одному авторові — *Третьоісайї*.

Відповідно відмінні тут і етико-соціальні та месіанські мотиви. Історична обстановка, що змінювалася, спонукала кожного з цих авторів (об'єднаних у каноні одним ім'ям) звертати свої погляди і надії до різних політичних явищ і різних персонажів. В одних випадках роль божих посланців, спасителів, помазанців відводилася реальним історичним особам, наприклад згаданому перському цареві Кіру (гл. 45, ст. 1), в інших — очікуваним, але теж земним іудейським царям (гл. 11, ст. 1). В одних «процтвах» месія — окрема особа, в інших — месією називався весь народ Яхве. В одних розділах образ месії трактувався як уособлення реальної (воєнної і тілесної) сили, в інших його силою визнавалася тілесна слабкість і безневинні страждання, які набирали в устах пророка цінності певного морального ідеалу. Ці різночасові уявлення, еkleктично з'єднані якимось стародавнім упорядником в одну книгу, і послужили авторам новозавітних творів істотним джерелом для розробки християнського месіанізму.

²⁹ *Блисей* — легендарний біблійний пророк.

³⁰ *Аморосій* (близько 340—397) — ранньохристиянський церковний діяч.

³¹ *Марк Туллій Ціцерон* (106—43 рр. до н. е.) — відомий римський політичний діяч, письменник і оратор епохи кінця Республіки.

³² *Стобей* (VI ст.) — візантійський письменник, автор великого збірника витягів із творів стародавніх письменників і філософів.

³³ *Публій Корнелій Тацит* (бл. 58—після 117) — видатний староримський історик. У його творах добре змальовано суспільно-політичний фон епохи формування християнства і міститься одна з перших згадок про саму цю релігію.

³⁴ *Маймонід* (1135—1204) — середньовічний єврейський теолог і філософ.

³⁵ *Євангеліє від євреїв* — один з численних ранньохристиянських творів, які церква не включила до новозавітного канону.

Нікейський собор — перший вселенський з'їзд єпископів християнських церков. Відбувався в 325 р. у малоазійському місті Нікеї. На вселенських церковних соборах обговорювалися і приймалися рішення з різноманітних богословсько-догматичних, організаційних і інших питань життя церкви. Боротьба з єресями, з інакомисленням у питаннях віровчення — одна з неминущих проблем, що стояли перед ранньохристиянською церквою.

Апокрифи — «таємні», єретичні твори, не включені до канону і запечатовані ортодоксальною церквою.

³⁶ *Климент Александрійський* (помер до 215) — один з ранньохристиянських апологетів, що захищав постулати нової релігії від нападок «язических» критиків.

³⁷ *Терпсіхора* — одна з дев'яти грецьких муз, покровительниця мистецтва танцю (іноді і хорového співу).

³⁸ *Джузеппе Гарібальді* (1807—1882) — славетний італійський революціонер. Воював на боці Франції у франко-пруській війні 1870—1871 рр.

³⁹ *Ориген* (185—254) — відомий ранньохристиянський письменник, автор багатьох творів, у тому числі трактату «Проти Цельса», де він полемізує з одним із перших античних критиків християнства.

Кирилл (пом. у 444) — александрійський архієпископ. З його ім'ям пов'язана загибель славетної жінки-вченої Іпатії, розтерзаної з його намови натовпом фанатиків християн.

Тертуліан (бл. 150—222) — відомий ранньохристиянський письменник, один з «отців церкви», автор ряду апологетичних праць, що гостро полемізували як з «язическими» опонентами християнства, так і з єресями всередині церкви.

Кіпріан (III ст.) — ранньохристиянський апологет, єпископ міста Карфагена.

Іоанн Златоуст (між 344 і 354—407) — відомий церковний діяч, оратор і письменник.

⁴⁰ *Августин Блаженний* (354—430) — один з «отців» християнської церкви, що розробив у численних творах основи християнської догматики і філософії.

⁴¹ *Франсуа-Максиміліан Міссон* — французький письменник кінця XVII — початку XVIII ст.

⁴² *Саддукеї* — суспільно-релігійний напрям в Іудеї у II ст. до н. е. — I ст. н. е. Деякі релігійно-філософські погляди саддукеїв відзначалися певним радикалізмом. Так, вони заперечували божественне приречення, безсмертя душі, воскресіння мертвих. Цим останнім і нав'яне запитання, яке задавали саддукеї Ісусові в Євангелії від Матфея, запитання про те, кому належатиме після воскресіння з мертвих дружина, яка за старосврейським звичаєм левірата виходила послідовно за шістьох братів свого померлого чоловіка (після смерті кожного з них).

⁴³ *Валтасар* — легендарний вавилонський цар, персонаж біблійної оповіді про пророка Даниїла.

⁴⁴ *Жак Бенін Боссює* (1627—1704) — французький церковний діяч, автор «Міркувань про всесвітню історію» та ряду інших творів, де хід історичних подій інтерпретується з позицій «святого письма».

⁴⁵ *Александр VI Борджіа* (бл. 1431—1503) — римський папа (з 1492), правління якого відзначалося терором, свавіллям, дивовижною розпущеністю.

Пій IX (1792—1878) — римський папа, з іменем якого пов'язано проголошення догмата про «непогрішимість папи».

⁴⁶ *Орфей* — легендарний фракійський співак і поет, який спускався в «оселю тіней» — підземне царство за своєю померлою дружиною Евридікою.

⁴⁷ *Юдіф* — легендарна героїня однойменної біблійної книги, в якій розповідається про те, як вона, проникнувши вночі у табір ворогів, які обложили її місто, і вбивши їх воєначальника Олоферна, змусила тікати всю ассирійську армію.

⁴⁸ *Геден* — персонаж старозавітної Книги суддів.

⁴⁹ *Цезар Гай Юлій* (I ст. до н. е.) — староримський державний діяч, полководець, промовець.

⁵⁰ *Нерон Клавдій Цезар* (37—68) — римський імператор (54—68), видав указ про переслідування та покарання християн.

⁵¹ *Лукіан із Самосати* (II ст. до н. е.) — старогрецький письменник-сатирик. У своїх творах їдко глузував з античних богів і релігії.

⁵² *Будда* — згідно з переказами — засновник буддизму (VII—VI або VI—V ст. до н. е.). Відомий також під іменами: Сіддхартха Гаутама, Шак'я-Муні.

⁵³ Див. примітку 33.

⁵⁴ *Пліній Старший* (*Гай Пліній Секунд*; 23—79) — староримський природознавець, автор ряду історичних праць; *Пліній Молодший* (*Гай Пліній Цецилій Секунд*; 62—114) — староримський державний діяч і письменник, племінник Плінія Старшого. Опублікував своє листування з відомими сучасниками, в тому числі з імператором Траяном.

⁵⁵ *Епіктет* (50—138) — грецький філософ-стоїк.

⁵⁶ *Сенека Луцій Анней* — римський філософ-стоїк, жив близько 4 р. до н. е. — 65 р. н. е.

ЗМІСТ

Євангеліє: забавне і серйозне (М. Кубланов)	3
Від автора	12

ДИТИНСТВО ХРИСТА

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ	
Видіння Захарії	15
РОЗДІЛ ДРУГИЙ	
Предтеча	18
РОЗДІЛ ТРЕТІЙ	
Втручання святого духа	20
РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ	
Марія у Єлисавети	23
РОЗДІЛ П'ЯТИЙ.	
в якому Йосиф примиряється з усією цією історією, хоч спочатку вона йому досить не сподобалася	25
РОЗДІЛ ШОСТИЙ	
Родовід месії	29
РОЗДІЛ СЬОМИЙ	
Різдво і пастухи	34
РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ	
Незважаючи на непорочність, Марія все-таки очищається	37
РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ	
Чарівна зоря	39
РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ	
Поклоніння волхвів	42
РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ	
Святе сімейство пускається навтьоки	46
РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ	
У царя Ірода теж є нерви	49
РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ	
Ісус в Єгипті	52
РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ	
Ісус-вундеркінд	55

ПЕРШІ КРОКИ СЛОВА

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ	
Сім'я Ісуса не вірить у божественність свого родича	63
РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ	
У справу втручається Іоанн Хреститель	67
РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ.	
в якому розповідається про те, як дияволу здумалося спокушати бога	70

РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ Слово дістає перші доповнення	74
РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ Про те, як бог з'явився на весілля	78
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ Бешкет у Єрусалимському храмі	82
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ Никодим	87
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ Іоанн Хреститель ускочив у халепу	91
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ Ісус полонить самарянку	98
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ Перше фіаско	103
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ П'ЯТИЙ Царедворець із Капернаума	108
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ШОСТИЙ Бісுவатий	113
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ СЬОМИЙ Розсипи чудес	118
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ Чудесна риболовля і продовження зцілень	123
РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ Перша премія за підлість	132

ІСУС ЗА РОБОТОЮ

РОЗДІЛ ТРИДЦЯТИЙ Купальня «Віфезда»	137
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ПЕРШИЙ Крутість фарисеїв	150
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДРУГИЙ Апостольська дюжина одержує напучення	156
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ТРЕТІЙ Перерваний похорон	164
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ Неприємності Іоанна Хрестителя	168
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ П'ЯТИЙ Ісус обзаводиться подругою	171
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ШОСТИЙ Сім'я за Ісусом Христом	176
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ СЬОМИЙ Утихомирена буря й оскаженілі свині	183
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ Гулянка у митарів	189
РОЗДІЛ ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ, в якому Іоанн Хреститель втрачає смак до життя	197
РОЗДІЛ СОРОКОВИЙ Оселедці і булки: їж досхочу!	201

РОЗДІЛ СОРОК ПЕРШИЙ	
Прогулянка пішки по водах	205
РОЗДІЛ СОРОК ДРУГИЙ	
Вигнання і повернення до Галілеї	208
РОЗДІЛ СОРОК ТРЕТІЙ	
Чарівні картинки без проєкційного ліхтаря	212
РОЗДІЛ СОРОК ЧЕТВЕРТИЙ	
Віра гори рухає	217
РОЗДІЛ СОРОК П'ЯТИЙ	
Коли слова розходяться з ділом	220
РОЗДІЛ СОРОК ШОСТИЙ	
Що то кущів	224
ДІЛ СОРОК СЬОМИЙ	
рашайте своїх чоловіків рогами, добродійки!	229
ДІЛ СОРОК ВОСЬМИЙ	
Осні властивості сливи господньої	235
ДІЛ СОРОК ДЕВ'ЯТИЙ,	
якому Магдалина знайомить Ісуса зі своєю родиною	243
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТИЙ	
Велике патякання	252
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ПЕРШИЙ	
Смерть, що прийшлася до речі	262
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ДРУГИЙ	
Нове патякання	269

ПРЕПОГАНІЙ ТИЖДЕНЬ

РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ТРЕТІЙ	
Дешевий триумф	277
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ЧЕТВЕРТИЙ	
Останні притчі й останні погрози	282
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ П'ЯТИЙ	
За тридцять срібників	291
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ШОСТИЙ	
Таїнство обмивання ніг	296
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ СЬОМИЙ	
Плоть і кров під виглядом хліба і вина	300
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ВОСЬМИЙ	
Те, що налите, мусять бути випите	305
РОЗДІЛ П'ЯТДЕСЯТ ДЕВ'ЯТИЙ	
Голгофа	311
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТИЙ	
Приготуємося заплакати і заридати	316
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ПЕРШИЙ,	
в якому Петро показує себе надзвичайним боягузом	321
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ДРУГИЙ	
Як кінчив шахрай Іуда	324
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ТРЕТІЙ	
Від Пилата до Ірода і назад	327
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ЧЕТВЕРТИЙ	
Лобне місце	333
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ П'ЯТИЙ	
Звершилося!	338

ЧУДЕСА ПРИ ЗАЧИНЕНИХ ДВЕРЯХ

РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ШОСТИЙ	
Як знімають з хреста	345
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ СЬОМИЙ	
Фальшивий покійник	350
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ВОСЬМИЙ	
Хтось хоче вкласти перст у рану	354
РОЗДІЛ ШІСТДЕСЯТ ДЕВ'ЯТИЙ	
Із землі на небо прямим ходом	360
ПСЛЯМОВА	363
ПРИМІТКИ	375

Лео
Таксиль

ЕВАНГЕЛІЄ, ИЛИ ЖИЗНЬ ИИСУСА

(На українском языкє)
Политиздат України

Завідуючий редакцією В. В. ЧУПРИНА
Редактори В. П. БОГДАНЬОК, О. П. КОСЮК, В. М. ЧУЧКО
Молодший редактор І. В. СОСЮРА
Художник В. М. СУРЕНЩИКОВ
Художній редактор Н. К. ЛИЧАК
Технічний редактор Л. І. РЕВУЦЬКА
Коректори Л. Г. МАРКІВСЬКА, Р. В. ПОПОВИЧ, З. І. СКАПІНКЕР

Інформ. бланк 1445.

Здано до складання 30.05.79. Підписано до друку 30.11.79. Формат 60×90^{1/16}. Папір друк. № 2. Гарнітура шкільна. Друк вис. Ум.-друк. арк. 24. Обл.-вид. арк. 23.23. Тираж 200.000. Зам. 9—1427. Ціна 85 к.

Політвидав України. 252025, Київ-25, Десятинна, 4/6.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига»
Держкомвидаву УРСР, 252057, Київ-57, вул. Довженка, 3.

85 к.